

ЮЛИЯ БОЯДЖИЕВА

ПРЕВЕНЦИЯ
НА ИЗГОТВЯНЕТО И РАЗПРОСТРАНЕНИЕТО
НА ПОДПРАВЕНИ ПАРИЧНИ ЗНАЦИ

СОФИЯ
2010

В настоящата монография са разгледани тенденциите на фалшифицирането на пари в различните исторически епохи. Въз основа на резултатите от проведено емпирично изследване са анализирани състоянието и тенденциите на престъпността в сферата на изготвянето и разпространението на подправени парични знаци в България, степента ѝ на латентност, структурата по определени признаци, очакваните изменения. Направен е анализ на явлението като елемент на международната организирана престъпност. Очертана е характеристиката на организирани престъпни групи, осъществяващи производство и разпространение на фалшиви парични знаци.

Разгледани са различните групи способи за подправяне на монети и банкноти. Анализирани са факторите, способстващи производството и разпространението на фалшификати. Отделено е внимание на състоянието на превенцията и контрола на престъпността в сферата на фалшификациите на пари на международно и национално равнище. Представена е превантивната дейност на полицията за ограничаване на явлението и проблемите, свързани с нейната организация и осъществяване. Формулирани са препоръки за повишаване ефективността на полицейската превенция.

Авторът изказва сърдечна благодарност на колегите от сектор "Фалшификации" при ГДБОП-МВР и сектор "Финансово-кредитна система и застраховане" при отдел "Икономическа полиция" към ГДКП-МВР за оказаното съдействие в процеса на изследването, както и на анкетираните полицейски служители за проявената отзивчивост и отделеното време.

Особено ценна беше помощта на г-н Кр. Костадинов – ръководител на Националния център за анализ при БНБ, на г-жа Т. Кръстева и доц. Г. Меченов, д-р, от НИКК-МВР и на г-жа Хр. Илиева от Академия-МВР за проявената съпричастност, предоставените материали и дадените консултации.

Авторът благодари сърдечно на рецензента на разработката доц. Й. Пенев, д-р, и на участниците в обсъждането ѝ за компетентните бележки и препоръки, както и на всички, които оказаха съдействие в различните етапи на работата по нея.

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

УВОД	10
ОСНОВНИ ТЕРМИНИ И ПОНЯТИЯ	15
ГЛАВА ПЪРВА	
КРИМИНОЛОГИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА	
НА ПРЕСТЪПНОСТТА В СФЕРАТА НА ИЗГОТВЯНЕТО И	
РАЗПРОСТРАНЕНИЕТО НА ПОДПРАВЕНИ ПАРИЧНИ	
ЗНАЦИ	
§1. История на явлениято. Съвременно състояние и тенденции	18
§2. Размери и тенденции на производството и разпространението на фалшиви пари в България.....	27
1. Кратки исторически данни	27
2. Размери и тенденции на регистрираната престъпност.....	29
3. Латентност на производството и разпространението на фалшиви пари.....	40
§3. Структура на престъпността в сферата на производството и разпространението на подправени парични знаци.....	45
1. Структура на явлениято според вида на престъпленията	45
2. Структура на престъпността според вида на подправяната валута – българска и чуждестранна	48
3. Структура на подправените български парични знаци по номинал	50
4. Подправени български парични знаци след 1990 г. по хронология	52
5. Териториална структура на престъпността.....	55
§4. Индивидуална и задружна престъпна дейност. Организирана престъпност	61
1. Индивидуално производство и разпространение на подправени парични знаци	61
2. Задружна престъпна дейност по изготвяне и разпространение на подправени пари.....	62
§5. Характеристика на извършителите и жертвите на престъпления.....	75
1. Характеристика на фалшификаторите на пари.....	77
2. Характеристика на разпространителите на подправени пари	80
3. Характеристика на извършителите на престъпления с подправени парични знаци според степента на криминална проявеност.....	84

4. Жертви на разпространение на подправени парични знаци	87
§6. Особености на престъпността в сферата на фалшифицирането на пари. Прогностични тенденции.....	88
1. Специфични характеристики на престъпността.....	88
2. Бъдещи тенденции на престъпността в сферата на фалшифицирането на пари	95
Акценти по Глава първа.....	99

ГЛАВА ВТОРА

СПОСОБИ ЗА ИЗГОТВЯНЕ И РАЗПРОСТРАНЕНИЕ

НА ПОДПРАВЕНИ ПАРИЧНИ ЗНАЦИ.....	110
§1. Способи за подправяне на пари	110
1. Способи за подправяне на метални парични знаци.....	110
2. Способи за подправяне на книжни парични знаци	113
2.1. Способи за изготвяне на неистински банкноти	113
2.2. Способи за преправяне на истински банкноти	117
2.3. Характерни тенденции в развитието на способите за подправяне на пари	118
2.4. Качество на подправените пари	120
§2. Способи за разпространение на подправени пари	124
1. Придобиване на подправени парични знаци.....	125
2. Способи за пласиране (прокарване в обращение и служене) на подправени пари.....	126
3. Способи за пренасяне през граница	132
Акценти по Глава втора	134

ГЛАВА ТРЕТА

ПРЕВЕНЦИЯ И КОНТРОЛ НА ПРЕСТЪПНОСТТА В СФЕРАТА НА ИЗГОТВЯНЕТО И РАЗПРОСТРАНЕНИЕТО НА ПОДПРАВЕНИ ПАРИЧНИ ЗНАЦИ.....

§1. Фактори, способстващи производството и разпространението на фалшиви парични знаци	139
§2. Обща превенция и контрол на изготвянето и разпространението на подправени парични знаци	151
1. Превенция и контрол на международно равнище	151
2. Превенция и контрол на национално равнище	155
§3. Дейност на полицията за ограничаване на престъпността в сферата на фалшификациите на пари. Видове полицейска превантивна дейност	165

1. Обща полицейска превантивна дейност	166
2. Индивидуална превантивна дейност.....	171
3. Предотвратяване на престъпления.....	172
4. Пресичане на престъпления.....	174
§4. Организация, състояние и проблеми на превантивната дейност, осъществявана от специализираните полицейски звена.....	177
1. Организация на превантивната дейност по линия на фалшификации на пари	177
2. Състояние на полицейската превантивна дейност	180
3. Взаимодействие при осъществяване на полицейската превантивна дейност	183
4. Фактори, влияещи върху ефективността на превантивната дейност	191
Акценти по Глава трета	199
ПРЕПОРЪКИ за подобряване организацията и повишаване ефективността на оперативно-издирвателната дейност за предотвратяване, пресичане и разкриване на престъпления с подправени парични знаци	210
ПРИЛОЖЕНИЯ	218
ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА.....	233

CONTENTS

INTRODUCTION	10
KEY TERMS AND CONCEPTS.....	15
 CHAPTER ONE	
CRIMINOLOGICAL CHARACTERIZATION OF CRIME IN THE FIELD OF PRODUCTION AND CIRCULATION OF COUNTERFEIT CURRENCY	18
§1. History of the phenomenon. Contemporary situation and tendencies.....	18
§2. Scale and tendencies of the production and circulation of fake money in Bulgaria	27
1. Short history	27
2. Rates and tendencies of registered crime	29
3. Latency of the production and circulation of fake money.....	40
§3. Structure of crime in the field of production and circulation of counterfeit currency	45
1. Structure of the phenomenon according to the type of the crimes	45
2. Structure of the crime according to the type of the forged currency – Bulgarian or foreign	48
3. Structure of the counterfeit Bulgarian currency according to nominal value	50
4. Counterfeit Bulgarian currency after 1990 according to chronology	52
5. Territorial structure of crime	55
§4. Individual and collective criminal activity. Organized crime	61
1. Individual production and circulation of counterfeit currency	61
2. Collective criminal activity of producing and circulating forged money.....	62
§5. Characterization of the perpetrators and the victims of these crimes	75
1. Characterization of the money counterfeiters.....	77
2. Characterization of the circulators of counterfeit money	80
3. Characterization of the perpetrators of crimes with counterfeit currency according to the level of criminal activity	84
4. Victims of the circulation of counterfeit currency	87
§6. Features of crime in the field of money counterfeiting. Prognostic tendencies	88
1. Specific features of crime.....	88
2. Future tendencies of crime in the field of money counterfeiting	95
Important points in Chapter One	99

CHAPTER TWO

METHODS OF PRODUCING AND CIRCULATING

COUNTERFEIT CURRENCY 110

§1. Methods of counterfeiting money.....	110
1. Methods of counterfeiting coins.....	110
2. Methods of counterfeiting paper money.....	113
2.1. Methods of producing fake banknotes	113
2.2. Methods of altering genuine banknotes.....	117
2.3. Specific tendencies in the development of the methods of counterfeiting money	118
2.4. Quality of counterfeit money	120
§2. Methods of circulating counterfeit money.....	124
1. Acquisition of counterfeit currency	125
2. Methods of distributing (uttering and using) counterfeit money.....	126
3. Methods of cross-border transfer	132
Important points in Chapter Two.....	134

CHAPTER THREE

PREVENTION AND CONTROL OF CRIME IN THE FIELD OF PRODUCING AND CIRCULATING

COUNTERFEIT CURRENCY 139

§1. Favorable factors for the production and circulation of fake currency.....	139
§2. General prevention and control of the production and circulation of counterfeit currency	151
1. Prevention and control on international level.....	151
2. Prevention and control on national level	155
§3. Police activity on reducing crime in the field of counterfeit money. Types of police preventive activity	165
1. General police preventive activity	166
2. Individual preventive activity.....	171
3. Prevention of crime	172
4. Deterring crimes	174
§4. Organization, status and problems of the preventive activity of special police units	177
1. Organization of the preventive activity in relation to counterfeiting money.....	177
2. Status of the police preventive activity	180
3. Interactions when carrying out police preventive activity.....	183
4. Factors influencing the efficiency of the preventive activity	191
Important points in Chapter Three.....	199

RECOMMENDATIONS for improving the organization and the increase
of the efficiency of operational-search activity on preventing, deterring
and revealing crimes with counterfeit currency 210

APPENDICES 218

LITERATURE 233

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

БНБ	Българска народна банка
ГД	главна дирекция
ГДБОП	Главна дирекция “Борба с организираната престъпност”
ГДКП	Главна дирекция “Криминална престъпност”
ГКПП	граничен контролно-пропускателен пункт
ГП	Гранична полиция
ДАНС	Държавна агенция за национална сигурност
ДВ	Държавен вестник
ДНСП	Дирекция на Национална служба “Полиция”
ДСК	Държавна спестовна каса
ДП	досъдебно производство
ЕО	Европейски общности
ИКТ	Институт по компютърни технологии
ИП	Икономическа полиция
МВР	Министерство на вътрешните работи
НК	Наказателен кодекс
НОКЦ	Национален оперативно-координационен център
НОХД	Наказателно дело от общ характер
НПЗ	неистински парични знаци
НСлС	Национална следствена служба
НСП	Национална служба “Полиция”
НЦА	Национален център за анализ
ОДМВР	областна дирекция на МВР
ОИД	оперативно-издирвателна дейност
ОЛАФ	Европейска служба за борба с измамите
ОПГ	организирана престъпна група
ОР	оперативен работник
ПГ	престъпна група
ПЗ	парични знаци
ППЗ	подправени парични знаци
РДВР	регионална дирекция на вътрешните работи
РЗ	регионално звено
РУМВР	районно управление на МВР
СБОП	сектор “Борба с организираната престъпност”

СДВР	Столична дирекция на вътрешните работи
СИП	сектор “Икономическа полиция”
СМО	средства за масово осведомяване
СПО	специализирана полицейска операция
СпСлС	Специализирана следствена служба
ТБ	търговска банка
ЦСБОП	Централна служба за борба с организираната престъпност

У В О Д

Изследването “Превенция и разкриване на изготвяне и разпространение на подправени парични знаци” е възложено на Научноизследователския институт по криминалистика и криминология при МВР от Главна дирекция “Борба с организираната престъпност”-МВР и отдел “Икономическа полиция” при Главна дирекция “Криминална полиция”-МВР. Основанията за възлагането му са свързани с утежнената оперативна обстановка по отношение фалшифицирането на пари и тяхното разпространение, високата степен на обществена опасност на явлението и значимостта на проблема в международен план. Осъществяването на изследването е в съответствие с основни и важни направления на дейност на полицията, заложили в приоритетите на Министерството на вътрешните работи през последните години: ограничаване на криминалните пазари, свързани с фалшифициране на разплащателни средства; необходимост от активно противодействие на организираната престъпност; задълбочаване и разширяване на международното сътрудничество в тази област.

Целта на изследването е да се подпомогнат полицейските оперативни звена в работата им по предотвратяване, пресичане и разкриване на производство и разпространение на фалшиви парични знаци чрез изучаване и анализиране състоянието на престъпността и на осъществяваната оперативно-издирвателна дейност и чрез изготвяне на препоръки за привеждането ѝ в съответствие с актуалните потребности.

В съответствие с тази цел са реализирани следните **изследователски задачи**:

- очертани са тенденциите на фалшифицирането на пари в различните исторически епохи; направена е характеристика на явлението като елемент на международната организирана престъпност;
- проучени и анализирани са състоянието и тенденциите на изследваната престъпност в България, степента ѝ на латентност, географията на явлението, структурата по определени признаци, очакваните изменения;

- направена е характеристика на организираните престъпни групи, осъществяващи производство и разпространение на фалшиви парични знаци: численост, структура, технология на престъпна дейност, връзки с международни престъпни структури;
- разгледани са групите способности за подправка на метални и книжни парични знаци и за разпространение на фалшификати;
- проучена е организацията на оперативното обслужване по линия на подправянето, пренасянето през граница и прокарването в обращение на парични знаци;
- изследвани са проблемите, свързани с организацията и осъществяването на превенцията на явлението;
- изследвано и анализирано е информационното осигуряване на оперативно-издирвателната дейност, насочена към установяване и документиране на факти и обстоятелства за замисляни, подготвяни, извършвани или извършени престъпления с ППЗ;
- проучено е взаимодействието между отделните специализирани полицейски структурни звена, както и между тях и други институции, за предотвратяване и разкриване на престъпления;
- проучено е взаимодействието с чуждестранни полицейски и специални служби и с международните полицейски организации “Интерпол” и “Европол”.

Изследването има **два обекта** на проучване и анализ. Първият обект е *престъпността в сферата на подправянето на парични знаци и разпространението на фалшификати*. Емпиричен индикатор на тази престъпност е съвкупността от извършените на територията на страната престъпления:

- подправка на парични знаци:
 - ✓ изготвяне на неистински или преправяне на истински парични знаци с курс в страната или в чужбина – чл. 243, ал. 1 от НК;
 - ✓ изготвяне, придобиване, пазене или укриване на предмети, материали или оръдия, компютърни програми или

елементи на защита на паричните знаци, за които се знае, че са предназначени или че са послужили за подправка на парични знаци – чл. 246, ал. 3 от НК;

- съзнателно прокарване в обращение, придобиване и служене с подправени парични знаци – чл. 244, ал. 1, пр. 1, 2 и 3 и чл. 245 от НК;
- пренасяне през граница на подправени парични знаци – чл. 244, ал. 1, пр. 4 от НК.
- държане в големи количества на подправени парични знаци – чл. 244, ал. 2 от НК;
- приготвяне или сдружаване с цел подправяне или разпространяване на ППЗ – чл. 246 от НК;
- недоносителство за престъпления по чл. 243 и чл. 244 от НК – чл. 248 от НК.

Вторият обект на изследване е *дейността на оперативно-издирвателните органи от полицията, които изпълняват функции по закон, свързани с предотвратяване, пресичане и разкриване на престъпления в сферата на изготвянето и разпространението на фалшиви пари*. Това са служителите от специализираните звена по линията в ГД “Борба с организираната престъпност”, Икономическа полиция при ГД “Криминална полиция” и ГД “Гранична полиция”.

Методиката за събиране на емпиричната информация включва следните основни методи:

- *проучване на документи*:
 - ✓ международни и национални правни актове, отнасящи се до противодействие на изследваното явление;
 - ✓ ведомствени ръководни документи, регламентиращи дейността на органите на МВР по превенция и разкриване на подправка на платежни средства и разпространение на фалшификати;
 - ✓ аналитични и други материали, отразяващи дейността на полицейските звена и служители по превенция и разкриване на престъпления с ППЗ;
 - ✓ аналитични и други материали на специализираните звена при ГДБОП и ГДКП, съдържащи информация за организирани престъпни групи, действащи на терито-

рията на България и други страни, които се занимават с производство и разпространение на подправени парични знаци;

- ✓ материали, получавани по линия на международния полицейски информационен обмен по изследваните проблеми и конкретно отнасящи се до взаимодействието на българските служби и звена със специализирани за борба с фалшифицирането на пари чуждестранни полицейски органи, както и с международни полицейски организации;
- ✓ архивни оперативни материали за конкретни случаи на престъпления, свързани с ППЗ – изцяло са проучени 46 материала и частично – 28 материала на сектор “Фалшификации” при ГДБОП, отдел “Икономическа полиция” при ГДКП, СБОП и СИП при ОДМВР, РУМВР;
- ✓ оперативни материали на сектор “Фалшификации” при ГДБОП и на отделите “Икономическа полиция” при ГДКП и СДВР, събирани по линия на престъпления с ППЗ;
- ✓ архивни наказателни дела по съставите на престъпленията, включени в предметния обхват на изследването, за Варненска, Бургаска, Силистренска, Софийска, Старозагорска, Търговищка и Хасковска област – с въпросник са проучени 28 НОХД;
- ✓ протоколи от експертизи и справки от експертни изследвания за оперативни нужди на български и чуждестранни банкноти, извършени от сектор “Документни изследвания, фотография и фоноскопия” при НИКК-МВР – 240 заключителни материала, както и протоколи от 120 експертизи на монети, извършени от сектор “Физикохимия” при НИКК-МВР;
- ✓ публикации от български и чуждестранни автори по изследваните проблеми;
- ✓ публикации в печатни и електронни средства за масово осведомяване.

- *Статистически метод* – извлечени са данни от:
 - ✓ централната полицейска статистическа отчетност за регистрирани и разкрити престъпления, извършители и пострадали лица;
 - ✓ централизирана база данни на отдел “Икономическа полиция” при ГДКП-МВР за лица, засечени да разпространяват НПЗ на територията на България, вид и количество на купюрите и предприети действия от полицейските органи;
 - ✓ статистически справки на сектор “Фалшификации” при ГДБОП-МВР;
 - ✓ годишни отчети на БНБ.

• *Анкетен метод* – с въпросници е проучено мнението на работещите по линия на престъпления с ППЗ служители от ГДБОП, Икономическа и Гранична полиция (сектори при СДВР и ОДМВР, РУМВР, регионални гранични сектори). Общият брой на анкетиранияте служители е 150.

• *Неформализирани беседи* – чрез беседи с ръководни и други служители от ГДБОП, ГДКП, ГДГП, НИКК-МВР, органи на съдебната власт, Националния център за анализ при БНБ, други ведомства и организации е задълбочена и детайлизирана събраната чрез анкетата информация.

Методиката за обработване и анализ на събраните емпирични данни включва метода на статистическите групировки и показатели и сравнителния анализ на информацията по различни признаци.

Резултатите от проведеното изследване са обобщени и отразени освен в настоящата монография, и в разработката “Оперативно-издирвателна дейност за разкриване на изготвяне и разпространение на подправени парични знаци” (Гюров, Б. С., НИКК-МВР, 2010).

ОСНОВНИ ТЕРМИНИ И ПОНЯТИЯ

I. Парични знаци

Пари – общоприето средство за заплащане на стоки и услуги.

Парична единица – единица мярка на парите. Всяка страна приема по законодателен път своята парична единица, която служи за мащаб на цените.

Парични знаци – материално изражение на парите.

Банкнота – паричен знак на книжен носител.

Монета – паричен знак на метален носител.

Парична емисия – банкноти или монети, отпечатани въз основа на едноактно решение на правителството на държавата или на управителния съвет на емисионната банка.

Купюра – един екземпляр от хартиен паричен знак.

Номинал – стойността, означена върху банкнота или монета.

Валута (от италиански *valute* – цена, стойност) – терминът се употребява с четири значения:

- тип парична система на държавата (златна, книжна валута);
- единица, лежаща в основата на паричната система на държавата;
- парични знаци на чуждите страни;
- кредитни и други платежни документи.

Платежно (разплащателно) средство (инструмент) – паричен знак (банкнота или монета), както и друго средство, позволяващо на титуляря да прехвърля пари или парична стойност (дебитна или кредитна карта, издадена от финансова институция, чек, пътнически чек и др.).

II. Подправени/фалшиви парични знаци

Подправяне/фалшифициране на парични знаци – престъпна дейност с две форми на изпълнителното деяние:

- изготвяне на неистински парични знаци с курс в страната и чужбина (чл. 243, ал. 1, пр.1 НК);
- преправяне на истински парични знаци (чл. 243, ал. 1, пр. 2 НК);

Разпространение на подправени парични знаци – престъпна дейност с 5 форми на изпълнителното деяние [17, 342–343; 31, с. 311; 40, с. 221]:

- *прокарване в обращение на подправени парични знаци* (чл. 244, ал. 1, пр. 1 НК) – първоначално разпространяване на ППЗ чрез предаването им на други лица (длъжностни лица от финансови институции при осъществяване на банкови и други операции; лица, които впоследствие ще разпространяват произведени фалшификати; други лица) или чрез извършване на плащания с тях. Деянието предполага реализиране на привидната стойност на фалшификата чрез предаването му срещу заплащане на друго лице или чрез използването му като истински. Във всички случаи прокарването в обращение на ППЗ е свързано с използването на знака съобразно неговата функция;
- *придобиване на подправени парични знаци* (чл. 244, ал. 1, пр. 2 НК) – приемане на ППЗ със знанието, че са подправени;
- *служене с подправени парични знаци* (чл. 244, ал. 1, пр. 3 НК) – извършване на плащания с ППЗ, когато лицето ги е получило със съзнанието, че са подправени;
- *пренасяне през границата на страната на подправени парични знаци* (чл. 244, ал. 1, пр. 4 НК) – изнасяне или внасяне през митническата граница от или към вътрешността на страната на ППЗ;
- приемане на подправен паричен знак и след узнаването, че е такъв, съзнателно прокарване в обращение като истински (чл. 245 НК) – *вторично прокарване в обращение* на ППЗ.

Пласиране на подправени парични знаци – прокарване в обращение и служене с ППЗ.

Държане в големи количества на подправени парични знаци (чл. 244, ал. 2 НК) – съхраняване (упражняване на фактическа власт) на ППЗ в големи количества.

Готов подправен паричен знак – паричен знак с курс в страната или в чужбина по смисъла на чл. 243, ал. 1 от НК, при който са извършени всички предвидени операции според избраната техноло-

гия за фалшифициране.

Недовършен подправен паричен знак, който е годен да бъде довършен – заготовка, върху която са извършени част от предвидените операции по фалшифициране (нанесени имитации на защитни реквизити, слепване на едностранно отпечатани листове с репродуцирана лицева и гръбна част на истинска банкнота, отпечатани серийни номера и т.н.).

Заготовка на подправен паричен знак – отпечатан материал (например бял лист, формат А4, с отпечатани върху него по 3 броя едностранно или двустранно лицева или/и гръбна страна на банкнота без осигурителна нишка, холограмен стикер и воден знак), който служи за изпълнение на последващи операции по изготвянето на фалшив паричен знак.

Брак – заготовка, която не е годна да бъде завършена (зацапана, с изкривено изображение и т.н.).

“Муле” – участник в престъпна дейност, който пренася през граница или в страната подправени парични знаци.

ГЛАВА ПЪРВА

КРИМИНОЛОГИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
НА ПРЕСТЪПНОСТТА В СФЕРАТА
НА ИЗГОТВЯНЕТО И РАЗПРОСТРАНЕНИЕТО
НА ПОДПРАВЕНИ ПАРИЧНИ ЗНАЦИ§1. История на явлениято.
Съвременно състояние и тенденции

1. Фалшифицирането на пари е едно от най-старите и разпространени престъпления, с които държавите винаги са водили безпощадна борба¹. То е неизменен компонент на икономическата престъпност, независимо от общественно-политическото и стопанското устройство на отделните страни. През вековете социалната същност на явлениято се изменя, тъй като подправката на платежни средства е тясно свързана с развитието на парите и паричното обращение. Променя се и наказателната отговорност за тези престъпления в зависимост от нивото на цивилизация на обществото и от развитието на юридическата наука.

Предшественик на подправката на платежни средства са измамите, които съпътстват домонетната форма на парите, когато като еквивалент на стоки се използват предмети, животни и продукция. С въвеждането в качеството на разменен инструмент на благородните метали, които отначало се отливат като кюлчета, пръчки, жици или пръстени и се претеглят или измерват при всяка сделка, започват да се извършват фалшификации посредством използване на примеси. През VII в. пр.н.е. едрите феодали и отделни градове почват да сечат монети, като маркират парчета сребро или злато с определено тегло. Веднага започват *да се изработват монети от по-евтин метал*. Както посочва Г. Вермуш, “парите са изобретени по-рано от възникването на фалшивомонетничеството, но разликата едва ли е повече от два дена” [13, с. 8]. През VI–V в. пр.н.е. вече има майсторски про-

¹ За историята на фалшивомонетничеството и развитието на законодателството за фалшифициране на парични знаци вж. [6, 14–22; 32, 5–27; 42, с. 2; 51, 49–50; 66, с. 2; 69; 91, 2–3 и др.].

изведени фалшификати на монети.

Нов етап в развитието на фалшивомонетничеството и на оценката за опасността от това деяние настъпва в периода на утвърждаване на държавен монопол при сеченето на монети. Според законодателството на Римската империя това е държавно престъпление и се наказва със смърт. В руското законодателство наказателна отговорност за фалшивомонетничество е въведена през 1637 г. През периода 1654–1663 г. се извършва мащабно тайно сечене на пуснати в обращение по това време медни монети с официално установен курс на сребърни монети. Наводнението на паричното обращение с фалшиви медни монети предизвиква силно обезценяване на парите и масово обедняване на народа. Избухва въстание, известно като “меден бунт”. Фалшификаторите (т.нар. “парични” крадци) са подложени на сурови наказания – на 7000 души е наложено смъртно наказание, а на 15 хиляди са отсечени ръцете².

Първоначално през IX в. в Китай и векове по-късно в Швеция (1661 г.), Англия (1694 г.), Русия (1769 г.) и други страни се появяват **книжни пари**, които започват да функционират наред с монетите. Възниква ново явление – подправка на банкноти, което бързо взема размери, в някои държави дори застрашаваща стабилността на паричното обращение.

През XV в. в Китай книжните пари временно излизат от употреба поради растящата инфлация и разпространението на фалшификати. В САЩ до началото на Гражданската война (1861–1865 г.) една трета от цялата парична маса в обращение е фалшива. Съществуващите по онова време 1600 щатски банки изработват и отпечатват свои собствени банкноти. Това прави много трудно различаването на 4-те хиляди варианта на подправени банкноти от 7-те хиляди

² За мащабите на разпространението на фалшивомонетничеството през Средните векове в Европа свидетелстват исторически източници и археологически находки. През 2006 г. например, при разкопки на древния руски град Велики Новгород са открити фалшиви динари, изработени от мед и сребро с ниска проба. Предполага се, че динарите са от Саксония или друга немска провинция [62].

За фалшификати на дубровнишки динари се споменава в писмо на крал Стефан Милутин до Дубровнишката република през 1320 г.: “С цел нашето разбирателство платете ми с истински динари, недейте да ми дават лоши динари, тъй като гърците не искат да ги вземат, както до преди година им плащахме с тях за какво и да било”. Заради фалшивите пари Дубровник заплащал на сръбските крале десетилетия наред ежегоден данък [91, с. 2].

варианта на оригинални банкноти. Приемането на национална валута през 1863 г. не само че не решава проблема, но самата тя е фалшифицирана толкова широко, че през 1865 г. правителството е принудено да създаде Тайна служба на САЩ (Сикрет сървис), която има изключителни правомощия в борбата с тези престъпления.

В края на XIX в. и началото на XX в. фалшифицирането на пари се счита за “стар и повтарящ се проблем” за Франция [20, с. 2], Германия [10, 1–2], Русия [6, 22–29] и редица други страни.

2. Развитието на технологиите за печатане на банкноти и използването на защити, все по-широкото въвеждане на безналичните плащания, както и предприеманите други мерки ограничават значително явлението. То обаче *продължава да съществува и даже да разширява географските си мащаби*. Постоянно се увеличава броят на страните, чиято валута се подправя, и държавите, в които се откриват фалшиви пари. По данни на Интерпол, през 1981 г. е регистрирана подправка на паричните знаци на 32 страни, през 1982 г. – на 39, а през 1992 г. – на над 100 страни [77, с. 2]. Към средата на първото десетилетие на новия век фалшификаторството се определя като една от основните престъпни дейности, които заплашват света [36, с. 1].

Наблюдава се ефект на изместване от развитите към по-слабо развитите страни, а от началото на 90-те години – към страните от бившия социалистически блок [50, с. 11]. Мрачната икономическа перспектива, нестабилната валута и високата инфлация довеждат до ситуация, в която германската марка и щатският долар стават основно разплащателно средство и заместват до голяма степен националните парични единици. Непознаването им от населението създава благоприятно поле за изготвяне и разпространение на фалшиви пари.

В Русия до края на 80-те години равнището на тази престъпност не е високо, като печатането на фалшиви пари става основно в други страни. Но за кратко време явлението започва да заема забележимо място в структурата на икономическата престъпност. Изготвянето и разпространението на фалшиви пари и ценни книжа нараства от 93 случая през 1990 г. на 16 891 случая през 1994 г. [28, с. 184] и на 23 хиляди – през 2002 г. [70, с. 1].

В останалите страни от бившия социалистически блок – България, Полша, Чехия [43], Унгария, Сърбия, Черна гора [87] и др.,

също се регистрира значително нарастване на подправените пари след 1990 г.

3. До началото на 2002 г. **най-голямо е нелегалното производство и разпространение на свободно конвертируемата дотогава валута** – американски долари, германски марки, швейцарски франкове. Тъй като в повечето държави те са паралелна на националната валута, 80% от сделките в света се уговарят и изпълняват в долари [47, с. 5]. Към края на 2005 г. около 450 млрд. долара от общо 750 млрд. в обращение са извън САЩ. По данни на финансовото министерство на САЩ, един от всеки 12 000 долара в света е фалшив [68]. Големи “удари” с фалшива доларова валута продължават и през последните години³. Световни центрове на изготвяне на качествени фалшиви долари са Колумбия, Канада, страни от Близкия изток, Северна Корея.

И до момента фалшификаторството в САЩ остава “страховит” проблем, въпреки че не застрашава американската икономика като цяло [32, с. 200]. Регистрират се по няколкостотин хиляди случая на година с тенденция на нарастване. Докато през 1995 г. Федералният резерв на САЩ е унищожил фалшиви долари на стойност 360 млн. [23], през 2000 г. техният размер е около 2 млрд. долара [47, с. 6]. През 2006 г. са открити и изтеглени от обращение с 10% повече фалшиви банкноти в сравнение с 2005 г. и с 60% повече в сравнение с 2003 г. [65].

Пускането в обращение от 1 януари 2002 г. на **новата европейска обща валута – еврото, бележи нов момент в историята на фалшифицирането на пари**. Ставайки втора международна валута след долара, еврото се превърна в обект на активна фалшификаторска дейност. Явлението придоби континентални измерения, които влияят на всяка страна от Европейската валутна зона⁴.

Въвеждането на еврото чувствително снижава изработването и

³ През юли 2007 г. португалската полиция конфискува 7,5 млн. долара висококачествени банкноти, произведени в страната. Това е една от най-големите суми фалшиви долари, залавяни някога.

⁴ Европейският валутен съюз (Еврозоната) е създаден през 1999 г. от 11 страни членки на Европейския съюз. Към момента включва 16 страни членки: Австрия, Белгия, Германия, Гърция, Ирландия, Испания, Италия, Кипър, Люксембург, Малта, Португалия, Словакия, Словения, Финландия, Франция и Холандия. Три европейски държави – Монако, Сан Марино и Ватикана, също са включени в зоната, въпреки че не са членове на ЕС.

разпространението на фалшиви пари през 2002 г. Но още през 2003 г. се възстановява равнището от предишните години със средно 600 хил. броя фалшификати, залавяни ежегодно дотогава в 12-те страни членки на Еврозоната (таблица 1)⁵. Сравнително стабилната динамика е нарушена със 72-процентното нарастване на броя на фалшификатите през 2009 г.

Таблица 1

Фалшиви евробанкноти и монети⁶

Период	2002 г.	2003 г.	2004 г.	2005 г.	2006 г.	2007 г.	2008 г.	2009 г.
Брой на фалшивите банкноти	2339	543 000	594 000	579 000	565 000	600 000	500 000	861 000
Нарастване/намаляние спрямо предходната година (в %)	–	+232 пъти	+9,4	–2,5	–9,8	+6,2	–16,7	+72,2
Брой на фалшивите монети	1100	16 000	74 000	100 500	163 800	211 100	195 900	172 100
Нарастване/намаляние спрямо предходната година (в %)	–	+14,5 пъти	+4,6 пъти	+35,8	+63,0	+28,9	–7,2	–12,4

Източници: [53; 57; 59; 67; 71; 74; 76; 81, 92].

По данни на Европейската централна банка, преобладаващата част – над 98%, от подправените банкноти са открити в страните от Еврозоната [9, с. 2, 67]. Най-силно засегната от подправени евро е

⁵ През 2003 г. Европол участва в разкриването на 20 нелегални печатници за евробанкноти, 7 от които – извън зоната на общата европейска валута (Литва, Полша, Сърбия, България). Някои от тези печатници са изработвали подправени банкноти с много добро качество [92, с. 2].

⁶ Данните в таблица 1 са по информация на ЕЦБ и се отнасят преди всичко за конфискуваните подправени евробанкноти и монети, намиращи се в обращение. В тях не се включва част от фалшивите пари, които са иззети от разкрити производствени бази. Например за 2004 г. Европол отчита 900 хил. конфискувани подправени банкноти на стойност 45 млн. евро.

Франция, където са заловени около една трета от фалшивите банкноти. Това се обяснява както с традиционното национално свръхпроизводство на фалшификати (само през 2007 г. са разкрити 40 нелегални печатници), така и с разпространението на чуждестранни “ментета”. По ниво на разпространение следват Италия, Испания и Германия. Най-много производствени бази на подправени евро са разкрити във Великобритания, Белгия, Финландия, Франция, Гърция, Италия и Испания. Извън страните от ЕС най-голямо е нелегалното производство на банкноти евро в Колумбия [59]⁷.

Около 1% от подправените евробанкноти се регистрират в останалите страни членки на ЕС и около 0,5% – в други държави.

Основната част от фалшификатите (около 85%) са банкноти от 20 и 50 евро, тъй като са най-често използвани от потребителите и най-рентабилни за фалшификаторите. Около 10% е делът на фалшификатите от 100 евро. Сравнително рядко се фалшифицират банкноти от 5 и 10 евро (1,5%), 200 евро (1%) и 500 евро (0,5%)⁸. Тенденцията обаче е към ориентиране на фалшификаторите към купюри с по-голям номинал⁹.

4. Въвеждането на европарите предизвика преориентиране на фалшификаторите на монети от националната валута към евромонети. Както се вижда от данните в таблица 1, до 2007 г. броят на идентифицираните фалшиви евромонети непрекъснато и бързо се увеличава. През последните две години се регистрира намаление.

Най-често се фалшифицират монети с най-високия номинал от 2 евро като най-изгодни за фалшификаторите – 75% от общия обем на изтеглените от обращение монети през 2009 г. През годината е

⁷ През август 2008 г. колумбийската полиция залавя неистински банкноти от единната европейска валута на стойност 11 милиона.

⁸ По данни на Европол, за 2008 г. делът на най-често срещаните фалшификати – банкнотите от 20 евро, е 43%. Следват купюрите от 50, 100 и 200 евро. През годината не е установен фалшификат на 500 евро [59]. По данни на ЕЦБ, за второто полугодие на 2009 г. делът на фалшифицираните банкноти от 20 евро е 47%, на купюрите от 50 евро – 39%, 100 евро – 11%, 5 и 10 евро – 1,5%, 200 евро – 1% и 500 евро – 0,5% [72].

⁹ Например, през 2005 г. в Германия почти 70% от всички заловени фалшификати са от 50 евро, а през първото полугодие на 2008 г. този дял е 31%. В същото време делът на банкнотите от 200 евро се е увеличил от 5% на 20% [80]. През август 2009 г. испанската полиция прави рекорден “удар” със залавянето на партида на обща стойност 9 млн. евро в купюри от 500 евро [67].

регистрирано увеличение на броя на засечените подправени монети от 50 евроцента и 1 евро, съответно с 9% и 8% в сравнение с 2008 г. [67; 71].

При обща маса от 12,8 милиарда емитирани през 2009 г. евро в банкноти и 15 милиарда – в монети, количеството на фалшифицираните европари е съвсем незначително [67]. Независимо от това, в някои страни през определени периоди обемът на фалшивите пари взема обезпокоителни размери. Например, в края на 2007 г. италианската Централна банка съобщава, че около 30% от намиращите се в оборота на страната банкноти от 50 евро са фалшиви. А в началото на 2008 г. столицата Рим е “наводнена” от голямо количество фалшиви монети от 1 евро [78]. Сериозно засегната преди няколко години от фалшиви монети е Германия. По данни на Федералната банка, докато през 2002 г. са конфискувани 1100 броя фалшификати от немския вариант на 2 евро, през 2004 г. техният брой е 51 хиляди [74].

В някои страни като Великобритания се регистрира значително повишаване на производството и разпространението на фалшиви монети от националната валута. По информация на Кралския монетен двор, през 2008 г. над 2% от монетите от една лира или общо 30 млн. бройки са подправени, при 1% за 2003 г. [61].

5. С възникването и развитието на *организираната престъпност* през XIX–XX в. подправката на пари, ценни книжа и документи постепенно става доходоносна нейна сфера [48, 115–116; 50, с.11; 51, 49–50; 66]. В много страни започват да действат добре организирани престъпни структури, които се занимават с фалшифициране на банкноти и монети.

Успоредно с развитието на организираната престъпност на национално равнище се задълбочава тенденцията на ***разширяване на географските измерения на международната фалшифика-торска дейност***. Това е свързано, от една страна, с глобалното движение на паричните единици и използването на свободно конвертируемата валута като официално платежно средство в икономиките на почти всички страни. Затова до 2002 г. най-често се фалшифицират доларовите банкноти като световни пари, използвани навсякъде в официалния и сенчестия паричен оборот. Въвеждането на еврото доведе до ново интернационализиране на производството и

разпространението на фалшиви пари, макар и в по-ограничените мащаби на европейския континент¹⁰.

Превръщането на фалшифицирането на пари в транснационален престъпен бизнес, от друга страна, се дължи на засилването на интернационалния характер на организираната престъпност. Значителна част от фалшификатите на национални валути се печатат в други държави и чрез организирани мрежи се разпространяват в различни части на света¹¹.

Престъпните организации разполагат с огромни средства от различни дейности и имат възможност да влагат необходимите инвестиции в изготвяне на фалшиви пари с много високо качество. Печатниците на суперфалшификати на 50 и 100-доларови банкноти се организират и финансират, освен от национални правителства, и от мощни престъпни структури.

¹⁰ През 2007 г. испанската полиция разбива мрежа за внасяне в страната на фалшиви банкноти от 20 и 50 евро, изработени от калабрийската мафия "Ндрангета". Задържани са 20 члена на мрежата. Те често пътували с лични автомобили до Италия. Фалшивите банкноти са пласирани по пазари и магазини в редица испански провинции чрез покупки на евтини стоки, за да се получи възможно най-голямо ресто. С изпраните пари са купувани недвижими имоти, коли и други стоки.

¹¹ Около 63% от установените подправени доларови банкноти са произведени извън САЩ – в Колумбия, Нигерия, Ливан, Италия, Германия, Великобритания и др. [47, с. 6].

През 1985 г. Сикрет сървис разбива в Далечния изток фалшификаторска група, станала известна с името "Кинг Конг". Историята започва в Хонконг през 1972 г. с арестуването на известния измамник Тин Чун Вон. Освободен от затвора през 1974 г., той се премества в Банкок през 1975 г. и създава друга организация, обучавайки А Син Ли – художник на графики по прякор "Кинг Конг", във фалшификаторското изкуство. След смъртта на Тин Чун Вон през 1979 г. Кинг Конг и главният дистрибутор на фалшификатите – пътническият агент Мин Чун Вон, застават начело на организацията. Кинг Конг заминава за Малайзия, където прекарва около година, изработвайки почти съвършени банкноти от 100 долара. Сикрет сървис започва да получава сигнали за долари, идващи от Далечния изток в американски банки. Отделът за анализ се мъчи да установи техниката на изготвяне на зелените фалшификати, направени от поне 10 различни вида хартия. Проследявайки циркуляционните пътища на парите до хонконгско-китайски престъпен синдикат, Сикрет сървис и хонконгската полиция установяват, че Мин Чун Вон е човекът, който доставя банкнотите. През 1984 г. той е арестуван заедно с трима съучастници. 18 месеца по-късно на местопребыванието е заловен Кинг Конг, докато работи върху нова 50-доларова банкнота. По време на престъпната си дейност той прави и пуска в обращение 100-доларови банкноти на стойност близо 4 млн. долара и фалшиви пътнически чекове за 1 млн. долара [32, 203–204].

През 1989 г. в Милано е разкрита печатница на фалшиви германски марки, а през 1987 г. в Болоня са конфискувани 28 млн. марки. В началото на 2003 г. италианската полиция залавя един милион фалшиви долара в купюри от по 100 долара с изключително високо качество, предназначени за Близкия изток, както и по-малки количества банкноти от близкочуждените валути. Повечето от фалшивите руски рубли са печатани в чужбина и т.н.

Действията на престъпните организации по изготвянето на фалшификати и тяхното разпространение се планират много щателно [6, 41–43, 159–161; 66, с. 1; 77, 2–3]. Има специализация на участниците, като по правило едни и същи групи осъществяват еднотипни операции и акции, въпреки че непосредствените изпълнители могат да се променят. Изградена е организация за редовно снабдяване с материали и техника, разделение на труда, технологично усъвършенстване на процесите по изработка на фалшификатите. Дейността се финансира планомерно и се отделят средства за реинвестиции. Произведените фалшиви пари обикновено се продават на едро на престъпни структури, като производителят прибира от 10% до 50% от общата сума по номинала.

Криминалната продукция се използва за прокарване в паричното обращение на различни страни, както и като бартерно платежно средство за закупуване на партии от наркотици, оръжие, скъпоценности, предмети с културно-историческа стойност.

Международното производство на фалшиви пари се извършва в условията на конспиративност с включване на редица междинни звена и пунктове за връзка в много държави. Членовете, изпълняващи отделните основни и спомагателни операции в рамките на подготовката на едно крупно престъпление, обикновено не се познават един друг. Използват се добре разработени легенди, адресиявки и конспиративни квартири, за които фалшификаторите използват подправени документи за прикритие. При подготовката и изпълнението на акциите се включват съвременни технически средства: подслушвателни устройства, портативни радиостанции, видеозаписваща апаратура. Непрекъснато се събира информация за действията на полицейските органи и специалните служби, особено за тези техни подразделения, които непосредствено се занимават с борба с финансови престъпления, контрабанда, подправка на пари и документи. За разпространение на произведените фалшификати се създава отлично организирана, сигурна и работеща мрежа. Изграждат се канали за преодоляване на граничния контрол. В качеството на куриери се използват дипломати, туристи, дори и непълнолетни.

Обикновено членовете на престъпните групи, занимаващи се с фалшификации на пари, са въоръжени. Извършваните от тях актове

на насилие се отличават с жестокост не само по отношение на лицата, станали обект на престъпления, но и на членове на самите престъпни структури, заподозрени в съдействие на специализираните органи или на конкуриращи престъпни организации.

В последното десетилетие се забелязва разширяване дейността на престъпните организации, занимаващи се с производство на книжни пари, по отношение фалшифицирането и на ценни книжа и документи. Задълбочава се връзката с престъпни структури, осъществяващи контрабанда на стоки, трафик и нелегална търговия с наркотици, изготвяне и използване на фалшиви кредитни карти.

§2. Размери и тенденции на производството и разпространението на фалшиви пари в България

1. Кратки исторически данни

Първите известни данни за производство и разпространение на фалшиви пари в по-новата история на България се отнасят за 20-те години на XX век. През 1924–1925 г. международна фалшификаторска група от над 40 човека, действаща на територията на София, изготвя неистински банкноти от 5000 лв., наречени “ботевки”, тъй като върху тях има портрет на Христо Ботев. Организатори са С. Бурев, Н. Пецов и австрийският гражданин Фондрак. Фалшификатите са изработени чрез полиграфски способ. Фалшивите “ботевки” са с толкова добро качество, че при първоначалния оглед дори главният касиер на БНБ не е могъл да ги различи от истинските. Веднага започва разпространението им в страната. Тази афера остава в историята както с огромното количество заловени фалшификати, така и с това, че е единственият случай, при който заради фалшиви банкноти от обращение е изтеглена цялата емисия¹².

¹² Поради липса на компетентност относно необходимата техника за изпълнение на замисъла, “съдружниците” пускат обява във Виена, че спешно се търси инженер. Така в аферата е въввлечен Й. Костка. От Германия се закупуват печатарска машина и 4 машини за производство на хартия, които се разполагат в помещения в 4 различни района на София. От парцали е произведена хартия с копирени нишки с доста добро качество. До края на юни 1925 г. групата отпечатва и подготвя за пласиране над 10 хил. фалшиви банкноти. Тримата плевенчани за кратко време пласират голямо количество фалшификати в Плевенски и Пловдивски регион. Но в стремежа си за бърз и лесен начин за разпространение, вместо да

През 30-те и 40-те години са регистрирани множество случаи на изготвяне и прокарване в обращение на подправени български парични знаци. Разпространява се и фалшива чуждестранна валута (американски долари, френски франкове, немски марки и др.), произведена в чужбина. През 1926 г. двама българи внасят в страната купени в Чикаго 337 броя 20-доларови банкноти на обща стойност 6740 долара. През 1927 г. полските граждани Л. Зелик и Х. Блимбаум идват в България, за да пласират голямо количество произведени от тях фалшиви долари, но още с пристигането им в страната са заловени от полицията. През 1934 г. се разпространяват фалшиви банкноти от 5, 10 и 20 долара, изготвени от същите лица¹³ [5, 68–69].

През 1939 г. голяма група, организирана от известния международен фалшификатор Тодор Кривналиев¹⁴, изготвя американски долари, които за няколко месеца са пласирани в по-големите градове на страната. През 1944 г. той излиза от затвора, но през 1946 г. отново е осъден за фалшифициране на държавни съкровищни бонове от 5000 лв., а през 1955 г. – за отпечатване на фалшиви 100-доларови банкноти.

търсят повече посредници, организаторите се свързват с един от касиерите на БНБ. Уговорено е на 17 ноември 1925 година да бъдат заменени фалшификати за 15 млн. лв. с истински банкноти от банката. Касиерът предпочита да запази работата и доброто си име и веднага съобщава на полицията. След залавянето на пласьорите започват масови арести. Заедно с цялата група фалшификатори са задържани цинкографи и техници от Държавната печатница, които срещу процент са помагали в определени дейности. Полицията открива и полуготови фалшиви банкноти от 100 щатски долара. Докато печатат “ботевките”, фалшификаторите усъвършенстват технологията за изготвяне на американска валута, какъвто е бил първоначалният им замисъл [60, 84–85].

¹³ Л. Зелик и Х. Блимбаум са международни фалшификатори, изтърпели присъди и в Софийския затвор (1927–1933 г.). Печатаните от тях фалшиви долари се изготвят по фото-механичен начин.

¹⁴ Фалшификаторът от международна величина Тодор Кривналиев е роден в с. Ново село, Русенска област. През 1913 г. емигрира в САЩ. Осъден е за контрабандно пренасяне на спирт. В затвора се запознава с известен американски фалшификатор на долари. След като излиза на свобода, започва да чете литература и в най-големи подробности усвоява фотография, цинкография и литография. Снабдява се с необходимата техника и химикали, експериментира, усвоява и изпълнява до съвършенство всички операции по изготвянето на клишета и печатането на банкнотите. Качеството на произвежданите от него банкноти е толкова високо, че банките трудно са ги различавали от истинските пари. Десет години Кривналиев произвежда фалшиви долари, но е разкрит и осъден на 15 години затвор. През 1935 г. е екстерниран в България [5, 71–74].

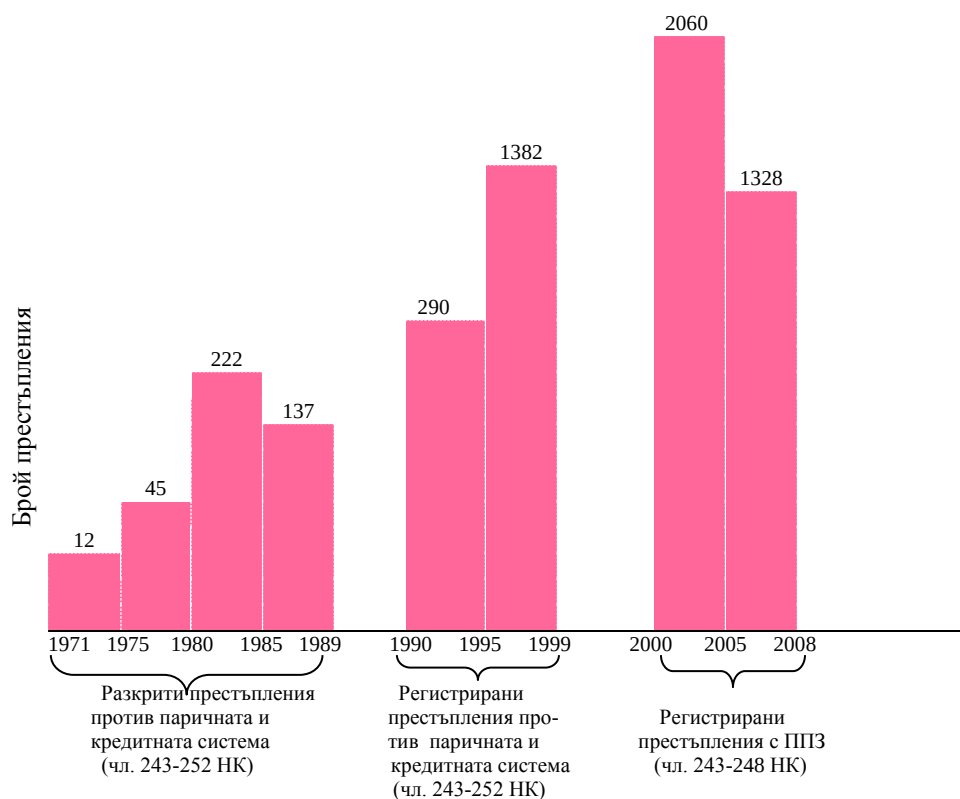
2. Размери и тенденции на регистрираната престъпност

2.1. Известна представа за размерите и тенденциите на явлениято за периода 1971–1990 г. (не разполагаме с данни за предходни години) дават данните за разкритите от полицията престъпления против паричната и кредитната система (чл. 243-252 НК – без валутни престъпления, чл. 250 НК), преобладаваща част от които са производство и разпространение на фалшиви пари (освен тях тук се включват злоупотребите с таксови и пощенски марки и други рядко извършвани престъпни деяния). Средногодишно за 1971–1975 г. са разкривани по 2 престъпления, за 1976–1980 г. – по 9, за 1981–1985 г. – по 44 и за 1986–1990 г. – по 28 (вж. фиг. 1). Посочените числа са под истинските размери на престъпността в сферата на фалшификациите на пари, тъй като това са данни за разкрити, а не за регистрирани престъпления, а освен това част от деянията не са станали известни на компетентните органи.

Въпреки това, може да се направи извод за *ограничени размери на явлениято през посочения 20-годишен период* – относителният дял на разкритите престъпления спрямо общия брой разкрити престъпления в икономиката е много малък – варира от 0,01% до 0,7%. Тенденцията им обаче е на открояващо се нарастване, въпреки пониското ниво за последните 5 години на периода.

Подправят се и се разпространяват предимно чужди банкноти – щатски долари, германски марки и друга валута [22, с. 291; 29, с. 26]. В края на 60-те и през 70-те години с по-засилен интензитет е фалшивомонетничеството. Произвеждат се и се прокарват в обращение подправени монети от 0,50, 1 и 2 лв. и юбилейни монети от 5 лв. [22, с. 291; 47, 43–44; архив на сектор “Физико-химия” при НИКК-МВР]¹⁵. Поради инфлацията интересът към монетите като предмет на фалшифициране впоследствие значително намалява. Разпространяват се и златни турски лири и други златни чуждестранни монети, произведени главно в чужбина.

¹⁵ През този период в НИКК-МВР интензивно се извършват криминалистични експертизи на монети за проверка на тяхната истинност. За нуждите на експертните изследвания се използват създадени и от Г. Меченов универсални безеталонни методи за количествен рентгеноспектрален флуоресцентен анализ на метални покрития, сплави, разтвори и прахове [34].

Фиг. 1. Динамика на престъпленията в сферата на производството и разпространението на подправени парични знаци

Демократичните промени от началото на 90-те години са съпътствани от *силно нарастване на икономическата престъпност, включително на фалшификациите на пари*. За това благоприятства комплекс от фактори: либерализиране на икономиката, широко навлизане в паричното обращение на конвертируема валута, внос на качествена копирна техника, даваща възможност на част от бързо разрасналият се криминален контингент да започне да се занимава с този доходен “бизнес”, и т.н. Тази тенденция се илюстрира и с данните за регистрираните престъпления против паричната и кредитната система за периода 1991–1999 г. (фиг. 1). В средата на периода – през 1996 г., регистрираните престъпни деяния нарастват скокообразно почти три пъти – на 255 от 94 през предходната година¹⁶.

¹⁶ Това е и средното равнище (434) за периода 1997–2000 г. по данни от анкетно изследване, проведено от Й. Пенев – Академия на МВР [47, 20-21].

Наличието на диференцирани статистически данни от 2000 г. дава възможност да се проследи по-точно *динамиката на регистрираните престъпления, свързани с фалшификации на пари* (чл. 243–246 НК) (вж. фиг. 2 и таблица 2)¹⁷. През 2000 г. те нарастват близо два пъти в сравнение с 1999 г. с последващо ново увеличение с 37,8% за 2001 г. През следващите години има значителен спад, но се поддържа общо взето стабилно равнище, включително през 2008 г., макар че годишният брой на регистрираните престъпни деяния за периода е в доста голям интервал – между 336 и 493 престъпления.

Фиг. 2. Регистрирани и разкрити престъпления в сферата на производството и разпространението на подправени парични знаци

¹⁷ Данните в таблица 1 за престъпленията по чл. 244, чл. 245, чл. 246 и чл. 248 от НК включват и деяния, макар и неголям брой, имащи за предмет освен парични, и други знаци – електронни платежни инструменти, таксови или пощенски марки и ценни книжа.

Таблица 2

**Престъпления в сферата на изготвянето и разпространението
на фалшиви парични знаци**

Вид на престъпленията		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
1	Подправяне на парични знаци – чл. 243, ал.1 НК									
	Регистрирани престъпления	13	32	9	9	23	18	16	20	30
	Разкрити престъпления ¹⁸	3	8	3	2	4	9	4	5	3
	Извършители	4	9	4	3	9	11	9	10	9
2	Разпространение (прокарване в обращение, служене, придобиване, пренасяне през граница) на подправени парични знаци – чл. 244, ал. 1 НК¹⁹									
	Регистрирани престъпления	374	509	317	378	281	295	411	410	363
	Разкрити престъпления	191	265	159	189	146	97	116	110	97
	Извършители	186	247	146	189	163	97	159	109	88
3	Държане на парични знаци в големи размери – чл. 244, ал. 2 НК									
	Регистрирани престъпления	22	44	19	22	18	16	9	25	15
	Разкрити престъпления	14	35	13	20	17	11	4	17	9
	Извършители	17	39	15	27	20	17	7	20	8
4	Приемане и съзнателно прокарване в обращение на подправени парични знаци – чл. 245 НК									
	Регистрирани престъпления	24	24	12	11	15	8	4	2	6
	Разкрити престъпления	21	21	11	9	14	4	3	1	2
	Извършители	29	26	14	13	14	6	3	1	2

¹⁸ Данните за разкритите престъпления включват всички разкрити през периода престъпления, независимо от годината на регистрирането им.

¹⁹ Данните за престъпленията по чл. 244, чл. 245 и чл. 246 от НК включват и деяния, имащи за предмет не само парични, но и други знаци – електронни платежни инструменти, таксови или пощенски марки и ценни книжа.

Вид на престъпленията		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
5	Приготовление или сдружаване за изготвяне или разпространение на подправени парични знаци – чл. 246, ал. 1 и ал. 2 НК									
	Регистрирани престъпления	0	0	0	0	0	0	3	3	1
	Разкрити престъпления	0	0	0	0	0	0	1	1	0
	Извършители	0	0	0	0	0	0	1	2	0
6	Изготвяне, пазене или укриване на материали или оръдия за подправка на парични знаци – чл. 246, ал. 3 НК									
	Регистрирани престъпления	9	0	0	0	0	0	2	2	1
	Разкрити престъпления	9	0	0	0	0	0	0	1	0
	Извършители	10	0	0	0	0	0	0	1	0
7	Несъобщаване за извършващи се престъпления по чл. 243 и чл. 244 от НК – чл. 248 от НК									
	Регистрирани престъпления	0	0	0	0	0	0	0	3	0
	Разкрити престъпления	0	0	0	0	0	0	0	3	0
	Извършители	0	0	0	0	0	0	0	4	0
8	Общ брой на регистрираните престъпления	442	609	357	420	337	337	445	465	418
9	Относителен дял спрямо регистрираните престъпления против паричната и кредитната система (в %)	86,8	93,5	93,7	90,5	84,5	83,4	79,9	59,0	63,9
10	Относителен дял спрямо регистрираните икономически престъпления (в %)	3,7	5,1	2,8	3,1	2,5	2,4	3,4	3,1	3,1
11	Общ брой на разкритите престъпления	238	309	186	220	180	121	128	138	111
12	Процент на разкриваемост	53,8	50,7	52,1	52,4	53,4	38,0	28,8	29,9	26,6
13	Общ брой на извършителите	246	327	179	232	201	131	179	147	107

Източници на статистически данни:

за периода 2000–2006 г. – полицейска статистика, предоставена от ИКТ-МВР;

за периода 2007–2008 г. – полицейска статистика, предоставена от ГДКП-МВР.

За посочения период относителният дял на регистрираните престъпления в структурата на общата икономическа престъпност е с най-висока стойност през 2001 г. – 5,1%, и с най-ниска – през 2005 г. – 2,4%. През последните три години средната му стойност е 3,2%, което е показател за *значимо присъствие на фалшификациите на пари в съвкупността на престъпните посегателства върху обществените отношения в сферата на националното стопанство.*

Данните на Българска народна банка за регистрираните фалшиви български и чуждестранни парични знаци (таблица 3) са индикатор за обема преди всичко на ППЗ, които циркулират в паричното обращение – 92-95% от всички изследвани подправени пари. По-голямата част от ППЗ от неутрализираните от полицията производствени бази не се изпращат за изследване в БНБ²⁰.

Таблица 3

**Подправени парични знаци,
регистрирани от Българска народна банка**

Вид на подправената валута (в брой)	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009 (I-во полу- годие)
Български банкноти	1020	1444	2295	2097	4576	8118	8787	7555
Български монети	–	2872	1888	595	2489	2118	608	390
ОБЩО български парични знаци		4316	4183	2692	7065	10236	9395	7945
Евро			7409	1939	5586	6835	3580	1360
Щатски долари			11024	28623	1301	5170	1016	911
Друга валута			244	271	102	536	389	127
ОБЩО чуждестранни парични знаци			18677	30833	6989	12541	4985	2498
ОБЩО подправени парични знаци			22860	32930	14054	22777	14380	10443

Източник: Годишни отчети на БНБ.

<http://www.bnb.bg/bnb/home.nsf/fswebIndexBul?OpenFrameset>

²⁰ Например, по статистиката на Националния център за анализ (НЦА)-БНБ за 2005 г. се отчитат 28 623 бройки установени фалшиви доларови банкноти. А по водената статистика от ГДБОП през годината органите за борба с организираната престъпност са иззели 57 404 банкноти на обща стойност 5,9 млн. долара.

По-малкият брой установени фалшификати до 2004 г. се дължи на това, че дотогава основната част от експертните изследвания се правят в НИКК-МВР и регионалните базови криминалистични лаборатории. От 2005 г. всички експертизи се извършват от създадения Национален център за анализ (НЦА) към управление “Емисионно” на БНБ, който по закон става национална информационна структура за данни за установени подправени банкноти и монети (до 2004 г. експертизи се правят от служители в управление “Емисионно”).

През периода 2005–2008 г. и първото полугодие на 2009 г. броят на изследваните фалшиви български банкноти нараства чувствително, а на фалшивите монети се изменя скокообразно, но с тенденция на ограничаване. Подправените долари са с неравномерно, но чувствително снижаване на регистрираните количества. Фалшивите евробанкноти също намаляват, обаче с много по-слаби темпове. Като цяло броят на подправените левове и чуждестранни парични знаци запазва определено равнище, макар и с отклонения в доста широк диапазон – между 14 и 33 хиляди, т.е. на 10 хиляди души от населението на страната се падат между 18 и 42 подправени парични знака. Това равнище е сравнително високо, като се има предвид, че на 10 хиляди жители на Германия “ментетата” са 5, което е под средното равнище в европространството [80, с. 2].

Намиращите се в обращение подправени български банкноти и монети заемат незначителен дял от общия размер на паричната емисия. За 2007–2008 г. делът за банкнотите е 0,0024%, а за монетите – 0,00014%, което е в допустимите граници, съгласно международните сравнения, в които БНБ участва²¹. Не е голям обемът и на подправената чуждестранна валута. Но следва да се отчита обстоятелството, че изпращаните в НЦА подправени пари не са целият обем установявани от различните институции и организации и от гражданите фалшификати. Както беше посочено, през НЦА минават преди всичко циркулиращи в паричното обращение ППЗ. Освен това има и немалък обем латентна престъпност, както в сферата на нелегалното производство на пари, така и на държането и разпространението на ППЗ.

²¹ Счита се, че чистотата на паричната маса е застрашена, когато делът на фалшификатите достигне от 0,1% от обема на всички банкноти [38, с. 2].

2.2. Пълна и реална оценка на измененията в състоянието на явлениято може да се даде, като се проследят *тенденциите не само на общия брой регистрирани престъпления, но и на основните му съставки по различни признаци.*

- През 90-те години и първата половина на новия век е на лице *засилена активност на българските фалшификатори*. По данни на Европейската полицейска служба “Европол” и Сикрет сървис на САЩ, България е на трето място в Европа по производство на фалшиви чуждестранни банкноти след Литва и Италия. От средата на настоящото десетилетие България вече не фигурира в полицейските доклади сред най-големите производители на фалшива валута [59].

По статистически данни за периода 2000–2008 г. (вж. таблица 2) регистрираните *производства на фалшиви пари* са с твърде променлив брой. Най-много престъпления по чл. 243, ал. 1 от НК са установени през 2001 г. – 32. Следва значително намаление през следващите две години – по 9, с поддържане на относителна стабилност след това и нарастване на бройката на 30 през 2008 г. Известното несъответствие между статистическите данни и констатациите на чуждестранни служби се дължи на това, че преди десетилетие са разкривани печатници, произвеждащи големи количества чуждестранна валута със сравнително добро качество. Тъй като сигналите за това идват от американски и други служби, случаите придобиват гласност и имат международен отзвук. През последните няколко години се разкриват предимно дребни производства на фалшиви пари. Според полицейската статистическа отчетност за 2007–2008 г., средната щета от едно разкрито престъпление по чл. 243, ал. 1 от НК е 40 лв. А за периода 2002–2006 г. по данни на ГДБОП, от 49 неутрализирани производствени бази са иззети фалшиви евро на обща стойност 1351 хиляди, щатски долари на стойност 5857 хиляди, германски марки на стойност 1922 хиляди, 15 милиона гръцки драхми и български банкноти на стойност 33 хиляди лева.

В подкрепа на извод за регресивна тенденция на производството на подправени парични знаци могат да се посочат и данните на ГДБОП за разкритите бази, чиято дейност е свързана с организирани престъпни групи: през 2001 г. и 2002 г. – по 5, през 2003 г. – 14, през

2004 г. – 12, 2005 г. – 16, 2006 г. – 2, 2007 г. – 0, 2008 г. – 0, 2009 г. – 1. Разкритата през юни 2009 г. голяма печатница за подправени евробанкноти в Пловдив е индикатор за непрекъснато съществуваща потенциална опасност от фалшификаторство.

- През 90-те години се фалшифицират германски марки, щатски долари и в малки количества – друга *чуждестранна валута* (вж. т. 2 на §4, Глава първа), предназначена предимно за “външен пазар”. Доларите се изготвят главно с цел разпространението им в САЩ и Канада, където са основно платежно средство, за страни от ОНД, арабски и други държави. От началото на настоящото десетилетие започва фалшифициране на новата европейска валута, което измества отпечатването на доларови банкноти. Последната печатница на голямо количество долари (2670 банкноти по 100 долара на обща стойност 267 хил. долара) е разкрита през 2004 г. в Бургас (вж. случая, описан на стр. 63), а през 2005 г. в къща в Силистра са открити складирани 3,45 млн. долара в банкноти с номинал от 100 долара, за които се предполага, че са произведени в разбита през 2002 г. производствена база във Варна. През последните години неколккратно са разкривани производства на малки количества фалшиви долари²².

Изготвяните в България подправени европари засега се разпространяват предимно извън страната, основно в държави от Европейската валутна зона.

През целия изминал 20-годишен период непрекъснато се подправят *български книжни пари* с различен номинал и качество (вж. т. 4 на §5, Глава първа).

- През последните две десетилетия регистрираните случаи на *производство на подправени български монети* са малко и с неголяма обществена опасност от гледна точка на количествата и постиганото качество. Но явно, че в страната или в чужбина са работили монетарници на български пари, които не са разкрити, тъй като след продължителен период на затишие през 2000 г. в Пловдивски и Хасковски регион започват да се разпространяват големи количества монети от 50 стотинки, емисия 1999 г. [47, 43–44].

Както се вижда от таблица 3, от 2003 г. до 2007 г. се поддържа

²² Например, през 2007 г. в София при разкрито производство на фалшиви долари са иззети 65 броя 100-доларови банкноти с видимо лошо качество.

неравномерен брой на задържаните и изпратени за анализ в НЦА-БНБ подправени български монети – между 1888 и 2872, с намаление на 608 (3,5 пъти) през 2008 г. Делът на фалшификатите в общия обем монети в обращение е много малък – между 0,00006% и 0,0002%. Но абсолютният им брой не е за пренебрегване, още повече като се има предвид значителната латентност на явлението.

Проблем започва да става изготвянето на *фалшиви евромонети*. През 2005 г. е разкрита единствената засега работилница за фалшиви монети с номинал 2 евро²³. Възможно е в страната да се изработват регулярно или периодично определени количества евромонети, които се пренасят през граница и се пласират в чужбина.

- *Разпространението на подправени пари* е относително самостоятелна структурна съставка на явлението по своите размери и динамика. По полицейски статистически данни за периода 2001–2005 година има намаление, макар и неравномерно, на регистрираните случаи – от 509 на 295 (вж. таблица 2). Но през 2006 г. престъпленията нарастват на 411, запазвайки същото равнище през следващата 2007 г., като през 2008 г. намаляват на 363.

Характеристиките на явлението се влияят както от мащабите на “собственото” производство, особено на фалшива българска валута, чието предназначение е изключително за “вътрешния пазар”, така и от активността на престъпни структури за “внос” на фалшификати, произведени в други страни.

- Успоредна тенденция със задържането и даже през определени периоди с ограничаване разпространението на подправени пари в България е *непрекъснатото нарастване на заловените и осъдени българи в чужбина за прокарване в обращение на фалшиви пари*²⁴. В обобщаващите справки на сектор “Фалшификации” при

²³ През ноември 2005 г. е разкрито нелегално производство на монети от 2 евро в пристройка към луксозния дом на Г. И. (42 г.) от с. Йоаким Груево, Пловдивско. В престъпната дейност е включен синът му (24 г.) и още двама души. Иззети са 2 комплекта матрици за монети, готови фалшификати, матрица за нумизматичната златна монета “Франц Йосиф”, представляваща актуално разплащателно средство, 7 фалшификата на монетата. Намерени са също фалшиви документи за самоличност, печати на различни държавни институции, медицински свидетелства, удостоверения за психическа пригодност на шофьори, множество откраднати и обявени за издирване лични карти. Работилницата е действала от няколко месеца, като се предполага, че монетите са разпространявани в чужбина.

²⁴ Примери в това отношение могат да се дадат много. През 2004 г. в Германия е арестуван 38-годишен мъж от Димитровград, в автомобила на който са открити 250 хил. евро. Той е

ГДБОП и отдел “Икономическа полиция” при ГДКП и за последните две години по линията се отбелязва увеличение на информационния обмен чрез Дирекция “Международно оперативно полицейско сътрудничество” при МВР с чуждестранни полицейски служби на сигнали за извършени от българи престъпления и искания за справки и проверки.

От съпоставката на количествените и структурните показатели за проявлението на престъпността в сферата на изготвянето и разпространението на подправени парични знаци в страната може да се направи **заклучение за овладяване на разрасналото се през предходни години явление, но оставащо със значимо присъствие във финансовата сфера и със съществено влияние върху междуна-**

криминално проявен с множество “висящи” дела за рекет, кражби на коли и въоръжен грабеж на арабски бизнесмен. Занимава се с внос на стари коли от Германия.

Пак през 2004 г. в Испания са задържани 18 българи с дрога, фалшиви пари и крадени коли. Те са членове на голяма престъпна група, в която участват испанци, украинци, румънци, руснаци и французи. Лицата са на възраст от 27 до 48 години, между които има 5 жени. ПГ се занимава с доставка и разпространение на фалшиви банкноти, незаконен трафик на наркотици и крадени автомобили. В хода на съвместната операция на българската и испанската полиция са иззети 5 кг. хероин, 2 кг. хашиш, 1200 броя банкноти по 20, 50, 100 и 200 евро, четящо устройство за кредитни карти, паспорти на български, непълнени български и испански шофьорски книжки, различни инструменти за взлом и кражби на автомобили, празни бланки за международни зелени карти, две пушки и мунции, 15 крадени луксозни МПС. Съвместната операция нанася силен удар на една от най-големите банди, извършвала много и различни престъпления в Испания (архив на сектор “Фалшификации” при ГДБОП-МВР).

През септември 2007 г. в Италия е арестуван българин на 42 години от София за притежаване на 100 подправени банкноти от 200 евро, намерени в колата му, като 2 от тях се опитал да пласира в търговския център. Фалшификатите (2000 бройки) купил от млад мъж в кафене, намиращо се на столичната Централна ж.п. гара. Платил по 25 евро за банкнота. Лицето е пласирало фалшиви евро и в Испания. През 2006 г. заедно с друг българин (26 г.) е задържан в Залцбург, Австрия, за разпространение на фалшиви пари (архив на отдел “ИП” при ГДКП-МВР).

През декември 2008 г. четирима българи и трима германци са задържани при опит да пласират 40 хил. фалшиви евро в купюри от 200 евро в Манхайм. Трима от българите (32 г., 40 г. и 43 г.) пристигат от Брюксел. На централната гара се срещат с 28-годишен българин, който носел от България подправената валута. Сумата трябвало да бъде предадена в ресторант на посредник от Лудвигсхафен (архив на отдел “ИП” при ГДКП-МВР).

Един от последните случаи е свързан с разбита в началото на август 2009 г. престъпна група на сръбски наркодилъри, следени от месеци от белградската полиция. Групата е от 4 човека, сред които е и българка. ПГ се занимава с разпространение на наркотици и фалшиви пари в Сърбия, Босна, България и страни от Западна Европа. При обиските са открити големи количества фалшиви пари, главно банкноти от 100 и 200 евро, 20 хил. истински евро, мобилни апарати и множество SIM карти (архив на сектор “Фалшификации” при ГДБОП-МВР и материали от СМО).

родната престъпност.

За допълване на характеристиката на криминологичната обстановка в националната система на платежни инструменти следва да се отбележи отчетливо проявяващата се от 2004 г. тенденция на *известно преориентиране на криминалния контингент към изготвяне и използване на електронни банкови карти*. Делът на престъпленията с фалшиви пари бързо намалява от 93,7% през 2003 г. на 50% и 63,9% съответно през 2007 г. и 2008 г., за сметка на увеличението на дела на престъпленията с банкови карти (вж. фиг. 2). Изработването на пластики с магнитни ленти е с по-ниска степен на трудоемкост, използваните консумативи са леснодостъпни, разходите са много по-малки, а възвръщаемостта и печалбите – много по-големи и бързи, по-слабо е влиянието на рискови фактори.

3. Латентност на производството и разпространението на фалшиви пари

Проведеното анкетно проучване разкрива общо взето оптимистично виждане на полицейските служители, работещи по линия на фалшификациите на пари, за размерите на престъпленията, които не са станали известни на компетентните органи и не са регистрирани от тях. Над една трета (36,7%) от анкетираните служители са на мнение, че степента на латентност е нулева, т. е. броят на регистрираните престъпления съответства на фактическото равнище на явлението. Малко над половината от лицата – 54%, считат, че има латентни престъпления. Но според 10,1% техният брой е по-малък, а според 25,9% – почти равен на този на регистрираните престъпления. Само 18% са на мнение, че броят на латентните престъпни деяния е по-голям от този на регистрираните (9,3% от респондентите не са отговорили на въпроса).

Трябва да се отчита, че анкетното мнение е повлияно от неравномерното териториално разпространение на тези престъпления по региони и по вид на населените места. Но като цяло то подценява размерите на латентността на явлението.

Подправката на пари – банкноти и монети, и разпространението на фалшификати във всички страни се счита за престъпност с висока степен на латентност [6, 191–195; 31, с. 303]. И за България

машабите на производството, прокарването в обращение, служенето и пренасянето през граница на фалшиви пари са много по-големи в сравнение с тези, които очертават данните от полицейската статистическа отчетност. Почти няма търговец и друго лице, работещо с пари, което в своята практика да не е имало случаи на прокарване в обращение на фалшиви банкноти или монети. Наличието на значителен обем престъпления, които не са достигнали до регистрация и са останали извън статистическите отчети, се дължи на редица фактори.

- Производството на фалшиви пари може дълго време да остане неразкрито от полицията²⁵, особено когато разпространението им се извършва в други страни²⁶. Нелегалните печатници могат да работят през по-големи или по-малки интервали, да прекратят работата си и да се заличат всички следи. Съвременната техника и технологии дават възможност да се изработват в големи количества фалшификати еднократно или на партиди. Те дълго време могат да стоят “на склад” и да се пускат периодично в различни региони на страната или в различни държави. Всичко това създава условия за *голяма продължителност на производството на подправени пари, като предикатна престъпна дейност на разпространението им.*

- *Има възможност за голямо времево отстояние не само от производството на фалшификати до разпространението им, но и от пускането им в обращение и служенето с тях до залавянето на пласъорите.* По принцип минава повече или по-малко дълъг период от време, докато се залови фалшификат, особено ако е с добро качество. Първоначално той се “върти” в граждани, магазини, обменни бюра и други места, където касиери и търговци не са известени и не са се научили да го разпознават. По-рядко попада в банки, които са избягвани от измамниците. Освен това, новопоявилите се фалшификати с високо качество не могат да се регистрират със съществува-

²⁵ Като пример може да се посочи, че и до момента не са разкрити печатниците на масово разпространяваните през последните години подправени банкноти с номинал 20 и 50 лв.

²⁶ По информация на Европол, фалшификатори най-вече от Източна Европа (България, Литва и други страни) много бързо усвояват производството на евромонети, които се разпространяват в страните от Еврозоната. Констатацията е, че разкритите работилници са само “капка в морето”. Даже, ако полицията установи, но не успее да докаже престъпната им дейност, те откриват работилници на друго място [74].

щите и използвани до момента идентификационни устройства. Това става едва когато отидат в трезора на БНБ.

- *Фалшива българска и чуждестранна валута се използва не само при законни, а в значителна степен и при “тъмни” сделки.* Това пречатства подправените пари да влязат в банковата система, където да бъдат бързо идентифицирани, а продължават да се “въртят” в паричния оборот на сенчестата икономика²⁷.

- *Международните престъпни структури създават много добра организация,* при спазване на строга конспиративност, на производството на подправени пари и разпространението им. Залавянето на отделни “мулета”, които пренасят фалшификати през границата, и на крайни пласъори, които не са във връзка с основни участници, не се отразява на действащата криминална схема.

- *Сравнително високото качество на част от фалшивите български и чужди банкноти,* които се разпространяват в България, осигурява по-голяма продължителност на времето (месеци и години), през което са в обращение, без да бъдат идентифицирани.

- В повечето случаи длъжностни лица от банки, държавни и общински институции съобщават на полицията за установени прокарвания в обращение на фалшиви пари. *Ниска обаче е степенята на съобщаемост от търговци и други доставчици на услуги, включително от служители в обменни бюра.* Понякога те не са запознати със задълженията си по Наредба №18 на БНБ да задържат и съставят протоколи за установени от тях фалшиви банкноти и монети. Но повечето пъти съзнателно не изпълняват тези свои задължения поради неголямата стойност на щетите, които са понесли²⁸, нежеланието да се намесва полиция в обектите и да ангажират времето си по процедури, свързани с разследването, страх от отмъщение от страна на измамниците. А има и случаи, когато съзнателно продавачи и други доставчици на услуги връщат под формата на ресто банкноти и монети, с които самите те са излъгани.

²⁷ По информация от проучени оперативни материали, с фалшиви пари се извършват нерегламентирани търговски сделки, както и бартерни разплащания срещу контрабандни цигари, наркотици, момичета с цел сексуална експлоатация.

²⁸ Например, през януари 2003 година в ежедневния печат има съобщения, че в магазините на Пазарджик са се появили петолевки “ментета”. Поради малките щети обаче нито един търговец не е подал оплакване.

- *Много ниска е степента на съобщаемост от страна на граждани, които са били измамени с фалшиви пари.* Тъй като стойността на фалшивите пари не се възстановява от банките, пострадалите граждани нямат полза да съобщават на полицията или в прокуратурата, а понякога на свой ред търсят начини да се освободят от “ментетата”, за да не понесат щети. И тук с вторичното прокарване в обращение под формата на заплащане на покупки, услуги или по други начини се получава верижна престъпна дейност.

- *Занижено е вниманието на търговци, длъжностни и други лица, които работят с пари, и на граждани по отношение истинността на паричните знаци.* Поради това фалшификати преминават в обращение даже незабелязано от тях. Не се обръща внимание особено на монетите, което създава благоприятни условия за по-висока латентност при разпространението на метални парични знаци.

- *Търговците и най-вече гражданите обикновено слабо познават, особено в детайли, характеристиките и средствата за защита на чуждестранните парични знаци.* Това също благоприятства латентността при разпространението на чуждестранна валута.

- *Трудно се разкриват извършителите на регистрираните престъпления и най-вече на разпространението на подправени парични знаци.* Това е характерна трудност по отношение на фалшификацииите на пари и за полициите в други страни, поради което разкриваемостта на тези престъпления е в границите на 10-15% [6, с. 11; 31, с. 303].

Причините за трудностите при разкриването на подправка и разпространение на фалшиви парични знаци са комплексни. Преобладаващата част от тях са с неизвестен извършител – за периода 2007–2008 г. делът е 88,6%. Повечето от пласъорите на дребно са гастролъори и при прокарване в обращение на фалшификати на пазари, тържища и други места се стараят бързо да се отдалечат. Пострадалите обикновено установяват неистинността на банкнотите и впоследствие съобщават, че са били измамени, когато вече не е възможно да се предприемат бързи полицейски действия. Освен това, често не могат да дадат даже сравнително точни описания на лицата, както и данни за автомобилите, с които са се придвижвали (цвят, модел, номер), което също възпрепятства тяхното локализиране и

идентифициране. Сериозни затруднения има и при документирането на престъпната дейност на установените извършители на престъпления.

- По отношение най-вече на разпространението на фалшиви пари е в действие т.нар. *полицейско филтриране при регистрацията на станалите известни престъпления*, изразяващо се в нерегистриране съобразно нормативните изисквания на всички сигнали за престъпления. Предпоставка за това отново е преобладаващият дял на случаите с неизвестни извършители. Трудното им установяване и документиране води до допълнително снижаване на процента на разкриваемост, който и по официални данни не е висок. По данни на проведено от Й. Пенев анкетно проучване, през периода 1997–2000 г. процентът на разкриваемост е 26,9% [47, с. 21]. Както се вижда от таблица 1, процентът на разкриваемост през 2000–2004 г. е висок – между 50,7% и 53,8%, което е индикатор за немалък обем на станали известни на полицията, но нерегистрирани престъпления. От 2005 г. до 2008 г. разкриваемостта спада от 38% до 26,6%. Това сочи положителна тенденция на подобряване пълнотата на регистриране на заявените престъпления.

- *Корупцията сред полицейски и митнически служители и органи на правораздаването* има немалък дял в прикриването на редовни канали за пренасяне на фалшива валута от и за България, на производствени бази, “депа” и разпространителски мрежи. Данни за това има например в около една десета от проучените при изследването оперативни материали.

Съвкупното действие на тези фактори, имащи по-голям или по-малък интензитет, очертава **високо ниво на латентност**, както на производството, така и на разпространението на фалшиви български и чуждестранни парични знаци. Това е причина тези престъпления да бъдат в едни или други периоди и региони извън полезре- нието на правоохранителните органи.

§3. Структура на престъпността в сферата на производството и разпространението на подправени парични знаци

1. Структура на явлението според вида на престъпленията

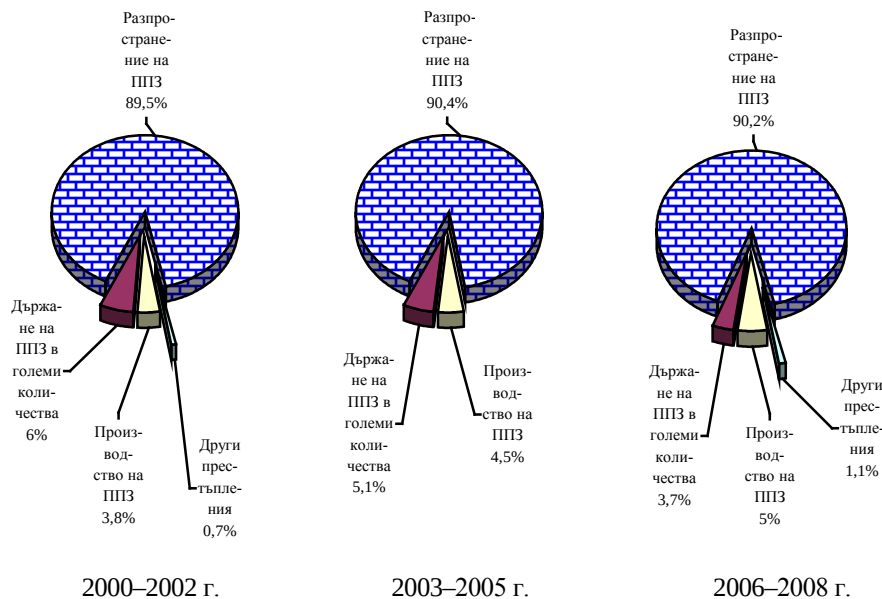
По данни на полицейската статистика с най-голям дял – 90,2%, в *структурата на регистрираната престъпност* за периода 2006–2008 г. е *разпространението на подправени парични знаци* (вж. фиг. 3)²⁹. Тук се включват 4 вида престъпления: прокарване в обращение, придобиване, служене и пренасяне през граница на фалшиви пари. Поради липса на диференцирани данни вътрешна структура на разпространението на ППЗ не може да се даде, но от проучените оперативни материали и друга изследователска информация се налага изводът, че преобладава първоначалното прокарване в обращение – чл. 244, ал. 1, пр. 1 от НК. Вторичното прокарване в обращение на ППЗ – чл. 245 от НК, чрез покупки или по друг начин, т. е. съзнателното прокарване в обращение на добросъвестно приети фалшиви парични знаци след установяване на факта за подправеност, е с дял 0,9%.

На второ място, но с неголям дял – 5%, са регистрираните случаи на *производство на подправени пари* – чл. 243, ал. 1 от НК. В абсолютни числа нивото на установените печатни бази е сравнително постоянно: 54 – за периода 2000–2002 г., 50 – за 2003–2005 г. и 66 – за 2006–2008 г., като относителният им дял нараства от 3,8% на 5%. Но най-мощабните случаи на разкрити големи печатници на фалшиви пари са основно през периода 1999–2005 г.

С малък дял – 3,7%, са и регистрираните престъпления, свързани с установени “депа” за *държане на фалшиви пари в големи количества* – престъпления по чл. 244, ал. 2 от НК. Делът на престъпленията по чл. 246, ал. 1 и 2 (приготовление или сдружаване за изготвяне на подправени парични и други знаци) е 0,5%; на престъпленията по чл. 246, ал. 3 (изготвяне, пазене или укриване на материали

²⁹ Тук се включват и престъпления, свързани с разпространение не само на подправени пари, но и на фалшиви електронни платежни инструменти, ценни книжа, таксови и пощенски марки. Техният дял не може да се определи, но не е голям – вероятно е в размер на няколко процента.

или оръдия за подправка)³⁰ – 0,4%, и на престъпленията по чл. 248 от НК (недоносителство за престъпления по чл. 243-246 от НК) – 0,2%.

Фиг. 3. Структура на регистрираната престъпност, свързана с подправени парични знаци, по вид на престъпленията

Така очертаната предметна структура на регистрираната престъпност се отличава с висока стабилност през отделните години от 2000 г. до момента (вж. таблица 2), а и в сравнение с предходния период 1997–2000 г., с изключение на двойно по-високия дял – 10,5%, на производството на ППЗ [47, с. 21]. Въз основа на цялостната изследователска информация може да се направи извод, че тази структура съответства на реалната предметна структура на явлението.

³⁰ Бройките на престъпленията по чл. 246, ал. 1, 2 и 3 от НК включват престъпни деяния не само с парични, но и с други знаци по смисъла на чл. 243, ал. 2 от НК.

Характерно за престъпната дейност по фалшифициране на пари и тяхното разпространение е извършването на редица **съпътстващи престъпления**.

- При 80-90% от проучените при изследването случаи на производство на подправени банкноти техниката е използвана и за изготвяне на:

- ✓ фалшиви български и чуждестранни документи за самоличност – лични карти и паспорти;
- ✓ подправени дипломи за основно, средно и висше образование, свидетелства за управление и регистрация на моторни превозни средства;
- ✓ подправени електронни банкови разплащателни карти;
- ✓ подправени шенгенски и други визи, пътнически чекове, билети за градски транспорт и др.;
- ✓ неистински ценни книжа – бандероли за алкохол и цигари и др.;
- ✓ нелицензирани компактдискове³¹ и др.

- Използване на подправени документи за самоличност най-вече при прокарване в обращение на фалшиви пари в банки чрез откриване на депозити, извършване на преводи и други операции.

- В редица други случаи успоредно с държането, пренасянето през граница и пласирането на фалшива българска и чуждестранна валута се извършват и други престъпления с цел реализиране на престъпни печалби или като се използват едни и същи канали и лица:

- ✓ придобиване, държане, разпространяване и контрабанда на наркотични вещества³²;
- ✓ контрабанда и незаконно притежаване на оръжие и боеприпаси;

³¹ Лице от Бургас изготвя на домашен компютър фалшиви евробанкноти и нелицензирани компактдискове. Продажбата на дисковете се извършва от собственик на търговски обект, криминално проявен по линия на интелектуалното пиратство (архив на СИП при ОДМВР-Бургас, 2004 г.).

³² Лице на 32 г. от Перник е известен на полицията като дилър на хероин на едро. В същото време той е и активен участник в ПГ, занимаваща се с изготвяне на фалшиви пари и документи, разпространявани в страната и чужбина (архив на СБОП при ОДМВР-Перник, 2003 г.).

- ✓ контрабанда на стоки³³;
- ✓ използване на подправени електронни банкови карти³⁴;
- ✓ трафик на хора, разпространяване на порнографски материали и др.³⁵

2. Структура на престъпността според вида на подправяната валута – българска и чуждестранна

Това е динамично променяща се характеристика на престъпността в сферата на фалшификацииите на парични знаци. В периода 1991–1996 г. с преобладаващ дял е чуждестранната валута. По медиен източник, позоваващ се на служители от МВР, в края на 1992 г. “всеки ден се откриват подправени банкноти от щатски долари и германски марки”. Най-често фалшификатите се разпространяват от “чейнчаджии” [54]. По данни на проведено от Й. Пенев изследване, разпределението на разкритите случаи на производство и разпространение на подправени пари, по видове валути за периода 1997–2000 г. е следното: 53% – германски марки, 26% – български левове, 19% – американски долари, и 2% – друга валута [47, с. 25].

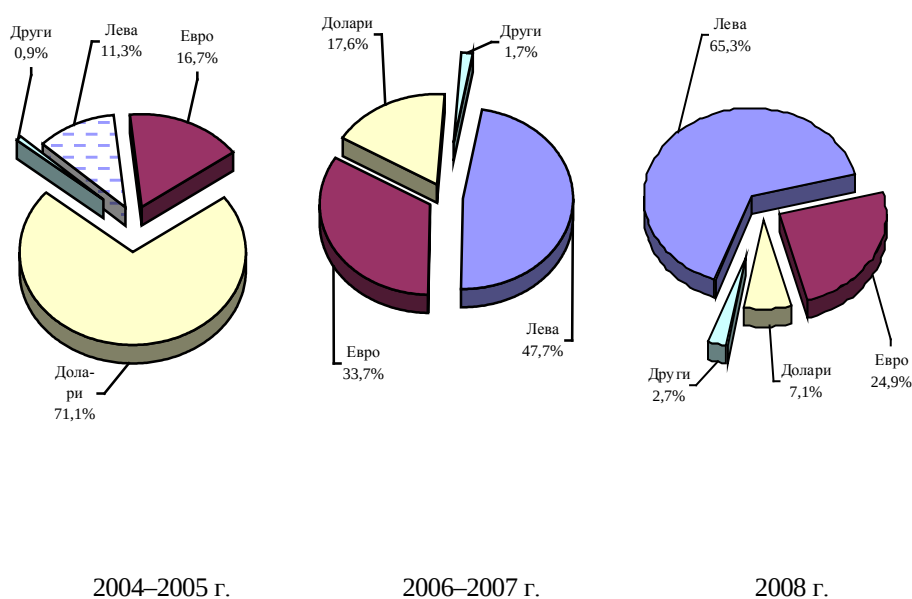
Въвеждането на еврото през 2000 г., което се превърна във втора световна валута след щатския долар, и излизането от обращение на националните валути на страните от европейската валутна зона предизвика рязка промяна във “валутната” структура на престъпността. През 2004–2005 г. доларите стават най-разпространената фалшива валута в страната с дял 71,1%, на второ място са новите европари – 16,7%, и на трето – българските парични знаци – 11,3% (вж. фиг. 4). От 2006 г. съотношението се променя с количественото

³³ През 2006 г. в Сандански в дома на А. В. (35 г.), осъждан в Германия за разпространение на наркотици, са намерени 7 пачки банкноти по 200 евро.

³⁴ През юни 2009 г. в Кипър са задържани двама българи, единият на 62 години от гр. Нови Искър, и 36-годишен столичанин, у които са открити фалшиви банкови карти, скимиращи устройства, преносим компютър и фалшив документ за самоличност със снимката на помладия мъж. Два месеца по-късно са извършени обиски на 3 жилища в София, ползвани от лицата. Иззети са голям брой печати на общинска администрация, държавна организация, чуждестранна емиграционна служба и на търговска верига. Освен тях са намерени фалшиви банкноти от 50 и 100 долара и от 50, 100 и 200 евро, клонирани банкови карти и фалшиви документи за самоличност. Мъжете са работили за човек от по-високо ниво.

³⁵ Лице от Видин извършва разностранна престъпна дейност: изготвя и разпространява неистински банкноти и документи, изготвя порнографски материали, занимава се с трафик на хора (архив на СБОП при ОДМВР-Видин, 2007 г.).

нарастване на задържаните фалшификати на български пари и снижаване броя на подправените долари и евро. През 2006–2007 г. почти половината от фалшификатите са български парични знаци, една трета са европари. Подправените долари са около 18%. Тенденцията се задълбочава през 2008 г., когато фалшивите български банкноти и монети са вече две трети от цялото установено количество подправени пари. Една четвърт са подправените евро, долларите вече са само около 7%. За отбелязване е абсолютното и относителното нарастване през последните 3 години на подправената друга валута (британски лири, швейцарски франкове и др.) – от 0,7% през 2006 г. на 2,7% през 2008 г.

Фиг. 4. Структура на подправените парични знаци, регистрирани от БНБ, по вид на валутата

Наблюдаваните структурни промени на престъпността в сферата на фалшификациите на пари според вида на подправяните парични знаци съответстват на промените в структурата на валутата в налично-паричното обращение в страната съответно в предприеме-

динителния период, след присъединяването в Европейския съюз в началото на 2007 г. и очакваното включване в Еврозоната.

3. Структура на подправените български парични знаци по номинал

В таблица 4 са дадени процентните дялове на установените от Националния център за анализ при БНБ фалшифицирани български книжни пари според техния номинал за периода 2003–2008 г. Динамиката в съотношението на различните номинали е много голяма. Категорични изводи не могат да се направят, тъй като количеството фалшиви банкноти, изследвани в НЦА, се влияе от активността на длъжностни лица и доставчици на услуги при изпълнение на законовите им задължения да изземват и предават в Центъра всяка установена от тях подправена банкнота или монета, активността на полицейските служители по разкриване на печатници, държане и прокарване в обращение на фалшиви пари, и от други фактори. Но може да се предполага, че данните имат сравнително висока степен на представителност по отношение на общото количество преди всичко на разпространяваните в страната фалшиви парични знаци.

За периода 2003–2008 г. най-много от задържаните подправени банкноти са двайсетолевки. Това е най-разпространеният номинал – около 80% в купюрния строеж на банкнотите в обращение. През 2003–2004 г. подправените 20 лв. са малко над половината, намаляват до една трета през 2005–2006 г. и бързо нарастват, особено през 2008 г., когато преобладават в задържаната маса фалшиви пари с дял 80,6%. С овладяването на инфлацията в страната след въвеждането на валутния борд купюрите от 20 лв. и 10 лв. запазват покупателната си стойност. Но вниманието на касиери, търговци и граждани към тях не е така заострено, както при банкноти от по-висок номинал. При съпоставката на направени разходи, риск от идентифициране и вероятност от успешно пласиране явно купюрите от 20 лв. се оказват най-изгодни за фалшификаторите и разпространителите.

Таблица 4

Структура на подправените български банкноти по номинал

Номинал (в лева)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Купорен строеж на банкнотите към 31.12.2008 г.
1	0,3	0,1					2,5
2	3,5	1,7	6,7	2 лв. 5 лв. 100 лв. } 3,5	2 лв. 5 лв. 100 лв. } 0,6	1,2	2,4
5	0,6	1,7					1,9
10	10,2	11,1	32,9	54,1	32,2	11,4	1,6
20	51,7	59,5	28,3	34,1	63,3	80,6	5,9
50	33,7	25,9	32,1	8,3	3,9	6,8	81,2
Общо (в %)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	4,5
							100,0

Източник: Годишни доклади на БНБ.

<http://www.bnb.bg/bnb/home.nsf/fswebIndexBul?OpenFrameset>

Предпочитанието към десетолевките се променя. През първите две години на периода те са на трето място с дял 10,6%, през 2005–2006 г. излизат на първо място с дял 43,5%, и през последните две години са на второ място със съответно 32,2% и 11,4%.

Банкнотите от 50 лв. са втората предпочитана за фалшифициране и разпространение банкнота след деноминацията през 1999 г. до 2005 г. – с 30,6% среден дял за 2003–2005 г. През следващите години той рязко намалява до 3,9% през 2007 г. През последните две години фалшивите купюри от 50 лв. нарастват абсолютно и относително.

След емитирането през 2003 г. на банкноти от 100 лв. са зала-

вяни малко на брой подправени купюри.

Поради малка икономическа изгода от фалшифициране на банкноти с номинал 2 лв. и 5 лв., техният дял в общия обем подправени книжни пари е нисък – между 6,7% и 1,2% за 2005–2008 г. Но подправянето на двулевки и петолевки не трябва да се пренебрегва, тъй като съобщаемостта за такива случаи е най-ниска и съответно латентността – висока.

Въпреки ниския им номинал, обществена опасност съставлява фалшифицирането на монети. Подправени монети най-често се прокарват в обращение в игрални зали и на машини за кафе и сокове. Фалшификаторите предпочитат монетите от 50 стотинки. Това е преобладаващото количество – 98,1%, от установените подправени монети в обращение. Делът на заловените фалшиви монети от един лев е много малък – 1,9%. Няма данни за установени фалшиви монети с друг номинал.

4. Подправени български парични знаци след 1990 г. по хронология³⁶

- Половин година след пускането на банкнотите от 100 лв., емисия 1991 г., през април 1992 г. се появяват първите им сравнително сполучливи фалшификати, произведени с помощта на висококачествена копирна техника. През следващите няколко години продължава прокарването в обращение на подправени стотилеви с различно качество³⁷. Към средата на 90-те години поради инфлацията покупателната способност на банкнотите бързо намалява и фалшифицирането им е обезсмислено.

- Неистинските банкноти от 500 лв., емисия 1993 г., са цветни фотокопия на оригиналните. Те са изработени на по-плътна и жилага хартия, нямат релеф и осигурителна нишка. Водният знак е

³⁶ Източници: [60, 166–192; съобщения на БНБ; сигнали за появили се в страната подправени български парични знаци].

³⁷ През 1993 г. Икономическа полиция в Русе работи по случаи на появили се в града фалшиви банкноти от 100 лв., получени заедно с истински пари при плащане на пенсии и при други плащания. “Ментетата” са сравнително добри, имат воден знак, който е основен ориентир по това време за касиерките в банки и пощенски клонове при броене на банкноти. В края на годината в Лясковец и други селища се появяват фалшиви стотилеви, но с ниско качество – без метална нишка и воден знак.

имитиран чрез рисуване на ръка. Въпреки недостатъците при изработката им успешно циркулират на пазара. Разпространението им е улеснено след 1995 г., когато инфлацията намалява покупателната способност и на този номинал и фалшификатите лесно се “пробутват” в пачка.

- Фалшивите книжни пари от 1000 лв., емисия 1994 г., са отпечатани на нискокачествена хартия с не много добра техника (мастилено-струен принтер от нисък клас). Въпреки това те доста успешно се разпространяват, особено в пачки.

- Фалшиви 2000 лв., емисия 1994 г., не са регистрирани главно поради непреодолимостта на холограмната ивица, а впоследствие и поради обезценяването на лева. Но с истински банкноти от 2000 лв. са измамани много чуждестранни туристи в Чехия при улична обмяна на валута от изобретателни българи, които откриват голямата им прилика с банкнотите от 2000 крони.

- Фалшивите банкноти от 10 000 лв., емисия 1996 г., са с най-голям номинал. Те са отпечатани на лазерен принтер, цветен ксерокс или офсет и са значително по-добри от фалшивите 1000 лв. Имат и холограмна ивица, изрязана от истински банкноти от 1000 лв.

- Огромно е количеството на отпечатаните фалшификати от 5000 лв., емисия 1997 г. Правят се два вида копия: офсетови и принтерни (с използване на цветен мастилено-струен принтер). В началото фалшификатите са изключително нискокачествени, впоследствие са леко подобрени. Но до изтеглянето на емисията от обращение заливат страната. Причината е в намаляването на покупателната им способност вследствие на бързо растящата инфлация, което налага използването на повече бройки банкноти и на пачки с банкноти. Най-чести жертви са гражданите. Най-голямото количество заловени фалшификати в една полицейска акция е на стойност 4 млн. лв.

- Фалшификатите на 50 000 лв., емисия 1997 г., са със сравнително ниско качество, но значително превъзхождат това на 5-те хиляди лева³⁸. След деноминацията на лева на 5 юли 1999 г. фалшифи-

³⁸ Фалшификатори са група от 5 души, между които една жена. При извършените арести във Варна и Добрич са открити 2 партии подправени банкноти на обща стойност 80 млн. лв. Групата е работила по поръчка на по-голяма престъпна структура [60, с. 180].

кациите достигат до “невиждани” мащаби. Само след три месеца се появяват първите неистински банкноти от 50 лв., емисия 1999 г. (най-големият номинал към момента). Това са нискокачествени имитации, отпечатани на мастилено-струен принтер или с офсетов печат. Не са нанесени големи щети, тъй като високата стойност не позволява на пласьорите лесно да ги прокарват в обращение. Жертви на този вид фалшификати стават най-вече търговци на едро.

- Банкнотата от 20 лв., емисия 1999 г., е най-експлоатируваният от фалшификаторите номинал и от него са регистрирани най-много разновидности. Първите екземпляри се появяват на коледните празници на 1999 г. Те са с лошо качество и лесно се различават. Отпечатани са на обикновена хартия с мастилено-струен принтер и липсват основните защитни елементи.

- Втората вълна фалшиви двайсетолевки се появява през пролетта на 2000 г. Качеството им е по-добро и много хора стават жертва на фалшификата.

- Третият, отново подобрен тип фалшиви двайсетолевки, изработени по компютърен способ и отпечатани на цветен принтер, се влива в паричното обращение в началото на 2001 г.³⁹

- По технологията на подправените 20 лв. са отпечатани и банкноти от 10 лв. Тъй като стойността на номинала е по-ниска, фалшификаторите не влагат толкова много старание. Хартията е с по-лошо качество, цветовете са много по-бледи. Фалшивите десетолевки се пласират смесени с оригинални банкноти в пачка.

- В началото на 2002 г. се появява втори тип фалшификати на банкнотите от 10 лв. Те са отпечатани на офсетов печат на твърда, “пукаща” хартия. При осветяване с UV светлина не се отличават много от оригиналните. Не са имитирани обаче флуоресциращите елементи, липсва релеф, микротекстовете са нечетливи.

- По коледните празници на 2002 г. се появяват достойни наследници на фалшивите “ботевки” от 1925 г. и съперници на някои от

³⁹ Фалшификатори са русенските братя Димитър и Радослав Колеви, които за период от 4 месеца успяват да разгърнат широко производство. Братята са участници в ОПГ за изготвяне и разпространение на ППЗ. В организираната печатница, освен банкноти от 20 и 10 лв., се изработват фалшиви документи и молдовски леи [60, с. 190; архив на СИП при ОДМВР-Русе].

суперфалшификатите на чуждестранни валути – фалшиви 50 лв., емисия 1999 г. Те са отпечатани в комбинация на висококачествен лазерен принтер и офсетов печат за имитиране на флуоресценцията и не се засичат при осветяване с UV светлина. Отпечатани са на хартия, по-тъмна от оригиналната. Това обаче няма особено значение, тъй като износените оригинални банкноти придобиват подобен цвят. Сполучливо е имитиран водният знак, перфектно е изпълнението на защитната нишка, антикопирната кинеграмна ивица, числото “50” и флуоресценцията. Подправените петдесетолевки бързо започват да се разпространяват в София, Пловдив, Русе, Сливен, Добрич и други градове и региони. Медиите най-подробно разискват проблема, запознавайки обществеността с новата заплаха.

- През август 2007 г. НЦА при БНБ регистрира нов тип фалшива банкнота от 10 лв., емисия 1999 г. Тя е с ниско качество, имитирани са някои основни защитни елементи – холограмна лента, воден знак, осигурителна нишка. Хартията е гладка на пипане, липсват оптични ефекти в холограмната лента, числото “10” не пулсира и не прелива в различни цветове.

- През юли 2008 г. БНБ съобщава за появата на нова “емисия” фалшиви банкноти от 20 лв. с ниско качество.

- От медийните съобщения и от централизираната информация в отдел “Икономическа полиция” при ГДКП-МВР и сектор “Фалшификации” при ГДБОП за 2008 г. и 2009 г. се вижда, че в различните региони на страната, макар и не интензивно, но непрекъснато е прокарването в обращение преди всичко на фалшиви двайсетолевки и петдесетолевки, някои от които са с добро, а други – с ниско качество.

5. Териториална структура на престъпността

Характерна особеност на производството и разпространението на подправени парични знаци е неравномерното им териториално разпределение по области и типове населени места. При проведената анкета полицейските служители от звената за борба с организираната и тежката престъпност, Икономическа и Гранична полиция дават доста различни оценки за тежестта на оперативната обстанов-

ка по линията за периода 2004–2006 г.: 12,2% я определят като изключително тежка и сложна; 23% – като тежка; 62,6% – като нормална⁴⁰; 2,2% не са дали отговор.

5.1. По данни на полицейската статистика, най-много *производствени бази за изготвяне на фалшиви пари* общо за периода 2003–2008 г. са установени в столицата (31 престъпления по чл. 243, ал. 1 НК), както и в Силистренска (21), Варненска (14), Пловдивска (13) и Сливенска област (10) (вж. таблица 5). Независимо от бройките, известност през годините придобиха русенските, варненските и пловдивските печатници поради създадената добра организация на престъпна дейност, големия обем и постигнато добро качество на произведените фалшификати.

По *географско разположение*, с висока активност на престъпниците фалшификатори се открояват: Североизточна България (Русенска, Варненска, Силистренска и Добричка област); Централна България (Пловдивска и Старозагорска област), София-град и Бургаска област. В тези региони са локализирани и повечето от неутрализираните организирани престъпни групи за производство на ППЗ.

За същия период по статистика няма регистрирани случаи на изготвяне на фалшиви пари в Благоевградска, Габровска, Кърджалийска, Ловешка, Старозагорска, Търговищка и Ямболска област. Но съпоставката на данните от различните изследователски източници показва, че за някои области базата данни на полицейския статистически отчет не е пълна. Има определен обем установени от полицията случаи, които по различни причини не са влезли в статистиката⁴¹.

⁴⁰ Като показатели за “нормалност” на оперативната обстановка по линията ОР сочат извършването на престъпления “в рамките на обществената поносимост”, намалението и даже липсата на засечени случаи на производство и разпространение на ППЗ.

⁴¹ Например, за Кърджалийска област за периода по статистика няма регистрирано престъпление по чл. 243, ал. 1 от НК. Но статистиката на ГДБОП за 2004 г. отчита една неутрализирана производствена база. Освен това, през 2005 г. в медиите беше широко отразен случаят в гр. Кирково на отпечатване от ученик на банкноти от 5 и 2 лева с помощта на компютър и принтер.

Таблица 5

Териториална структура на регистрираната престъпност в сферата на производството и разпространението на подправени парични знаци (общо за периода 2003–2008 г.)

Област	Производство на ППЗ (чл. 243 НК)		Разпространение на ППЗ (чл. 244, ал. 1, чл. 245 НК)		Област	Производство на ППЗ (чл. 243 НК)		Разпространение на ППЗ (чл. 244, ал. 1, чл. 245 НК)	
	брой	%	брой	%		брой	%	брой	%
Благоевград	0	0	188	8,4	Разград	2	1,6	15	0,7
Бургас	2	1,6	85	3,8	Русе	2	1,6	32	1,4
Варна	14	11,0	170	7,7	Силистра	21	16,4	59	2,7
В. Търново	5	3,9	39	1,8	Сливен	10	7,9	96	4,3
Видин	1	0,8	41	1,9	Смолян	4	3,1	12	0,5
Враца	2	1,6	62	2,8	София-град	31	24,4	444	20,1
Габрово	0	0	16	0,7	София-област	2	1,6	38	1,7
Добрич	2	1,6	34	1,5	Ст. Загора	0	0	137	6,2
Кърджали	0	0	55	2,4	Търговище	0	0	37	1,7
Кюстендил	1	0,8	65	2,9	Хасково	5	3,9	106	4,8
Ловеч	0	0	35	1,5	Шумен	1	0,8	28	1,3
Монтана	1	0,8	31	1,4	Ямбол	0	0	34	1,5
Пазарджик	2	1,6	42	1,8	ДПОТП	0	0	2	0,1
Перник	2	1,6	73	3,2	ДПОП	0	0	14	0,6
Плевен	1	0,8	74	3,3	ГДГП	3	2,4	31	1,4
Пловдив	13	10,2	119	5,4	Общо	127	100,0	2214	100,0

Фалшификаторството е преимуществено *градска престъпност*. По статистически данни за периода 2003–2008 г. делът на установените производствени бази в градове е 89,4%. Почти равни са дяловете на разкритите печатници в столицата и областни градове (45%) и в други градове на страната (44,4%). Съсредоточването на нелегалното производство на парични знаци в градове се дължи на редица обстоятелства. В градските селища и особено в големите градове, които са и традиционни полиграфически центрове, много по-лесно и удобно е закупуването на печатарска, компютърна и друга техника и материали. В градските условия на многолюдност и анонимност е много по-безопасно оборудването на нелегална база или извършването на криминално производство на пари успоредно с легално регистрирана печатарска, рекламна или друга сходна дейност. Улеснен е изборът на сгради и помещения, където има движение на хора⁴².

Градовете, които станаха известни като “столици на фалшивите пари”, се посещават от чужденци и са с удобно географско положение за разпространение в страната и за пренасяне през граница на НПЗ.

С малки дялове са разкритите производствени бази в селски и

⁴² При специализирана полицейска операция, извършена на 21 април 2001 г., е разкрита печатница на неистински банкноти с номинал 100 щатски долара, 500 и 1000 германски марки, 5000 и 10 000 гръцки драхми и проекти на елементи на банкноти от 100 евро. Изработването на НПЗ (декември 2000 г.–април 2001 г.) се осъществява от организирана престъпна група, образувана и ръководена от И. Б. (35 г.) от Пловдив, осъждан за неплащане на дължимата издръжка и с “висящи” дела за незаконно притежаване на оръжие, закана за убийство и обсебване. След осигуряване на необходимите специалисти в областта на полиграфическото производство, чрез фирмата си И. Б. наема четвъртия етаж на сграда в Пловдив, в която се помещават Военният съд и Военната прокуратура, и оборудва студио за изработка на рекламни материали. Наетото място напълно удовлетворява изискванията на И. Б., тъй като, от една страна, създава възможност за допълнителна търговска дейност, която освен като източник на приходи служи като много добро прикритие на броя на посетителите и целта им на посещение на етажа. От друга страна, търговската зала и двете складови помещения, където се съхраняват консумативите, са с отделен вход от другите помещения, в които се изработват НПЗ. При СПО в собствени или наети чрез трети лица жилища в Пловдив, къща в с. Граф Игнатиево, рекламно студио, жилище и гараж в Казанлък, са открити фалшиви банкноти, заготовки за банкноти и кредитни карти, неистински лични карти, чуждестранни паспорти, шенгенски, канадски и американски визи, банкови чекове и таксови марки, компютърна техника, принтери, взривни устройства и др. В ОПГ участват А. П. (25 г.) от гр. Мъглиж (вж. примера на стр. 69), С. П. (30 г.) от Казанлък, Н. Б. (26 г.) – брат на И. Б., и още 3 лица на възраст 27–35 години (архив на Пловдивски окръжен съд, НОХД №1376, 2002 г.).

извънселищни райони (основно вилни) – по 5,3%. Всъщност тези дялове би следвало да са по-високи. Според проучените оперативни материали, при всяко трето-четвърто производство на ППЗ от съображения за сигурност или по необходимост отделните производствени дейности се извършват на различни места, като за целта се използват собствени, на родители, на доверени лица или наети под наем къщи и други помещения в села и вилни райони⁴³.

5.2. По отношение *разпространението на подправена българска и чуждестранна валута* в регионален план се наблюдават следните зависимости и тенденции.

- Едва ли има селище в България, където през последните 20 години да не са се появили фалшиви банкноти и монети. Но *най-много са регистрираните случаи в София* – 20,1% от общо регистрираните в страната престъпления за периода 2003–2008 г., или средногодишно по 74 престъпления (вж. таблица 5).

Освен столичния град, със значителна степен на разпространение на ППЗ са *две групи области*, където се поддържа средногодишно ниво на регистрираните престъпления между 14 и 28 броя. Едната група включва региони с големи областни центрове и курортни селища: Варненски (7,7%), Старозагорски (6,2%), Пловдивски (5,4%), Бургаски регион (3,8%).

Другата група включва гранични области: Благоевградска (8,4%), Хасковска (4,8%), Пернишка (3,2%), Кюстендилска (2,9%), Силистренска (2,7%), Видинска (1,9%), Софийска (1,7%). През граничните контролно-пропускателни пунктове, намиращи се на тяхна територия, се пренася подправена валута от и за България. Освен това, през тях минават двупосочни трафици на фалшиви пари от Близкия Изток за съседни на България страни, държави от Западна Европа и други континенти. Благоприятен фактор, характерен за граничните райони, е улеснената обмяна на контакти между лица от

⁴³ Примерите за извършване на дейности по производство на ППЗ в обекти в селски и вилни райони са много. Например, през юни 2004 г. е разкрит опит за изготвяне на неистински парични знаци – 346 броя банкноти по 20 лв. В дома на родителите на И. Х. (46 г.) в село Доброплодно, Варненска област, на компютър и принтер са изготвяни и отпечатвани заготовките, а в дома на съпрузите Г. В. (52 г.) и И. В. (39 г.) във Варна е довършвана изработката на фалшификатите (архив: сектор “Фалшификации” при ГДБОП-МВР).

местния контингент и от съседни и други страни, ангажирани в трафик и пласиране на фалшива валута. За някои от регионите действат и други фактори като близост до столицата (Софийска област), наличие на големи пазари (Димитровград, Хасковска област) и др.

- За разлика от предишни години, когато ППЗ се разпространяват най-активно в гранични райони, в последно време *най-много засечени фалшификати има в селища във вътрешността на страната.*

- За немалко региони и селища е характерна *активна динамика на регистрираните престъпления през различните години.* Например в Пернишка област за 2003 г. броят на престъпленията е 6, през 2005 г. няма регистрирани престъпления, а през 2008 г. те са 26. Явно разпространението на фалшиви пари се влияе от конюнктурни фактори – близост на производствени и складови бази, предпочитания на пласьорите от различни нива, съществуване на организирани престъпни групи и др.

- Тенденциите на престъпността за отделните области и селища на страната *не са еднопосочни.* В някои има “успокояване” на оперативната обстановка (Варненска, Русенска област). В други (Габрово, Ихтиман) се наблюдава активизиране на прокарването в обращение на подправени пари. В трети (Смолянска, Монтанска, Разградска област) се запазва спокойният характер на обстановката, не се наблюдава интерес за разполагане на печатници, регистрират се епизодични случаи на разпространение в търговската мрежа.

- Пласирането на фалшива валута често е с *междурегионално проявление.* Произвежданите в България и внасяните от други страни ППЗ се прокарват в обращение по схеми, обхващащи няколко или голям брой области и селища⁴⁴.

⁴⁴ Например, през 2000 г. и предходни години са засечени фалшиви стодоларови банкноти с еднакви характеристики, емисия 1996 г., в Благоевград, Монтана, Перник, Троян, Хасково; през 2001 г. – сходни банкноти от 100 долара, емисии 1988 г., 1990 г. и 1996 г. и от 50 долара, емисия 1988 г., в Благоевград, Ловеч, Перник, Русе, Етрополе, Дупница, Хасково и т.н. (архив на сектор “Документни изследвания, фотография и фоноскопия” при НИКК-МВР).

§4. Индивидуална и задружна престъпна дейност. Организирана престъпност

1. Индивидуално производство и разпространение на подправени парични знаци

Естеството и технологията на фалшификаторската дейност позволяват индивидуално осъществяване както на подправката на парични знаци, така и на разпространението на криминалната продукция.

Широко разпространено в миналото, понастоящем едноличното *фалшификаторство* е в сравнително ограничени размери. По данни на полицейската статистика за периода 2007–2008 г. 37,5% от разкритите производства на ППЗ са извършени от едно лице. Най-често се фалшифицират български банкноти и монети. Обикновено качеството на изготвяните фалшификати не е високо, въпреки че може да има изключения.

Едноличните фалшификатори се подразделят на две групи. Едната група включва *фалшификатори “самотници”*, които работят в затворен цикъл, използвайки “ментетата” само за собствена употреба. По принцип това са лица без минали осъждания и полицейски регистрации, често пъти непълнолетни. Другата група са *лица, изготвящи фалшиви пари в качеството им на стока*, която продават на пласъори, най-често лица от престъпния контингент. Регистрирани са и случаи, когато фалшификатори сами пренасят през граница произведените ППЗ⁴⁵.

Държането в големи количества на ППЗ често е индивидуално осъществявана форма на престъпна дейност – 80,8% от разкритите за периода 2007–2008 г. престъпления са извършени от едно лице. Но тъй като такива лица са свързани с производители, посред-

⁴⁵ Криминално проявено лице от Поморие изготвя в дома си подправени евробанкноти и пиратски компактдискове. Има сестра с двойно гражданство, която живее в Турция. За 2 години напуска страната 19 пъти през ГКПП “Капитан Андреево” с обществен транспорт и много пъти през ГКПП “Малко Търново” като пешеходец. При контактите си взема предпазни мерки, в разговорите по мобилен телефон използва зашифровани думи и фрази (архив на СИП при ОДМВР-Бургас, 2004 г.).

ници, доставчици на едро и пласъори на дребно, те представляват междинно звено в общата престъпна схема.

Разпространението на подправени пари също нерядко се извършва индивидуално. Статистиката отчита 84,2-процентов дял на разкритите престъпления, извършени от едно лице. Но често тези лица действат в съучастие, а понякога дори са и членове на ОПГ, но престъпните им връзки остават неустановени или недокументирани в хода на оперативно-издирвателната дейност и на разследването. Типична форма на еднолично разпространение на ППЗ е вторичното прокарване в обращение на подправени банкноти или монети, след като лицата са били измамани и на свой ред използват фалшификатите за покупки или за други цели.

2. Задружна престъпна дейност по изготвяне и разпространение на подправени пари

Независимо от възможностите за индивидуално изготвяне и разпространение на ППЗ, то остава ограничено по своите размери явление. Свързаността на отделните проявни форми на престъпна дейност, сложността на технологията на изработката на големи количества и с добро качество фалшиви пари, нуждата от инвестиции и разгърнатата организация изискват включване на повече хора в осъществяването на престъпния замисъл. Това предпоставя преимущественото извършване на престъпления при условията на задружна престъпна дейност⁴⁶: съучастие по смисъла на чл. 20 от НК, престъпно сдружаване по смисъла на чл. 246, ал. 1 от НК; от организирана престъпна група по смисъла на чл. 321, ал. 3 от НК.

2.1. Съучастие

Престъпната дейност при основната част от разкритите производствени бази за подправени парични знаци е извършена в съучастие между 3-4 лица. Съучастието често е на семейна и роднинска основа, поради което такива печатници/работилници могат да се нарекат “домашни”. Има и производства на подправени пари, организирани по подбуждателство, като замисълът е на определено лице, кое-

⁴⁶ За формите на задружната престъпна дейност вж. [18, 228–230].

то търси подходящи специалисти за осъществяването му⁴⁷.

В различни комбинации съучастието е широко застъпено между лица, които изготвят, съхраняват, доставят и/или пласират фалшификати в страната⁴⁸ или ги пренасят през граница⁴⁹. Разкривани са например случаи на съучастие между производители или снабди-

⁴⁷ По НОХД №114 от 2004 г. на Бургаски окръжен съд Р. Р. (34 г.) и Е. Ф. (30 г.) са осъдени като съизвършители за изготвяне през периода май 2003 г.–17 февруари 2004 г. на неистински 2670 банкноти с номинал от 100 долара, както и за опит за прокарване в обращение на тези банкноти в съучастие с А. Х. в качеството му на помагач и с М. Т. и М. Д. в качеството им на подбудители и помагачи.

М. Т. (49 г., с висше образование, работещ на Аерогара-Бургас) и М. Д. (30 г., завършил средното полицейско училище в Пазарджик, работил в системата на МВР и като строител) след запознанството си с Р. Р., който има фирма с предмет на дейност рекламни и печатарски услуги, решават, че в печатницата на Р. Р. могат да организират производство на долари. Р. Р. е с висше образование, притежава добри теоретични познания и отличен практически опит в областта на предпечатната подготовка и технологията на печатарската дейност. Той е в изключително затруднено материално положение. Притиснат е от дългове, тъй като клиентите му не плащат поръчките си. Осъден е за издръжка на малолетното си дете. Поради липса на доброволно изпълнение на задължението за плащане е направен опис на движимите вещи в печатницата. По тази причина той се съгласява с предложението. През лятото на 2003 г. започва предпечатна подготовка на персонален компютър в дома си в с. Рудник.

С получени от М. Т. пари наема ново помещение за печатница и я оборудва със закупена машина за висок печат “Хайделберг”, печатни форми и други приспособления. От Турция е купена специална зелена брокатна боя за числото 100. М. Т., М. Д. и Р. Р. се уговарят, че ако бъдат заловени от полицията, ще поддържат версията, че са изготвяли релефикона с образа на Мохамед – поръчка от Германия, тъй като при изработката на релефа и доларите се използват идентични материали и машини. В работата се включва и Е. Ф., която живее на съпружески начала с Р. Р.

В началото на януари М. Т. получава изработените 2670 банкноти с номинал 100 долара, но установява, че не може да ги продаде на своите клиенти поради недостатъчното количество и недобро качество. Притиска Р. Р. сам да намери купувач. Чрез А. Х. – познат на Р. Р., е уговорена сделка с арабски гражданин за 260 хил. долара за 10% от номинала. Но сделката се проваля, тъй като арабинът отказва да плати исканата сума. На 17.02.2004 г. Р. Р. и Е. Ф. са заловени в момент на изработка на фалшива валута.

⁴⁸ Компютърен специалист (25 г.) от гр. Котел изготвя в дома си дипломи за средно образование и неистински банкноти от 20 лв. Действа в съучастие с лица, които пласират фалшификатите при изкупуване на гъби от местни роми (архив на РУМВР-Котел, 2004 г.).

⁴⁹ Мъж на 46 години от Плевен, занимаващ се със сутеньорство и други престъпления, купува подправени евробанкноти и фалшиви пари от 10 лв. и 20 лв. от лице, което разполага с големи количества фалшификати. Приятелката му пренася подправените евро в Южна Франция при пътуване с автобус в багажа си и в тайници (архив на СБОП при ОДМВР-Плевен, 2003 г.).

Лице (48 г.) от Плевен се снабдява с неистински банкноти от 50 и 200 евро от София срещу заплащане на 30% от стойността, като за целта 2 пъти в месеца пътува дотам. Осъждан е 10 пъти за кражби, използване на неистински документ и транспортни престъпления. Фалшификатите изпраща в пратки с книги на българин, работещ като шофьор – снабдител в строителна фирма в Испания. Последният купува с фалшивите пари строителни материали, а прибира истинските. Част от изпраните пари изпраща в България за купуване на нови количества неистински евро (архив на СИП при ОДМВР-Плевен, 2004 г.).

тели с ППЗ и банкови служители, които внасят фалшиви пари в банка и изтеглят редовни. Крайните пласьори на подправени пари нерядко действат по двама, а понякога и по трима. Често срещан случай например е едното лице да купува стока с подправени банкноти, а другото лице да остане в автомобила, с който се придвижват и където се намира определено количество фалшификати.

2.2. Престъпно сдружаване

Сдружаването с цел производство и/или разпространение на ППЗ, изразяващо се в постигане на съгласие между извършителите за това, е въздигнато в отделно престъпление – чл. 246, ал. 1 от НК. Такива случаи има нерядко, но приложението на тази правна норма не е голямо. Както се вижда от таблица 2, по официални данни през периода 2000–2008 г. има регистрирани само 7 случая на престъпно сдружаване за извършване на престъпления, като бройката включва не само фалшификации на пари, но и изготвяне и разпространение на електронни платежни средства, ценни книжа и пощенски марки.

2.3. Организирана престъпна дейност

2.3.1. Схемата на цялостната престъпна дейност по изготвяне на подправени парични знаци, разпространението им и реализирането на печалба е представена на фиг. 2. Тази дейност е организирана по търговски начин като стопанско предприятие, т.е. тя представлява бизнес с всичките му характеристики [31, с. 313; 48, с. 117]. Нелегалното предприятие осъществява производствена и търговска дейност с необходимото техническо и технологично обезпечаване. В него се инвестират средства и се цели извличане на печалба. Има изградена организация за снабдяване с материали и консумативи и разпределение на различните функции между участниците. По принцип средствата за производство се разполагат и самата дейност се извършва на територията на различни селища, а при транснационална дейност – и на различни държави. Изградена е система за конспиративни комуникационни (телефонни, по интернет) и транспортни връзки, както и пласьорска мрежа.

Първото, определящо звено в схемата е ръководителят/ръководителите на нелегалното предприятие за печатане на банкноти или за сечене на монети. Ръководителите осъществяват организацията, управлението и координацията на отделните звена в схемата. Зами-

сълът за създаване на производствена база за фалшиви пари, за вида на подправяната валута, мащабите на производството и териториите/местата за пласиране на продукцията, както и планирането на действията по достигане на престъпната цел, се основават на повече или по-малко детайлно проведен *криминален маркетинг*. Последният представлява съвкупност от технически, организационни и комерсиални действия по изучаване виктимните страни на личността, обществото и пазарите на стоките и услугите, създаване на условия за осъществяване на престъпните намерения, както и за легализация на незаконния доход от криминалната продукция [5, с. 163].

Специален маркетинг се провежда и с цел търсене на лица, които съобразно образованието, квалификацията и социалния си статус могат да бъдат включени в различните производствени дейности или да бъдат използвани като пласъори или “мулета”. Щателно се проучват лица, съдени за подправка на пари и документи, лица, работещи в полиграфически предприятия, на копирно-размножителни електрографски апарати, офсетови машини или имащи достъп до тях, художници, фотографи, гравьори, зъботехници и други специалисти по точна обработка на метали, нумизмати, филателисти и др. Проучват се българи, работещи в чужбина, чужденци, пребиваващи в България, туристи, млади хора, които не са успели да се реализират и пътуват в европейски и други страни за търсене на работа. Първоначално на такива лица се дават по няколко фалшиви банкноти и след успешното им реализиране се предоставят по-големи количества.

Второто звено е производствената база – печатницата/работилницата за фалшиви пари. В нея работят специалисти по полиграфическа и/или компютърна техника, металолееене и други дейности, както и работници за довършителни и спомагателни операции.

За отдалечаване на готовата продукция от мястото на производството и за улесняване на разпространението ѝ се осигуряват “депа” – бази за съхранение.

Третото звено в схемата е “търговското”. Това е мрежата за разпространение, като се започне от доставчиците на едро и се достигне до крайните пласъори. Веригата от пласъори може да е с различен брой нива в зависимост от организацията и конюнктурата.

Тук се включват и “мулета” – лицата, пренасящи през граница различни количества фалшификати.

За по-голяма конспиративност може да има *посредници* между звената – това са лица, които осъществяват връзка между участниците в различните нива и уговарят сделки, без да участват пряко в никоя от дейностите.

Представената по-горе схема дава разгърната структура на престъпна организация, занимаваща се с производство и разпространение на подправени парични знаци. Това е йерархична структура, чиято дейност се осъществява при условията на конспирация. Връзките между ръководство, производство, складиране и разпространение на ППЗ по правило се минимизират.

2.3.2. Трудно може да се очертае пълна картина на състоянието и структурата на организираната престъпност в България по отношение на производството и разпространението на фалшиви пари, тъй като липсва пълна статистика. Освен това, не само оперативната информация, но и данните от наказателните дела не са цялостни, понеже нерядко не се разкрива и документира дейността на всички участници в престъпната схема. Това затруднява проследяването на престъпния процес от възникването на замисъла, реализирането му чрез организиране на производство на подправени парични знаци и мрежа за пласирането им. Затруднения възникват и от използването на нееднакви критерии от различните полицейски и правораздавателни органи по приложението на чл. 20 от НК (съучастие) и чл. 321 от НК (наличие на организирана престъпна група). Поради това има разминаване между информацията на ГДБОП за неутрализирани ОПГ и крайните резултати в наказателното производство.

Въпреки неточностите и непълнотите по отношение на информационната база, определено се налага изводът, че **фалшифицирането на пари** е една от сферите на организираната престъпност в България от началото на 90-те години до момента. Разкрити са множество печатници в София, Пловдив, Варна, Русе и други градове, чиято дейност се осъществява от ОПГ. Проучената информация за 24 неутрализирани формирования за производство на ППЗ, които притежават признаци на организирани престъпни групи по смисъла на чл. 321 от НК, сочи разнообразие на групите по отношение на

числения им състав и структура, вложените в нелегалното производство средства, организацията, мащабите и времетраенето на производството, вида и качеството на подправената валута.

Разкритите ОПГ за производство на фалшиви пари са с численост от 3 до 17 човека: 12,5% – 3 души; 25% – 4 души; 8,3% – 5 души; 16,7% – 6 души; 4,2% – 7 души и 8,3% – над 7 човека (една ОПГ с 13 и една – със 17 установени участника⁵⁰); за 16,7% няма данни за точния брой на участниците. Броят на членовете на ОПГ зависи от способите за фалшифициране, вида на валутата, количеството на криминалната продукция, възможностите за привличане на повече хора.

Структурата на ОПГ е на две нива – лидер/организатор и участници, или на три нива – организатор, един или няколко активни участника, работници за довършителни дейности. Има разпределение на ролите, което е задължително изискване за съществуване на ОПГ, но нерядко един човек изпълнява две и повече функции (организационни, производствени, снабдителски), включително лидерът. Хората се познават. Връзките са на роднинска, служебно-професионална, земляческа или приятелска основа, на базата на минали или настоящи престъпни взаимоотношения. В преобладаващата част от случаите няма изявена и строга йерархия във взаимоотношенията между членовете.

Отделните дейности – предпечатна подготовка, печатане на тиража и довършителни операции, често се извършват на различни места в едно или няколко селища. Осигуряват се складови бази и/или лица, които да съхраняват партии от произведените ППЗ. През годините са разкрити не само печатници, но и големи “депа” за готова продукция: през 2005 г. – в къща в Силистра⁵¹, през 2008 г. –

⁵⁰ Броят на членовете на тези две ОПГ е само по оперативна информация.

⁵¹ Рекордна сума не само за България, но и за Европа, от 3 милиона и 450 хиляди долара в банкноти по 100 долара, са открити в дома на съпрузите Н. Г. (38 г.) и Т. Г. (37 г.) в Силистра. Банкнотите са укривани в гардероби, шкафове и под легла. Това е продукция от разбитата на 20 май 2002 г. втора варненска печатница. По-голямата част от банкнотите са опаковани в пачки и готови за “експедиция” за страни от ОНД и САЩ. Освен съхранение, в дома в Силистра се извършвало доработването (слепването на двете части) на банкнотите. Намерени са 456 600 банкноти от 100 долара, неразрязани, на двустранно отпечатани листове. Иззети са ръчна преса, ножове, сита за поставяне на водни знаци, бои, лепила и други спомагателни материали, с помощта на които престъпниците придавали на “ментетата” търговски вид. Организатор на ОПГ, която се занимава с отпечатване и разпространение на

в помещение на бившата баня “Мадара” в София⁵² и др.

Използват се три варианта за организиране на производство на ППЗ: оборудване на нелегална печатница; използване техниката на законно съществуваща фирма, извършваща печатарски, рекламни и други подобни услуги; регистриране специално за целта на легална фирма, която да послужи за прикритие на криминалното производство.

Разкритите производствени бази разполагат със съвременна компютърна и печатарска техника (по принцип малогабаритна, което позволява пренасянето ѝ), принтерни устройства с висока разделителна способност, специализиран софтуер. Във всяка ОПГ има поне по един много добър специалист по компютри и полиграфия. Производството е добре организирано и снабдено с подходяща хартия и необходимите консумативи. Това е позволило при повечето печатници да се постигне добро или най-малкото задоволително качество на изготвяните фалшификати.

Фактическата продължителност на работа на разкритите печатници за голяма част от тях не е установена. Но повечето не са работили дълго време – обикновено до половин година, като престъпната им дейност е пресечена. Иззети са по-големи или по-малки количества довършени банкноти и заготовки. За някои печатници се предполага, че производството е продължило 1-2 години, а изготвените фалшификати са на стойност милиони долари и друга валута. Сигналите за тях са от чуждестранни служби, арестували българи в САЩ и европейски страни за разпространение на подправени долари, германски марки, евробанкноти.

В 80-90% от разкритите печатници, свързани с ОПГ, производството на фалшиви банкноти е съчетано с изготвяне на неистински български и чуждестранни документи за самоличност, шофьорски книжки, визи, таксови и пощенски марки и др.

фалшивата валута, е 36-годишният варненец Й. А. Той е безработен и има забрана да напуска страната заради неплатени данъци. Регистриран е за кражби на автомобили. С доходите от разпространението на фалшивата валута строи 4-етажен хотел в местността “Траката” край Варна. Организатор на мрежата за разпространение в страната и чужбина е С. С. на 57 години, с няколко присъди, едната от които е за разпространение на фалшиви пари. При обиските в няколко апартамента, къщи и вили във Варна са намерени големи количества хартия и мостри от готовата продукция, складирана в Силистра (архив на сектор “Фалшификации” при ГДБОП; материали от СМО).

⁵² Вж. примера на стр. 190.

По *начина на създаване* могат да се разграничат два типа ОПГ за изготвяне на фалшиви пари: с външни поръчители и по собствена инициатива.

При *ОПГ с външни поръчители* идеята е на едно или на няколко лица – българи или чужди граждани, живеещи в България или други страни, които имат или могат да осигурят необходимите инвестиции за организиране на нелегално производство на пари като печеливш бизнес. В резултат на маркетинга, провеждан от престъпните среди за обстановката в страната, в съседни държави и в глобален мащаб, се определя най-подходящият за момента вид валута, която да се фалшифицира. По принцип това е свободно конвертируема валута, имаща широки пазари – по-рано германски марки и долари, сега евро и долари. Тези лица предварително имат ориентация за страните, в които ще се извършва разпространението на подправените ПЗ, притежават нужните контакти с хора от престъпния свят за пренасянето през граница и пласирането на продукцията. Поръчителите търсят лице/лица с полиграфически или компютърни познания или с нужните качества и опит за организиране на дейност от този род. В някои случаи самите те имат нужната квалификация и могат да контролират организацията на работа, да оценяват качествено изготвяне на фалшивата валута, да предоставят специализиран софтуер за предпечатна подготовка и т.н. За привличането на участници се дават обещания за големи печалби, използва се затруднено материално положение и даже различни средства за принуда. При разкриване на печатниците обикновено поръчителите остават неизвестни⁵³.

⁵³ Типичен пример за поръчково производство на фалшива валута е разбитата на 15 март 2002 г. печатница в гр. Варна на неистински германски марки, долари и евро (архив на Варненски районен съд, НОХД №666, 2003 г.).

През лятото на 2001 г. Ж. Щ., 45 г., живущ в гр. Варна, по негови обяснения, се среща с 4 неустановени в хода на разследването лица – “софиянците”. Те му обясняват, че има вина за разбиването на нелегалната печатница на И. Б. в Пловдив (вж. примера на стр. 58), от което са претърпели загуби, и той трябва да “изработи” загубените пари. Тъй като първоначално Ж. Щ. не се съгласил, след няколко дена непознатите лица го качили в автомобил и го закарали в местност извън града, където упражнили над него физическо насилие, като му счупили крака. Ж. Щ. решил да изпълни условията им заради своята и на семейството му сигурност. По тяхно указание той се свързал с А. П. от гр. Мъглиж, но работещ в Пловдив, 26 г., полиграфист, който трябвало да извършва производството. На А. П. е обещано, че ще му бъде помогнато по “висящото” дело, по което е обвиняем за участие в ОПГ, ръ-

Вероятно в България по поръчка са създадени немалко печатници за чуждестранна валута, но поради липса на пълна информация техният брой не може да се установи. Освен това, оперативните данни сочат, че в страната са работили, а може би и сега работят, печатници по поръчка и за изработване на български банкноти, които обаче са останали основно в сферата на латентността. Например, има данни за действащи през определени периоди печатници в различни, включително малки селища на страната, продукцията (готови банкноти или заготовки) от които се откарва до съхранителни бази най-често в София, където вероятно са поръчителите на нелегалния бизнес. Снабдяването на пласъорите също обикновено става от столицата и други големи градове.

При печатниците от втория тип *замисълът е вътрешен*. Те се

ководена от И. Б., за производство на неистински германски марки (сл. д. №54 от 2001 г. на СпСлС-София). Поръчителите давали нужните пари за наемане на офис – апартамент във Варна, и за оборудването му с компютър, скенер, мастилено-струен и лазерен принтер, ламиниращи апарати, хартия, материали за ситопечат, мастила, фолио, валцови преси. Освен това те осигурявали мостри на хартията, оригинални банкноти за сравняване със заготовките, мостри на заготовки, филми за изработване на плаки, информация на електронни носители за полиграфическите процеси, извършвани при отпечатване на НПЗ, графични изображения и други атрибути на оригинални банкноти. Ж. Щ. осъществявал контактите с поръчителите, приемал от тях пари, чрез своята фирма купувал хартия от завода в гр. Белово, получавал поръчките за фалшива валута, предоставял на “софиянците” за оценка мостри от заготовките и готовата продукция.

А. П. извършвал необходимите операции по компютърната предпечатна подготовка, отпечатването на тиража и довършителните процеси по изготвяне на графичните изображения. Първоначално до края на 2001 г. са изработвани германски марки с номинал 100 и 1000. След решението да се произвеждат долари е наето още едно помещение в местност до Варна и са закупени офсетова машина и мастила, тъй като полиграфическата изработка на неистински долари се различава съществено от тази на марките. А. П. “наел” работници, някои от които са със специални умения: И. Л., 27 г., работещ като оператор на офсетова машина в рекламна агенция в града, но напуска работата си и участва само в нелегалната печатница; П. М., 23 г., готвач в сезонно заведение, има задължение да слепва банкнотите и да ги прекарва през преса; Д. Ю. от Пловдив, 28 г., който се премества във Варна, за да спечели пари от нелегалното производство – той слепва двете страни на доларите; И. М. от гр. Мъглиж, 26 г. – изрязва отпечатаните банкноти.

Заготовките от доларовите банкноти са дообработвани в първия офис. Фалшиви банкноти с номинал 100 долара се произвеждат от края на 2001 г. до 15 март 2002 г., а от февруари до 15 март 2002 г. се осъществява и производство на 100-еврови банкноти. Инкриминираният период е общо около половин година. При обиска са конфискувани 128 370 банкноти с номинал 100 долара и 694 банкноти с номинал 100 евро. Ж. Щ. е осъден за ръководство на ОПГ, производство и държане на НПЗ, останалите – за участие в ОПГ и производство на НПЗ.

създават по инициатива на лице, което организира или е основен изпълнител в нелегалното производство⁵⁴. Такива ОПГ също могат да търсят “външни инвеститори”, но работят за собствена сметка. Лидерът или друг участник в групата използва контакти със задгранични или вътрешни престъпни структури и лица за реализиране на продукцията – търсене на купувачи на цялата продукция или на отделни партии.

2.3.3. И по отношение на *разпространението на ППЗ* проучената емпирична информация в немалката си част не дава възможност за разграничаване на престъпленията, извършени в съучастие и от ОПГ, и съответно пълна представа за степента на организираност на тази дейност. Но и по непълни данни се открояват три типа ОПГ за разпространение на ППЗ, според териториалния им обхват и формите на разпространителска престъпна дейност:

- ОПГ, които се снабдяват с произведения в България фалшиви пари (по принцип чуждестранна валута), изнасят ги през граница

⁵⁴ През 2002 г. Й. Н. от Русе, 50 г., изтърпява наказание в затвора в гр. Варна за изготвяне на фалшиви долари. Там се среща с Ж. Щ., който също изтърпява ефективна присъда по чл. 243, ал. 1 от НК (вж. примера по-горе). Двамата замислят след излизането от затвора да организират производство на фалшиви банкноти евро. През март 2003 г. наемат вила в с. Калиманци, в близост до Варна, като съображенията им са да няма достъп на външни лица. Вилата е оборудвана с печатарска офсетова машина на колела, за да бъде премествана лесно, преси за топъл печат, гилотини и други приспособления.

Тъй като вилата е продадена, през ноември 2003 г. е наето помещение, намиращо се в двора на Завода за безалкохолни напитки. Обяснението е, че ще се извършва дейност по шприцоване на пластмаса и щамповане на фланелки. Й. Н. успява да усвои тънкостите в изработката на фалшивите евро. Той извършва предпечатната подготовка на компютър и принтер, намиращи се в дома му, и ръководи останалите операции. Тъй като работата е трудоемка, в нея са включени и двамата му сина. Й. Н. подготвя листи с имитирани осигурителна нишка и воден знак, а големият син, 28 г., осъждан по чл. 246 от НК, отпечатва на принтера и обрязва банкнотите. По-малкият син, 24 г., неосъждан, помага при поставянето на холограмите. Необходимата техника и материали са доставяни от Ж. Щ.

На 21 януари 2004 г. в процес на печатане на неистински банкноти евро са задържани Й. Н. и двамата сина. От нает гараж са иззети готови банкноти евро и долари и други веществени доказателства, много отпечатани листи с изображения на банкноти евро. Иззети са общо 1736 неистински банкноти с номинал 200 евро, 3 по 100 евро, 2 по 500 евро и 6 по 50 долара. Престъпната дейност е продължила около 10 месеца (12.03.2003 г.–21.01.2004 г.).

Ж. Щ. е осъден за ръководство на ОПГ, производство и държане на НПЗ. Й. Н. и двамата сина са осъдени за участие в ОПГ и производство на НПЗ (архив на Варненски окръжен съд, НОХД №64, 2005 г.).

чрез добре организирани канали и ги разпространяват в чужбина⁵⁵. Прилагат се и корупционни практики по отношение на митнически и полицейски служители. Участниците в такива групи могат да са част от международни ОПГ за разпространение на фалшиви пари⁵⁶;

- ОПГ, внасящи в България произведена в други страни валута⁵⁷;
- ОПГ за пласиране на българска и чуждестранна валута в страната. Докато ОПГ за производство на фалшиви пари по принцип са локализирани на определена територия, разпространителските мрежи имат широк териториален обхват: голям брой региони⁵⁸,

⁵⁵ През юни 2007 г. при специализирана полицейска акция на остров Майорка, Испания, са заловени 5 българи по повод на сигнали от банки, извършващи инкасо превози от местни търговски обекти. При внасянето на парите през последните седмици банковите служители регистрирали фалшиви банкноти от 200 евро с много добро качество на обща стойност 121 хил. евро. Организаторът на ПГ, 36 г., е арестуван в централната поща на Палма де Майорка при получаването на колет от България с фалшиви банкноти на стойност 12 хил. евро, скрити в кутии от български цигари. Арестувани са и съучастниците му – мъже на възраст от 29 до 45 години. Предполага се, че банкноти от същата печатница са разпространявани и в други европейски държави. През май 2007 г. в Хамбург са задържани 4 българи, а във Виена – двама българи с идентични фалшификати. Пак през май грък е задържан на ГКПП “Калотина” при опит да изнесе такива “ментета”.

⁵⁶ През 2004 г. е разкрита голяма престъпна група на етническа основа за разпространение на фалшиви пари и други престъпления, чийто лидер е в Германия. Активен участник и организатор за България е Р. А. (40 г.) от гр. Ардино. Използвайки легално извършвана от него дейност – превозване на пътници за страни от Западна Европа, в посока на европейски държави пренася фалшиви евро и неистински документи за самоличност, а към България – синтетични наркотици и стоки. Поддържа престъпни връзки с 6 лица от Кърджали и региона. Фалшивите пари се набавят от Пловдив и София. Действа при строга конспирация, не допуска в обкръжението си непознати лица. Съпругата (39 г.) и племенникът му (25 г.) активно участват в престъпната дейност, свързана с пласиране на фалшиви евро в Белгия и други държави (архив на сектор “Фалшификации” при ГДБОП-МВР).

⁵⁷ През 1997 г. е установен контрабанден внос на фалшиви долари. Пласирането е осъществявано от престъпна структура с център гр. Кърджали. Печатницата е функционирала в Истанбул, като готовата продукция е разпространявана в България и други държави [48, с. 117].

⁵⁸ През 2007 г. е разкрита ОПГ за разпространение на неистински банкноти от 20 лв. Организатор на пласирането и доставчик на фалшификатите е П. Ч., 44 г., който живее с приятелката си в София и разполага със значителни финансови средства. Подпомаган е от двама братя роми от гр. Ихтиман. Доставките са непрекъснати, но през различни интервали, като срещите с братята стават в столицата и Ихтиман. Заплащането е на 20% от номинала. Двамата братя и други техни доверени лица, също от ромски произход, разпространяват НПЗ в цялата страна, далече от местоживеенето. Пласирането става чрез купуване на животни, кожи и земеделска продукция, като фалшификатите се смесват с истински банкноти. Доставчикът П. Ч. е пряко свързан с производството, което дава възможност за кратко време (2-3 дена) да се изпълняват заявките и безпроблемно да се връща некачествената “стока”. В автосервиза, стопанисван от П. Ч. в София, се съхраняват временно НПЗ и незаконно притежавано оръжие и боеприпаси (архив на отдел “ИП” при ГДКП-МВР).

няколко региона⁵⁹, един регион⁶⁰. Числеността и структурата (лидер, доставчици, пласьори на едро, пласьори на по-ниски нива) на ПГ зависят от обхвата им на действие.

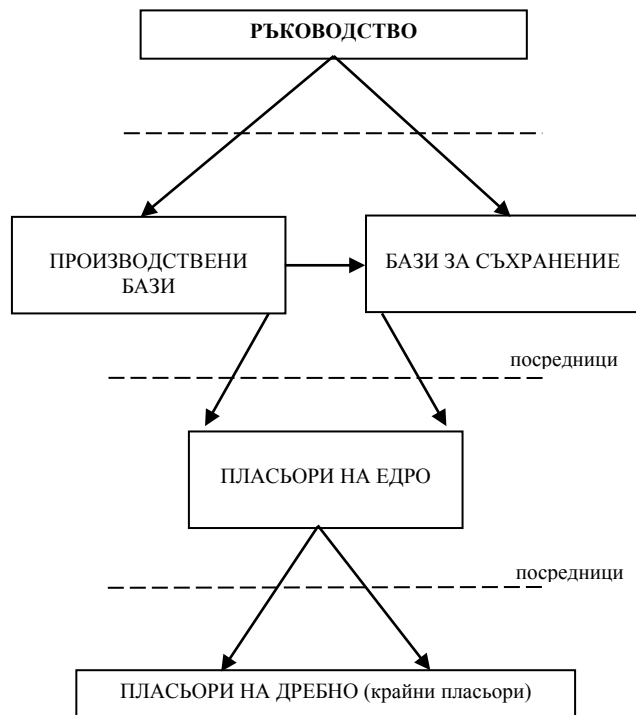
Често организирани престъпни групи за разпространение на подправени парични знаци са от смесен тип.

2.3.4. Специален интерес представляват *ОПГ с единно ръководство и разгърната структура от типа на отразената на фиг. 5 схема, обхващаща не само производството на фалшиви пари, но и всички дейности по разпространението им, като се стигне до крайните пласьори.* При проведеното изследване се установиха ограничен брой такива случаи. Неутрализираните производствени и складови бази и разкритите разпространителски мрежи сочат в повечето случаи “разкъсване” на структурите, осъществяващи престъпната дейност по изготвянето и пласирането на ППЗ.

⁵⁹ През 2004 г. е разкрита мрежа за разпространение на фалшиво евро. Задържани са 4 мъже с 6000 евро. Групата действала в Ямболско, Пловдивско и Софийско. За прокарване в обращение на подправените пари са използвани обменни бюра. Фалшификатите са пренасяни в автомобил със специални тайници (архив на сектор “Фалшификации” при ГДБОП-МВР).

През юли–септември 2009 г. са задържани 8 души от престъпна група, занимавала се с разпространение на фалшиви 50-еврови банкноти с добро качество основно във Варненска и Великотърновска област. Последните двама арестувани са мъже, единият е от София, на 55 години, криминално проявен. На адрес в гр. Златарица, община Елена, и в обитавана от него вила са намерени 2000 банкноти, разпределени в 20 пачки, и незаконно притежавани пистолет, ловна пушка и муниции. Другият е 42-годишен варненец, осъждан, у когото са намерени 236 идентични фалшификата със същия номинал и 6 клонинга на банкови карти с ПИН кодове на тях.

⁶⁰ През септември 2009 г. Икономическа полиция при СДВР задържа участниците в престъпна група, разпространявала в столицата подправени банкноти, главно от 20 лв. Най-често фалшивите пари са пласирани в големи търговски обекти. Престъпниците са действали по схема с организатор, посредници и пласьори. Организаторът Е. Д., 23 г., е криминално проявен, изтърпял е наказание за притежаване на наркотици. При ареста в автомобила му са открити 200 фалшиви банкноти по 20 лв.

Фиг. 5. Престъпна схема на производство и разпространение на подправени парични знаци

2.3.5. Цялостният анализ на изследователските данни сочи, че фалшифицирането на пари и разпространението на ППЗ се превърна не само от нетипична за България през предходните десетилетия в емблематична за последните 20 години престъпност, но и в ново поле на дейност на организираната престъпност. Неутрализирани са множество ОПГ за производство и за разпространение на чуждестранна и българска валута. Част от тях са с активни контакти с криминално проявени лица и престъпни структури от други страни. Фалшификаторската дейност е добре организирана и в някои случаи е продължила дълго време. Използвани са високотехнологични способи за изработка, постигнато е добро качество на фалшивите долари, евро и български банкноти.

Няма данни обаче в България да са изработвани “суперментета” на българска и чуждестранна валута (вж. т. 4, §1, Глава втора). Разкритите производствени бази нямат характер на нелегалното производство на суперфалшификати в други страни с отлично организиран процес на непрекъснато и постоянно модернизиране и реинвестиции. Този извод е направен при журналистическо разследване от 2002 г. на базата на разкритите дотогава печатници [1, с. 17]. Той се потвърждава и от информацията за неутрализираните след това производствени бази. В повечето случаи няма особена разлика между организацията на производството, количеството и качеството на фалшивите пари при условията на организирани престъпни групи и при обикновено съучастие. На разкритите ОПГ липсва изключителната конспиративност и строгата, в някои случаи даже и военна организация и йерархичност на чуждестранни структури за производство и разпространение на фалшификати. Понякога при обиски се изземват оръжие и боеприпаси, но те са свързани със съпътстващи престъпни дейности, а не са използвани като средство за сплашване на участници, защита и оказване на съпротива на полицията. В това отношение по своя характер българската организирана престъпност в сферата на фалшификациите на пари се различава качествено от организираната престъпност в Русия, Колумбия, Италия и други страни.

С оглед на всичко това като пресилени могат да се окачествят журналистическите съобщения от края на 90-те години и началото на новото десетилетие за разбити в България супермодерни печатници с помощта на Сикрет сървис, Европол и други чуждестранни служби, които наводнявали Западна Европа и САЩ с висококачествена валута “менте”.

§5. Характеристика на извършителите и жертвите на престъпления

В таблица 6 са дадени обобщените данни за периода 2000–2008 г. от полицейската статистика за извършителите на различните видове престъпления, свързани с подправка на парични знаци. Тези данни, както и информацията от проучените наказателни дела и оперативни материали, очертават специфична криминологична характеристика на фалшификаторите на пари и на разпространителите на ППЗ.

Таблица 6

Извършители на престъпления в сферата на производството и разпространението на подправени парични знаци (2000-2008 г.)

	Производство на ППЗ – чл. 243, ал. 1 НК (%)	Разпростране- ние на ППЗ – чл. 244, ал. 1, чл. 245 НК (%)	Общо (%)
Мъже	96,3	92,3	92,5
Жени	3,7	7,7	7,5
Общо	100,0	100,0	100,0
До 14 г.	5,6	0,7	0,9
14–17 г.	9,3	4,8	5,0
18–30 г.	20,4	39,3	38,6
31–40 г.	16,7	27,6	27,2
Над 40 г.	50,0	27,6	28,3
Общо	100,0	100,0	100,0
Без образование	21,1	26,8	26,6
Начално	13,2	8,2	8,4
Основно	15,8	30,7	29,9
Средно	47,3	31,7	32,5
Висше	2,6	2,6	2,6
Общо	100,0	100,0	100,0
Българи	96,3	72,1	73,0
Цигани	3,7	19,6	18,9
Турци		2,6	2,6
Други		2,6	2,5
Чужденци		3,1	3,0
Общо	100,0	100,0	100,0
Осъждани	9,3	47,2	45,6

Източник: Полицейска статистика, предоставена от ИКТ-МВР за периода 2000–2006 г., и от ГДКП-МВР за периода 2007–2008 г.

1. Характеристика на фалшификаторите на пари

Фалшифицирането на парични знаци е изключително **мъжка сфера на престъпна дейност**. По статистически данни, само 3,7% от лицата, които са заподозрени като участници в производство на ППЗ, са жени. Делът на жените – обекти по оперативни материали, е 5,6%. Сред осъдените 22 лица по проучените 4 наказателни дела за производство на ППЗ има само една жена.

Жените – извършители на престъпления по чл. 243, ал. 1 от НК, са съпруги, живеещи на семейни начала или приятелки на организаторите и други активни участници в престъпния бизнес. Участието им е в производствени и спомагателни дейности и много рядко в организирането и ръководството на печатници за подправени пари⁶¹.

Характерно за “производителите” е, че те са от по-високите **възрастови групи**. По статистически данни, 50% от извършителите на престъпления по чл. 243, ал. 1 от НК са над 40 години, като около половината от тях са даже над 50 години. Над 40 години са 39,4% от засечените лица по проучените оперативни материали. По-високата възраст се обяснява с необходимостта от определени професионални знания по полиграфия и компютърни технологии, от опит в организиране на производствена дейност и от създаване на контакти в престъпните среди. По-възрастни обикновено са организаторите на производства на ППЗ, извършвани от ОПГ, както и подбудителите при съучастническа дейност. По проучените 4 наказателни де-

⁶¹ През юни 2009 г., по информация на Европол за подготвен канал за пренасяне на пари и документи, в Пловдив е заловена група от 17 човека, занимавала се с производство и разпространение на подправени банкноти от 100, 200 и 500 евро. Конфискуваните фалшификати са на стойност 200 хил. евро. Разпространените преди това в различни европейски страни банкноти са на обща стойност около 16 млн. евро. Банкнотите са с достатъчно добро качество, за да бъдат разпространявани в магазини. Те са с различни серийни номера, изработени са прецизно и преминават през банкнотоброячни машини. Организатор на ОПГ е Н. М. от Пловдив – служител от Гранична полиция, работещ на Аерогара-София. Той е подготвял канал за изнасяне през летището на произведените евро. Активни участници в ОПГ, осъществяващи производството на ППЗ, са Д. Т. и С. С., които съжителстват и имат общ бизнес – две фирми с предмет на дейност печатарски услуги. Д. Т. е бивша съпруга на известния печатар фалшификатор от Първомай П. Павлов-Растера, осъждан за подправка на евробанкноти. В групата е и служител от противопожарната служба в Пловдив, който е включил в престъпната дейност съпругата, дъщеря си и сестра си. Тяхната роля била да търсят пласъори на дребно [4].

ла за производство на ППЗ (3 ОПГ съответно с 4, 6 и 7 човека и един случай на съучастническа дейност между 4 души), 4 от 5-те лица на възраст над 40 години са организатори и подбудители.

Друга характерна възрастова група фалшификатори на пари са *подрастващите*, за които подправката на банкноти с помощта на компютри се превърна в лесно и привлекателно занимание⁶². Почти 15% от извършителите на разкритите престъпления по чл. 243, ал. 1 от НК, т.е. всеки шести/седми извършител е на възраст от 12 до 17 години: малолетни – 5,6%, и непълнолетни – 9,3%. Тенденция на занижаване на възрастовата граница на лицата, изготвящи подправени парични знаци, се наблюдава от 2003 г. За децата това е както начин за “изкарване” на пари, така и предизвикателство. Престъпната им дейност не продължава дълго. Изготвяните “ментета” са нискокачествени.

В миналото фалшификаторството се е считало за престъпление на интелигенцията [45, с. 15]. Сега с масовото използване на размножителна и компютърна техника, лесното боравене с нея и при наличие на готов софтуер за предпечатна подготовка не се изисква висока квалификация за изготвяне особено на фалшификати с ниско качество. С това може да се обясни малкият дял – 1,9% по данни от полицейската статистика, на извършителите на престъпления по чл. 243, ал. 1 от НК с висше **образование**. По 4-те наказателни дела само едно лице е с висше образование, и то е в ролята на подбудител.

Но все пак почти половината – 47,3%, от фалшификаторите са със средно, включително средно специално образование, което е свързано с технологичния характер на незаконната производствена дейност и необходимостта от определен обем специални знания и практически опит. По статистически данни, с основно образование са 11,1% от извършителите, с начално – 9,3%, без образование – 14,8% (вероятно към тази група са причислени и лица, за които по-

⁶² Примерите в това отношение непрекъснато зачестяват. През 2003 г. две момчета на 16 и 18 години от Бургас със скенер и компютър изготвят голям брой банкноти от 10 лв. и 50 лв., част от които дори успяват да пласират. Фалшификатите не са с добро качество.

През 2007 г. в Силистра и Добрич са засечени няколко групи непълнолетни лица, които изготвят на цветен принтер неистински български банкноти. В едната група са замесени 7 деца на 16 и 17 години, произвеждащи и пласиращи по магазини фалшиви банкноти от 10 лв. и 20 лв.

През 2007 г. в с. Кайнарджа, Силистренска област, ученик на 15 години изготвя в дома си на цветен ксерокс 2 копия на 5 лв., които са пласирани от негови съученици.

лицейските служители, работещи по случаите, не са разполагали с конкретни данни при попълването на статистическите отчетни карти). Ниските образователни степени са характерни за децата, участващи в такава престъпна дейност, както и за лицата, изпълняващи спомагателни функции при изготвянето на ППЗ.

Около половината – 55,8%, от “производителите” на подправени пари имат **професии и упражняват определена трудова дейност** – най-често притежават или работят във фирми, развиващи рекламна, печатарска, търговска и друга дейност. Другата половина са учащи и хора без постоянна трудова заетост.

По статистика преобладаващата част – 96,3%, от фалшификаторите са **българи**. Останалите 3,7% от извършителите са цигани. Лица от ромски произход се занимават преди всичко със сечене на монети (вж. случая в с. Йоаким Груево на стр. 38). Много рядко в престъпната дейност се включват чужденци⁶³.

По признака **“криминална проявеност”** се оформят три групи лица, включващи се в производство на ППЗ: неосъждани, общи и специални рецидивисти.

Според статистиката, делът на *новопроявяващите се извършители на престъпления по чл. 243, ал. 1 от НК* е висок – 90,7%. По наказателните дела този дял е тройно по-нисък – 31,8%, като се отчита недостатъчната представителност на данните. Информацията от оперативните материали също сочи, че голяма част от лицата, които се замесват във фалшификаторска дейност, макар и неосъждани, са с полицейски регистрации за различни престъпления. По обща приблизителна оценка делът на лицата, за които подправката на ППЗ е първа престъпна проява, е в границите на 50-60%.

На около 20-30% може да се оцени делът на лицата, участващи в производство на ППЗ, от *активния криминален контингент*, многократно осъждани за измами, кражби, посегателства срещу МПС, изнудване, престъпления срещу личността. Виждайки в подправката на български и чуждестранни пари печеливш начин за осигуряване на престъпни доходи, те започват да се занимават и с фалшифика-

⁶³ През май 2003 г. в столичен апартамент е разкрита производствена база на фалшиви банкноти от 200 и 500 евро, лични карти и международни паспорти. Организатор на 5-членната ОПГ и основен разпространител на ППЗ е иракски гражданин [32, с. II].

торство⁶⁴.

От средата на 90-те години в страната се формира контингент от *специални рецидивисти* – фалшификатори на пари и документи. Има вече лица с по няколко присъди по чл. 243, ал. 1 от НК, които могат да бъдат наречени професионални фалшификатори. Те замислят извършването на нови престъпления, докато изтърпяват наказания по присъди за фалшификаторство⁶⁵ или с “висящи” дела се включват в нова престъпна дейност⁶⁶. Делът на такива лица е около 10%.

Обобщавайки цялата информация, може да се каже, че **фалшификаторите на парични знаци са специфична група престъпници**. С изготвяне на подправени пари се занимават изключително мъже, българи, лица на зряла възраст – над 40 години, със средно образование. С подправка на банкноти започват да се занимават и непълнолетни. Във фалшификаторска дейност се включват както неосъждани, така и криминално проявени лица. Формиран е и определен контингент от специални рецидивисти – лица, осъждани за фалшифициране на пари и документи.

2. Характеристика на разпространителите на подправени пари

В сравнение с ограниченото включване на жени в нелегално производство на пари, участието им в разпространение на ППЗ може да се определи като доста по-активно. Делът на *жените* в съв-

⁶⁴ През 2000 г. е задържан мъж на 37 г., който в мазе под наем в центъра на София изготвя и впоследствие разпространява фалшиви доларови банкноти, паспорти, документи и пощенски марки. Осъждан е за кражби на автомобили, въоръжени грабежи и изнасилвания. При обиска са иззети фалшификати, полимерно клише, преса за изработване релефа на банкнотите, наркотици – общо 3 кг. кокаин, хероин, хашиш и марихуана, и 110 бойни патрона за пистолет “Макаров”.

⁶⁵ Й. Н. от Русе, в момента на 56 години, изтърпява наказание в затвора в гр. Варна за престъпление по чл. 243, ал. 1 и участие в организирана престъпна група, ръководена от Ж. Щ. (архив на Варненски районен съд, НОХД №666, 2003 г., вж. примера на стр. 69). През периода 1970–1998 г. е осъждан 5 пъти за хулиганство, причиняване на телесна повреда, кражби и грабежи. През 1999 г. и 2001 г. е осъден за изготвяне на фалшиви пари. Изтърпявайки наложеното наказание по присъдата от 2001 г., в затвора в гр. Варна се запознава с Ж. Щ., осъден за участие в ОПГ за производство на ППЗ, ръководена от И. Б. от Пловдив (вж. примера на стр. 58). Дватама замислят след излизане от затвора да започнат да фалшифицират евробанкноти.

⁶⁶ А. П., с “висящо” дело от 2001 г. за участие в ОПГ за производство на фалшиви долари, ръководена от И. Б. от Пловдив, още същата година се включва в организирана от Ж. Щ. печатница на подправени долари и евро (вж. примера на стр. 69).

купността на извършителите на престъпления по чл. 244 и чл. 245 от НК е: 7,7% – според полицейската статистика, 11,7% – според базата данни, поддържана в отдел “Икономическа полиция” при ГДКП-МВР, на лица, засечени в разпространение на ППЗ, и 17,4% – по данни от проучените оперативни материали. Характерно за жените е, че често действат в съучастие с мъже⁶⁷. Част от жените са служители в банки и други институции и организации.

Основният дял – около две трети, от разпространителите са *млади хора* на възраст между 18 и 40 години: 66,9% – според полицейската статистика и стойност 1,7 на коефициента на поразимост “К”⁶⁸, който сочи значителна престъпна активност на населението от тази възрастова група. Съответният дял според централизираната база данни на отдел “Икономическа полиция” при ГДКП-МВР е 68,6%, по информация от оперативните материали – 71,1% и по данни от проучените наказателни дела – 76,2%.

С по-ниска, но над нормалната престъпна активност са лицата на възраст между 41 и 50 години: К=1,4 и дял 19,2%. Като специфична възрастова група с повишена криминална активност се очертават малолетните и непълнолетните⁶⁹ с дял 5,5% според полицейската статистика и стойност близка до единица – 0,9, на коефициента на поразимост. Въпреки че криминалната активност на възрастните хора (над 50 г.) като цяло е ниска: К=0,2 и относителният им дял не е висок – 7,8%, трябва да се отчита и обществената опасност от из-

⁶⁷ Например, през октомври 2008 г. мъж на 33 години, придружаван от жена на 37 години, успява или прави опити да прокара в обращение фалшиви банкноти от 20 лв. в хранителни магазини и бензиностанции в села на територията на община Мездра. От лекия автомобил, с който са се движили, при задържането им са иззети 51 банкноти от 20 лв. с повтарящи се номера, скрити под капака на предпазната въздушна възглавница на колата (архив на отдел “ИП” при ГДКП-МВР).

⁶⁸ Коефициентът на поразимост “К” се изчислява като съотношение на процентните дялове на извършителите на престъпления и на населението от една и съща възрастова група. По-голямата/по-малката от единица стойност на К показва по-висока/по-ниска от “нормалната” престъпна активност на съответното население.

⁶⁹ През 2007 г. е образувано досъдебно производство срещу две лица на 17 години – младеж и девойка, и срещу 20-годишен младеж от Крумовград за разпространение на фалшиви пари. От автомобил и търговски обекти са иззети 69 фалшиви двайсетолевки, 21 банкноти от 200 евро и една банкнота от 100 долара.

Пак през 2007 г. в Бургас са заловени малолетни при прокарване в обращение на неистински 20 и 50 лв. и т.н.

ползването на такива лица като пласьори на ППЗ⁷⁰.

По статистически данни, разпределението на извършителите по **образователно ниво** общо взето е равномерно: 35% са без образование или с начално образование; 30,7% – с основно образование, и 31,7% – със средно образование. За лицата с висше образование, които са с много малък дял – 2,6%, извършването на престъпления най-често е свързано със съответно длъжностно качество.

Основната част от разпространителите на фалшиви пари са **българи** – 72,1% по данни на полицейската статистика. В сравнение с производството на ППЗ делът на циганите – 19,6%, е около 5 пъти по-висок. Най-често те изпълняват роля на крайни пласьори в разпространителските схеми. С нисък дял – 2,6%, са български граждани от турски и друг етнически произход. Делът на извършителите – **чужди граждани**, също не е висок – 3,1%⁷¹. Но оперативната информация сочи, че фактическото участие на чужденци, особено от съседни държави – гърци, турци, сърби, македонци, румънци, които временно пребивават или транзитно минават през страната, не е малко, както при пренасянето през граница на фалшива чуждестранна валута, така и при пласирането ѝ. Основната част от тези престъпления обаче явно остава в сферата на латентността.

Данните за **трудова заетост** на разпространителите на фалшиви български и чуждестранни парични знаци са доста оскъдни. Но като общо впечатление се очертава, че около половината от извършителите са с постоянна трудова заетост. Лицата, които пласират ППЗ, основно са търговци, изкупвачи на селскостопанска про-

⁷⁰ Възрастна жена на 70 г. се използва за пласиране на фалшиви 20-левови банкноти, като купува стоки на Неделния пазар в Димитровград (архив на РУМВР-Димитровград).

⁷¹ През 2003 г. са задържани двама германски граждани при излизане от страната с лек автомобил “Мерцедес”. Джобовете на “мулетата” са натъпкани с фалшиви и истински банкноти от 20, 50, 100 и 200 евро – общо 6350 евро. Двамата често пътуват през ГКПП “Кардам”.

През ноември 2007 г. при проверка на автомобил с литовска регистрация между предните седалки са открити опаковани с тиксо фалшиви банкноти от 100 и 200 евро на обща стойност 7600 евро. Задържани са двама литовски граждани на 42 и 56 години (архив на СИП при ОДМВР-Благоевград и на отдел “ИП” при ГДКП-МВР).

През юли 2009 г. в центъра на Пловдив е задържан гръцки гражданин, носещ в черна чантичка 500 нови банкноти с номинал от 100 евро и 13 – от 200 евро. Банкнотите са с добро качество, тъй като е успял да обмени една банкнота във валутно бюро. Лицето изпълнява ролята на “муле”, пренасящо през граница фалшива валута.

дукция, продавачи на павилиони, шофьори на таксите и автобуси, охранители в заведения и дискотеки, собственици на заложни къщи и др. Макар и малко, има служители във финансови⁷² и други институции. Останалата част от извършителите са без постоянна работа.

И по отношение на разпространението на подправени пари могат да се разграничат същите три групи извършители съобразно тяхната **криминална проявеност**.

По полицейски статистически данни, делът на *неосъжданите извършители* на престъпления е близо половината – 47,2%. По проучените наказателни дела, този дял е 57,1%, а по оперативни материали – 40-50%.

Делът на *общия рецидив* по данни от наказателните дела и оперативните материали е около 30-40%, като половината от лицата са от активния криминален контингент – има случаи на лица с по 10-15 полицейски регистрации. С пренасяне през граница или пласиране на ППЗ в страната се занимава голям брой лица, осъждани или с “висящи” дела за най-различни престъпления: измами, данъчни престъпления, контрабанда на стоки, документни престъпления, изнудвания, грабежи, присвоявания, кражби на вещи от МПС и на автомобили, разпространение на наркотици, незаконно притежаване и продажба на оръжие и боеприпаси, незаконно преминаване през граница, незаконен хазарт и др. Има и лица, осъждани за убийство и други престъпления против личността, както и свързани с бивши силови групировки⁷³.

⁷² През декември 2009 г. служителка (49 г.) от обменно бюро в с. Кранево, община Балчик, е осъдена условно на 8 месеца лишаване от свобода. През юни неизвестно лице обменя при нея 4 банкноти по 100 щатски долара. След като клиентът излиза, тя установява, че две от банкнотите не са истински и за да “покрие” загубата си, ги продава на друг клиент. Извършителката е с висше образование, украинска гражданка, живее от дълги години в България, неосъждана и се ползва с добро име [75].

⁷³ М. А. от Търговище, бивш шангист с международна известност, гастролира из страната и прокарва в обращение фалшиви долари и левове. Заедно с него се движи и В. К. от Варна, разпространител на дрога. И двамата са членове на ВИС-2 и се използват за изнудване със силови методи (архив на сектор “Фалшификации” при ГДБОП).

През юни 2005 г. (вж. примера на стр. 67 за иззетите 3,45 млн. долара от къща в гр. Силистра) заедно с Й. А. е задържан и С. С. (57 г.), който организира разпространението на фалшивите долари в страната, Европа и САЩ. Той става известен на полицията при разкриването на втората варненска печатница за фалшиви долари през май 2002 г. Информацията е, че хора от бившите структури на “СИК” са направили поръчка за изработването на един милион долара, а техният представител в престъпната схема е именно С. С. [41].

Около 10-20% са специалните рецидивисти, които системно прокарват в обращение или извършват трафик на фалшиви пари. Има и осъждани лица в други държави за същите престъпления⁷⁴.

В обобщение може да се посочи, че разпространителите на подправена българска и чуждестранна валута са основно мъже при значително по-активно присъствие на жени. Най-широко застъпената възраст е между 18 и 40 години, но при прокарването в обращение на ППЗ се чувства засилено участие на непълнолетни. В някои случаи като пласьори се използват и възрастни хора. Преобладават българите, като за отбелязване е чувствителното присъствие на лица от ромски произход – всеки пети извършител. Фактическият дял на чужденците е значителен (при висока степен на латентност), най-вече при пренасянето през граница на ППЗ. Образованието на извършителите е от ниски до средни степени. В различните форми на разпространение на подправени пари се включват както лица с професии и трудова ангажираност, така и безработни. Почти равни са дяловете на неосъждани и на криминално проявени лица. И тук има определен кръг от специални рецидивисти, системно занимаващи се с трафик или пласиране на фалшиви пари. По географския си обхват действията на разпространителите на ППЗ са на местно, междурегионално, национално и трансгранично равнище. Пласьорите на фалшиви пари са характерна група гастролиращи престъпници. Част от тях често пребивават и в чужбина.

3. Обобщена характеристика на извършителите на престъпления с подправени парични знаци

Както се вижда от направения по-горе анализ, извършителите на престъпления по чл. 243-248 от НК и съответно лицата, представляващи оперативен интерес, имат различна криминологична харак-

⁷⁴ Характерен е случаят с К. Р. от гр. Левски, на 28 години, със средно образование. Силно криминализирана личност. Осъждан е 3 пъти за кражби, незаконно напускане на страната, измами и разпространение на подправени парични знаци. През периода 2005–2006 г. има 5 присъди за множество случаи на държане в големи количества, служене и прокарване в обращение на фалшиви пари в села в Плевенска, Русенска, Хасковска, Търговищка и Добричка област (архив на Плевенски окръжен съд, НОХД №445, 2005 г.; архив на Русенски окръжен съд, НОХД №125, 2005 г.; архив на Търговишки окръжен съд, НОХД №492, 2005 г.; архив на Хасковски окръжен съд, НОХД №8, 2006 г.; архив на Районен съд-Генерал Тошево, НОХД №39, 2006 г.).

теристика според вида на извършваните престъпления – производство или разпространение на фалшиви пари. Но според **степенята на криминалната им проявеност**, и при фалшификаторите, и при разпространителите на ППЗ могат да се разграничат *три типа извършители на престъпления*⁷⁵.

Първият тип са случайните престъпници. Това са неосъждани лица на различна възраст, които най-често поради материална нужда се включват в престъпна дейност по производство или разпространение на ППЗ – индивидуално, в съучастие и даже в състава от ОПГ. Към този тип се причисляват и лица, които са измамани с фалшиви банкноти или монети и след това съзнателно са ги прокарвали в обращение. Делът на случайните престъпници не е голям – по обобщена оценка между 10% и 20%.

Вторият тип са “общите” фалшификатори и разпространители. Това са лица с криминални прояви, повечето с предишни осъждания или с полицейски регистрации. Част от тях имат регистрирани фирми или са с постоянна работа. Но обикновено такива лица нямат постоянна трудова заетост. Основният им източник на средства за живеене, за хазарт и наркотици е един или друг вид престъпна дейност: кражби, продажба на крадени вещи, престъпления с МПС, измами. Успоредно с това, в зависимост от ситуацията, се включват в производство или пласиране на фалшиви пари. Делът им е между 60% и 80%. Най-често действат в обикновено съучастие или са в състава на организирани престъпни групи.

Третият тип с дял между 10% и 20% включва професионалните фалшификатори и разпространители на ППЗ. Това са лица, които системно се занимават с такава дейност, като може да има застой в зависимост от организацията на работа на печатниците/работилниците и от други фактори. Обикновено участват в организирани престъпни структури.

По отношение на характеристиката на извършителите на престъпления с ППЗ според **нивото, което заемат в йерархичната структура на престъпните сдружения**, може да се отбележи следното.

⁷⁵ Извършителите на престъпления с ППЗ могат да се типологизират по различни признаци. Например, според качеството на използваното оборудване и притежаваните умения, М. Фюрбах разделя фалшификаторите на следните 3 типа: аматьори, професионалисти и лица, работещи с подкрепата на държавата [85].

Лидерите/организаторите на ОПГ, както и поръчителите на *производство на ППЗ*, обикновено са хора на средна възраст, със средно или висше образование, често без специални познания в областта на технологиите за фалшифициране на пари. Ориентирани са обаче в обстановката, свързана с възможностите за осъществяване на фалшификаторски бизнес в страната, съседни държави, държави в Европа и света. Имат солидни връзки с лица, заемащи ключови позиции в престъпния свят в страната и чужбина, или самите те са криминално проявени.

Лицата, които са основни участници в ОПГ за производство на ППЗ, са млади хора, задължително специалисти по полиграфически и компютърни технологии и с добра квалификация. Работили са в производства и фирми, извършващи печатарска и друга сходна дейност. Имат средно специално, а понякога и висше образование. Обикновено са неосъждани, но има и лица с присъди или “висящи” дела за престъпления, свързани с ППЗ.

Членовете на ОПГ за производство на ППЗ от ниските нива в йерархията на структурите – помощни работници и други лица, са на различна възраст, най-често с ниско образование и без постоянна работа.

Лидерите и основните участници на *ОПГ за разпространение на ППЗ* най-често са хора от криминалния контингент, от различни възрасти. Крайните пласъори са лица с нисък социален статус: безработни, пътуващи по селата за изкупуване на земеделска продукция, животни, билки, гъби, занимаващи се с търговия на дребно. Част от тях са с криминално минало – крадци, измамници, нарко-разпространители. Характерни “прослойки” на съвкупността на разпространителите на ППЗ са проститутките и наркоманите. Последните пласират фалшиви пари за осигуряване на средства за закупуване на нужните им дневни дози от дрога. Рядко, но има и много рисковани случаи, когато плащат с подправени пари за наркотици.

“Мулетата” са хора с различно социално положение и образование, но и те обикновено са на ниски социални позиции. Преобладават младите хора, пътуващи често зад граница по различни поводи или специално за целта.

4. Жертви на разпространение на подправени пари

Данните от полицейската статистика, макар и непълни (по приблизителни изчисления статистически карти за пострадали лица са попълнени за около една трета от регистрираните престъпления по чл. 244, ал. 1 и чл. 245 от НК), дават задоволителна представа за разпределението на съвкупността по основни демографски признаци.

Разпределението по *пол* е равномерно. Общо за периода 2003–2008 г. делът на жертвите – мъже (53,2%), е по-висок от този на пострадалите жени, но през отделните години съотношението се променя.

Разпределението на жертвите на престъпления с фалшиви пари по *възрастови групи* е следното: 25,9% е делът на пострадалите лица на възраст от 18 до 30 години; 21,2% – от 31 до 40 г.; 27,8% – от 41 до 60 години, и 25% – над 60 г. (0,1% са пострадалите лица на възраст до 17 г.). Коефициентите на виктимизация⁷⁶ за четирите възрастови групи са съответно равни на: 1,2; 1,2; 0,8 и 0,9. Тези стойности сочат общо взето близка, но по-висока степен на засегнатост на младите възрастови групи от 18 до 40-годишна възраст и по-ниска степен – на хората над 40 години.

Виктимността на лицата от младите възрастови групи е свързана преди всичко с длъжностно качество или с извършване на определени дейности. Това са продавачи, касиери и други служители в магазини, пазари, бензиностанции, небанкови и банкови финансови институции, пощенски станции, учреждения и организации, занаятчии, извършващи различни услуги. Специфична група жертви сред младите хора са проститутките.

Пострадалите възрастни хора – над 60 години, са характерна група жертви на пласьори на фалшиви пари. Насочването към тях е съвсем преднамерено от “търговци”, които ходят по домовете и купуват животни и земеделска продукция, понякога съчетано с молби за сменяне на банкноти с по-висок или по-нисък номинал.

Почти половината – 42,2%, от измамените с фалшиви пари ли-

⁷⁶ Коефициентите на виктимизация са изчислени като съотношения между относителните дялове на отделните групи пострадали лица и дяловете на същите възрастови групи от пълнолетното население.

ца са със средно **образование** (данните са за периода 2003–2006 г.). Вероятно основната част от тях са с длъжностно качество или са търговци. Следват пострадалите с основно образование – 25%. Общият дял на жертвите без и с начално образование е 21,3%. С висше образование са 11,5% от пострадалите лица. Както се вижда от посочените проценти, вероятността от виктимизиране не е в пряка зависимост от степента на образованието.

Според наличните данни, сред жертвите преобладават **българите** с дял 97,3%. Делът на жертвите с ромска етническа принадлежност е 1,5%, с друга етническа принадлежност – 0,3%. Малък е и делът на измамани чужденци, пребиваващи в България – 0,9%.

По принцип пострадалите лица и пласъорите на подправени пари **не се познават**, но макар и рядко, има случаи на измамани познати и съседи.

Като извод може да се обобщи следното. Полът и образованието не играят роля на виктимогенни фактори в сферата на разпространението на ППЗ. С почти еднаква вероятност жертви на пласъори на ППЗ стават както жени и мъже, така и хора с различна степен на образование. Лицата от по-младите възрастови групи по-често стават жертви на пласиране на фалшиви парични знаци. Това е свързано с трудовата им ангажираност и активното им участие в стоково-паричното обращение. По отношение на професионалната заетост се очертават две категории жертви. Едната включва касиери във финансови институции и продавачи в търговски и други обекти. Това са хора в работоспособна възраст със средно, основно и понякога и с висше образование. Другата група пострадали са лица, които са купувачи на стоки, продавачи на селскостопанска и друга продукция и лица, предоставящи услуги.

§6. Особености на престъпността в сферата на фалшифицирането на пари. Прогностични тенденции

1. Специфични характеристики на престъпността

Престъпността в сферата на изготвянето и разпространението на неистински или преправени банкноти и монети има характеристики, които я обособяват като особена категория престъпност.

• Отделните видове престъпления – производство, съхраняване, пренасяне през граница и прокарване в обращение на подправени парични знаци, **се предпоставят като взаимозависими фази в общата схема на престъпна дейност** (фиг. 6). Подправката на пари е предикатно престъпление по отношение на последващите и вторични престъпни деяния [15, с. 344]: съхраняване в “складове”/“депа”, “сделки” с пласъори на едро и дребно, пренасяне през граница и прокарване в обращение на фалшификатите.

Фиг. 6. Престъпност в сферата на производството и разпространението на подправени парични знаци

• Фалшифицирането на банкноти и монети е **технологична престъпна дейност**. Необходими са познания в областта на рисуването, полиграфическата техника, фотографията, химията, физиката, металолееенето, компютърната техника и дигиталните технологии. Затова в миналото я наричат “престъпност на интелигентите”. Техническите и технологичните нововъведения осигуряват на фал-

шификаторите все по-усъвършенствани средства и методи за подправка.

- Фалшифицирането на пари е **престъпен бизнес**. Той изисква финансови, материални и човешки ресурси. За незаконно производство на банкноти и монети са нужни инвестиции за оборудване и материали, необходимо е време и организация за извършване на отделните дейности. За да има печалба е нужна успешна реализация на произведените фалшификати, което е крайната цел на престъпниците.

Колкото по-високо е качеството на подправените пари, толкова по-големи са направените капиталовложения за машини, консумативи и за привличане на специалисти. Качествените фалшификати се изработват на повече фази, близки до производствените. Допълнително се влагат средства за привеждането им в ползван вид. Възвръщаемостта на вложените средства е висока, тъй като голяма част от продукцията се реализира. Некачествените “ментета” струват евтино, но и възвръщаемостта им е ниска.

- Производството и разпространението на фалшива валута е **доходоносна престъпна дейност**. Затова тя привлича вниманието както на отделни лица, така и на структурите на организираната престъпност.

- Производството, съхраняването и разпространението на фалшиви пари е **явление с висока степен на латентност**. Обикновено основната маса от фалшификати се разкрива тогава, когато са отишли далеч от “производителя”. Това става в магазини, банки, при извършване на сделки. Тази особеност на явлението го прави особено опасно за обществото и привлекателно за фалшификаторите.

- Фалшифицирането на пари е в двупосочна свързаност с **организираната престъпност**. От една страна, то е изгодна незаконна дейност, тъй като дава възможност за сравнително кратко време да се постигнат големи печалби. От друга страна, влагането на инвестиции е по възможностите на престъпни организации, разполагащи с много големи капитали. Фалшификатите с високо качество и особено суперфалшификатите се изработват в печатници и монетарници, организирани и финансирани от крупни криминални структури.

- До голяма степен производството на подправени пари е **професионална престъпна дейност**. Големите фалшификатори, дори след осъждане и излизане от затвора, продължават да се занимават с фалшифициране, макар с прекъсвания и преминаване към подправка на друга валута или на документи. За отбелязване е, както показва практиката на САЩ и други страни, че лица с отлични умения и опит във фалшифицирането на пари и ценни книжа се привличат за работа и съдействие или от престъпни организации, или от специалните служби.

- Производството и разпространението на фалшиви пари се осъществяват като самостоятелен незаконен бизнес, но нерядко имат и **съпътстващи престъпни дейности** (вж. т. 1, §3, Глава първа). Най-често това е подправянето на документи за самоличност, завършено образование и шофьорска правоспособност, пътнически чекове, бандероли, кредитни и дебитни карти. Причината за това е използването на едни и същи методи и технически средства за фалшифициране, което увеличава възможностите за изработване на по-богат асортимент криминална продукция, осигуряване на по-широк кръг “потребители” и реализиране на по-големи приходи от престъпната дейност.

Съществува свързаност на разпространението на подправени пари с продажбата на наркотици и крадени вещи поради използването на общи мрежи от пласъори. Пренасянето през граница на ППЗ съпътства контрабандата на коли и стоки и трафика на хора. В “депа” за фалшиви пари често се откриват наркотици, незаконно оръжие и боеприпаси.

- По своя наказателноправен характер и вредни последици подправянето на парични знаци и разпространението им са престъпления в сферата на икономиката и конкретно на финансово-паричната система на страната. Но **фалшификаторите и пласъорите имат специфична характеристика**, много по-близка до тази на извършителите на престъпления против собствеността и личността, в сравнение с извършителите на други икономически престъпления като присвоявания, престъпления по служба, пасивни подкупи и др.

Организатори на престъпния бизнес обикновено са лица от активния криминален контингент със солидна престъпна кариера, с прякори. Фалшификатори са компютърни и полиграфически специалисти, лица, занимаващи се с бизнес. Пласъори на дребно са както лица от ниските слоеве на престъпния контингент, така и неприявени лица, които по този начин си осигуряват средства за съществуване.

- ***Вредите от фалшифицирането на национална и чуждестранна валута имат комплексна и многоаспектна характеристика***, отделните елементи на която изключително трудно могат да се представят в паричен еквивалент. Тази характеристика е с взаимопреплитащи се политически, социални, финансови и стопански аспекти [5, 72–73; 29, с. 306; 43, 6–7]:

- ✓ дестабилизиране на паричното обращение, финансовите отношения и на икономиката на определена държава. От векове и в днешно време фалшифицирането на парични знаци се използва като оръдие на външната политика и като средство за икономическа диверсия⁷⁷. Много войни са финансирани и чрез изготвяне на подправени пари на противниковите страни, като едновременно с това целта е да се подриват паричните им системи и да се ограбват материалните и културно-историческите

⁷⁷ През 1517 г. чешкият крал Людовик пуска монети, много сходни с полските полугрошове, но съдържащи значително по-малко сребро. Фалшификатите наводняват полския пазар.

По време на Френската революция през 1789 г. емигранти роялисти изготвят в специално оборудвани фабрики в Англия и Швейцария фалшиви асигнации по образа на книжните пари на парижкия Конвент. Заловеното количество фалшификати е на стойност над 10 млн. ливри.

По време на Гражданската война в САЩ през 1861–1865 г. южняците пускат подправени пари на американското правителство, за да подкопаят икономиката на северните щати.

През 2006 г. нашумя международен скандал във връзка с разкрития за изготвяне на тонове висококачествени фалшиви долари в печатница, организирана от правителството на Северна Корея. С тях се разпорежда държавна външнотърговска фирма. Според американските специални служби, фалшификатите се появяват през 1989 г., когато правителството купува печатарска преса от европейска страна за 10 млн. долара. “Ментетата” се разпространяват по цял свят от членове на китайски и други престъпни организации, действащи под прикритието на официални представители на корейското правителство. Освен това милиони подправени долари са изпращани по сметки на посолствата на страната. Печалбата от продажбата на фалшификатите е около 250 млн. долара на година.

им ресурси [6, 17–19, 30–31; 83 и др.]⁷⁸. И понастоящем партизански и политически групировки използват фалшифицирането на валутата на своите противници като средство за осигуряване на капитали или като инструмент за икономическа война⁷⁹;

⁷⁸ В началото на XVII в. по време на войната с Русия, Полша, а след това и Швеция започват да сечат подправени руски монети.

Наполеон финансира водените от него войни не само чрез контрибуции, но и чрез изготвяне на фалшиви пари. През 1806–1808 г. по негово разпореждане се подправят пруски разменни монети и австрийски книжни пари, а през 1810 г. – английски банкови билети. Фалшиви руски пари се печатат в Дрезден, Варшава и Москва. Когато след края на Отечествената война през 1812 г. в Русия е направена обмяна на парите, се оказва, че от 832 млн. намиращи се в обращение банкноти, над 70 млн. са подправени.

Много фалшиви руски асигнации се появяват по време на Кримската война (1853–1856 г.). През Руско-японската война (1904–1905 г.) се разпространяват изготвени в Япония фалшиви руски рубли. По време на интервенцията в Далечния изток (1920 г.) японските военни власти също пускат фалшиви пари, които служат не само за финансиране на войната, но и за подриване на финансовата система на новата държава.

През 20-те години на миналия век немците започват да печатат подправени френски франкове за плащане на репарации на Франция от Първата световна война и съветски червонци за отслабване на руската икономика. Със същата цел английското разузнаване организира печатане на фалшиви червонци в типография във Франкфурт на Майн, които трябвало да бъдат прехвърляни на части в Русия. След провала на операцията при обиска в типографията са намерени 120 хил. полуготови банкноти и огромни запаси от хартия с водни знаци.

Хитлеровият режим организира печатане в огромни размери на фалшиви парични знаци не само на военните противници на Германия, но и на съюзнически държави като Италия. Още преди обявяването на война на Съветския съюз през 1941 г. са изготвени неистински рубли, които са внасяни в страната с дипломатическа поща и с тях са купувани скъпоценности, антикварни предмети и произведения на изкуството. През 1939–1941 г. при операция “Андреас” са изготвени английски лири на стойност 100 милиона. В концлагера “Заксенхаузен” се осъществява операция “Бернхард”, при която концлагеристи изработват висококачествени фалшиви британски лири, долари и документи. Производството на 200-доларови банкноти продължава до януари 1945 г. Повечето от тях са потопени в сандъци в езеро.

⁷⁹ Тази тактика датира от времето на Вътрешната македоно-одринска революционна организация, създадена през 1895 г. Фалшификацията е включена в инструментариума на кристеросите – католическа фундаменталистка групировка, воюваща срещу усилията на Мексико да ограничи през 20-те години на миналия век властта на църквата. През 30-те години сръбски революционери, водени от православен свещеник, планират да използват фалшиви долари, за да финансират държавен преврат. През 1987 г. членове на Ирландската революционна армия са арестувани с 2 млн. фалшиви долари, предназначени за заплащане на пътни разходи. През 1991 г. австралийската федерална полиция арестува симпатизанти на тамилските тигри, разпространяващи фалшиви пари, самолетни билети и пътнически чекове.

ЦРУ на САЩ предоставя 20 млн. долара фалшива валута на муджахидините за закупуване на доставки и дискредитиране на правителството на Афганистан. Десни радикални групировки в САЩ (*Posse Comitatus* и др.) фалшифицират американска валута, за да финансират обучение на бунтовници и да разстройват икономиката на страната [39, 100–101].

Специалните служби на Руската федерация нерядко са разкривали случаи на използване на фалшиви пари от терористични групи. Например, през 2005 г. в Дагестан е разкрита

- ✓ понасяне на щети и пропускане на ползи при компрометиране парични емисии;
- ✓ снижаване на доверието към валутата на дадена страна на външните пазари;
- ✓ снижаване на доверието към националната валута на вътрешния пазар⁸⁰;
- ✓ нанасяне на щети на държавни организации, търговци и на хиляди хора;
- ✓ дискредитиране на органите на държавно управление и на правоохранителните органи;
- ✓ засилване на инфлационните процеси и предизвикване на социално напрежение в обществото;
- ✓ изкуствено увеличаване на вътрешния и външния дълг;
- ✓ нарушаване на прерогативите на държавата за емитиране на парични знаци;
- ✓ снижаване активността на външните и местните инвеститори; пораждаше на съмнение към кешовите сделки; увеличаване степента на риска при предприемачеството;
- ✓ снижаване равнището на управляемостта на макроикономическите процеси посредством емитиране на парични знаци и ценни книжа и др.

Както се вижда, вредните последици от фалшифицирането на пари, от една страна, имат макроикономически измерения: подрива се доверието към паричните знаци, намиращи се в обращение, засяга се стабилността на платежната система и въобще на икономиката на държавите. Понастоящем влиянието на производството и разпространението на подправени парични знаци върху макроикономическите параметри в национален и световен мащаб не е в реално застрашаващи размери, въпреки че винаги съществува значителна потенциална опасност в определен момент да се появят големи количества фалшификати. От друга страна, подправените пари ощетяват стотици хиляди нищо неподозиращи честни хора, които се

банда от 5 фалшификатора. Иззети са 400 хил. фалшиви долара и цял арсенал от оръжие и взривни вещества [73].

⁸⁰ Появяването през последните години на голямо количество фалшиви монети от една лира във Великобритания довежда до загуба на доверие у търговците и до отказ да приемат дори редовни монети [61].

оказват жертви на престъпниците.

- И през миналите векове фалшифицирането на пари в една или друга степен е било елемент на международната престъпност. Но понастоящем явлението е с характеристиките на мощен **транс-национален престъпен бизнес**. Това се дължи на глобализацията на икономическите процеси и на организираната престъпност. Фалшификаторите и пласьорите са заинтересовани да действат в други страни с цел по-лесно да пласират “продукцията” и да намалят рисковете. Ето защо националните престъпности са взаимосвързани и състоянието на явлението в една държава зависи от състоянието му в другите региони и в света.

Спецификите на престъпността, свързана с производство и разпространение на подправени парични знаци, в своята съвкупност определят **много висока степен на обществена опасност на явлението**. Независимо от неголямото му разпространение в някои държави през определени икономически и политически периоди, социално-правната оценка на фалшифицирането на пари и прокарването им в обращение като тежки престъпления не се променя. Затова, въпреки положителните тенденции на ограничаване на явлението, борбата с него продължава да бъде обект на повишено внимание на правителствата, специалните и полицейските служби. Ефективността на тази борба, с оглед съвременния международен характер на явлението, изисква координация на държавните политики и на действията на правозащитните органи на различните страни.

2. Бъдещи тенденции на престъпността в сферата на фалшифицирането на пари

Фалшифицирането на парични знаци в световен и европейски мащаб винаги ще представлява проблем на държавите, независимо от периодите на успехи и неутрализиране дейността на престъпни групировки. Големите печалби от нелегалния бизнес с подправени пари и в бъдеще ще привличат силно престъпниците. Освен в доходността на тази класическа престъпна дейност⁸¹, причината за раз-

⁸¹ Показателна е информацията от оперативен източник за лице, съдено за измамно теглене на банкови заеми, че “най-сигурен е старият занаят, само че сега с фалшиви евро”, като ще разчита на приятели, които пътуват в чужбина по работа (архив на СБОП при ОДМВР-Стара Загора, 2006 г.).

пространението на явлението е и в непрекъснатото развитие на печатните технологии (например появяването на дигиталния офсетов печат), които провокират активността на фалшификаторите на пари.

Наистина, престъпленията с електронни платежни инструменти станаха нов, изключително изгоден източник на незаконни доходи от “готови” пари. Системите за безналични разплащания, електронната търговия и електронното банкиране ограничават непрекъснатата сферата на кешовите сделки и плащания. Но и в близките години, и в по-далечно бъдеще, те ще продължават да се извършват, особено в сенчестата икономика.

Прогнози в сегашната ситуация се правят трудно поради нееднозначното действие на редица процеси и явления и непрекъснатото появяване на нови обстоятелства. Но за България е твърде рано да се дават оптимистични прогнози за чувствително и стабилно ограничаване на производството и особено на разпространението на подправена българска и чуждестранна валута. Следва да се отчита, че в близко бъдеще криминогенните фактори, отразени в §1 на Глава трета, едва ли ще намалят интензитета си, като даже ще нараства негативното влияние на икономическия фактор с оглед задълбочаването за страната на икономическата криза.

Затрудненията при изказване на мнение за бъдещото развитие на престъпността в сферата на фалшификациите на пари се чувстват и при проведената анкета със служители от звената за борба с организираната престъпност, Икономическа полиция и Гранична полиция. Прогностичните виждания на анкетираните полицейски служители (вж. таблица 7), изказани през 2006 г., не са еднопосочни и не отговарят на реалното последващо развитие на престъпленията според вида на валутата (вж. таблица 2 и фиг. 4). Например, предположенията са за нарастване на подправката и разпространението на фалшиви евро и общо взето за ограничаване на престъпленията с български левове, докато регистрираните от статистиката изменения са в противоположна посока.

Таблица 7

Прогнозни виждания на анкетираните полицейски служители за тенденциите на престъпността в сферата на изготвянето и разпространението на подправени парични знаци (в %)

	Щатски долари	Евро	Български левове
Ще се увеличава	9,1	72,1	21,5
Ще запази устойчивост	40,9	16,9	34,5
Ще намалява	25,3	5,2	29,2
Не могат да преценят	24,7	5,8	18,8
Общо	100,0	100,0	100,0

През 2001 г. по повод на разбиването на печатница за фалшиви долари в Пловдив тогавашният директор на Службата за борба с организираната престъпност изказва виждане, че “у нас вече не би трябвало да има други нелегални печатници” [12]. Разкритите след това, включително през 2009 г., множество производствени бази на фалшиви пари опровергават подобни прогнози. Те не са в интерес на държавата и обществото, тъй като освен реалната, трябва да се отчита и постоянно съществуващата потенциална заплаха от организиране на производство и “складиране” за продължително време на ППЗ в страната, както и от разпространяване не само на изготвена в България, но и на внесена от други държави фалшива валута.

До включването на България в Европейската валутна зона (това ще стане най-рано през 2013 г.) може да се очаква запазване на сегашното равнище и структура на престъпността в сферата на ППЗ. С най-голямо разпространение ще продължават да бъдат българските банкноти, най-често с номинал 20 лв. и 50 лв. В периода (около половин година) на задължителното успоредно използване в налично-паричното обращение на българска валута и евро е твърде възможно, каквито случаи е имало в страните от Еврозоната, да се правят голям брой опити за обмяна на фалшиви левове с евро. Възмож-

но е даже големи количества подправени банкноти с добро качество да са складирани с цел да бъдат обменени.

Съвсем реално е да се очаква, че ще се активизира печатането на подправени европари с цел пласирането им вече и в България. След влизането на страната в Еврозоната тя ще стане обект на международни престъпни структури, занимаващи се с производство и разпространение на фалшиви евро. Особено в началото, поради непознаване от населението на банкнотите и монетите евро, ситуацията ще бъде много благоприятна за измамниците и съответно силно виктимна за търговците и гражданите.

Доларът, който и в близко бъдеще ще остане първа световна валута, ще продължи, макар и в много по-ниска степен от еврото, да бъде обект на фалшифициране. Ще продължи циркулацията в паричното обращение на фалшиви долари, включително и на произведени в други страни супердолари.

В малки количества ще бъде служенето и прокарването в обращение на друга чуждестранна валута – на валута на европейски страни, които не са членове на Еврозоната, и на други държави. Възможно е по поръчка в България да се печатат пари извън свободно конвертируемата валута, например на страни от ОНД, арабски и други държави.

Ще продължават да се изработват в страната и да се внасят отвън както нискокачествени, така и висококачествени фалшификати.

С оглед на новата финансово-парична ситуация, в която ще се окаже страната след влизането в Европейската валутна зона и непосредствено преди това е необходимо да се инициира изготвянето на стратегически анализ на опасностите от въвеждането на еврото за България, очакваните насоки на изменение на оперативната обстановка и превантивните мерки, които полицията би следвало да предприеме самостоятелно или в партньорство с медии, банкови сдружения и други институции. Такъв анализ е правен през ноември 1997 г. от отдел “Стратегически анализ на престъпността” към Федералната криминална служба на Република Германия. Реализираният продукт “Престъпност и криминогенни фактори при въвеждане на еврото” приключва с широка програма от мерки, които трябва да се предприемат на европейско, национално и ведомствено равнище, с ак-

цент върху задачите на полицията във връзка с въвеждането на евро-валутата [49]. Действия с оглед защитата от фалшификации на общата европейска валута са предприети от министерствата на вътрешните работи на Франция [24; 25], Швейцария [15], Чехия [52]⁸² и много други държави.

Акценти по глава първа

1. Фалшифицирането на пари е едно от най-старите и разпространени престъпления, с които държавите винаги са водили безпощадна борба. През вековете постоянно се изменят социалната същност на явлениято и наказателната отговорност за тези престъпления в зависимост от нивото на цивилизация на обществото и от развитието на юридическата наука.

Подправянето на платежни средства съпътства още домонетната форма на парите. Почти веднага с официалното сечене на монети (VII в. пр.н.е.) започват да се изработват фалшификати от поевтин метал. Нов етап в развитието на фалшивомонетничеството и на оценката за опасността от това деяние настъпва в периода на утвърждаване на държавен монопол при сеченето на монети. С появяването на книжни пари през IX в. започва и подправката им. Явлението бързо взема размери, застрашаващи стабилността на паричното обращение. В края на XIX в. и началото на XX в. фалшифицирането на пари се счита за “стар и повтарящ се проблем” за САЩ, Франция, Германия, Русия, Белгия, Швейцария и редица други страни.

2. Развитието на технологиите за печатане на банкноти и използването на защити, все по-широкото въвеждане на безналичните плащания, както и предприеманите други мерки ограничават значително явлениято. То обаче продължава да съществува и даже да разширява географското си разпространение. Постоянно се увели-

⁸² Във връзка с въвеждането на еврото в Чехия, Л. Сурга също прави предложение да бъде създадена междуправителствена комисия, в която да бъдат представени Министерството на правосъдието, Върховният съд, Върховната прокуратура, МВР и Националната банка, със задача да разгледа действащата правна уредба по отношение на подправката на парични знаци и разпространението на фалшификати и нейното пълно хармонизиране с европейското право [52, 23–24].

чава броят на страните, чиято валута се подправя, и държавите, в които се откриват фалшиви пари. Към средата на първото десетилетие на новия век фалшификаторството се определя като една от основните престъпни дейности, заплашващи света.

До началото на 2002 г. най-голямо е нелегалното производство и разпространение на свободно конвертируемите към този момент валути – американски долари, германски марки, швейцарски франкове. Пускането в обращение от 1 януари 2002 г. на общата европейска валута – еврото, бележи нов момент в историята на фалшифицирането на пари. Ставайки втора международна валута след долара, еврото се превърна в обект на активна фалшификаторска дейност. Явлението придоби континентални измерения, които влияят на всяка страна от Европейската валутна зона.

3. С възникването и развитието на организираната престъпност през XIX–XX в. подправката на пари, ценни книжа и документи постепенно става доходоносна нейна сфера. В много страни започват да действат добре организирани престъпни структури, които се занимават с фалшифициране на банкноти и монети. Успоредно с развитието на организираната престъпност на национално равнище се задълбочава тенденцията на разширяване на географските измерения на международната фалшификаторска дейност. Престъпните организации разполагат с огромни средства от различни дейности (наркотрафик, нелегална търговия с хора и оръжие, проституция, незаконен хазарт и др.) и имат възможност да влагат необходимите инвестиции за изготвяне на фалшиви пари с високо качество.

4. Първите известни данни за производство и разпространение на фалшиви пари в по-новата история на България се отнасят за 20-те години на XX век. През 1924–1925 г. международна фалшификаторска група от над 40 човека, действаща на територията на София, изготвя голямо количество неистински банкноти от 5000 лв. с отлично качество, станали известни като “ботевки”. През 30-те и 40-те години са регистрирани множество случаи на изготвяне и прокарване в обращение на подправени български парични знаци и фалшива чуждестранна валута (американски долари, френски франкове, немски марки и др.).

През периода 1971–1990 г. престъпността в сферата на произ-

водството и разпространението на фалшиви пари е в ограничени размери, но с открояваща се тенденция на нарастване. От началото на 90-те години до 2001 г. регистрираните престъпни деяния нарастват скокообразно. През следващите години има значителен спад, но се поддържа общо взето стабилно равнище, макар че годишният брой на регистрираните престъпни деяния за периода е в доста голям интервал – между 336 и 493.

Относителният дял на регистрираните престъпления по чл. 243-248 от НК в структурата на общата икономическа престъпност е с най-висока стойност през 2001 г. – 5,1% и с най-ниска – през 2005 г. – 2,4%. През последните три години средната му стойност е 3,2%, което е показател за значимо присъствие на фалшификациите на пари в съвкупността на престъпните посегателства върху обществените отношения в сферата на националното стопанство.

5. През 90-те години и първата половина на новия век е налице засилена активност на българските фалшификатори. България се поставя на трето място в Европа по производство на фалшиви чуждестранни банкноти. В съвместни операции на българската полиция, Сикрет сървис и други чуждестранни служби, както и на Европол, в страната са разкрити печатници, произвеждащи големи количества чуждестранна валута със сравнително добро качество. Случаите придобиват гласност и имат международен отзвук. Но от средата на настоящото десетилетие България не фигурира в полицейските доклади сред най-големите производители на фалшива валута. През последните няколко години се разкриват “дребни” производства на фалшиви пари. Но през 2009 година отново е разбита голяма печатница за подправени евробанкноти, което е индикатор за непрекъснато съществуваща потенциална опасност от фалшификаторството.

6. По своите размери и динамика разпространението на подправени пари е относително самостоятелна структурна съставка на явлениято. Те се влияят както от мащабите на “собственото” производство, особено на фалшива българска валута, чието предназначение е изключително за “вътрешния пазар”, така и от активността на престъпни структури за “внос” на фалшификати, произведени в други страни. По полицейски статистически данни за периода 2000–2008 г. тенденцията на регистрираните случаи на разпространение

на ППЗ е нестабилна, с периоди на нарастване и снижаване. За отбелязване е продължаващото нарастване на задържаните и осъдени българи в чужбина за прокарване в обращение на фалшиви пари.

Като цяло, след 2001 г. се наблюдава овладяване на разрасналата се през предходните години престъпност в сферата на подправката и разпространението на подправени парични знаци. Но явление-то остава със значимо присъствие във финансовата сфера и със съществено влияние върху международната престъпност.

7. Подправката на банкноти и монети и разпространението на фалшификати във всички страни се счита за престъпност с висока степен на латентност. И за България мащабите на производството, прокарването в обращение, служенето и пренасянето през граница на фалшиви пари са много по-големи в сравнение с тези, които очертават данните от полицейската статистическа отчетност. Наличието на значителен обем престъпления, които не са достигнали до регистрация и са останали извън статистическите отчети, се дължи на редица фактори: съществуване на условия за голяма продължителност на производството на подправени ПЗ, като предикатна престъпна дейност на разпространението им; възможности за голямо времево отстояние не само от производството на фалшификати до разпространението им, но и от пускането им в обращение и служенето с тях до залавянето на пласъорите; използване на фалшива българска и чуждестранна валута не само при законни, а в значителна степен и при нелегитимни сделки; създаване на много добра организация и спазване на строга конспиративност при производството на подправени пари и разпространението им от международните престъпни структури; ниска степен на съобщаемост от търговци, обслужващ персонал на заведения и граждани; занижено внимание на търговци, длъжностни и други лица, които работят с пари и с клиенти, и на граждани по отношение истинността на паричните знаци; слабо познаване от търговците и особено от гражданите на характеристиките и средствата за защита на чуждестранните парични знаци; трудно разкриване на извършителите на престъпления и документиране на престъпната им дейност; непълна регистрация от полицейските органи на станалите известни престъпления; корупция сред част от полицейските, митническите и правораздавател-

ните органи.

8. Структуроопределяща съставка на регистрираната престъпност в сферата на фалшификациите на пари според вида на престъпленията е разпространението на подправени парични знаци (чл. 244, ал. 1 НК – прокарване в обращение, служене, придобиване и пренасяне през граница) с дял 90% за периода 2006–2008 г. На второ място, но с неголям дял – 5%, са регистрираните случаи на производство на подправени ПЗ – чл. 243, ал. 1 от НК. С малък дял – 3,7%, са и регистрираните престъпления, свързани с установени “депа” за държане на фалшиви пари в големи количества – престъпления по чл. 244, ал. 2 от НК, и 1,3% – други престъпления.

9. Характерно за престъпната дейност по фалшифициране на пари и разпространението на ППЗ е извършването на редица съпътстващи престъпления: изготвяне на подправени български и чуждестранни документи за самоличност, дипломи, свидетелства за управление и регистрация на превозни средства, електронни банкови разплащателни карти, визи, пътнически чекове, билети за градски транспорт, бандероли за алкохол и цигари, нелицензирани компакт-дискове и др.; използване на подправени документи за самоличност; придобиване, държане, разпространяване и контрабанда на наркотични вещества; незаконно притежаване и контрабанда на оръжие и боеприпаси; контрабанда на стоки; разпространение на подправени електронни банкови карти; трафик на хора, разпространяване на порнографски материали и др.

10. Структурата на престъпността според вида на подправяната валута – българска и чуждестранна, е динамично променяща се характеристика на явлениято. Измененията съответстват на промените в структурата на валутата в паричното обращение в Европа, както и в България в предприсъединителния период, след присъединяването на страната в Европейския съюз в началото на 2007 г. и очакваното включване в Европейската валутна зона. През 90-те години преобладава производството и разпространението на чуждестранна валута – германски марки и американски долари. От началото на новото столетие започва фалшифицирането на новата европейска валута – еврото. През последните 3 години, 2006–2008 г., структурата е рязко променена: над половината – 56%, от фалшификатите

са български левове; близо една трета – 29%, са европари; делът на доларите е само 12% и 3% – друга валута.

11. Бързо променяща се е и структурата на подправените български парични знаци по номинал. За периода 2003–2008 г. най-много от задържаните подправени пари са двайсетолевки. Техният дял непрекъснато нараства, като през 2008 г. достига 80,6%. Предпочитанието към десетолевките се променя. През първите две години на периода те са на трето място с дял 10,6%, през 2005–2006 г. излизат на първо място с дял 43,5%, и през последните две години са на второ място със съответно 32,2% и 11,4%. В началото на периода банкнотите от 50 лв. са втората предпочитана за фалшифициране и разпространение банкнота след деноминацията през 1999 г. до 2005 г. – със среден дял за 2003–2005 г. 30,6%. През следващите години той рязко намалява, като през 2008 г. е само 6,8%. Делът на фалшифицираните купюри с номинал 2 лв. и 5 лв. е нисък – между 6,7% и 1,2%. След емитирането през 2003 г. на банкноти от 100 лв. са залавяни малки количества фалшиви купюри.

Въпреки ниския им номинал, обществена опасност съставлява и фалшифицирането на монети. Предпочитани са монетите от 50 ст. – 98,1% от установените подправени монети в обращение.

12. Характерна особеност на производството на подправени парични знаци е неравномерното му териториално разпределение. Най-много производствени бази за изготвяне на фалшиви пари са установени в столицата, Силистренска, Варненска, Пловдивска и Сливенска област. Известност през годините придобиха русенските, варненските, пловдивските и бургаските печатници поради създадената добра организация на престъпна дейност, големия обем и постигнато добро качество на произведените фалшификати.

Фалшификаторството е преимуществено градска престъпност. Делът на установените производствени бази в столицата, областни и други градове на страната е 89,4%. С малки дялове са разкритите бази в селски и вилни райони – по 5,3%.

13. Най-много са регистрираните случаи на разпространение на подправена българска и чуждестранна валута в София – 20,1% от общо регистрираните в страната престъпления. Освен това със значителна степен на разпространение на ППЗ са две групи области.

Едната група включва региони с големи областни центрове и курортни селища (Варненски, Старозагорски, Пловдивски, Бургаски), а другата – гранични области (Благоевградска, Хасковска, Пернишка, Кюстендилска, Силистренска, Видинска, Софийска). Нерядко плащането на подправена българска и чуждестранна валута е между-регионална престъпна дейност.

Тенденциите на престъпността за отделните региони и селища на страната не са еднопосочни. В някои има намаляване на регистрираните ППЗ, в други се наблюдава активизиране на прокарването в обращение на подправени пари, в трети се запазва спокойна оперативна обстановка.

14. Широко разпространено в миналото, понастоящем едноличното фалшификаторство е в сравнително ограничени размери. Индивидуално работещите фалшификатори се подразделят на две групи: “самотници”, които работят в затворен цикъл, използвайки “ментетата” само за собствена употреба; лица, изготвящи фалшиви пари в качеството им на стока, която продават. Нерядко индивидуално се извършват държането в големи количества и разпространението на подправени пари. Но въпреки че в повечето случаи не се разкриват престъпните връзки, обикновено извършителите действат в съучастие, а понякога са и членове на ОПГ. Типична форма на еднолично разпространение на ППЗ е вторичното прокарване в обращение на подправени банкноти или монети.

Фалшифицирането на пари и разпространението на ППЗ се извършват преимуществено при условията на задружна престъпна дейност: съучастие по смисъла на чл. 20 от НК, престъпно сдружаване по смисъла на чл. 246, ал. 1 от НК, от организирана престъпна група по смисъла на чл. 321, ал. 3 от НК.

15. Подправката на парични знаци е една от сферите на организираната престъпност в България от втората половина на 90-те години до момента. Разкрити са множество производствени бази в София, Пловдив, Варна, Русе и други селища, чиято дейност се осъществява от ОПГ.

Разкритите ОПГ за производство на фалшиви пари са с численост от 3 до 17 човека. Структурата на ОПГ е на две нива – лидер/организатор и участници, или на три нива – организатор, един или

няколко активни участника, работници за довършителни операции. В преобладаващата част от случаите няма изявена и строга йерархия във взаимоотношенията между членовете. Използват се три варианта за организиране на производство на ППЗ: оборудване на нелегална печатница; използване техниката на законно съществуваща фирма, извършваща печатарски, рекламни и други услуги; регистриране специално за целта на легална фирма, която да послужи за прикритие на криминалното производство. По начина на създаване ОПГ са два типа: с външни поръчители и по собствена инициатива. Фалшификаторската дейност е добре организирана и в някои случаи е продължила дълго време. Разкритите производствени бази разполагат с добри специалисти и съвременна компютърна и печатарска техника, което е позволило да се постигне добро или най-малкото задоволително качество на изготвяните фалшификати. Няма данни обаче в България да са изработвани суперфалшификати на българска и чуждестранна валута. Разкритите производствени бази нямат характер на нелегалното производство на “суперментета” в други страни с отлично организиран процес на непрекъснато и постоянно модернизиране и реинвестиции.

Според териториалния им обхват на действие, организираните престъпни структури за разпространение на ППЗ се подразделят на: ОПГ, които се снабдяват с произведени в България фалшиви пари (по принцип чуждестранна валута) и ги изнасят през граница за чужбина чрез добре организирани канали; ОПГ, внасящи в България произвеждана в други страни валута; ОПГ за пласиране на българска и чуждестранна валута в страната. Често ОПГ са от смесен тип.

16. Фалшификаторите на парични знаци са специфична група престъпници. С изготвяне на подправени пари в преобладаващата част от случаите се занимават мъже, българи, със средно образование. Основно лицата са на зряла възраст – над 40 години, но за отбелязване е, че всеки пети/шести извършител е непълнолетен. Във фалшификаторска дейност се включват както неосъждани, така и криминално проявени лица, осъждани за измами, кражби, посегателства срещу МПС, изнудване, престъпления срещу личността. Формиран е и определен контингент (около 10%) от специални рецидивисти – лица, осъждани нееднократно за фалшифициране на

пари и документи.

17. Лицата, осъществяващи пласиране и пренасяне през граница на подправена българска и чуждестранна валута, са основно мъже, но със значително по-активно присъствие на жени. Най-широко застъпената възраст е между 18 и 40 години. При прокарването в обращение на ППЗ е засилено участието на непълнолетни и на лица над 50 години. Преобладават българите, но чувствително е присъствието на лица от ромски произход – всеки пети извършител. Фактическият дял на чужденците е значителен, най-вече при пренасянето през граница на ППЗ. Образованието на извършителите е от ниски до средни степени. В различните форми на разпространение на подправени пари се включват както лица с професии и трудова ангажираност, така и безработни. Почти равни са дяловете на неосъждани и на криминално проявени лица. И тук има определен кръг от специални рецидивисти, системно занимаващи се с трафик или пласиране на фалшиви пари.

18. Според степента на криминална проявеност, могат да се разграничат три типа фалшификатори и разпространители на ППЗ. Първият тип са случайни престъпници – това са неосъждани лица на различна възраст, които поради материална нужда се включват в престъпна дейност по подправка или разпространение на ППЗ. Към този тип се причисляват и лица, които са измамени с фалшиви банкноти или монети и след това съзнателно ги прокарват в обращение. Вторият тип извършители са “общите” фалшификатори и разпространители на ППЗ. Повечето от тях са с криминални прояви. Основният им източник на средства за живеене, за хазарт и наркотици са различни престъпления – кражби, продажба на крадени вещи, престъпления с МПС, измами, производство или пласиране на фалшиви пари. Третият тип са професионалните фалшификатори и разпространители, системно занимаващи се с такава дейност.

19. Полът и образованието не играят роля на виктимогенни фактори в сферата на разпространението на ППЗ. С почти еднаква вероятност жертви на пласьори на ППЗ стават както жени и мъже, така и хора с различна степен на образование. Лицата от по-младите възрастови групи по-често стават жертви на пласиране на фалшиви парични знаци. Това е свързано с трудовата им ангажираност и ак-

тивното им участие в стоково-паричното обращение. По отношение на професионалната заетост се очертават две категории жертви. Едната включва касиери във финансови институции и продавачи в търговски и други обекти. Това са хора в трудоспособна възраст със средно, основно и понякога с висше образование. Другата група пострадали са лица, които в лично качество са купувачи на стоки, продавачи на селскостопанска и друга продукция и лица, предоставящи услуги.

20. Фалшифицирането на пари в световен, европейски и национален мащаб винаги ще представлява проблем на държавите, независимо от периодите на успехи и неутрализиране дейността на престъпни структури. Големите печалби от нелегалния бизнес с подправени пари и в бъдеще ще привличат силно престъпниците.

За България е твърде рано да се правят оптимистични прогнози за чувствително и стабилно ограничаване на производството и особено на разпространението на подправена българска и чуждестранна валута. Освен реалната, трябва да се отчита и постоянно съществуващата потенциална заплаха от организиране на производство и "складиране" за продължително време на ППЗ в страната, както и от разпространяване не само на изготвена в България, но и на внесена от други държави фалшива валута. До включването на България в Европейската валутна зона може да се очаква запазване на сегашното равнище и структура на престъпността в сферата на ППЗ. С най-голямо разпространение ще продължават да бъдат българските банкноти. В периода на задължителното успоредно използване в налично-паричното обращение на българска валута и евро е твърде възможно да се правят голям брой опити за обмяна на фалшиви български левове с евро. Възможно е даже големи количества подправени банкноти с добро качество да са складирани с перспектива да бъдат обменени.

Съвсем реално е да се очаква, че ще се активизира подправянето на парични знаци евро с цел пласирането им вече и в България. След влизането на страната в Еврозоната тя ще стане обект на международни престъпни структури, занимаващи се с производство и разпространение на фалшиви евро. Особено в началото, поради непознаване на банкнотите и монетите евро от населението, ситуация-

та ще бъде много благоприятна за измамниците и съответно силно виктимна за търговците и гражданите. Доларът ще продължи, макар и в много по-ниска степен от еврото, да бъде обект на подправка и на внасяне на фалшификати в страната от други държави.

ГЛАВА ВТОРА

**СПОСОБИ ЗА ИЗГОТВЯНЕ И РАЗПРОСТРАНЕНИЕ
НА ПОДПРАВЕНИ ПАРИЧНИ ЗНАЦИ****§1. Способи за подправяне на пари**

Способът (начинът, методът) за подправяне на парични знаци, разглеждан като съвкупност от технологии, технически и други средства и действията по тяхното използване е от първостепенно значение за реализиране на престъпния замисъл на фалшификаторите. Познаването на способите за фалшифициране на метални и книжни пари е важна отправна точка за планирането и осъществяването на оперативно-издирвателни мероприятия за предотвратяване и разкриване на престъпления и за документиране на престъпната дейност на извършителите.

Подправянето на парични знаци има две форми: изготвяне на неистински и преправяне на истински парични знаци с курс в страната или в чужбина. Много и разнообразни са начините за произвеждане на фалшификати. Интерпол има регистрирани и описани над 10 хиляди способа за подправка на метални и книжни парични знаци и ценни книжа. Практиката обаче сочи използването на сравнително неголяма група криминални технологии.

1. Способи за подправяне на метални парични знаци

До появата на книжните пари подправката на парични знаци се изразява във фалшифициране на монети. Въпреки значителното му ограничаване, фалшивомонетничеството продължава да е разпространено както в близкото минало⁸³, така и понастоящем⁸⁴. Явлението

⁸³ В началото на 70-те години на XX в. е разкрита една от най-големите монетни афери. В официална монетарница в гр. Карлсруе, Германия, 3 души изготвят фалшиви монети от 2 и 50 пфенинга от емисии в обращение и с нумизматична стойност. Единичната цена на подправените метални парични знаци на пазара на колекционерите достига до 1800 германски марки [13, цит. по 47, с. 43].

⁸⁴ Само през 2005 г. в Италия са разбити 7 монетарници, които са изработвали перфектни фалшификати на монети от 2 евро.

разшири размерите си след 2002 г. с въвеждането на еврото като обща европейска валута. Много бързо фалшификаторите преодоляват началните трудности и вече добре са усвоили производството на монети.

Освен монети, намиращи се в обращение, фалшификаторите все по-често правят монети с нумизматична стойност, както и такива, с които се извършват международни сделки.

Фалшиви монети се изготвят по четири начина: леене (отливане), сечене (пресоване), галванизация и апликиране (дообработване). Изработваните фалшификати са с различна степен на качество, но и най-добрите имат белези, по които могат да се различат от редовните монети. Характерните белези за различните способности на подправка, както и основни обстоятелства, имащи оперативна стойност, са отразени в Приложение 1.

- **Отливането** е най-старият и разпространен в миналото начин за изготвяне на фалшиви пари⁸⁵. Той се състои в правенето на калъп (леярска форма) на истинска монета, в който се излива разтопен метал (олово, калай и др.). Изключително рядко се изливат фалшиви монети в обращение от ценни метали и сплави⁸⁶. С по-нискокачествени сплави от ценни метали, обикновено сребро, се изливат т.нар. “туристически тип” фалшиви монети с историко-художествена стойност (например фалшификатите на сребърните тетрадрахми, сечени от Александър Македонски през IV в. пр.н.е.)⁸⁷.

И до днес този метод продължава да се прилага сравнително често, като е характерен за занаятчийско производство. Използва се от фалшификатори-занаятчии, които най-често работят индивидуално и сами пускат в оборот производството си на малки порции. По този способ се изготвят нискокачествени фалшификати, дори ако

⁸⁵ Древните римски фалшификатори, пръснати по цялата империя, при необходимост са правели по няколко монети край огнището.

⁸⁶ В края на 70-те години на миналия век Интерпол регистрира случай на фалшифицирана посредством отливане златна монета – австрийски дукат от 58,5% златна сплав, докато истинските златни монети са от 98,6% златна сплав.

⁸⁷ Фалшификат на сребърна тетрадрахма, изработена по този най-евтин и нискотехнологичен метод, е обект на физикохимическа експертиза (№8/ФЗХ-211/10.06.2008 г. по НОХД №32/2008 г. на Благоевградски окръжен съд). Излята е от сплав от сребро и мед с проба 950‰, която се отличава от състава на сплавта на оригиналните монети, изработвани чрез сечене.

матриците са грижливо изработени. Използваният метал потъмнява много бързо, ковки са и веднага след пускане в обращение се появяват изменения, които говорят за явна фалшификация.

Производството по този метод е в ограничени количества, но работилниците за леене са много повече от работилниците за сечене на монети. Развитието в тази област е на равнището на използваните материали.

- **Сеченето (пресоването)** е сравнително по-нов метод и е характерен за промишлените фалшификации. Качеството зависи от оборудването на фалшификатора за извършване на различните операции. Има организации, които разполагат с най-съвременни материали и широка мрежа за разпространение⁸⁸.

Процесът на производство по този начин е по-бърз и произведеното количество е много по-голямо в сравнение с метода на отливането. Тъй като начинът на изработване на фалшиви монети от цял лист метал (обикновено алуминий) чрез отсичане е близък до начина, по който се изработват редовните монети (никел), фалшификатите имат по-добър и често дори отличен външен вид.

Чрез пресоване са произведени фалшивите монети от две евро в разкритата през 2005 г. монетарница в с. Йоаким Груево, Пловдивска област (вж. примера на стр. 38).

- Чрез **гальванизиране** се изготвят обикновено фалшиви златни и сребърни монети⁸⁹. Най-често се използва методът на галваностегията: тънък слой от благороден метал се нанася чрез електролиза върху предварително изработени посредством отливане или пресоване копия от метал (месинг, мед). Много по-рядко се прилага галванопластиката: върху отливки от гипс или друга пластична материя на двете страни на истинска монета чрез електролиза се нанася дебел слой благороден метал и двете страни на монетата се слепват. Възможно е комбинирано прилагане на двата метода, като чрез гал-

⁸⁸ През 1976 г. в Марсилия полицията разкрива работилница за фалшиви монети. Ръководителите на фирма за сечене на жетони за електрически билиард започват да използват същия материал (никел) и оборудване и за изработване на фалшиви монети от 1 и 5 франка. Това им позволило да произвеждат голямо количество фалшиви монети. При обиска във фирмата са иззети 36 матрици за лицева страна и 28 – за обратна страна на монети [3, с. 7].

⁸⁹ При “сделки” с фалшифицирани монети, които имат нумизматична и културно-историческа стойност, но не са редовно платежно средство на вътрешните и международните пазари, става въпрос за измами по чл. 209-210 от НК, а не за престъпления по чл. 244 от НК.

ванопластика се прави монета от по-евтин метал, а след това чрез галваностегия тя се покрива със скъп метал.

Някои от фалшификатите са с добро качество и са нужни експерти, за да се установи подправката.

- Чрез *апеликиране (дообработване)* се изработват фалшификати, които наподобяват редки монети, ценени от колекционерите. Това се прави чрез подправяне на оригинална монета, за да се повиши нумизматичната ѝ стойност. Най-широко разпространени промени са премахване, допълване или подправяне на датата на монетата или знаците на монетния двор.

2. Способи за подправяне на книжни парични знаци

2.1. Способи за изготвяне на неистински банкноти

В Приложение 2 са дадени основните способности за изготвяне на неистински книжни парични знаци, познати в дългата история на фалшивите пари.

Ръчни способности

Рисуването е най-старият способ за изготвяне на фалшиви банкноти. При него напълно се дублира изображението на оригинала. Фалшификаторът рисува изцяло образите на хартиения паричен знак ръчно, с помощта на чертожни инструменти (линия, пергел, транспортир). Може да се постигне високо качество на изображението, но подправката се разпознава по хартията и липсата на защитни знаци.

При *директното копиране* оригиналните печатарски бои върху банкнотата се размекват с разтворител и рисунъкът се копира чрез натиск върху прозрачна хартия. Копията са с ниско качество и се пласират обикновено в несгънато състояние и между истински хартиени пари.

Ръчните методи са вече много рядко използвани и нископродуктивни. Например “нарисуването” на една банкнота отнема 4-5 дни.

Полиграфически способности

При полиграфическите способности печатането се осъществява с натиск на намастилена печатна форма върху хартия. Според вида на печатната форма се използват следните видове печат: *висок (типог-*

рафски), дълбок (растеров и интаглио⁹⁰), плосък (литографски, офсетов, фототипия) и ситопечат [30; 37].

Истинските банкноти (български левове, американски долари, евро и др.) се печатат с комбинирано прилагане на висок печат (сериите и контролните номера, печатите, подписите), дълбок (интаглио) печат (текстовете и по-голямата част от изображенията) и офсетов печат (част от изображенията, фоновите мрежи, регистърът на проглед).

В Приложение 2 са дадени основните полиграфически способности, които в една или друга степен се използват за производство на криминална продукция на книжни парични знаци. Тъй като това са и методи за печатане на официалните банкноти, използването им позволява да се изготвят фалшификати с високо или със сравнително добро качество. Суперфалшификатите на американските долари, които се разпространяват по цял свят, се изработват по технологията на истинските пари в оборудвани с най-модерна техника печатници.

Производството на фалшиви банкноти чрез полиграфически методи се състои от *отделни взаимосвързани етапи*. Те включват както процеси на производството на истинските парични знаци, така и допълнителни операции:

- осигуряване на необходимата печатарска техника, мастила и други консумативи;
- осигуряване на подходяща хартия и нейното предварително обработване (тониране, имитиране на част или на всички защитни реквизити);
- изготвяне на негативи или диапозитиви от оригинални банкноти за изработване на печатни форми;
- изготвяне на печатните форми – основни технологии: гравирание, фотоцинкография, фототипия, фотополимерия;
- печатане на тиража;
- допълнително имитиране на защити (холограмна ивица, регистър на проглед и т.н.);
- придаване на фалшификатите на автентичен вид, улесняващ

⁹⁰ При дълбок печат – тип интаглио, натискът върху хартията достига до 80 т. на кв. см. Налягането на клишето оставя по банкнотата фини релефи и грапавини.

прокарването им в обращение (“стареене” на банкнотите чрез обработване с химикали, мачкане, зацапване, опаковане в пачки с банкови бандероли и др.).

Фотографски способ

Фоторепродукцията вече се използва рядко за фалшифициране на пари. Подправени по този начин банкноти се пласират обикновено в несгънато състояние и между истински хартиени пари.

Електрографски способ

(ксерокопиране – цветно и монохромно)

По този начин се получават нискокачествени фалшификати. След появата на съвременната компютърна техника той се прилага все по-рядко. Понастоящем за получаване на криминална продукция се използват ксерокси най-малко от трето поколение на фирмите “Канон”, “Ранк ксерокс” и др.

Компютърен способ

С използването на компютърна техника и периферни устройства могат да се изготвят както нискокачествени, така и сравнително висококачествени фалшификати. Това зависи от технологичните етапи на производството, вида на компютърните и печатащите устройства, използваната хартия и консумативи.

Процесът на изготвяне на фалшиви книжни пари с добро качество чрез използване на компютърна техника се състои от 4 етапа:

- *компютърна предпечатна подготовка:*
 - ✓ репродуциране на оригинална банкнота чрез сканиране, цифрова камера, цифров фотоапарат или цифров телефон;
 - ✓ филтриране – обработване на изображението чрез вградени филтри за отстраняване дефектите на сканирания образ;
 - ✓ разделяне на отделните елементи на изображението (фон, текст, печати) за самостоятелното им обработване и постигане на добро качество;
 - ✓ коригиране и подобряване на липсващи части, заличаване на дефекти, заменяне на символи;

- ✓ сглобяване – от обработените детайли се сглобява изображението за размножаване и се създава файл за отпечатване;
- *подготовка на хартията за отпечатване* (тониране, поставяне на воден знак и други защиты);
- *отпечатване на тиража* (с мастиленоструен или лазерен принтер);
- *довършителни работи* (слепване на двете половинки на банкнотата с безцветно лепило, притискане посредством преса, изсушаване, обрязване с гилотина, “състаряване”, опаковане в пачки).

Качеството на фалшификатите се подобрява съществено, ако се използва новата технология на **цифровия офсет** с директно управление от компютър. При нея всички подготвителни процеси са автоматизирани с използването на електронен монтаж и подготовка на печатната форма.

Комбинирани способности

Изготвянето на фалшиви банкноти рядко се извършва само с един вид техника и технология. По принцип се използват различни комбинации на два или повече способа, което позволява да се достигне много по-голямо сходство с оригинала:

- фотография и печатарски техники⁹¹;
- ксерокопиране и апликиране, рисуване, ситопечат или офсет;
- компютърни и полиграфически методи: компютърна предпечатна подготовка; отпечатване на инкриминирания тираж с офсетна техника, осигуряваща по-високо качество от принтерните устройства; поставяне на серийни номера с печатни форми за висок или топъл печат; имитиране на воден знак и защитна нишка чрез ситопечат и топъл печат и т.н.

⁹¹ В средата на миналото столетие това е най-често използвана комбинация от фалшификаторите. Както пише в своята автобиография един от големите американски фалшификатори Майк Ландрес, арестуван през 1964 г., “добрата фотография е ключът към добрата фалшификация”. Освен това са нужни качествена хартия, опитен печатар и специално мастило [23].

2.2. *Способи за преправяне на истински банкноти*

При преправянето на истински книжни парични знаци се цели оскъпяването им или увеличаването (мултиплицирането) на тяхното количество (вж. Приложение 3).

Оскъпяването се изразява в заместване на по-малко с по-голямо цифрово изразение на номинала на банкнотата. До съществуващата цифра се добавя нула (нули) и се дорисуват най-близките околни части от орнаментите на истинския паричен знак.

Основни способности за оскъпяване на банкноти са *дорисуването, избелването и залепването с възможно използване и на полиграфически методи*. Първите три способа са отдавна прилагани, занаятчийски, и не могат да бъдат дело на “сериозни” фалшификатори. Независимо от това, такива фалшификати не са голяма рядкост. Тъй като се работи върху истински книжни пари, те могат лесно да измамат както граждани, така и длъжностни лица и търговци, още повече, че не се идентифицират при проверки с детекторни устройства (последните улавят различия в химическия състав на хартията и мастилата).

Обикновено се оскъпяват чуждестранни банкноти, които не се познават добре от гражданите и измененията и добавките не могат да се установят веднага. Най-често се преправят американски доларови банкноти, понеже всички купюри имат едни и същи размери и цветове (зелен и черен)⁹². Чрез дорисуване, залепване или ситопечат се добавя нула на 5 и 10-доларови банкноти и по-рядко – на еднотоларови⁹³. Избелват се и банкноти от 1 долар и се нанася стойност от 100 долара. Има и случаи на преправени долари върху избелена друга чуждестранна банкнота⁹⁴.

При мултиплицирането се изрязват части от истински банк-

⁹² Едва през 2003 г. са пуснати в обращение нови цветни доларови банкноти. Те са резултат на петгодишен таен проект, целящ да намали една от най-големите заплахи за американската икономика. Изработени са от екип от учени и дизайнери.

⁹³ В края на 1988 г. в България са разпространени множество банкноти от 1 и 5 долара, стойността на които е променена чрез рисуване или ситопечат съответно на 10 и 50 долара [29, с. 34]. През 1999 г. в Троян са заловени 2 банкноти от 50 долара, а през 2000 г. – 6 банкноти по 50 долара, с добавена нула върху купюри от 5 долара, емисия 1995 г. (архив на сектор “Документни изследвания, фотография и фоноскопия” при НИКК-МВР).

⁹⁴ През 2000 г. в Димитровград е конфискувана стодоларова банкнота, емисия 1996 г., отпечатана с офсетов печат върху измита банкнота от ливанска ливра (архив на сектор “Документни изследвания, фотография и фоноскопия” при НИКК-МВР).

ноти с цел да се получат допълнителни бройки. Методът и резултатите са ниско ефективни, тъй като от 10-12 банкноти се получава една допълнителна. Фалшификатите са с по-малки размери, но могат да останат незабелязани в пачки или ако се поставят между банкноти с различна стойност, за да не може лицето, което ги получава, да намери веднага екземпляр за сравнение. Методът се използва от-давна, но получава ново разпространение в периода след 1950 година [3, с. 13].

2.3. Характерни тенденции в развитието на способите за подправяне на пари

В исторически и технологичен аспект могат да се отбележат следните зависимости и тенденции в развитието на способите за изготвяне на подправени метални и книжни парични знаци.

- *Методите за фалшифициране на монети и банкноти се развиват в тясна връзка с методите за производство на истински пари.* През вековете те се изменят от ръчни до най-високо технологични (полиграфически, физико-химични, фотографски, компютърни, дигитални).

Но едновременно с това двете категории способности – официалните и на фалшификаторите, не се изменят еднакво. При законното производство на пари всяко техническо и технологично нововъведение заменя това, което е съществувало по-рано, и променя характеристиките на паричните знаци, намиращи се в обращение. В същото време развитието на техниките за фалшифициране на пари е кумулативно – новите форми се прибавят към вече съществуващите. Съвременните методи за подправяне на пари не довеждат до изчезване на “занаятчийските” способности, а съществуват заедно с тях. Например, въпреки че такива методи като рисуването⁹⁵ и директното копиране⁹⁶ за изготвяне на неистински банкноти се считат за практически изчезнали, все още продължават да се регистрират отделни случаи на използването им.

⁹⁵ В началото на 80-те години в Санкт-Петербург са осъдени 3 лица за фалшифициране на банкноти от 25 рубли. По инициатива на М. М. В. А. е нарисувал седем 25-рублеви банкноти. С една от тях е измамен Г. Б. След като установява фалшификацията, последният предлага на двамата да реализира партида фалшиви пари. В. А. рисува банкноти на обща стойност 1425 рубли, които Г. Б. пласира в търговски обекти [6, с. 112].

⁹⁶ През 90-те години в България са регистрирани случаи на пласиране на подправена чрез директно копиране валута от румънски цигани.

Понастоящем при около 80% от производството на подправени книжни парични знаци в една или друга степен се използват компютърни устройства и периферна техника, а 54% от фалшивите банкноти се изработват с методи за цифров печат.

- *Технологичният фактор, който е определящ за естеството на способите за фалшифициране на валута през различните исторически периоди, не е решаващ за размерите на явлениято.* Действително, появяването на ксероксните машини, компютрите и принтерните устройства, и особено свободната им и достъпна като цена продажба, провокират желанието и създават възможности за силно разширяване кръга на фалшификаторите. Това е причина за новата вълна в съвременния период на изработване на фалшиви банкноти.

Погледнато в исторически план обаче, използването на нови методи не винаги означава, че количеството на фалшификатите нараства. Най-масовото изготвяне на подправени пари е свързано с използване на ръчни и механични, а не на високотехнологични методи. Причините са както социално-икономически, така и научно-технически. Високите технологии се използват не само за подправка на пари, но и като средство (ултразвуковата технология например) за установяване на фалшификации и за пресичане на престъпната дейност.

- *Използването на високи технологии при производство на фалшиви пари не влияе еднозначно и върху тяхното качество.*

Качеството на подправените парични знаци се определя от степента им на еднаквост с истинските пари. Ето защо висококачествени са фалшификатите, които се изработват с методите на истинските пари: за банкноти – комбинация от дълбок, висок и офсетов печат; за монети – чрез сечене.

Качеството на подправените пари зависи на първо място от използвания метод, но се влияе и от редица други фактори: вложени средства в техника и материали; специални познания и умения, квалификация и практически опит на фалшификаторите, използвана хартия или метална сплав; предназначение на криминалната продукция (къде ще се прокарват в обращение ППЗ – финансови институ-

ции, търговски обекти, граждани), вид на валутата⁹⁷ и др.

По принцип използването на нови технологии от фалшификаторите повишава качеството на подправените пари и тяхната идентичност с истинските. В края на 80-те години новата техника за цветно копиране подобрява чувствително резултатите от извършваните операции по подправяне на банкноти. Първите фалшификати с цветно копиране се появяват в Германия през 1988 г. Още през 1989 г. техният дял съставлява 9%, а сега основната част от подправените книжни пари се изготвя с използването на цветокопирна техника [10, с. 1].

Компютърните устройства улесняват изключително много фалшифицирането на щатския долар. До навлизането им в бизнеса и бита големият проблем е разделянето на двата цвята на купюрите – зелен и черен, при изготвянето на негативите за всеки цвят. При фотографирането е трябвало да се отстрани зеленият печат на Съкровищницата и да се заснеме черният надпис “петдесет”, отпечатан под него. Сега с лазерен скенер само за 10 минути може да се свърши работа, която в миналото двама фалшификатори извършвали за един ден [23].

Появяването на офсетовия печат също довежда до чувствително повишаване качеството на фалшивите банкноти. Понастоящем чрез използване на офсетна печатна техника се изготвят 90% от фалшивите долари в света [23].

2.4. Качество на подправените пари

2.4.1. Качеството на изработваните от престъпниците подправени пари е различно, като се започне от най-груби “ментета” и се стигне до т. нар. “суперфалшификати”. Към момента могат да се разграничат **четири основни типа подправени банкноти:** с ниско, средно, високо и много високо/супер качество.

Съвременните фалшификати с *ниско качество* са репродуцирани на ксерокс или принтер (двустранно или едностранно и след това слепени) от оригинални банкноти, без имитации или с груби имитации на защитни елементи. Производството им не изисква го-

⁹⁷ Например, 98% от разпространяваните на територията на Русия подправени рубли са изготвени по неполиграфически начини с използването на принтери и ксерокси, докато чуждестранната валута е фалшифицирана по полиграфически начин [73].

леми разходи, поради което себестойността им е ниска. Предназначени са за бързи и лесни “удари”. Продават се евтино на едро, разпространяват се в ограничени количества от крайните пласьори, които разчитат на невниманието на търговци, продавачи, таксиметрови шофьори, възрастни хора [1, 17-18]. Дори долари, отпечатани на черно-бял ксерокс и оцветени със зелено мастило, заблуждават разсеяни купувачи. Затова, независимо от технологичните възможности за произвеждане на качествени неистински пари, се запазва изработването на нискокачествени фалшификати. От друга страна, лошото качество е причина за бързо установяване на подправката, даже още в момента на прокарване в обращение.

Подправените банкноти със *средно качество* са отпечатани на офсет и съдържат имитации на воден знак, холограмна лента и други защитни елементи, имат различни серийни номера. Изработката им е много по-скъпа и по-сложна, прави се повече или по-малко продължителна компютърна предпечатна подготовка, използват се фотографски методи и ситопечат.

През последните години в различни европейски страни, включително и в България, се прокарват в обращение банкноти от 200 евро с *високо качество* – с индикативи Common Class EUA200P3 и EUA200P3a според Международния класификатор на Европейската централна банка за качеството на подправените евробанкноти⁹⁸. Изработени са с офсетов печат с извършване на допълнителни операции за получаване на необходимия релеф и поставяне на холограмна лента. Много добре са имитирани 7 от 11-те видими защиты, заложенни в оригиналните банкноти. До момента не са открити производствените бази, в които се печатат тези банкноти.

С изработването на *суперфалшификати* се достига до много голямо сходство с оригинала. Те могат да бъдат различени от истинските банкноти по дребни детайли, и то с помощта на специални устройства. До момента са регистрирани суперфалшификати само на американски доларови банкноти [1, с. 17; 23]. Причината е в необходимостта от големи инвестиции в такова производство. Отлично

⁹⁸ От Common Class EUA200P3a са конфискуваните през 2008 г. подправени банкноти с номинал 200 евро на обща стойност над 600 хил. евро във взето под наем помещение в бившата баня “Мадара” и други обекти в столицата (вж. примера на стр. 190).

качество се постига с оригинално оборудване, което могат да купят само национални правителства и големи престъпни организации. В началото на 90-те години американските тайни служби провеждат мащабна операция за откриването на нелегална печатница на долари, за която се предполага, че се намира в Иран, тъй като през 70-те години иранското правителство закупува печатарски машини от швейцарска компания, произвеждаща полиграфическа техника, предназначена за производство на щатски долари. Вложени са огромни средства, заловени са няколко милиона фалшиви долари, но източникът така и не се разкрива.

Производството на суперфалшификати е скъпо, но възвращаемостта на вложените средства е голяма поради факта, че те се продават на пласъорите срещу висок процент, вероятността от разпознаването им е ниска, използват се в паричното обращение на много страни. Дори и в момента се разпространяват милиони фалшиви супердолари в различни държави, включително и в България.

Въпреки голямото сходство на “суперментетата” с истинските банкноти, винаги има разлики в наситеността на цвета, защитните знаци на хартията (осигурителна нишка, воден знак, микротекстове); холограмната лента, релефните печати, брайловите знаци за незрящи граждани, серийните номера и други реквизити и защитни елементи.

2.4.2. Както се вижда от хронологичния преглед на регистрираните в страната **фалшиви български банкноти** (вж. т. 4, §3, Глава първа), качеството им е от ниско⁹⁹ до сравнително високо.

И до момента непрекъснато се залавят фалшиви банкноти с номинал 10, 20 и 50 лв. с ниско качество, отпечатани на ксерокс, машилено-струен или лазерен принтер върху хартия с оптични избелители за рекламни материали със залепена метализирана лента и прозрачно фолио, имитиращи антикопирната ивица.

С добра изработка (компютърна предпечатна подготовка и офсетов печат) са фалшивите двадесетолевки, емисия 1999 г., изработени от братя Колеви от гр. Русе през 2001 г. От нов тип клас с високо качество са появилите се в края на 2002 г. и началото на 2003 г.

⁹⁹ През февруари 2003 г. се появява най-куриозният и абсурден фалшификат на банкнота от 1 лв. – долнопробно ксероксно копие, с размазани цветове и изображения [60, с. 192].

фалшиви банкноти от 50 лв., емисия 1999 г. Те имат добре имитирани защитни елементи и не се засичат при осветяване с UV светлина.

В България не е разкривано производство на суперфалшификати на българска и чуждестранна валута, като се изключат фалшивите “ботевки” от 1925 г. Разпространявани са, а може би и в момента се разпространяват “суперментета” на доларови банкноти, изготвяни най-вероятно в Близкия изток и други региони на света¹⁰⁰.

В края на 1999 г. в страната са регистрирани множество случаи на прокарване в обращение на “суперментета” на банкноти от 100 долара. През следващите 2 години “излизат” още няколко варианта с различна хартия и мастила. Въпреки че стават известни на банкните, фалшивите 100-доларови банкноти дълго време заблуждават някои касиери. В края на 2001 г. се появяват суперфалшификати на 50-доларови банкноти. Предполаганото количество на внесените за разпространение висококачествени фалшиви банкноти от 50 долара е между един и два милиона (само в клоновете на две софийски банки в началото на 2002 г. са заловени около 50 банкноти, като се има предвид, че основната маса от чуждестранната валута се обменя във валутни бюра заради по-изгодния курс) [1, 17-18].

2.4.3. Установяването на неистинността на българските банкноти и разменни монети се извършва на основание на разработени от Българска народна банка стандарти, които определят критериите за разпознаване на истинските български книжни и метални пари от всички номинали и емисии, които към момента са законно платежно средство (вж. т. 2.1.2, §2, Глава трета). Националният център за анализ при БНБ е разработил класификатор за типовете установени до момента подправени български парични знаци от различни номинали според характерните белези, начин на изработка и качество.

Независимо от това, полицейски служители и други лица използват различни, включително и произволни критерии за опреде-

¹⁰⁰ През 1999 г. полицията на Хонг-Конг разкрива печатница на 100-доларови банкноти, която е функционирала от 1996 г. Фалшификатите са почти съвършено подобие на оригинала. Качеството на хартията е отлично. Изработени са на дълбок печат с втъкана както при оригиналната технология осигурителна нишка, с прецизно направени микротекст и воден знак. Оптически вариативните бои са с незначителни разлики в нюанса спрямо истинските долари [91, с. 1].

ляне степента на сходство на ППЗ с оригиналните купюри. Това позволява да се правят спекулации с постигнати успехи в противодействието на престъпността, свързана с фалшификации на пари, да се възхваляват родните фалшификатори и незаслужено да се злепоставя България пред света.

Настоящото изследване потвърди направени по-рано изводи от банкови експерти и журналистически проучвания, че в България не съществуват условия и възможности за изработване на суперфалшификати на чуждестранна или национална валута [1, с. 17; 2; 14; 63]. Българските фалшификатори не разполагат с голям финансов ресурс, организацията на производството се осъществява без перспектива за развитие в бъдеще. Разчита се на бърза реализация, с минимизиране на вероятността от залавяне, сред възрастни хора по селата, в търговски и други обекти, които не използват детекторни устройства, или са предназначени за пласиране в страни от Европейския съюз и арабски държави¹⁰¹.

§2. Способи за разпространение на подправени парични знаци

Разпространението на подправени банкноти и монети е завършващ етап на фалшификаторската дейност. Ето защо избирането на подходящи способности и създаването на организация за успешното им реализиране при различните му форми – придобиване, прокарване в обращение, служене и пренасяне през граница, са от изключителна важност, тъй като не само ще се покрият направените разходи по производството, но и ще се реализират очакваните “печалби”.

¹⁰¹ През 2006 г. в Асеновград е разбита печатница на неистински документи и банкноти от 500 евро. Печатницата е в гараж, оборудван с модерна охранителна техника. Конфискувани са лазерен принтер, компютърна конфигурация, приспособления за ситопечат, 16 броя фалшиви банкноти от 500 евро и заготовки за банкноти от 100, 200 и 500 евро и за саудитско-арабски парични знаци. Задържани са 3 фалшификатори – баща и син и йордански гражданин, постоянно пребиваващ в България. И тримата имат легален бизнес. Дватама българи се занимават с фотографска дейност, йорданецът – с търговия. Качеството на подправените евробанкноти е много ниско – едната страна е гладка, а другата – мъхеста, и са разпространявани в държави от Близкия изток, където не се познава добре валутата (архив на СБОП при ОДМВР-Пловдив).

1. Придобиването на подправени парични знаци като предпоставка за тяхното пласиране става чрез сделки – покупко-продажби на едро и дребно.

Продажбите на едро се извършват пряко или чрез посредници от производителите на пласъори на едро, а те от своя страна – пак пряко или чрез посредници ги продават на пласъори от по-ниски нива, докато се стигне до крайните пласъори. От гледна точка на сигурност произведените фалшификати се изнасят от печатниците и се съхраняват за по-кратък или по-продължителен период в “депа”. За складове служат жилища, гаражи, мазета, помещения в обществени сгради и др.

Сделките се сключват по правилата на търговския бизнес – купуване на мостри, проучване на качество, уговаряне на цена и т.н. Спазват се строги мерки за конспиративност, тъй като сред криминалните среди разпространението на фалшиви пари се счита за много по-рисково от продажбата на наркотици и извършването на други престъпления¹⁰². Тарифата за закупуване е според качеството, количеството и доверието към пласъора – варира от 6-8% до 20-30% и даже до 50% от номинала. През колкото повече нива от пласъори минават фалшификатите, толкова повече се оскъпяват.

Сделките с фалшиви пари се уговарят в официални офиси, кафенета, чакални на железопътни и автогари (например чакалните на долния етаж на софийската Централна ж.п.гара), барчета, видеотеки, паркинги. При постоянно и професионално действащи пласъори предаването на фалшификатите се извършва по начини, които осигуряват максимална безопасност на продавачите и купувачите¹⁰³.

¹⁰² Лице от Велико Търново уговаря сделки на едро с клиенти от различни градове – по 2000 броя на седмица при 33% от номинала на фалшиви банкноти от 50 лв., с които се снабдява от източник от Варна. Подправените банкноти се съхраняват в обект, отворен до 17 часа. Клиентите предварително преценяват качеството на фалшификатите. Пласъорът предпочита да контактува с познати лица. При непознати клиенти извършва проучване чрез трети лица (архив на СБОП при ОДМВР-Велико Търново).

¹⁰³ В кафене до НДК посредници/доставчици правят срещи с пласъори и уговарят сделките. Посредникът излиза от кафенето за известно време, връща се и казва на клиента да застане на определено място на улицата и да чака МПС с определен цвят, марка и номер. “Стоката” и парите се предават през леко отворен прозорец на една от вратите на автомобила (архив на сектор “Фалшификации” при ГДБОП-МВР).

2. Способи за пласиране (прокарване в обращение и служене) с подправени пари

Всяка търговска, финансова и друга операция, при която се оперира с парични знаци в наличност, може да се използва за прокарване в обращение или служене с подправени български и чуждестранни парични знаци. Това определя голямата изобретателност на престъпниците и разнообразието на способите за пласиране на фалшива валута. Те могат да се обединят в следните групи.

- *Използване на регламентирани търговски сделки* – това са най-масовите случаи на пласиране на фалшиви пари. Това става при заплащане на:

- ✓ закупени стоки на пазари и в търговски обекти;
- ✓ напитки и пакетирани хранителни продукти от кафе и други автомати – по този начин се пласират фалшиви монети¹⁰⁴;
- ✓ гориво на бензиностанции;
- ✓ консумация в заведения;
- ✓ капаро при сключване на сделки¹⁰⁵.

- *Използване на длъжностно качество или качество на търговец и продавач* [48, с. 134]:

- ✓ връщане на ресто с подправени пари – това е много удобен и практикуван способ, установен и при изследването¹⁰⁶;
- ✓ учредяване на банков залог с фалшива валута в съучастие с подходящо длъжностно лице;

¹⁰⁴ През юни 2006 г. в София е арестуван мъж на 55 г., който използва монети от 20 ст. и 50 ст. на кафе машини (архив на 06 РУ при СДВР). През юли 2006 г. в Стара Загора е заловена на място С. К., 43 г., която използва фалшиви монети от 50 ст. и 1 лв. на кафе машина. Производството се осъществява от съжителстващия с нея Н. К., 45 г. От жилището им са иззети 5 матрици, множество заготовки и инструменти за дооформяне на фалшификатите (архив на отдел “ИП” при ГДКП-МВР).

¹⁰⁵ През пролетта на 2008 г. във Великотърновски регион двама мъже на възраст 32-35 години, представителни и интелигентни, сключват сделки с фирми и складове за търговия на едро, плащат капаро и вземат стоката. По-късно бизнесмените и търговците установяват, че им е платено с фалшиви пари.

¹⁰⁶ През 2008 г. по информация на бюро на Интерпол в Белград е получена жалба от турски водачи на камиони, преминали през ГКПП “Калотина”. При зареждане с гориво плащат в банкноти от 500 евро. Впоследствие установяват, че върнатите им като ресто банкноти от 50, 100 и 200 евро са фалшиви (архив на сектор “Фалшификации” при ГДБОП-МВР).

- ✓ подмяна на истински с подправени парични знаци от касиери в банки, други институции и организации. Подмяната може да е и за определен период, през който да се ползват истинските пари;
- ✓ подмяна при банково инкасо или в оборота на търговски обект;
- ✓ разпространяване при сделки по обмен на валута;
- ✓ закупуване на стоки на едро с ППЗ.
- *Използване на гражданскоправни сделки:*
 - ✓ заплащане на селскостопанска продукция, продавана от частни лица;
 - ✓ заплащане на покупки на други стоки и предмети¹⁰⁷.
- *Заплащане на регламентирани услуги* – таксиметрови, хотелиерски, даване на автомобили под наем, продажба на самолетни и други билети, карти за пътуване в градския транспорт и др.
- *Използване на регламентирани услуги* – например при изпращане на пари чрез пощенски записи се дават фалшиви пари, а при получаването се приемат истински.
- *Плащане за игри в казина и увеселителни заведения и при залагания при законни хазартни игри.*
- *Плащане на данъци и такси*¹⁰⁸.
- *Финансови операции:*
 - ✓ банкови операции, извършвани на гише, свързани с обслужване на клиентски сметки (вносяне на суми по разплащателни и депозитни сметки¹⁰⁹, погасяване на креди-

¹⁰⁷ Мъж на 71 години е измамен при продажба на два стари чипровски килима от две лица, които му плащат с неистинска банкнота от 200 евро, а той връща ресто от 170 лв. Единият извършител е на 24 години, с полицейски регистрации за разпространение на наркотици, самият той употребява дрога. Другият е на 22 години, със 7 полицейски регистрации за кражби, измами и наркоразпространение (архив на СБОП при ОДМВР-Монтана, 2004 г.).

¹⁰⁸ В наличността по внесено от Община – гр. Троян, отдел “Местни данъци и такси”, инкасо в Общинска банка е установена 20-левова фалшива банкнота (архив на отдел “ИП” при ГДКП-МВР).

¹⁰⁹ През 2009 г. в Ловеч е задържан 22-годишен младеж, който депозирал над 44 хил. долара в местен банков клон. Няколко дена по-късно изтеглил равностойността на сумата в левове от друг клон на банката в Плевен. При превода на парите се установило, че са неистински. При претърсване в жилището на лицето са намерени и иззети две фалшиви банкноти от 100 долара, както и документите за извършените банкови операции. Последните са извършени с личната карта на извършителя.

ти), безналични разплащания¹¹⁰, внасяне на суми като обезпечение¹¹¹ и др. – поради стриктния контрол върху истинността на валутата от страна на служителите, пресъпниците избягват банковата система за прокарване в обращение на фалшиви пари, въпреки че по принцип във финансовите институции съществуват възможности за пласиране на ППЗ, особено при осигуряване съучастие на подходящо длъжностно лице¹¹²;

- ✓ банкови операции, извършвани чрез АТМ устройства (банкомати) – макар и рядко, има случаи, когато при теглене на пари от банкомати клиентите получават заедно с истински и единични бройки фалшиви банкноти, които не са били разпознати от банкнотоброярните машини. Регистриран е и нов начин за прокарване в обращение на фалшиви пари, при който “клиент” подменя истински банкноти с фалшиви купюри¹¹³;
- ✓ обмяна на валута в банки и обменни бюра – тези случаи не са много редки, въпреки че обикновено остават във фазата на опита. След въвеждането в обращение на еврото са регистрирани доста опити за обмяна на фалшиви еврбанкноти¹¹⁴;

¹¹⁰ Лице внася на гише в Първа инвестиционна банка-клон Перник три подправени банкноти по 200 евро за закупена машина за рязане на дърва. В гаранционната карта на покупката са записани фалшиво име и лични данни (архив на отдел “ИП” при ГДКП-МВР).

¹¹¹ През февруари 1998 г. след освобождаване на сума от трезора на Българска пощенска банка-клон Благоевград, дадена по съответния ред като обезпечение от фирма по банкова гаранция, се оказва, че 14 банкноти по 100 долара са неистински (архив на СИП при ОД-МВР-Благоевград).

¹¹² През 1999 г. е получена оперативна информация, че определени лица искат да използват деноминацията на лева, за да вкарат чрез познат служител, работещ в БНБ, голямо количество фалшиви банкноти. Междувременно обаче “връзката” им е уволнена (архив на СБОП при ОДМВР-Стара Загора).

¹¹³ Бивш банков служител с технически функции, обслужвал и зареждал мрежата от АТМ устройства, собственост на банката, с личната си дебитна карта нарежда трансакция за теглене на 400 лв. В момента, в който парите излизат от процепа, натиска капачето над него, взема банкнотите и поставя фалшиви купюри. Банкоматът прибира парите в касетката със средства от неуспешни операции и регистрира трансакцията като неуспешна (сметката на извършителя остава със същата наличност) [8, с. 114].

¹¹⁴ През 2007 г. в Бургас е задържано лице на 26 години при опит да обмени в клон на ПИБ 25 банкноти в купюри от 200 евро на обща стойност 5000 евро. Фалшификатите са с добро качество, с различни серийни номера, по цвят, размери и основни белези наподобяват много на истинските. От други лица са иззети фалшификати от същия вид в големи коли-

- ✓ нерегламентирана обмяна на пари – чести са случаите, при които граждани, търговци, продавачи и занаятчии правят “изгодна” за тях услуга, обменяйки чужда валута на измамници;
- ✓ замяна на банкноти от един номинал с банкноти от друг номинал – най-често едри истински банкноти се дават срещу по-дребни фалшиви.
- *Плащания и сделки в “сивата” и “черната” икономика:*
 - ✓ сделки между търговци и частни лица без документи;
 - ✓ залагания при незаконни хазартни игри;
 - ✓ купуване на наркотици, крадени или незаконно придобити вещи и предмети¹¹⁵;
 - ✓ разплащания при бартерни “сделки” между престъпници – замяна на фалшиви пари срещу друга “стока”, предмет на престъпление – наркотици, контрабандни цигари, оръжие, проститутки¹¹⁶.

Особености на пласирането на фалшиви парични знаци

- По отношение *местоизвършването на деянията*:
 - ✓ основната част (60-70%) от случаите на пласиране на подправени парични знаци се извършва на обществени места, където има струпване на хора, шум, слабо осветление, краткотрайни контакти и случайни жертви: пазари¹¹⁷, стокови борси, магазини от големи търговски вериги, различни други магазини за дрехи и трикотаж, хранителни продукти, компютри, бяла техника, аптеки, хотели, ресторанти, заведения за обществено хранене, кафенета, казина, дискотеки и др.;

чества. Някои от тях успешно се обменят в банки (архив на отдел “ИП” при ГДКП-МВР и сектор “Фалшификации” при ГДБОП-МВР).

¹¹⁵ Лице от Видин купува културно-исторически ценности от иманяри с фалшиви пари (архив на СБОП при ОДМВР-Видин, 2003 г.).

¹¹⁶ Двама души от Ямбол търсят да наемат момичета от Молдова с цел сексуална експлоатация в България, като договорката е заплащането за предоставена “бройка” да бъде в хероин или фалшиви евро (архив на сектор “Фалшификации” при ГДБОП-МВР).

¹¹⁷ Чести измами с фалшиви пари например стават на Неделния пазар в Димитровград. Там се струпват много продавачи и купувачи от всички краища на страната и от чужбина, има неосветени сергии и магазинчета.

- ✓ предпочитани места са и домове на възрастни хора в села, които продават животни и друга селскостопанска продукция;
- ✓ при ползване на регламентирани услуги се предпочитат обекти в малки населени места, където служителите, работещи с пари, са много по-доверчиви, а и не разполагат с технически устройства за проверка на банкнотите (изпращат се например пощенски записи от селски към градски клонове).
- По отношение *времето на извършване на престъпленията* по периоди от годината, дни от седмицата и часове на денонощието:
 - ✓ прокарването в обращение на ППЗ е с най-голяма интензивност през туристическите сезони и основно от април-май до септември-октомври;
 - ✓ закономерност е активизирането на пласирането на фалшификати в пазарни дни и преди празници, особено преди коледните празници. В предпразничното бързане както купувачи, така и продавачи пропускат да се вгледат в банкнотите, които получават;
 - ✓ предпочитат се вечерните и нощните часове. Поради това неслучайно силно уязвими места са бензиностанциите и газстанциите, работещи на 24-часов режим.
- При заплащане на стоки и услуги всички банкноти могат да бъдат фалшиви, което е по-честият случай, или да бъдат смесени с истински банкноти. При плащане в брой по сделки на едро фалшиви банкноти с по-нисък номинал успешно се пласират в пачки с истински пари. Нерядко се практикува и плащане на стоки с ниски цени с подправени банкноти с голям номинал, за да се получи ресто от истински пари.
- *Пренасянето на ППЗ в страната* става с лични, на други лица, наети¹¹⁸ или крадени автомобили (най-често поставени в тай-

¹¹⁸ През 2007 г. двама мъже от Карлово на 42 г. и 43 г., с многократни осъждания и полицейски регистрации, наемат от автокъща автомобил под претекст, че искат да установят състоянието му в движение преди да го купят. Извършват пътувания предимно по села в Старозагорска област и купуват от магазини с фалшиви банкноти от 10 лв. обикновено стевкове и единични кутии цигари (архив на отдел "ИП" при ГДКП-МВР).

ници)¹¹⁹, в багаж без придружител по междуселищни автобуси, в ценни пратки по пощата.

- Местата, времето, жертвите и способите за пласиране на подправени пари се подбират съобразно тяхното *качество*. Супер-доларите, чиято неистинност се установява едва когато минат през броячните машини в трезора на БНБ, могат да се прокарат лесно, включително и чрез банкови операции. Фалшификатите с ниско качество се разпространяват в села, на възрастни хора, при слабо осветление и вечерно време, при “тъмни” сделки¹²⁰.

- Използват се *психологични прийоми за въздействие*. Например, при предлагане обмяна на чужда валута на много по-изгоден курс от официалния, желанието за печалба прави хората непредпазливи¹²¹.

- Използват се специални похвати за *отклоняване на вниманието или за заблуда* [48, с. 136]:

- ✓ искане да се огледа голям брой стоки;
- ✓ говорене непрекъснато и на висок глас от няколко души;

¹¹⁹ При съвместна акция на ГДБОП и СБОП при ОДМВР-Пловдив и Ямбол е разкрита група за разпространение на фалшиви евро. Иззети са 6000 евро банкноти. Задържани са 4 души. Използвани са обменни бюра в Пловдивска, Ямболска и Софийска област. Групата пренасяла фалшификатите в автомобил със специални тайници (архив на ГДБОП).

¹²⁰ Икономическа полиция при ОДМВР-Търговище залавя трима пласьори на фалшиви долари. Измамниците обикаляли селата от региона още по време на мюсюлманския празник Курбан байрам. Лицата са от Варна (63 г., 48 г. и 23 г.). В почивни дни купуват агнета и мед и плащат с фалшиви банкноти. Иззети са 5 броя фалшификати, направени грубо на ксерокопирна машина (архив на отдел “ИП” при ГДКП-МВР).

¹²¹ В края на септември 2005 г. непознато лице, представило се като шофьор на автовоз, пътуващ до Германия, купува лук от А. Т., 70-годишен, който продава пред дома си земеделска продукция. В това време се приближава мъж, говорещ на сръбски, който казва, че спешно се нуждае от левове, но не знае къде има банка или обменно бюро и моли да му се обменят евро за лева. Шофьорът му обменя евро за 1000 лв. и предлага на А.Т. и той да му обмени, тъй като курсът бил изгоден. А. Т. изнася от къщи 2510 лв., срещу които получава 1600 евро – 32 банкноти по 50 евро. Банкнотите са сравнително добро качество, отпечатани са на цветна копирна машина, с имитирани воден знак и холограма, хартията е мека, липсва релеф. Механизмът на измамата и белезите на фалшификатите съвпадат със засечени през 2004 г. и 2005 г. случаи на прокаране в обращение на фалшиви 50-еврови банкноти на територията на Ямболска и Елховска община (архив на: СИП при ОДМВР-Ямбол; отдел “ИП” при ГДКП-МВР).

Лице, говорещо сръбски, предлага на занаятчия да заплати с евро за направена резба на водопроводна тръба, като освен това моли да му се обменят 3 банкноти от 50 евро. Междувременно влиза друг “клиент”, който се намесва в разговора, одобрява курса като изгоден и се уговаря със сърбина, че на другия ден ще купи от него банкноти (архив на отдел “ИП” при ГДКП-МВР, 2004 г.).

- ✓ симулиране на спешност поради пътуване с обществено превозно средство, липса на време да се търси банка или обменно бюро или е изтекло работното им време и т.н.
- ✓ симулиране на нужда от уедряване или “разваляне” на банкноти и др.
- Използват се различни похвати за осигуряване *безопасност на разпространителите на ППЗ* [48, 136-137], които се потвърдиха и при настоящото изследване:
 - ✓ разпространението се извършва в различни райони далеко от местоживеенето;
 - ✓ често се сменят районите на действие;
 - ✓ пласират се единични бройки или малки количества ППЗ. Пласьорите по принцип носят в себе си един или няколко фалшификата, а в близост има съучастник, най-често в автомобил, където се намират още подправени пари;
 - ✓ използва се съучастник за закрила. При установяване на измамата той се представя за полицаи, който “изземва” фалшивите пари и “арестува” пласьора или физически задържа жертвата да не може да залови разпространителя;
 - ✓ пласьорите променят външния си вид като се използват очила, перуки, изкуствени бради и мустаци и др.
- разпространителите на фалшиви пари имат предварително готови *защитни обяснения в случай на задържане*: парите са намерени, върнати са като ресто, дадени са им от непознати лица, обменили са ги от улични “чейнчаджии” и др.

3. Способи за пренасяне през граница

Информацията от проучените наказателни дела и оперативни материали показва голямо разнообразие в способите за пренасяне на фалшиви пари през граница – от и за България. Пренасянето на фалшификати – предимно европари и долари¹²², става чрез:

- автобуси за обществен транспорт, които извършват редовни

¹²² При изследването не се установиха случаи на пренасяне на подправени монети, а само на банкноти.

международни пътувания по маршрути от или за различни градове на България и на европейски страни;

- лични леки автомобили и микробуси;
- товарни моторни превозни средства;
- други превозни средства – влакове, самолети¹²³;
- преминаване пеша през границата¹²⁴;
- пратки чрез спедиторски фирми¹²⁵ или по автобуси,

извършващи такава услуга.

Особености на пренасянето на фалшива валута през граница

• В 70-80% от случаите *фалшификатите се укриват* в пликове и пакети най-често под седалки, зад въздушни възглавници или в специални тайници в МПС¹²⁶, на дъното на пътни чанти, в хастари и яки на върхни дрехи, в чорапи или под стелки на маратонки. Регистрирано е пренасяне през граница на подправени банкноти, поставени в бяла техника втора употреба, сандвичи¹²⁷, кутии от нектар,

¹²³ На 15 януари 2009 г. с полет от Мадрид в България пристигат българинът В. А., 40-годишен от Габрово, и испанският гражданин В. П. (51 г.). Отседат в мотел "Ихтиман", където се осъществява сделка с фалшиви евро с М. З., 42 г., от Петрич, в ролята му на доставчик. Испанецът купува предварително поръчаните 65 хил. евро в купюри от 200 евро на цена 20% от номинала. Трети българин, И. И., наема Г. И., 26 г. от Червен бряг, да осъществи пътуването, като преди полета му предава ръчна чанта с фалшификатите. На Аерогара-София при щателна митническа проверка на испанеца и на "мулето" в багажа на последния са открити пренасяните фалшиви пари (архив на сектор "Фалшификации" при ГДБОП-МВР).

¹²⁴ Б. В., 33 г., куфарен търговец от Сърбия, се придвижва пеша през ГКПП "Калотина" към България. В джоба на панталона му са открити 40 купюри по 500 евро с добро качество. Обяснява, че парите са му дадени от непознат сърбин да ги предаде на българин, когото също не познава (архив на Софийски окръжен съд, НОХД №96, 2004 г.).

¹²⁵ В пратка за Гърция, предадена на куриерската служба TNT, са открити 40 неистински банкноти по 200 евро, укривани във футболни аксесоари. Изпращач е нигерийски гражданин (30 г.), използвал паспорт на друго лице (архив на сектор "Фалшификации" при ГДБОП-МВР).

¹²⁶ Лице на 42 години от Стара Загора пътува с автобус от София за Австрия. Преди извършването на митническата проверка скрива под седалката два плика с 15 фалшиви банкноти от 100 евро и 20 банкноти от 50 евро (архив на Софийски окръжен съд, НОХД №291, 2004 г.). Турски гражданин, 39-годишен, строителен техник, пътува със собствен лек автомобил от Турция за Германия. Под задната седалка на автомобила са открити увити в хартия 40 банкноти с номинал 200 евро, видимо неистински (архив на Софийски окръжен съд, НОХД №293, 2004 г.).

¹²⁷ През октомври 2008 г. при рутинна митническа проверка на багажите и пътниците от автобус по дестинация България-Испания през ГКПП "Калотина" остава неидентифициран плик, в който са открити сандвичи, в част от които има фалшиви банкноти по 100 евро на обща стойност 36 300 евро.

флакони от паста за зъби и др.

В около 20-30% от случаите *пренасяната фалшива валута не се укрива* – носи се в джобове на панталони, ръчни чанти и друг багаж. При суми над 5000 лв. може даже да се декларира по Валутния закон и съвсем легално да се изнесат с официален документ.

- Нерядко като *предохранителна мярка* фалшивите пари се закупуват или се получават от приносител непосредствено преди напускането на страната. Освен това се предпочитат късните вечерни и нощните часове на преминаване през граница.

- Лицата, пренасящи през граница ППЗ, имат предварително намислени *оправдания*, когато митническите органи открият фалшивите пари: услужили са на познати и най-често на непознати лица да предадат багаж на техни близки, не знаят за тайници в автомобилите и т.н.¹²⁸

- При пренасянето през граница на подправена валута като организирана престъпна дейност *често се използват каналите* за нелегален трафик на хора, наркотици, контрабанда на стоки.

Акценти по глава втора

1. Много и разнообразни са начините за произвеждане на фалшификати. Интерпол има регистрирани и описани над 10 хиляди способа за подправка на метални и книжни парични знаци и ценни книжа. Практиката сочи използването на сравнително неголяма група криминални технологии.

Фалшиви монети се изготвят по четири начина:

- леене (отливане) – това е най-старият и разпространен в миналото начин за изготвяне на фалшиви пари. И до днес продължава да се прилага сравнително често, като характерен за занаятчийско производство. Подправените монети обикновено са с ниско качество;

- сеченето (пресоването) е сравнително по-нов метод и се използва при промишлени фалшификации. Позволява да се изработват

¹²⁸ Като защитни тези се представят и явни лъжи. Например в кутия от нектар в багажа на мъж от Плевен (26 г., дистрибутор, но в момента безработен), пътуващ с автобус за Франция, са намерени 161 фалшиви банкноти по 50 евро, ниско качество. Обяснява на митническия инспектор, че е купил кутиите със сокове от магазин и не знае, че в тях има скрита валута (архив на Софийски окръжен съд, НОХД №294, 2003 г.).

фалшификати с добро качество;

- чрез галванизиране се изготвят най-често фалшиви златни и сребърни монети. Някои от фалшификатите са с добро качество;
- чрез апликиране (дообработване) се изработват фалшификати, които наподобяват редки монети, ценени от колекционерите.

2. Основни групи способи за изготвяне на неистински банкноти са:

- ръчни способи (рисуване и директно копиране);
- полиграфически способи: висок (типографски) печат, дълбок печат (растеров и интаглио), плосък печат (литографски, офсетов, фототипия) и ситопечат;

• фотографски способ;

• електрографски способ (ксерокопиране – цветно и монохромно);

• компютърен способ – процесът на изготвяне на фалшиви книжни пари чрез използване на компютърна техника се състои от 4 етапа: предпечатна подготовка; подготовка на хартията за отпечатване; отпечатване на тиража; довършителни работи. Качеството на фалшификатите се подобрява съществено, ако се използва новата технология на цифровия офсет с директно управление от компютър;

- комбинирани способи – при изготвянето на фалшиви банкноти обикновено се използват различни комбинации на два или повече способа, което позволява да се достигне много по-голямо сходство с оригинала.

3. Преправянето на истински книжни парични знаци се осъществява чрез оскъпяването им (добавяне на нули към числото, отразяващо номинала) или чрез увеличаване (мултиплициране) на тяхното количество.

4. В исторически и технологичен аспект съществуват следните зависимости и тенденции в развитието на способите за изготвяне на подправени метални и книжни парични знаци:

- методите за фалшифициране се развиват в тясна връзка с методите за производство на истински пари;
- технологичният фактор не е решаващ за размерите на явлениято;
- използването на високи технологии при производство на фалшиви пари не влияе еднозначно и върху тяхното качество.

5. Разграничават се четири основни типа подправени банкноти: с ниско, средно, високо и много високо/супер качество. Те се различават по техниката на изработката и степента на имитиране на защитните елементи.

С оригинално оборудване, каквото могат да купят само национални правителства и големи престъпни организации, се произвеждат суперфалшификати – подправени пари с изключително голямо сходство с истинските. Регистрирани са суперфалшификати само на американски доларови банкноти. Производството им е скъпо, но възвращаемостта на вложените средства е голяма, тъй като те се продават на пласьорите срещу висок процент, вероятността от разпознаването им е ниска, използват се в паричното обращение на много страни. През последните години в различни европейски страни, включително и в България, се прокарват в обращение банкноти от 200 евро с много добро качество (индикативи Common Class EUA200P3 и EUA200P3a).

Независимо от възможностите за произвеждане на качествени подправени пари се запазва изработването на нискокачествени фалшификати. Производството им не изисква големи разходи и са предназначени за бързи и лесни “удари”.

6. В България не е разкривано производство на суперфалшификати, като се изключат фалшивите “ботевки” от 1925 г. Регистрирани са множество случаи на прокарване в обращение на “суперментета” от 50 и 100 долара, изработвани в чужбина. Качеството на произвежданите и разпространявани български парични знаци варира от ниско до добро. Настоящото изследване потвърди направени по-рано изводи от банкови експерти и журналистически проучвания, че в България не съществуват условия и възможности за изработване на суперфалшификати на чуждестранна или национална валута. Българските фалшификатори не разполагат с голям финансов ресурс, организацията на производството се осъществява без перспектива за развитие в бъдеще. Разчита се на бърза реализация с минимизиране вероятността от залавяне.

7. Придобиването на подправени парични знаци като предпоставка за тяхното пласиране става чрез “сделки” – покупко-продажби на едро и дребно. Сделките се сключват по правилата на търговския

бизнес – купуване на мостри, проучване на качество, уговаряне на цена и т.н.

8. Способите за пласиране на фалшива валута се обединяват в следните групи:

- използване на регламентирани търговски сделки;
- използване на длъжностно качество или качество на търговец и продавач;
- използване на гражданскоправни сделки;
- заплащане на регламентирани услуги;
- използване на регламентирани услуги;
- плащане за игри в казина и увеселителни заведения;
- плащане на данъци и такси;
- финансови операции: банкови операции, извършвани на гише и чрез банкомати; обмяна на валута в банки и обменни бюра; нерегламентирана обмяна на пари; замяна на банкноти от един номинал с банкноти от друг номинал;
- плащания и сделки в “сивата” и “черната” икономика: сделки между търговци и частни лица без документи; залагания при незаконни хазартни игри; купуване на наркотици; крадени или незаконно придобити вещи и предмети; разплащания при бартерни сделки между престъпници (замяна на фалшиви пари срещу дрога, оръжие, проститутки).

9. Особенности на пласирането на фалшиви парични знаци:

- основната част от случаите са на обществени места;
- при ползване на регламентирани услуги се предпочитат обекти в малки населени места;
- пласъорите се активизират в пазарни дни и преди празници; предпочитат се вечерните и нощните часове;
- при заплащане на стоки и услуги всички банкноти могат да бъдат фалшиви, което е по-честият случай, или да бъдат смесени с истински банкноти. Нерядко се практикува и плащане на стоки с ниски цени с подправени банкноти с голям номинал, за да се получи ресто от истински пари;
- при пазаруване и заплащане на услуги с ППЗ целта е да се “осребрят” даваните фалшиви пари или да се получи ресто от истински банкноти и монети при покупки с подправени банкноти с голям

номинал на стоки с ниски цени;

- пренасянето на ППЗ в страната става с лични, на други лица или крадени автомобили, в багаж без придружител по междуселищни автобуси, в ценни пратки по пощата;
- местата, времето, жертвите и способите за пласиране на подправени пари се подбират съобразно тяхното качество;
- използват се психологични прийоми за въздействие, похвати за отклоняване на вниманието или за заблуда, както и за осигуряване безопасност на разпространителите на ППЗ.

10. Пренасянето през граница на фалшиви пари става чрез: автобуси за обществен транспорт, които извършват редовни международни пътувания по маршрути от или за различни градове на България и на европейски страни; лични леки автомобили и микробуси; товарни моторни превозни средства; други превозни средства – влакове, самолети; преминаване пеша през границата; пратки чрез спедиторски фирми или по автобуси. Особености на пренасянето на фалшива валута през граница:

- в преобладаващата част от случаите преминаването през граница става вечерта или нощно време;
- като предохранителна мярка фалшивите пари се закупуват или се получават от приносител непосредствено преди напускането на страната;
- в около две трети от случаите фалшификатите се укриват в тайници в МПС, в багаж или дрехи;
- лицата, пренасящи през граница ППЗ, имат предварително подготвени оправдания при откриване на фалшивите пари от митническите органи;
- при пренасянето през граница на подправена валута като организирана престъпна дейност често се използват каналите за нелегален трафик на хора, наркотици, контрабанда на стоки и МПС.

ГЛАВА ТРЕТА

**ПРЕВЕНЦИЯ И КОНТРОЛ НА ПРЕСТЪПНОСТТА
В СФЕРАТА НА ИЗГОТВЯНЕТО
И РАЗПРОСТРАНЕНИЕТО НА
ПОДПРАВЕНИ ПАРИЧНИ ЗНАЦИ****§1. Фактори, способстващи производството и
разпространението на фалшиви парични знаци**

Производството и разпространението на фалшиви парични знаци е многостранно явление от гледна точка на неговата детерминираност. Много са факторите (причините и условията) с общо и специфично криминогенно действие както за извършване на престъпления, така и за разширяване на престъпната дейност. Тези фактори могат да се обединят в следните групи.

Фактори с международен характер

- *Глобализационните процеси в икономиката, либерализирането на визовите режими и граничния контрол* водят до свободно движение на хора, стоки, капитали и услуги, особено на територията на Европейския съюз. Това, благоприятствано от географското положение на България, улеснява пренасянето от и към страната на фалшива българска и чуждестранна валута.

- *Разрастването през последните десетилетия на транснационалната престъпност* като цяло и в частност в областта на фалшификациите на пари в значителна степен активизира както общата, така и организираната престъпност в страната.

- *Съществуването на световни пари* – свободно конвертируема валута (американски долари, швейцарски франкове и др.), която официално се използва в паричното обращение на почти всички държави, от векове създава международно валиден предмет за подправка и много широк пазар на криминалната продукция. Въвеждането от 2002 г. на *общата европейска валута – еврото*, която само

за 7 години достигна долара по обращение, разшири полето на престъпна дейност на фалшификаторите. Още преди въвеждането на наличните платежни средства на европейската валута, като една от най-големите опасности, наред с рисковете за сигурността и прането на пари, се разглежда възможността за тяхното фалшифициране [52, 3-6; 25, 3-4]. Въпреки предварително планираните и реализирани механизми за превенция и контрол се проявяват негативните последици от обособяването на голяма територия без граничен контрол на европейския континент, за която важат едни и същи банкноти и почти еднакви монети, и много бързото преориентиране към еврото на добре организирани и оборудвани печатници и работилници, които успешно подправят банкноти и монети от националните валути на страните членки от Евроразоната [56].

- *Непълно е уреден международноправният контрол над фалшификаторството* [51, 50-51]¹²⁹. Конвенцията за борба с подправянето на парични знаци от 1929 г. предвижда криминализиране само на внасяне, а не и на изнасяне през граница на подправени пари, като по този начин не се отчитат основните аспекти на престъплението и характерът на фалшификаторството като транснационална престъпна дейност.

Фактори в социално-икономическата сфера

- *Влошаването на икономическото положение в България, активните инфлационни процеси и свързаното с тях обезценяване на лева като национална платежна единица през последните две десетилетия доведоха до увеличаване в оборота на паричната маса на “старата” конвертируема валута, а след 2002 г. – и на новата европейска валута – еврото.*

- *Запазването на висок дял на сенчестата икономика (около 30% от brutния вътрешен продукт) създава благоприятни възможности за прокарване в обращение на български и чуждестранни пари в брой. При много сделки, за избягване плащането на данъци, не се сключват договори, което допълнително прави уязвими търговците*

¹²⁹ В анализа, който Б. Станков прави на международноправната уредба на фалшификаторството, се има предвид и това, че Конвенцията обхваща само фалшифицирането на банкноти и монети, а не и на други платежни средства (ценни книжа, банкови разплащателни карти).

по отношение на измами при приемане на пари за добросъвестно продадена стока¹³⁰.

- *Силното икономическо разслоение на населението, високото ниво на безработица и обедняването на голяма част от гражданите* е причина безработни и хора с ниски доходи да търсят по незаконен начин средства за съществуване, включително и чрез изготвяне и особено чрез разпространение на фалшиви пари. Ниско платени специалисти с добра техническа подготовка и млади хора със специално образование и финансови затруднения са търсени или самите те търсят контакти за включване в “бизнеса” с производство на ППЗ. Хора с малки или непостоянни доходи са обичайните крайни пласьори и “мулета” за пренасяне през граница на фалшификати. Неслучайно основната част – по приблизителна оценка между една втора и две трети от извършителите на престъпления, са хора с лошо материално положение и даже търсещи средства за препитание. Подобни са впечатленията и на банкови експерти [14]. Само не-голяма част от извършителите са с добро финансово състояние, като целта на включването им в престъпна дейност е реализиране на значителни печалби.

Фактори в областта на правната уредба на обществените отношения, свързани с паричното обращение

Пропуските и слабостите в правното регулиране на обществените отношения, свързани с паричното обращение, са посочени като криминогенен фактор от почти всеки втори анкетирани полицейски служител (45,3%). Действително, до октомври 2005 г. няма нормативен механизъм за осъществяване на взаимодействие между БНБ, финансовите и други институции и организации във връзка с изтеглянето от обращение на всички попаднали при тях банкноти и монети, за които са възникнали съмнения за тяхната автентичност. Не съществува нормативен акт, който да задължава юридическите

¹³⁰ През октомври 2008 г. неизвестно лице, представящо се за турски гражданин, на 30-35 г., с бял микробус с чужда регистрация, купува от С. Х., 25 г., управител на ЕООД от с. Ясеновец, Разградска област, един тон орехови ядки за 6100 долара (в банкноти по 100 долара). Впоследствие С. Х. установява, че парите са фалшиви. При сделката не са оформяни платежни документи (архив на СИП при ОДМВР-Разград и отдел “ИП” при ГДКП-МВР).

лица да предават на Централната банка като емисионен център установените от тях подправени парични знаци. Последните се изискват с писма на основата на вътрешни правила на БНБ, подписани от нейния управител. Тази ситуация дава възможност финансовите институции да задържат при себе си фалшиви банкноти и монети и да не захранват информационните масиви на БНБ с пълния обем данни [48, с. 123]. Освен това, касиер или продавач, дори и да се усъмни в истинността на паричен знак, няма законово основание да го задържи. Тази съществувала продължително време празнота в нормативната уредба е сериозен фактор за поддържане на немалък обем латентна престъпност, свързана с прокарване в обращение на подправени пари.

След излизането на Наредба №18 на БНБ от 2005 г. и с измененията и допълненията на чл. 27 от Закона за БНБ от 2005 г. и 2006 г. ролята на правния фактор в генезиса и създаването на благоприятна среда за нарастване на фалшифицирането на пари не е голяма. Могат да се посочат само *някои моменти, които в известна степен улесняват разпространението на фалшиви парични знаци*:

- през 2000 г. с отменянето на Наредба №3 на БНБ за плащанията отпадна изискването за максимален размер от 20 хиляди лева на плащанията в брой. За сравнение може да се посочи, че ограничаването на сумите за кеш плащане е практика в страните от Европейския съюз. Това благоприятства най-вече укриването на доходи и изпирането на финансови средства, придобити по престъпен начин, но улеснява и разпространението на подправени парични знаци;
- във Валутния закон не е регламентирано задължение да се проверява истинността на паричните знаци, които местни и чуждестранни физически лица могат да внасят и изнасят в левове и чуждестранна валута в наличност, свободно или като ги декларират пред митническите органи;
- от Списъка на фактите, сведенията и предметите, които съставляват държавна тайна на Република България, са изключени редът и начините за изработване на банкноти и монети (ДВ, бр. 31 от 1990 г., изм. бр. 90 и бр. 99 от 1992 г. и бр. 108 от 1999 г.). Това позволява да се популяризират в публичното пространство подробнос-

ти за технологичните процеси на печатането на хартиените парични знаци и сеченето на монети, както и за средствата за защитите им в специализирани списания и други медии [47, с. 31].

**Фактори, свързани със състоянието
на криминологичната обстановка в страната**

- *Силното разрастване на престъпността, разширяването на криминалния контингент и формирането на прослойка от професионални престъпници* в страната от началото на 90-те години на миналия век създадоха общ благоприятен фон за извършване на користни престъпления, включително и в областта на фалшификации-те на пари. От друга страна, възможността за реализиране на значителни печалби от този престъпен бизнес създава силна мотивация на отделни лица и престъпни групи да организират или да се включват в производство на фалшиви пари, да ги пренасят през граница или по различни начини да ги прокарват в обращение.

- Значимо е влиянието и на *експанзията на наркоманията*. Пласирането на фалшива валута от наркомани е начин за придобиване на средства, необходими за закупуване на дрога. Даже понякога наркомани купуват наркотици с подправени пари.

- В новата общественно-икономическа ситуация в България *в предприемачески дейности се включиха немалко хора с користна антиобществена ориентация*. При проучените производствени бази на фалшиви пари в повече от половината случаи нелегалното печатане на пари и документи се извършва от лица, законно регистрирани като еднолични търговци или собственици на търговски дружества с предмет на дейност печатарски, рекламни, търговски и други услуги.

- *Високата степен на латентност* на престъпленията, свързани с ППЗ, и факторите, които водят до това, благоприятстват в значителна степен разширяването на явлението.

Фактори в сферата на финансовата система и паричния оборот

- *Обемът на паричната наличност, намираща се в обращение в страната, непрекъснато се увеличава*¹³¹. В края на 2003 г. банкнотите в обращение са 215,6 млн. броя на стойност близо 4,2 млрд. лв. В сравнение с края на 2002 г. те са нараснали с 8,6 млн. броя (4,2%) и съответно с 617,1 млн. лв. (17,3%). В края на 2008 г. броят на банкнотите се е увеличил на 358,2 млн., а общата им стойност – на 9 млрд. лв., като нарастването спрямо 2007 г. е съответно с 4,2% и 9%.

Разменните монети в обращение в края на 2003 г. са 478 млн. броя на стойност 62,3 млн. лв. Нарастването спрямо 2002 г. е съответно с 18,4% и 43,4%. В края на 2008 г. броят на монетите достига до 1027,4 млн. на стойност 142,9 млн. лв. Увеличението спрямо 2007 г. е съответно със 15,9% и 17,1%.

Непрекъснато е нарастването, абсолютно и относително, в оборота на паричната маса на валутата на водещите страни, а от 2002 г. – и на европарите.

- В България бавно се развива *системата за безналични сметки, операции и разплащания*. През последното десетилетие се промени съотношението на наличните към безналичните плащания, но независимо от това, търсенето на банкноти и монети остава голямо. Например, през 2003 г. 92,4% от трансакциите чрез банкомати представляват тегления на пари в брой. През 2008 г. този дял е намалял, но остава да е висок – 63,4%¹³².

- В определени периоди се наблюдава *увеличаване на стопанските операции с използване на налични парични средства*. По данни на тогавашната Агенция за финансово разузнаване, през периода 2005-2007 г. например кешовите разплащания са скочили със 76%. Причината за това е съществуващият огромен нерегламентиран пазар на стоките и услугите, където поне 10 млрд. лв. се разнасят в “куфарчета” [16].

- Разплащането между частни лица и фирми, както и спестяванията и кредитите, във *все по-голяма степен се извършват в евро и долари*, което увеличава възможностите за прокаране в обра-

¹³¹ Източник: Годишни отчети на Българска народна банка за 2003 г. и 2008 г. <http://www.bnb.bg/>. 31.05.2009.

¹³² Източник: <http://www.borica.bg/index.php?p=stat>. 31.05.2009.

ние на фалшификати от съответните валути.

- През последните две десетилетия *зачестиха емисиите на нови образци на национални и чуждестранни парични знаци*, което затруднява разпознаването им. Въвеждането на еврото увеличи възможностите хората да бъдат измамвани като приемат фалшификати, още повече, че в новата валута не са заложени символи на националните култури.

Фактори от технологично и техническо естество

Тези фактори са със значимо действие и влияние за разрастването на фалшификациите на книжни пари и монети.

- *Новите полиграфически технологии и устройства улесняват в значителна степен производството на фалшиви пари.* По оценка на западни експерти използването на съвременна полиграфическа техника позволява на престъпниците за една нощ да напечатат няколко милиона фалшиви банкноти. Има и полиграфически методи като ситовия и офсетовия печат, които са лесни за осъществяване в домашни условия. Новите технологии в областта на канцеларската копирна техника дадоха тласък на т. нар. “обикновено фалшифициране”, което може да се извърши от всеки, който има достъп до такова оборудване.

- *Компютърните и дигиталните технологии и периферната компютърна техника веднага започват да се използват за печатане на фалшиви книжни пари.* Понастоящем около 70% от фалшивите банкноти в света се изготвят по компютърен способ. Работата с компютърна техника не изисква особено големи познания и умения, което позволява на широк кръг лица, включително и на такива без специална квалификация, да репродуцират сложни по рисунка и цвetoва гама банкноти¹³³.

- Благоприятно обстоятелство е *свободната продажба на софтуер* за предпечатна подготовка на заготовки за фалшиви банк-

¹³³ Показателен е случаят в гр. Кирково, Кърджалийска област. Момче на 15 години, с посредствен успех в училище, след едномесечни усилия успява да отпечата банкноти от 2 и 5 лева с добро качество. “Печатницата” е на втория етаж на къщата, където живее с дядо си и баба си. Компютърната конфигурация е нова и купена от родителите му, които работят в София. Привлича на “работа” трима приятели на възраст 14 г., 15 г. и 16 г. Схемата е проста: всеки купува с “ментетата” нещо дребно, а след това рестото се разделя между четиримата.

ноти. Такива програмни продукти, както и друга богата информация за фалшифициране на книжни пари и монети, могат да се намерят в специализирани интернет сайтове. Световната информационна мрежа улеснява и *контактите между фалшификаторите и разпространителите на ППЗ* в национален, регионален и световен мащаб.

- *Свободната продажба, включително и възможностите за вземане под аренда на необходимото полиграфическо, компютърно, металообработващо и друго оборудване, както и на нужните за изготвяне на фалшиви банкноти и монети материали* (хартия, метали, сплави, фолио, бои и т.н.)¹³⁴, правят много трудно създаването на информационни бази данни/регистри на внесените в страната, закупени и/или ползвани технически средства както за законна дейност, така и за фалшификации¹³⁵. В България и в другите страни изключително широк кръг от хора има достъп до хиляди машини и устройства, което е потенциална база за неограничено производство на фалшиви банкноти и монети.

- *Недостатъчна защитеност на паричните знаци*. Това е силно действащ криминогенен фактор, тъй като практиката показва, че фалшификаторите често се възползват от недостатъците на защитните средства на националните валути. Масовото фалшифициране на американските долари се дължи, освен на големите възможности за разпространението им, и на сравнително лесното им подправяне. Дизайнът е създаден през 20-те години на миналия век, не е променян оттогава и фалшификаторите са имали възможност дълго време да се “упражняват” върху детайлите. Банкнотите нямат холограми. Всички номинали са с еднакъв размер и цвят. Едва от 2003 г. започва отпечатването на емисии от цветни банкноти с добавени повече защитни елементи. Но и това не се оказва препятствие пред фалшификаторите.

¹³⁴ Разкритият през 2005 г. нелегален цех за фалшиви монети от 2 евро в с. Йоаким Груево, Пловдивско (вж. примера на стр. 38), е оборудван с машини, които се продават свободно на пазара. В едно от помещенията на пристройка в двора на луксозната къща на фалшификаторите са монтирани хидравлични преси, а в съседното – резервоари с масла за задвижването им. С незначителни изменения оборудването е превърнато в поточна линия за фалшификати.

¹³⁵ В началото на 90-те години тогавашната ЦСБОП установява 15 копирни цветоразделящи устройства: 13 – в държавни печатни бази и частни фирми в София и по една – в Пловдив и Шумен. Сега не е възможно да се установи техният брой.

При изработването на проекта за евробанкноти те са обявени за най-сигурната валута, защитена с 63 елемента. Това не попречва на престъпниците веднага да се преориентират към еврото и в момента то да бъде най-често подправяната валута заедно с щатските долари.

Съществуването на книжните и металните пари е съпроводено от непрекъснато усложняване на тяхната защитеност. Тя обаче никога няма да се окаже достатъчна, още повече, че целта на фалшификаторите само в част от случаите е изработването на подправени пари с високо качество.

- *Несъвършенство на средствата за проверка истинността на банкнотите.* Установяването на истинността на банкноти става чрез пипане, на око и чрез специални уреди. Първите два метода се считат за ефективни при опитни касиери, търговци и други лица, които познават в детайли характеристиките, реквизитите и изображенията върху банкнотите и елементите им на защита. Различните технически средства за идентифициране на банкнотите регистрират само установените до момента типове фалшификати. Новопоявилите се типове подправени банкноти, особено такива с по-високо качество, първоначално не могат да се “уловят” със съществуващите уреди¹³⁶.

Фактори с виктимогенен характер

Тези фактори са с висок интензитет в посока на създаване на благоприятни възможности за прокарване в обращение на подправени парични знаци.

- В новата обстановка съществено се повиши виктимността на голяма част от населението в сферата на икономическите отношения вследствие *отсъствието на навици за икономическо поведение и ниска осведоменост за правилата за извършване на сделки и други операции.* Това оказва влияние върху виктимността на търговци и граждани и по отношение разпространението на фалшива българска и чужда валута.

- По принцип хората проявяват *спокойствие и доверие при*

¹³⁶ Появилите се в началото на 2003 г. качествено нови подправени банкноти от 50 лв. безпрепятствено минават през устройствата с ултравиолетова светлина в банки и други обекти. Разпознаването на фалшивите купюри става едва в трезора на БНБ от високотехнологични машини за броене и сортиране на банкнотите.

приемането на пари. Вниманието им се заостря едва след като бъдат измамени. От друга страна, престъпниците винаги създават подходяща обстановка, за да могат да прокарат фалшификатите (бързане, тъмно време, неудобно място за разглеждане на парите и т.н.).

- Пласьорите на фалшиви пари разчитат преди всичко на *слабата запознатост на хората с отличителните белези и защитните елементи на българските и особено на чуждестранните банкноти и монети.* Въпреки предприеманите инициативи, остава ниска информираността на населението в тази насока. Появата на нови емисии национална и чужда валута и използването на еврото, макар сега не толкова широко, създават нови благоприятни възможности за прокарване в обращение на фалшификати.

Фактори с организационно-институционален характер

- ***Недостатъци в дейността на банкови и небанкови финансови институции и на доставчици на услуги:***

- ✓ служители от банки и преди всичко от обменни бюра, търговски и други обекти *нерядко не изпълняват законовите разпоредби* да задържат всички попаднали при тях банкноти и монети, които пораждат съмнения, че са подправени, и да ги изпращат до Националния център за анализ на БНБ. Това се отбелязва и от редица анкетирани полицейски служители;
- ✓ собственици на търговски обекти и бензиностанции *разрешават на продавачите и касиерите да приемат плащания и да обменят чуждестранна валута, но не обучават персонала, спестяват разходи* за снабдяване на обектите с устройства за разпознаване на невидими с просто око защити. Самите служебни лица *нерядко нарушават реда и проявяват невнимание при работа с пари;*
- ✓ *корупцията* във финансови и други структури също благоприятства извършването на престъпления в сферата на фалшификациите на пари. Акцентът тук е по отношение на митническите служители, от професионалната и добросъвестна работа на които в значителна степен зависи установяването и пресичането на пренасяне през граница на фалшива национална и чуждестранна валута.

• **Недостатъци в дейността на полицията.** Проведената анкета сред полицейските служители от ГДБОП, Икономическа полиция и Гранична полиция, работещи по линия на фалшифицирането на пари, очертава следните недостатъци в оперативната работа с последващо криминогенно действие по отношение разширяването или най-малкото ненамаляването на размерите на явлението:

- ✓ *ниска или недостатъчна разкриваемост на престъпленията* – неустановяване на извършителите или недокументиране на престъпната им дейност – такова становище са изказали почти половината (45,3%) от анкетираните. Това е следствие от невисокото общо ниво на оперативно-издирвателната работа по предотвратяване, разкриване и документиране на престъпления, както и на полицейското разследване в сферата на икономиката и в частност на финансовите отношения. Причините за това са комплексни: недостатъчна квалификация на оперативни работници и разследващи полицаи; слабости във взаимодействието между оперативни работници, разследващи полицаи и органи на прокуратурата; недостатъчни кадрови и материални възможности на полицейските звена. Трябва да се отбележат и обективните затруднения при разкриването на престъпления с ППЗ, поради което в световен мащаб нивото на разкриваемост на тези деяния е 10-15% [6, с. 2; 31, с. 303; 82, с. 2].

• съществуване на *“полицейски филтри”*, т.е. нерегистриране на всички станали известни на полицейските органи случаи с оглед повишаване процента на разкриваемост – 8,6%;

• наличие на *корупция* сред полицейски служители като предпоставка за нерегистриране на престъпления или за недокументиране престъпната дейност на установени извършители – 2,9%.

Всичко това е причина за поддържане на високо ниво на латентност на престъпленията, свързани с ППЗ (вж. т. 3, §2 на Глава първа), което води до по-голяма продължителност на инкриминираните действия, до производство и разпространение на по-голям обем фалшиви пари и до разширяване кръга на пострадалите субекти. В крайна сметка това снижава ефективността от действията на оперативните и разследващите органи, което се отразява силно негативно върху разкриваемостта на престъпленията в сферата на фалшифика-

циите на пари. Именно в тази област и особено по отношение на организираната международна престъпност активната работа на специалните служби е от особено голямо значение, тъй като “никакви предпазни средства и нови технологии не могат да спрат фалшификаторите” [23].

• **Недостатъци в дейността на органите на съдебната власт.** Според анкетата, действието на недостатъците в работата на тези органи като фактор за съществуване и разрастване на явлениято, е посочено от повече от половината от анкетиранияте полицейски служители. Акцентираща се върху:

- ✓ *бавното съдопроизводство* – 64,7% от анкетиранияте;
- ✓ *прилагането на закона по целесъобразност*, а не по законосъобразност – 18%;
- ✓ *проявите на корупция* – 14,7%;
- ✓ *липсата на съдебна практика* по тези престъпления и недостатъчната квалификация на следователи, прокурори и съдии – 6,7%.

Както се вижда, това са принципни слабости в работата на магистратите¹³⁷, включително и по наказателни дела за фалшиви пари. Тези слабости създават чувство за безнаказаност у престъпниците, не формират уважение към спазването на закона и ограничават генерално-превантивното му действие.

Проучените наказателни дела показват, че както разследващите полиция, така и магистратите не допринасят съществено за коригиране на пропуските в оперативната работа по отношение на пълното обхващане на престъпната дейност на обвиняемите лица, на установяването на престъпните им връзки и т.н. Разследването се води обикновено по отношение само на първоначално документираните от ОР престъпни действия.

¹³⁷ Б. Панев анализира основни слабости в работата на съдебната система: нисък професионализъм на част от магистратите, внасяне на необосновани обвинителни актове, неправилна квалификация на деянията, допускане на процесуални грешки, които често са причина за провал, забавяне или опорочаване на наказателното преследване и др. [44, 31-34].

§ 2. Обща превенция и контрол на изготвянето и разпространението на подправени парични знаци

Всички страни в света, включително и България, са натрупали многовековен опит и практика в борбата с фалшификациите на национална и чужда валута. Важен дял в тази борба заемат превенцията и контролът върху явлението.

Специфичните характеристики на престъпността в сферата на подправката и разпространението на парични знаци и на обуславящите я фактори силно усложняват нейното противодействие. Независимо от затрудненията, реален ефект за ограничаване на явлението има преди всичко от предприемането на мерки с превантивно въздействие както на международно, така и на национално равнище. Тези мерки са от законодателно, икономическо, финансово-организационно, технологично, техническо, квалификационно, информационно-популяризаторско естество.

1. Превенция и контрол на международно равнище

1.1. Както беше посочено, фалшифицирането на пари и ценни книжа в една или друга степен е елемент на международната престъпност. Тенденцията се засилва след Първата световна война, което налага необходимостта от интернационално сътрудничество в тази област. Приетата на 20 април 1929 г. от Обществото на народите *Конвенция за борба с фалшифицирането на пари* (Женевска конвенция) поставя начало на предприемането в международен мащаб на закони, полицейски и други мерки¹³⁸. В Конвенцията са заложени основните принципи на борбата с фалшификациите на пари, предвидени са наказателни санкции за лицата, занимаващи се с изготвяне на фалшификати, независимо от това дали става въпрос за национална или чуждестранна валута. Ратифициралите Женевската конвенция държави, между които и България, имат задължение да унифицират законодателството си в тази сфера, да осигуряват коорди-

¹³⁸ Повод за приемане на Женевската конвенция е нота на френското правителство от 1928 г. до Секретариата на Обществото на народите, в която се правят предложения за междудържавно взаимодействие на учрежденията, предимно полицейските, по-голяма строгост и приравняване на наказанията, създаване на интернационално бюро, което да оказва съдействие на полицейските служби [45, с. 16].

нация на дейността на органите за борба с фалшификациите, да обезпечават обмен на информация по разкриването на производство на подправени пари и разпространението им.

Ролята на Конвенцията като основен инструмент за международноправен контрол върху фалшифицирането на парични знаци е изключително важна, но както посочва Б. Станков, “в условията на организирана транснационална престъпност тя е недостатъчно ефективно средство за борба с нарастващото значение на фалшификаторството за укрепване и разширяване на международната икономическа престъпност” [51, с. 51].

Според *наказателните законодателства на всички страни* подправката и разпространението на фалшиви пари е престъпна дейност, за която се налагат строги санкции. Например, наказанието за фалшифициране на пари в Дания е до 12 години лишаване от свобода, в САЩ, Русия и България – до 15 години, в Белгия – до 20 години. Съществуването, както и неотвратимото и справедливо прилагане на законите е нормативна предпоставка за ефективна генерална превенция на явлението. По-либералната наказателноправна политика по отношение на тези престъпления може да има тежки последици за състоянието на платежната система и на икономиката не само на дадена държава, но и да засегне финансовата стабилност на други държави.

Съвременните наказателни законодателства се придържат и към принципа за еднаквост на наказанията по отношение на националната и чуждестранната валута. Но в някои държави подправката на чужда валута се наказва много по-леко¹³⁹, което създава условия за географско изместване на производството на фалшификати.

1.2. Понастоящем, в условията на сближаване на политическите и икономическите системи на различните страни, на все по-голяма откритост на техните граници и на свободно преместване на паричните потоци, ефективна борба с явлението може да се води само на международно ниво. Това е причина за активизиране на *интернационалното сътрудничество между банковите, полицейс-*

¹³⁹ Например в Япония виновните за фалшифициране на японски йени се наказват с доживотен затвор, а за изготвяне на чужди парични знаци – на две и повече години лишаване от свобода.

ките и други компетентни институции.

Нов етап в международното сътрудничество на европейско ниво бележи създаването на Европейския валутен съюз и пускането в обращение на единната за 19 европейски страни (към края на 2009 г.) валута евро (вж. Приложение 5). На ниво Европейски общности, Европейски съюз и Европейска централна банка през последното десетилетие е изградена правна (основните международни правни инструменти са дадени в Приложение 6) и институционална система за защитата на еврото срещу подправка чрез обмяна и централизация на информацията, анализ и изтегляне на фалшиви банкноти и монети, сътрудничество, включително с трети държави. Тази система се основава на политика за превенция на явлението и обучение на експертите, които се занимават с откриването на фалшиви пари.

Европейската централна банка като банка емитент е активна фигура в осъществяваните инициативи по предотвратяване и пресичане разпространението на подправени евро. Много важна е ролята в това отношение на създадения още през 1998 г. център за анализ на фалшификациите, който поддържа база данни за установените фалшификати на евробанкноти и монети. Създаден е и класификатор на идентифицираните до момента ППЗ.

Фалшифицирането на единната европейска валута до голяма степен е контролирано и ограничено благодарение на предварителния превантивен ефект на програмата “Перикъл” на ЕЦБ, влязла в действие на 17 декември 2001 г. непосредствено преди официалния старт на еврото. Нейната цел е да подкрепи мерките, предприети от страните членки и програмите им за противодействие на разпространението на фалшиво евро. Организиран се семинари, работни групи, конференции, обмен на оперативни данни, технически и криминалистични експертизи [53, с. 2]. Програмата “Перикъл” съпътства Евросистемата, обединяваща ЕЦБ с националните банки на 19-те страни, въвели еврото, и работи в сътрудничество с Европол, Интерпол, Европейската комисия и националните полицейски служби за противодействие на подправката на парични знаци. Тази европейска програма бележи успех, за което може да се съди по относително стабилния и неголям процент на подправените европери. От 2003 г. средногодишно се идентифицират по 600 хил. фалшиви бан-

кноти, относително устойчиво число (0,0006%) от около 11 млрд. налични банкноти с обща номинална стойност 614 млрд. евро.

1.3. Силно развито е и *международното полицейско сътрудничество* по отношение на фалшификации на пари. В много държави са създадени и работят ефективно специализирани структури за извършване на оперативни и разследващи действия по престъпления с ППЗ: Сикрет сървис към финансовото министерство на САЩ, създаден през 1865 г.; Централна служба за борба с подправянето на пари, създадена през 1929 г. към Главната дирекция на криминалната полиция на Франция; звено с полицейски функции към Централната банка на Испания; Екип за борба с фалшифицирането на пари към Министерството на вътрешните работи на Полша и т.н.

Координиращ орган на борбата с международната престъпност в тази област е *Генералният секретариат на Интерпол*. С ненамаляваща актуалност е започналото да излиза през 1911 г. издание “Фалшификации и измами” (Counterfeits and Forgeries), публикувано със съдействието на Интерпол, а от 2003 г. – и на Европейската централна банка. От много години Интерпол публикува и други справочни издания, предназначени да пресекат оборота на подправените пари и други платежни средства в световната и националните парични системи. Информацията за установените от Интерпол фалшиви банкноти, чекове и пластични карти, за въвеждането и извеждането от обращение на банкноти и монети на различните държави успешно се използва от служителите на централните и търговските банки и от правозащитните органи на всички страни.

Със създаването на Европейския валутен съюз и пускането в обращение на еврото борбата с фалшифицирането на евробанкноти и монети става важно направление на дейност на *Европейската полицейска служба “Европол”*. С решение от 12 юли 2005 г. на Съвета на ЕС за страните членки, подписали Женевската конвенция, Европол изпълнява ролята на централно звено за противодействие на фалшифицирането на еврото със задължение за създаване на база данни за регистрираните подправени банкноти и монети и за извършване на действия по разследване на отделните случаи. Създаден е отдел SC6 “Фалшификации на пари”, който прави самостоятелни разследвания, оказва финансова и логистична подкрепа и контро-

лира съвместните операции на полицейските звена на страните членки. Фалшификациите на пари са сред най-често разследваните престъпления от Европол. Резултатността в борбата срещу подправката на еуровалута се дължи на доброто сътрудничество с ЕЦБ и полициите на страните членки, както и на създадената обща база данни на подправени евробанкноти и монети. Благодарение на това всяка година се разкриват по около 20 печатници на фалшиви банкноти [58].

1.4. Със значителен превантивен ефект в международен план е въвеждането на нови технологични решения за ограничаване възможностите на техника, която широко се ползва за легална дейност в много страни, да се прилага и за фалшифициране. Например, разработват се технически системи, които се инсталират на копирно-размножителните устройства и препятстват възпроизвеждане на копия на парични знаци¹⁴⁰. Водещите световни производители на цветни лазерни принтери “Дел”, “Канон”, “Хюлет пакард” и други сътрудничат на спецслужбите на САЩ, като поставят на всички напечатани на техни машини документи шифровани кодове. Те са под формата на микроскопични жълти точки, които сочат датата и часа на отпечатване на документа, както и серийния номер на принтера, от който е излязъл. Сикрет сървис успешно използва такова тайно проследяване за разкриване на фалшификатори на пари.

2. Превенция и контрол на национално равнище

2.1. Законодателни мерки

2.1.1. Българското наказателно законодателство е със засилено въздействие по отношение защитата на паричното обращение чрез съществуването на специални наказателни състави за подправка на парични знаци и разпространение на фалшификати (чл. 243-248 НК)¹⁴¹, включително и за пресичане на започнала престъпна дейност [17, 347-348].

¹⁴⁰ Например фирмата “Канон” е разработила две такива системи за защита. След пускането в обращение на евробанкнотите през 2002 г. компанията “Ксерокс Европа” разработва система, която да разпознава банкнотите и да предотвратява копирането им. Ако все пак бъдат копирани, чрез специална система за маркиране и поставен знак властите могат да открият машината, на която е направено копие. Ако копирната машина е в мрежа, може да бъде открит крайният потребител, който е препечатал банкнотата.

¹⁴¹ Фалшификацията на парични знаци като престъпление от публичен интерес се е наказвала строго още според Наказателния закон на Царство България от 1896 г. (чл. 183-192).

Предвид високата степен на обществена опасност на фалшифицирането на пари, в чл. 246, ал. 1 е предвидена наказателна отговорност за *предварителната престъпна дейност* в нейната обща форма *“приготовление”* за извършване на престъпления по чл. 243 или чл. 244 от НК и в една от типичните ѝ особени форми, които сами по себе си съставляват самостоятелно завършено престъпление – *сдружаване* за извършване на престъпления по чл. 243 или чл. 244 от НК.

Със същата цел в чл. 246, ал. 3 от НК от 2005 г. е криминализирано *изготвянето, придобиването, пазенето или укриването на предмети, материали или оръдия, компютърни програми или елементи за защита на паричните знаци*, за които се знае, че са предназначени или са послужили за подправка на парични или други знаци по чл. 243 от НК.

Защитата на паричното обращение се осигурява и чрез криминализирането на още една, твърде рядко разкривана вторична неправомерна дейност – *недоносителството* (знание за това, че се вършат престъпления по чл. 243 и чл. 244), предвидена в чл. 248 от НК.

По-голям е размерът на наказанията за сформирание и ръководене на организирана престъпна група с цел да върши престъпления по чл. 243 и чл. 244 от НК¹⁴² (чл. 321, ал. 3 НК), както и за участие в такава група¹⁴³.

2.1.2. Контрол и последваща генерална превенция на явлението се осъществяват и чрез *нормативната уредба на паричното обращение* в страната (вж. Приложение 6).

Законът за Българската народна банка съдържа общи разпоредби относно задачите за осигуряване стабилността на националната парична единица (лева), провеждане на ефективна парична политика, създаване и функциониране на ефективни платежни системи. БНБ има изключителното право да емитира банкноти и монети в страната.

Важен момент е законовата регламентация на задълженията на БНБ и други институции по отношение съобщаването и идентифицирането на подправени пари като ключов фактор за поддържане

¹⁴² Предвиденото в чл. 321, ал. 3, т. 1 наказание “лишаване от свобода” е от 5 до 15 години, при наказание от 3 до 10 години в обикновения случай.

¹⁴³ Предвиденото в чл. 321, ал. 3, т. 2 наказание “лишаване от свобода” е от 3 до 10 години, при наказание от 1 до 6 години в обикновения случай.

доверието в Централната банка и постигането на ефективност в борбата срещу производството и разпространението на фалшификати. Съгласно чл. 27, ал. 2 от Закона, БНБ, банките, финансовите къщи, обменните бюра и доставчиците на услуги са задължени да задържат за проверка срещу издаване на писмен документ всички попаднали при тях по какъвто и да е начин български или чуждестранни банкноти и монети, които пораждат съмнения, че са неистински или преправени. Финансовите институции са длъжни в срок от три работни дни да предават на БНБ за извършване на експертна оценка задържаните от тях български или чуждестранни банкноти и монети, които пораждат съмнения, че са неистински или преправени.

Компетентната институция за предприемането на проверки и извършването на експертни оценки за истинност на съмнителните парични знаци е БНБ, респективно от създадения през 2004 г. Национален център за анализ към управление "Емисионно". Всички получени в НЦА съмнителни парични знаци се регистрират в Регистър за подправени банкноти и монети. Установените неистински и преправени банкноти или монети остават на съхранение в БНБ до момента на физическото им унищожаване, като не се заменят и не се връщат.

Създаването на НЦА с изключителни правомощия за осъществяване на проверки и оценки за истинност даде възможност за централизиране на информацията за фалшиви пари за нуждите на пълен и достоверен статистически анализ на състоянието за отчетните периоди и за тенденциите на явлението.

В изпълнение на договореностите за тясно сътрудничество с Европейската комисия, Европейската централна банка и други заинтересовани институции, НЦА извършва експертна оценка и на чуждестранни банкноти и монети, задържани на територията на България.

Специални разпоредби, свързани със задържането, съхраняването на данни и изпращането на съмнителните пари до Националния център за анализ на БНБ, извършването на оценка и предоставянето на резултатите от нея на предявителя се съдържат в *Наредба №18 на БНБ за контрол върху качеството на банкнотите и монетите в налично-паричното обращение* (ДВ, бр. 88 от 2005 г., посл. изм. и доп. бр.68 от 2007 г.) и *Указания за прилагане на Наредба №18 на*

БНБ за контрол върху качеството на банкнотите и монетите в налично-паричното обращение (№РД22-0285 от 2006 г.).

Установяването на неистинността на българските банкноти и разменни монети се извършва на основание разработени от БНБ два документа: *Стандарт за разпознаване на български банкноти и Стандарт за разпознаване на български разменни монети*, които определят критериите за разпознаване на истинските български парични знаци. Стандартите са задължителни за прилагане от банките и другите финансови институции и от доставчиците на услуги¹⁴⁴. Документите предоставят публична информация за спецификациите (характеристиките, реквизитите и изображенията, както и за защитните елементи) на българските банкноти и разменни монети от всички номинали и емисии, които към момента са законно платежно средство (в Приложение 4 е дадена спецификацията на банкнота от 20 лв., емисия 2005 г.). При установяване на поне едно несъответствие или възникване на поне едно съмнение за несъответствие между изображенията, цветовете, хартията/метала, размерите, теглото, електропроводимостта, електромагнитната проникваемост или защитните елементи на банкнота/монетата и посочените в съответния стандарт критерии, банкнотата/монетата поражда съмнения, че е неистинска или преправена.

2.2. Икономически, финансови и организационни мерки

С базово превантивно въздействие са мерките в областта на икономиката и паричното обращение, които се предприемат от държавата, държавните институции и частната сфера:

- осигурява се стабилност на икономическите параметри като основно средство за защита на националната валута;
- осигурява се строг ред при изработването и съхраняването на нови монети, банкноти¹⁴⁵ и ценни книжа, както и на събирането

¹⁴⁴ Когато преценката за истинност се извършва от служител, установяването на характеристиките и защитните елементи на банкнотите/монетите се осъществява чрез сетивните органи за зрение и допир, както и с помощни средства (лупа, линия, лампа с UV и бяла светлина и др.). Когато преценката за истинност се извършва от машина за сортиране или машина за самообслужване, установяването на характеристиките и защитните елементи на банкнотите/монетите се осъществява чрез хардуера и софтуера, за което машината трябва да е преминала тестове на производителя и на БНБ.

¹⁴⁵ Българска народна банка издава национални книжни пари от 1885 г., които първоначално се печатат в други страни.

на издетите от обращение парични знаци. Последните се унищожават или претопяват с решение на специална комисия. Охраната на обектите на Печатницата на БНБ¹⁴⁶ и Монетния двор¹⁴⁷, където се изработват новите банкноти и монети, се осъществява от отдел “Охрана на банкови обекти и сигурност” към Дирекция “Специализирани полицейски сили” при Главна дирекция “Охранителна полиция”-МВР;

- периодично се заменят стари с нови емисии банкноти;
- ограничава се количеството на наличните пари в обращение чрез използване на безналични платежни средства: чекове, дебитни и кредитни банкови разплащателни карти и др.;

- в държавните и частните финансови институции, търговски и други обекти задължително в една или друга степен се прави обучение на лицата, работещи с пари. Разпознаването става на око, чрез пипане и с използването на различни технически средства, съобразно оборудването на работното място.

2.3. Технологична защита на паричните знаци от подправка

Това е основното специализирано направление за предпазване на българските, чуждестранните и общоевропейските книжни пари от фалшифициране. Истинските банкноти имат три нива на защита [38; 47, 47-48]:

- първото ниво включва най-лесни за разпознаване знаци и елементи. Те са предназначени за населението и затова са видими с просто око: специална хартия, размери на банкнотите, воден знак, холограми, антикопирна кинеграмна ивица, цветни влакна в хартията, регистър на проглед (цифрата с номинала в шахматното поле на банкнотата), защитни нишки, оптически ефекти, пластично покритие, брайлови знаци и др.;

- второто ниво на защита е предназначено за касиери. То съдържа защитни елементи, които се вграждат в банкнотите и могат

¹⁴⁶ “Печатница на БНБ” АД е дружество с основна дейност отпечатване на ценни книжа, банкноти, документи за самоличност и други видове полиграфически продукти, които изискват вграждане на различни защитни елементи, предпазващи от подправяне. Тя е една от най-модерните европейски печатници, оборудвана със съвременни машини в областта на полиграфическото производство.

¹⁴⁷ В “Монетен двор” ЕООД с използването на модерни технологии се сечат разменни и юбилейни монети, ордени, отличителни знаци, медали, плакети, печати, ювелирни и други изделия по поръчка на държавни и частни организации.

да бъдат открити с технически средства (лупи, микроскопи, ултра-виолетови източници на светлина): изпъкналост на дълбокия и вдлъбнатост на високия печат, филигранни рисунки, флуоресцентни влакна, микротекстове, специфични особености на клишето при дълбок печат и др.;

- третото ниво на защита е предназначено само за емисионните банки, каквато е БНБ. То включва защитни знаци, намиращи се в химическия състав на хартията (“танцуващи” влакнца) и мастилата на банкнотите. Тези знаци се откриват с устройства, притежавани само от централните банки (търговските банки не разполагат с нужната апаратура).

Българските пари са едни от най-защитените. Например, 100-левовата банкнота, емисия 2003 г., има 8 видими с просто око защитни елементи: антикопирна ивица, релефен печат, микротекст на лицевата страна, микротекст на обратната страна, осигурителна нишка, воден знак, регистър на проглед, знак за незрящи граждани.

Банкнотите евро са защитени с надеждни и изработени с помощта на най-модерни технологии елементи: холограмна ивица, холограма, перлена ивица, релефен печат, осигурителна нишка, воден знак, регистър на проглед, променящо цвета си мастило, знак за слепи граждани [11; 19]. Това дава възможност на хората, които си служат с тях, лесно да определят автентичността им.

Тенденцията през изминалите векове и понастоящем е непрекъснато да се усъвършенства технологичната и техническата защита на банкнотите¹⁴⁸: усложнява се тяхното художествено-графическо изображение, подобряват се защитните им характеристики, въвеж-

¹⁴⁸ През 1988 г. в Австрия за първи път като защитно средство на банкнота се използва специално фолио, което става стандарт при книжните пари [26].

През 1990 г. Централната банка на Германия пуска нови емисии на банкноти от 100 и 200 марки с подобрени защитни признаци и нови защитни елементи. Целта е да се предизвика “объркване” при изпирането на около 20 млн. марки, “спечелени” от изнудване, както и при обмяната на няколко милиона банкноти от 100 марки, които чакат да бъдат обменени при предстоящото въвеждане на еврото [10, с. 1].

За да спре масовите фалшификации на долара, американското правителство пуска в обращение от 4 март 2003 г. нови емисии долари, оцветени в 7 цвята и с повече защитни елементи. Те са резултат на петгодишен проект, осъществен от екип от учени и дизайнери, за “изработване на ново оръжие за една война, която продължава от векове” [23].

Европейската централна банка планира през 2010 г. да пусне нови банкноти евро с повишена защита срещу фалшифициране.

дат се нови защитни елементи, използват се специална хартия, бои и други компоненти, затрудняващи незаконното им възпроизводство.

Българска народна банка периодично пуска в обращение нови емисии банкноти¹⁴⁹ с усъвършенствани защитни елементи: променяне на цвета на осигурителната нишка, “пулсиращи” и преминаващи в различни цветове числа, изразяващи номинала, преливащи се образи, добавяне на скрити образи, бифлуоресценция, контрастно изображение “БНБ” към водния знак и др. За ролята на по-високата защитеност на банкнотите като затрудняващ фалшифицирането им фактор може да се съди по факта, че регистрираните през последните години подправени купюри от 20 лв. и 50 лв. са само от старите емисии¹⁵⁰.

За повишаване на сигурността и улесняване на борбата срещу фалшификациите в някои страни са пуснати в обращение полимерни банкноти¹⁵¹.

2.4. Използване на технически средства за тестване истинността на паричните знаци

Само преди 25 години касиерите в банки и магазини не са ползвали никакви уреди за установяване истинността на банкнотите. Това е ставало с пипане и на око. Първоначално в банките, а след това и на каси, където се работи с много пари в брой, навлиза *ултравиолетовата лампа*, която дотогава е използвана в криминалистическите лаборатории. С нея се разпознават невидими с просто око защити.

Скоро и ултравиолетовите устройства стават неефективни за по-добрите фалшификати. От 2002 г. започват да се използват уреди за *инфрачервено наблюдение* на банкнотите.

Понастоящем съществуват различни по размери детектори,

¹⁴⁹ Емисии на банкнотите след деноминацията през 1999 г.: 1 лв. – 1999 г.; 2 лв. – 1999 г. и 2005 г.; 5 лв. – 1999 г. и 2009 г.; 10 лв. – 1999 г. и 2008 г.; 20 лв. – 1999 г., 2005 г. (възпоменателна) и 2007 г.; 50 лв. – 1999 г. и 2006 г.; 100 лв. – 2003 г. (източник <http://www.bnb.bg/NotesAndCoins/NACNotesCurrency/index.htm>).

¹⁵⁰ Разбира се, трябва да се имат предвид и други обяснения като пласиране на произведени между старите и новите емисии банкноти, които са стояли “на склад”, наличие на софтуер за предпечатна подготовка само на стари емисии и др.

¹⁵¹ През 1988 г. в Австралия е произведена първата полимерна банкнота. През периода 1992-1996 г. този метод е възприет от Нова Зеландия, Румъния, Мексико и други страни [21; 26; 27].

включително и с комбинирани системи за проверка, които в една или друга степен на сигурност идентифицират фалшиви купюри. Използват се флумастери за нискокачествени фалшификати на банкноти, хартията на които променя цвета си при маркиране, както и писалки със светлинна индикация. Специално за новите пари евро са създадени специални портативни уреди. Съществуват и големи като шкафове детекторни устройства.

2.5. Разширяване нивото на осведоменост на финансовите институции, правоохранителните органи, търговците и населението за признаците на истинските и фалшивите пари

Доказала своята ефективност форма на общопревантивна работа в различните държави е **добре организираната и постоянно действаща система за запознаване на служителите от финансовите институции, правоохранителните ведомства, търговците и гражданите с признаците на истинските и фалшивите пари и на ценните книжа** [6, 201-202; 32, 200-202; 42, с. 1; 57]. Осъществява се от централните¹⁵² и търговските банки, финансовите ведомства, специалните¹⁵³ и полицейските служби¹⁵⁴, издателства¹⁵⁵ и медии.

¹⁵² В сайтовете на повечето централни банки се публикуват препоръки за предпазване от измами, проверка на банкнотите за истинност и правила за действие при установяване на фалшиви пари (например в сайта на Бундесбанк – Германия има рубрика Information on the Counterfeit Money Unit).

¹⁵³ Превантивната политика на Сикрет сървис – Тайната служба на САЩ, която е структура към Министерството на финансите, се основава на разбирането, че обществената бдителност е ключът към предотвратяването на фалшификации на пари, чекове и ценни книжа. Още преди години Сикрет сървис издава наръчника “Опознай своите пари”. Брошурата съдържа изображения на банкноти с указания как да се разпознават фалшиви пари и какво следва да се предприеме при получаване на такива пари [32, с. 202; 42].

Издание на Сикрет сървис е и брошурата “Познавай своя вложител”, която насърчава служителите от банки да проверяват внимателно документите за самоличност на вложителите [32, с. 202].

Сикрет сървис вече присъжда публични награди от американски спестовни бонове на граждани, които, предоставяйки информация, са допринесли за арестуването на фалшификатори [32, 200-201].

¹⁵⁴ Например в електронното издание на новозеландската полиция NZ Police News регулярно се помества информация за появили се фалшиви пари, отличителни белези и места на разпространение (Police warn on counterfeit money) [90].

¹⁵⁵ През 1993 г. московско издателство публикува двутомен справочник на банкнотите от свободно конвертируема валута. В него е дадена нова система за оперативно визуален контрол върху истинността на паричните знаци за нуждите както на банковата, така и на експертно-криминалистичната дейност [6, с. 207].

В много страни се издават и безплатно се разпространяват наръчници, диплянки, брошури и други материали с препоръки за избягване на опасността от измами с фалшиви пари. Препоръките са с конкретен характер, формулирани са в достъпна форма и включват разяснения какво трябва да е поведението на лицето в една или друга ситуация. Дават се признаците за автентичност на банкнотите, както и способите за определяне на дефекти и фалшификации. За максимална информираност на гражданите се пускат цветни проспекти, плакати и друга печатна продукция, съдържащи диференцирана и адресирана към различни групи от населението информация (деца, възрастни, хора със зрителни увреждания и др.).

Важно направление в държавната информационна политика са мерките, които осъществява **Българска народна банка**:

- редовно по служебен път се предоставя информация на банковите и други финансови институции за регистрираните нови видове подправени български банкноти с описание на характеристиките им и начините за тяхното разпознаване;
- регулярно се издават проспекти от поредицата “Българските банкноти и монети” при пускане на нови образци парични знаци;
- публикуват се тематични диплянки с информация, свързана с предпазване от измами с фалшиви пари. През 2007 г. е публикувана диплянката “Как да проверим парите си” с основните начини за ръчно и визуално идентифициране на банкноти и с указания за поведението на граждани, получили подправени пари (вж. Приложение 7). Във връзка с въвеждането на общоевропейската валута БНБ публикува и широко разпространява проспекта “Евробанкнотите и евромонетите в обращение от 1 януари 2002 г.”. Той съдържа снимки на седемте евробанкноти от 5, 10, 20, 50, 100, 200 и 500 евро и на защитните им елементи (холограмна ивица, холограма, перлена ивица, релефен печат, осигурителна нишка, воден знак, регистър на проглед, променящо цвета си мастило и знак за слепи граждани), снимки на 8-те евромонети с номинал 1, 2, 5, 10, 20 и 50 цента, 1 и 2 евро, както и сроковете на ползване и обмяна срещу евро на излишците от обращение национални парични знаци на страните от Еврозоната;
- своевременно се информират медиите и се търси широка

обществена подкрепа за предотвратяване разпространението на подправени банкноти и монети в случаите, когато е възниквала необходимост от изостряне бдителността на гражданите;

- в сайта на БНБ е включена рубриката “Неистински банкноти и монети” ([http://www.bnb.bg/bnb/home.nsf/fsWebIndexBul? Open Frameset](http://www.bnb.bg/bnb/home.nsf/fsWebIndexBul?OpenFrameset)).

В България се осъществява добра *медийна превенция* на разпространението на фалшиви пари чрез осведомяване на населението и предпазването на граждани, търговци и длъжностни лица от измами. От началото на 90-те години до момента в ежедневници, в специализирани вестници и списания, по радио и телевизионни предавания непрекъснато се публикуват материали и се правят съобщения за емитирани нови образци банкноти, за появили се в обращение фалшификати с описание на признаците им, за конкретни случаи на измамени хора с фалшиви пари¹⁵⁶. Дават се съвети на търговци, купувачи и граждани как да постъпват, когато се усъмнят, че дадена банкнота не е истинска. В сайтове на българското интернет пространство, предназначени за широк кръг ползватели (например в сайта <http://www.aktivnipotrebiteli.bg/?p=485> на Асоциация “Активни потребители”), се публикуват специализирани материали с различна информация за фалшиви монети и банкноти и указания към потребителите при установяване, че са приели подправени парични знаци.

Голямата гласност, която се даде чрез средствата за масово осведомяване на разкритите печатници на фалшиви пари в края на миналото и началото на настоящото десетилетие, имаше значителен *генералнопревантивен ефект* и определено изигра възпираща роля по отношение производството на подправени български и чуждестранни банкноти на територията на страната.

¹⁵⁶ Например, през 1998 г. са ежедневни съобщенията в пресата по повод на масово разпространяваните фалшификати на банкноти от 5000 лв., емисия 1997 г. При появата по коледните празници на 2002 г. на фалшификати на банкнотата от 50 лв., емисия 1999 г., в медиите са публикувани много материали. През 2008 г. и 2009 г. непрекъснато се съобщава за прокарани в обращение фалшиви двайсетолевки и други парични знаци.

§3. Дейност на полицията за ограничаване на престъпността в сферата на фалшификациите на пари. **Видове полицейска превантивна дейност**

Превенцията на производството и разпространението на фалшиви български и чуждестранни парични знаци е нормативно регламентирана, съществена и важна част от цялостната оперативно-издирвателна дейност на специализираните полицейски органи за противодействие на явлението, наред с разкриването и разследването на престъпления. Тя се реализира чрез целия комплекс оперативно-издирвателни мероприятия, осъществявани от органите за борба с организираната престъпност, Икономическа полиция и Гранична полиция, в тясно взаимодействие с други структури на МВР, финансови и други институции, медии и обществеността¹⁵⁷.

Както беше посочено (вж. т. 1, §6 на Глава първа), характерна особеност на престъпността в сферата на фалшифицирането на парични знаци е предпоставянето на различните видове престъпления – производство, държане, пренасяне през граница, прокарване в обращение, като предикатни и последващи фази в общ престъпен процес. Ето защо разкриването на предходната престъпна дейност има решаващо значение за недопускане извършването на следващата дейност. Разкриването на производство на фалшиви пари води до недопускане или ограничаване на разпространението им – държане, пренасяне през граница, прокарване в обращение. Превантивен ефект за ограничаване на явлението и на вредните последици от него има предотвратяването или пресичането на престъпните деяния. Но с оглед на обществения интерес с най-значими превантивни последици е разкриването на производствените бази (печатници и монетарници) и на “депата”, където се съхраняват големи количества фалшификати, тъй като не се осъществява престъпният замисъл за прокарването им в обращение и реализиране на предвижданата “печалба”.

За ограничаване на производството и разпространението на

¹⁵⁷ Проблемите на превенцията на престъпността в сферата на производството и разпространението на ППЗ с използването на оперативни методи и средства са разгледани и в работката “Оперативно-издирвателна дейност за разкриване на изготвяне и разпространение на подправени парични знаци” (Гюров, Б. С., НИКК-МВР, 2010).

подправени парични знаци специализираните полицейски органи осъществяват следните **видове превантивна дейност**, регламентирани в Инструкцията за превантивната дейност на полицията от 2006 г.: обща и индивидуална превенция, предотвратяване и пресичане на престъпления.

1. Общата полицейска превантивна дейност (чл. 6 от Инструкцията) по отношение на престъпността в сферата на фалшификации на парични знаци включва установяване на криминогенните фактори за извършване на престъпления, разработване и осъществяване на мерки за тяхното отстраняване и ограничаване.

• *Установяването на факторите* за фалшифициране на пари и тяхното разпространение се осъществява чрез следните основни полицейски действия:

- ✓ системно изучаване и анализиране на състоянието и измененията в оперативната обстановка по линията, както и по сродни линии (фалшификации на документи и ценни книжа; престъпления с електронни платежни средства);
- ✓ установяване на недостатъци в организацията на работа, ползването на оборудване, отчетността на материалите, физическата и техническата охрана на обектите в Монетния двор и държавните полиграфически бази, където се печатат монети, банкноти и ценни книжа;
- ✓ установяване на обстоятелства за уязвимост на обекти (учреждения, организации, рекламни агенции, фирми, занимаващи се с печатна дейност), имащи в собственост или във владение печатарска, копирна, компютърна и друга техника, която може да бъде използвана за изготвяне на фалшиви пари;
- ✓ целенасочено наблюдение, например при провеждане на специализирани полицейски операции в банки, обменни бюра, зложни къщи, търговски и други обекти, за неизпълнение на разпоредби на БНБ и за други обстоятелства, които биха благоприятствали прокарването в обращение на фалшиви пари;
- ✓ поставяне като постоянна задача на доброволните съ-

трудници, които се използват от служителите в оперативните звена, да подават информация и за криминогенни фактори и уязвими места, където могат да се произвеждат или разпространяват фалшификати;

- ✓ събиране, анализиране и систематизиране на информация за конкретни криминогенни фактори, благоприятствали извършването на регистрираните в звеното престъпления по чл. 243-246 от НК;
- ✓ извличане на информация, придобита чрез специални разузнавателни средства при работа по конкретни случаи, относима към съществуващи криминогенни фактори и др.

Факторите, които благоприятстват произвеждането на фалшиви пари и тяхното разпространение, се установяват с непрекъснатото и комплексно използване на всички допустими от закона методи, сили и средства: разузнавателни беседи със служители от финансови институции, свидетели, лица, представляващи оперативен интерес, обвиняеми лица, граждани; лично издирване; доброволни сътрудници; специални разузнавателни средства и др.

• *Отстраняването на факторите*, пораждащи или благоприятстващи извършване на престъпления по линия на фалшификациите на пари, се извършва чрез следните основни полицейски действия, реализиращи сигнализиращата, информиращата и административно-наказателната функция на полицията:

- ✓ вземане на мерки по чл. 57, ал. 1 от ЗМВР от специализираните полицейски органи за отстраняване на установени причини и условия за извършване на престъпления в определени обекти;
- ✓ ако вземането на такива мерки не е в полицейските правомощия, изпращане на сигнални писма по чл. 57, ал. 2 от ЗМВР до органи и организации, компетентни да вземат такива мерки;
- ✓ издаване на устни или писмени разпореждания по чл. 55, ал. 1 от ЗМВР до държавни органи, организации, юридически лица и граждани, когато това е необходимо за изпълняване на полицейските функции;

- ✓ налагане на глоби на ръководители на държавни органи, организации, юридически лица и на граждани, които не са изпълнили задълженията си по чл. 57, ал. 3 от ЗМВР писмено да уведомят съответните полицейски органи за взетите превантивни мерки (чл. 279 ЗМВР), или за неизпълнение на полицейски разпореждания по чл. 55, ал. 1 от ЗМВР (чл. 270 ЗМВР);
- ✓ въз основа на обобщаване на практиката, подготвяне и изпращане на информационни материали до БНБ, търговски банки, небанкови финансови институции, търговски и други обекти, където се работи с налични пари, за:
 - актуалното състояние на престъпността, свързана с фалшифициране на пари и тяхното разпространение;
 - нови тенденции, промени в начините на изготвяне или разпространение на фалшификатите;
 - необходимост от засилване защитата на паричните знаци и ценните книжа;
 - нужда от: обучение на служителите, работещи с пари; снабдяване на работните места, обслужващи клиенти, с детекторни устройства; стриктно изпълнение на задълженията на длъжностните лица, съгласно Наредба №18 на БНБ за контрол на качеството на банкнотите и монетите в налично-паричното обращение и т.н.;
- ✓ изпращане на предложения де леге ференда чрез ръководството на главната/областната дирекция на МВР до министъра на вътрешните работи за изменения в наказателното законодателство, както и във ведомствени правни актове;
- ✓ поддържане на постоянни контакти чрез Пресцентъра на МВР¹⁵⁸ и говорителите (служителите по превенция на престъпността) към съответната териториална поли-

¹⁵⁸ Когато през втората половина на 2000 г. в Хасковска и Пловдивска област е регистрирано разпространение на големи количества фалшиви монети от 50 ст., емисия 1999 г., Пресцентърът на МВР огласява специално съобщение към гражданите с описание на признаците на фалшификатите за предпазването им от измами и изтеглянето на неистинските монети от паричния оборот (архив на отдел "ИП" при ГДКП-МВР).

цейска служба с национални и местни електронни и печатни средства за масово осведомяване, като им се дава актуална информация за организиране на регулярни предавания, чрез които населението да бъде запознавано с:

- характеристиките, реквизитите, изображенията и защитните елементи особено на нови емисии български банкноти, евробанкноти и монети;
- нови случаи на измами с фалшиви пари и признаците на фалшификатите;
- стъпките, които трябва да предприемат гражданите, търговците, длъжностните и други лица, когато при услуга или сделка им бъдат дадени фалшиви пари или когато впоследствие установят, че са измамени;
- опита, който полицията има в разкриването на печатници и работилници на подправени пари;
- затрудненията при разпространение на фалшиви пари в условията на осведоменост и заострено внимание на гражданите;
- щетите, които понасят измамените хора;
- наказателната отговорност, която гражданите носят, ако се опитат да се “освободят” от фалшивите банкноти в магазини или на други места (чл. 245 НК);
- наказателната отговорност за несъобщаване за станали им известни случаи на произвеждане на подправени пари или за разпространение на фалшификати (чл. 248 НК);
- възможността за освобождаване от наказателна отговорност при доброволен отказ от извършване на престъпление. Специално за целите на превенцията на организираната престъпност в тази сфера може да има известен ефект информирането чрез медии, че не се наказват съучастници в престъпни сдружения при отказ от извършване на деянията, както и в случай, че съобщят на властта преди довършване на подправката на паричните знаци или преди да започне разпространението на фалшификатите (чл. 246, ал. 2 от НК).

При подаване на информация до средства за масово осведомяване не трябва да се описват, особено в детайли, способите за изготвяне на фалшификати.

Според информацията от анкетата, потвърждаваща се и от проведените беседи с полицейски служители, работещи по линия на подправка и разпространение на парични знаци, *най-често използвани форми на обща превенция са:*

- подаване на информация до средства за масово осведомяване (медийна превенция) с цел предпазване на граждани и търговци от измами с фалшиви пари¹⁵⁹ – 37,3% от анкетираните са използвали тази форма;
- тематични превантивни полицейски операции по валутно-обменни бюра, заложни къщи, банкови клонове, търговски обекти, пощенски клонове, бензиностанции, газ-станции, гранични обекти – 32,7%;
- изпращане на сигнални писма (14,7%) – изпращани са писма до банки, кметства, районни пощенски служби и други институции и организации с указания за поставяне на видеокамери, повишаване бдителността на служителите при работа с пари и напомняне за задълженията им при установяване на ППЗ да уведомяват незабавно полицията за лицата, които ги разпространяват, да записват номерата на купюрите и т.н.;
- вземане на мерки по отношение на обекти за отстраняване на установени криминогенни фактори – 14%;
- извършени проверки в помещения без съгласие на собственика с цел предотвратяване и пресичане на престъпления – 6%;
- издаване на писмени заповеди за временно ограничаване на дейности – 1,3%;
- изготвяне на списъци на лица и фирми, използващи специални бои, материали и ксерокопирна техника, годни за изготвяне на

¹⁵⁹ Например, във връзка със зачестилите случаи на масови измами на търговци и граждани с долари и германски марки през 2000 г. и 2001 г. в Благоевградска област, ОДМВР чрез пресцентъра си, регионални вестници и електронни медии отправя призови към всички лица, непознаващи валутата, да не приемат от непознати чуждестранни банкноти при заплащане на стоки или при обмяна за левове, а да ги препращат в най-близките банкови офиси или обменни бюра. Не са редки случаите, когато лицата се представят като граждани на Република Македония (архив на СБОП при ОДМВР-Благоевград).

През юни 2008 г. и в последващи периоди Пресцентърът на МВР излъчва нееднократно съобщения по Националното радио и други медии за появили се фалшиви банкноти от 10 и особено от 20 лева.

пари и други фалшификати;

- периодични гранични проверки на пътници и др.

2. Индивидуалната превантивна дейност (чл. 9 от Инструкцията за превантивната дейност), насочена към ограничаване на подправянето на пари и разпространението на фалшификати, представлява:

- разработване, планиране и осъществяване от полицейските органи на мерки и мероприятия за *установяване на лица, за които има данни и може да се предположи, че ще извършат престъпления*. По възможност трябва да се установи наблюдение над лицата, представляващи конкретен оперативен интерес. Особено активно трябва да се наблюдават лица, осъдени за фалшификации, след освобождаването им от местата за лишаване от свобода, техните връзки и придобиване на информация за намеренията им;

- *прилагане на мерки за въздействие*, насочени към разубеждаване на потенциално опасни лица да реализират замислите си, или на мерки, пречатващи осъществяването на престъпния замисъл.

✓ *Разубеждаващи мерки:*

- лични превантивни беседи на ОР с лица, за които се предполага, че могат да започнат да произвеждат фалшиви пари или да ги разпространяват;
- отправяне на устни предупреждения;
- информиране за освобождаването от наказателна отговорност при добровolen отказ от довеждане на престъплението до края, както и за носенето на такава отговорност, ако не съобщят за станали им известни случаи на произвеждане на фалшиви пари или за тяхното разпространение;
- косвено въздействие чрез организиране на разговори на лица, представляващи оперативен интерес, с лица, ползващи се с тяхното доверие и уважение (приятели, колеги, близки, роднини и др.);
- съставяне на предупредителни протоколи по чл. 56, ал. 2 от Закона за МВР на лица, за които има достатъчно данни и се предполага, че могат да извършат

престъпления и др.

✓ *Препятстващи мерки:*

- осуетяване на евентуалното ползване на помещения за осъществяване на различни етапи от производство на фалшиви пари, на закупуването на хартия и техника, на намирането на съучастници и др.;
- уведомяване на оторизирания полицейски ръководител при наличие на предпоставки за издаване на писмени заповеди за въвеждане на временни ограничения по чл. 150 от ЗМВР за извършване на дейности, които са свързани с фалшифициране на банкноти и монети и др.

По изследователска информация служителите от Икономическа и Гранична полиция и от структурите за борба с организираната престъпност *прилагат най-често в практиката си следните мерки:*

- съставяне на предупредителни протоколи по чл. 56, ал. 2 от ЗМВР на лица, за които има достатъчно данни и се предполага, че могат да извършат престъпления (9,3% от анкетираните);
- отправяне на устни предупреждения на лица, работещи в обменни бюра и други обекти, и на лица, постоянно пребиваващи в граничните зони (8%);
- провеждане на срещи с управители на фирми, извършващи печатни и рекламни услуги, с цел недопускане на изработка на фалшификати (7%).

3. Предотвратяването на престъпления като вид превенция, осъществявана в ненаказуемия стадий на престъпната дейност (чл. 12 от Инструкцията за превантивната дейност на полицията), представлява недопускане извършването на замислени неправомерни деяния от конкретни лица.

Особеност по отношение на фалшификациите на пари и тяхното разпространение е нормативната невъзможност да *се предотвратяват престъпления на етапа на тяхната подготовка*, тъй като всяко подготвително действие за изработване и/или разпространение на фалшиви пари съставлява наказуема престъпна дейност и довършено престъпление по смисъла на чл. 246, ал. 1 от НК. Това сил-

но ограничава осъществяването на този вид превенция, защото тя може да се реализира само на етапа на възникване и оформяне на замисъла за изготвяне на фалшификати или за тяхното разпространение. Намеренията на лицето *не трябва да бъдат обективирани чрез съставомерни подготвителни действия*.

Дейността по предотвратяване на производство и разпространение на фалшиви пари включва *разработването и осъществяването от полицейските органи на оперативни, охранителни и други мерки, насочени към:*

- *установяване на лица, замислили извършването на конкретни престъпления. Като данни, индикиращи замисъл за осъществяване на престъпна дейност, могат да послужат:*

- ✓ споделяни намерения за организиране на производство или за възможности за държане и/или разпространение на фалшификати;
- ✓ проявен интерес към литература и интернет сайтове за изготвяне на фалшиви пари;
- ✓ проявен интерес към начини и източници за снабдяване със специална хартия или метали, специализиран софтуер и др.;
- ✓ провеждане на консултации с лица, притежаващи професионални знания и умения в технологиите, използвани при подправка на пари;
- ✓ търсене/разпитване за лица, които евентуално биха могли да станат разпространители на фалшификати;
- ✓ наличие у лицето на фалшификати, които не са в голямо количество¹⁶⁰ и др.

След получаването на данни за лице, замислило извършването на престъпления по чл. 243-246 от НК (включително и за тяхната подготовка), при необходимост се проверява достоверността на информацията и се установява наблюдение над него.

- *Разубеждаване и отказване на такива лица от започване на незаконна дейност или създаване на пречеща обстановка, водеща до невъзможност за реализиране на замисъла. Прилагат се мерките, посочени в т. 2. Допълнителна специфична мярка е иззем-*

¹⁶⁰ Държането на фалшиви пари в неголеми количества е несъставомерно деяние по смисъла на чл. 244, ал. 2 от НК.

ването на фалшификати, които не са в голямо количество (несъста-
вомерно деяние по чл. 244, ал. 2 от НК), с цел предотвратяване на
евентуалното им прокарване в обращение.

Съдържанието на разубеждаващите и отказващите мерки, тях-
ната интензивност и тактика на прилагане се определят, както и при
индивидуалнопревантивната работа, от особеностите на лицата, за-
мислили извършването на престъпления, тяхното поведение на ра-
ботното място и в бита, криминалните нагласи и връзки, степента
им на осведоменост за формите и методите на оперативно-издирва-
телната дейност и на разследването. Но в случая мерките могат да
бъдат много по-конкретни и целенасочени съобразно постъпилата
информация.

- *Отстраняване на условията, благоприятстващи извършва-
нето на замисленото престъпление* – прилагат се мерките, посо-
чени в т. 1.

**4. Пресичането на подправка на парични знаци и разпрос-
транение на фалшификати** представлява осъществяване на мерки
и мероприятия, насочени към преустановяване на започнала прес-
тъпна дейност, предотвратяване настъпването на общественноопас-
ните последици или ограничаване на техния размер (чл. 16 от Ин-
струкцията). При пресичането на престъпления обект на превантив-
но въздействие е *започнала вече престъпна дейност*.

Като специфична особеност на престъпността в сферата на
фалшификациите на пари и преди всичко на производството на
фалшификати може да се посочи важното място на пресичането на
престъпната дейност в нейната превенция. Тук не става въпрос само
за частичен превантивен ефект по отношение довършване на прес-
тъплението. В случая се предотвратява разпространението на инк-
риминираната продукция, което води до нереализиране на престъ-
пния замисъл. Изготвянето на фалшиви пари, без те да бъдат прока-
рани в обращение, не само, че не носи “печалба”, а води единствено
до разходи за “производителите”.

Поради наказуемостта на приготвянето към престъпления
по чл. 243-246 от НК, пресичане на престъпна дейност може да се
осъществи както на стадия на приготвянето към изработване и

разпространение на фалшиви пари, така и на стадия на опита.

- *Приготовление за извършване на престъпление*, съгласно чл. 17, ал. 1 от НК, е създаването на условия за извършването му преди да е започнало неговото изпълнение. Приготовлението за фалшифициране и разпространение на пари включва следните действия:

- ✓ търсене на съучастници (хора с полиграфически познания и опит, компютърни специалисти, лица, имащи възможности да съхраняват или да пласират ППЗ);
- ✓ закупуване или присвояване на материали: хартия, метали, метални сплави, химически реактиви, специални бои и др.;
- ✓ снабдяване с печатарски машини, компютри, принтери, клишета, матрици, преси и други устройства;
- ✓ снабдяване със специализиран софтуер;
- ✓ подготвяне на скици;
- ✓ ръчно или програмно изготвяне на заготовки;
- ✓ експериментално изготвяне на пробни екземпляри и др.

- *Опитът* за производство или разпространение на фалшиви пари, съгласно чл. 18, ал. 1 от НК, е започнало изпълнение на престъплението, при което изпълнителното деяние не е довършено или макар и да е довършено, не са настъпили предвидените в закона и искани от дееца общественоопасни последици.

Мерките за пресичане на престъпления по чл. 243-246 от НК по принцип съвпадат с действията по тяхното разкриване и документиране. По отношение на фалшифицирането на банкноти и монети и на тяхното разпространение като подходящи могат да се посочат:

- ✓ конфискуване на техника, хартия, метални сплави и консумативи, предназначени за започване на производство на ППЗ;
- ✓ проникване в предполагаеми печатници/работилници и бази за държане на големи количества фалшификати;
- ✓ извършване на проверки по чл. 76, ал. 1, т. 1 от ЗМВР в помещения без съгласието на собственика или обита-

- теля или в тяхно отсъствие;
- ✓ задържане на лица в момент на изготвяне на банкноти или монети¹⁶¹;
 - ✓ задържане на лица в момент, когато се опитват да прокарат или току-що са прокарали в обращение фалшиви пари¹⁶²;
 - ✓ задържане на лица в момент на “сделки” с фалшификати (продажба от “производителите” на пласъори на едро или от последните – на пласъори на дребно);
 - ✓ подаване на информация за лица, които имат намерение да пренесат ППЗ при пътувания зад граница през ГКПП с лични МПС или фирмена собственост, с автобуси по редовни трансгранични маршрути или през аерогари;
 - ✓ задържане на лица, преминаващи границата, у които е открита фалшива валута при извършване на т. нар. “щателна митническа проверка” по сигнали от териториални полицейски звена¹⁶³ или при обикновена митническа проверка¹⁶⁴;

¹⁶¹ През 2008 г. е разбита печатница на фалшиви двайсетолевки, намираща се във вилната зона на Добрич. Иззети са 251 банкноти. Арестувани са 2 мъже от Добрич, на 33 г. и на 49 г. (вторият е осъждан многократно за кражби и е с “висящо” дело за фалшиви пари) и един от Варна, на 47 години – известна фигура в изработването на фалшификати. При последвалиите обиски на 6 адреса във Варна са иззети фалшива банкнота от 50 лв., компютър, мултифункционално печатащо устройство, принтер и консумативи.

¹⁶² Е. В. предлага на Р. С., 24 г., с когото е лежал в затвора, да започнат да пласират фалшиви евро и долари. ППЗ ще им бъдат доставяни от трето лице, Ц. Ц., с лек автомобил. Ц. Ц. дава пробно една банкнота от 200 евро на Р. С., за да поиска от крупнето в казиното да му пусне 5 лв. в игралния автомат, а остатъкът да му върне в левове. При установяване на подправката Р.С. прави самопризнания и изяснява желание за сътрудничество. Дейността по прокаране в обращение на фалшиви пари от лицето е пресечена в самото начало (архив на СИП при ОДМВР-Враца, 2004 г.).

¹⁶³ През 2008 г. след получаване на оперативна информация на ГКПП “Калотина” и извършване на проверка е задържан Г. М., 34 г., от Пазарджик, живущ в Ловеч. В личния му багаж е открита една подправена банкнота от 200 евро, индикатив Р3а, а в найлонов плик в багажното отделение в увити в салфетки сандвичи – 373 банкноти от 100 евро, индикатив Р13. Лицето е осъждано за незаконно преминаване на граница и кражби, а през 2003 г. е задържан във Франция за плащане на покупки с фалшиви евро заедно със 17-годишно момиче (архив на сектор “Фалшификации” при ГДБОП).

¹⁶⁴ Мъж на 40 години от гр. Белене, със средно образование, пребиваващ в София без постоянна работа, е осъден за внасяне през граница на 5200 евро в банкноти от 100 и 200 евро. Пътува с автобус от Германия за България. При пристигането на автобуса през ГКПП “Калотина” в 23 ч. 30 мин. слиза последен, което направило впечатление на дежурния митнически инспектор. При последвалата проверка са открити пликос с фалшивите евро под стелките на маратонките му (архив на Софийски окръжен съд, НОХД №392, 2007 г.).

- ✓ задържане при полицейски проверки на лица, преминаващи границата, т.н.

Методиката и тактиката на пресичането на подготовката и особено на опитите за производство и разпространение на фалшиви пари се подчиняват на нуждата от оперативна работа “по горещи следи”. Необходимо е в кратки срокове да се осъществи комплекс от бързи и ефективни действия, за да не се допусне извършването или довършването на престъплението, укриването на извършителя и унищожаването на следите от престъпната дейност. Резултатността от такава работа зависи от своєвременността и обосноваността на оперативно-издирвателните мероприятия и от подготвеността на осъществяващите ги служители.

§4. Организация, състояние и проблеми на превантивната дейност, осъществявана от специализираните полицейски звена

1. Организация на превантивната дейност по линия на фалшификации на пари

1.1. Организацията на полицейската превенция на производството и разпространението на подправени парични знаци се основава на общата организационна схема на оперативно обслужване по линия на тези престъпления.

Дейността на *органите за борба с организираната престъпност* е насочена към неутрализиране на производствени и складови бази за фалшиви пари и разкриване на организирани престъпни групи за изработване и разпространение на ППЗ. Още през 1992-1993 г. в ГДБОП-МВР (тогава ЦСБОП) започва централизирано събиране, съхранение и анализиране на информацията, постъпваща от националните и териториалните структури на МВР. Основанията са резките изменения в оперативната обстановка на страната поради бързото увеличаване на случаите на подправка на български и чуждестранни банкноти, увеличаващия се професионализъм на извършителите, използващи съвременни технологии, техника и материали, възможностите за бързо прокарване в обращение на ППЗ в много региони чрез мрежа от пласьори, нарастването на организи-

рания характер на престъпната дейност, противодействието срещу методите и средствата на органите на МВР. Впоследствие започва диференцирано наблюдение и обобщаване на информацията по отношение на подправени български пари, щатски долари и евро.

В средата на 90-те години в националната структура на МВР за борба с организираната престъпност е обособено звено по противодействие на организираната престъпност в сферата на фалшификации на валута, а в териториалните звена са определени служители по линията.

Подправката на парични знаци винаги е била обект на оперативна работа на структурите на **Икономическа полиция**. Активизирането през 90-те години на ОИД в тази насока също е свързано с усложняването на оперативната обстановка. През 1999 г. в отдели "Икономическа полиция" при ГДКП-МВР и СДВР (тогава направления "ИП" при ДНСП и СДВР) е обособена линия на работа по противодействие на престъпления, свързани с изготвяне и прокарване в обращение на подправени парични знаци. В секторите "ИП" при областните (тогава регионални) дирекции на вътрешните работи се определят служители по линията.

Пресичането и разкриването на пренасяне през граница на фалшиви пари също е традиционна линия на работа на служителите от **Гранична полиция**, активизирана през последните 15-20 години.

1.2. Продължаващото утежняване на оперативната обстановка по отношение фалшифицирането на пари и тяхното разпространение, свързано и с въвеждането на общата европейска валута през 2002 г., значимостта на проблема в международен план и особено новите задачи, които полицията трябва да изпълнява във връзка с поставените изисквания в процеса на присъединяването на България към Европейския съюз, са причини борбата с явлението да стане едно от приоритетните направления на дейност на органите на МВР. Организацията на полицейската работа по линията се привежда в съответствие с разпоредбите на Регламент №1338/2001 г. на Съвета на Европейската общност за определяне на необходимите мерки за защита на еврото срещу фалшифициране при използване на полицейски функции по предотвратяване, пресичане и разкриване на престъпления.

В началото на 2003 г. в НИП-НСП (сега отдел “Икономическа полиция” при ГДКП-МВР) започва създаване на информационен масив на лица, засечени да разпространяват ППЗ на територията на България, вида и количеството на купюрите и предприетите действия от полицейските органи. Изпращаните от регионалните звена на Икономическа полиция данни, структурирани по зададени показатели, позволяват периодично да се обобщава и анализира информацията за контингента на засечените лица, да се установяват зависимости между местоживееенето им и местоизвършването на деянията, да се определят основните тенденции на явлението, да се следят способите за извършване на пласирането на ППЗ, да се установяват местата, районите и регионите на натрупване.

Справки с постъпилата информация в централизираната база данни се изпращат редовно за ползване в СДВР, ОДМВР и ГДБОП. През изминалите години базата данни е в помощ не само на разкриването на престъпления, но и на предприемането на превантивни действия по отношение както на лицата, така и на уязвимите места.

Започва изграждането на отделна база данни за български граждани, за които е получена информация от чуждестранни служби, че се занимават с разпространение на ППЗ в други страни. За тези лица се проучват връзките и контактите им в България, за да може да се достигне до производителите на фалшивите пари.

През февруари 2004 г. в рамките на МВР е създаден Национален оперативно-координационен център, включващ съществуващата структура в сектор “Фалшификации” в НСБОП (сега ГДБОП) с представители на НИП-ДНСП, НСГП и НСС. Центърът е изграден в изпълнение на Споразумение между БНБ и МВР от 2003 г. за съвместна дейност по противодействие на фалшифицирането на парични знаци. НОКЦ е специализирано полицейско оперативно-издирвателно и информационно звено на МВР за противодействие на лица и структури, подправящи парични знаци и разпространяващи фалшификати. Негови основни задачи са: да осъществява ОИД по отношение на извършители на престъпления; да събира, анализира и обобщава информация, статистически и технически данни, чрез които ППЗ могат да бъдат идентифицирани, както и данни за броя им по произход; да организира и осъществява обмен на данни относно

особеностите и индикативите на засечените и иззети ППЗ на територията на България и на данни, получени по линия на международния обмен; да поддържа постоянна връзка със създадения по същото време Национален център за анализ на неистински и преправени банкноти към БНБ посредством общ автоматизиран информационен фонд; да подпомага останалите структури в МВР при организиране противодействието по линия на фалшифицирането на пари и обучението на състава.

В рамките на регулярната дейност на централните структури по линия на фалшификациите на пари при ГДБОП, Икономическа полиция и Гранична полиция непрекъснато се осъществяват различни инициативи: до областните звена се изпращат обобщени справки, обзори, международни правни актове¹⁶⁵ и други материали; изпращат се телеграми по повод на регистрирани случаи в страната на прокарване в обращение на ППЗ с искане за информация за това, дали е работено по сходни случаи (еднакъв механизъм, еднакви серийни номера и други белези на фалшификатите) и има ли установени извършители; оказва се методическа и практическа помощ при работата по конкретни случаи и др. Тези инициативи в една или друга степен имат като резултат предотвратяване и пресичане на множество престъпления по производство и разпространение на българска и чуждестранна валута в страната, европейски и други държави.

Превантивната работа на териториално ниво е в изпълнение на указания от специализираните централни звена при ГДБОП, ГДКП и ГДГП, както и по собствена инициатива.

2. Състояние на полицейската превантивна дейност

Обобщени данни за осъществените мероприятия с превантивна насоченост на национално и регионално равнище от органите за борба с организираната престъпност, Икономическа полиция и Гранична полиция по отношение на подправката и разпространението на парични знаци не могат да се посочат. Причината за това е липса-

¹⁶⁵ Например, с писмо от април 2004 г. от зам.-директора на тогавашната НС "Полиция" до РЗ "Полиция" при СДВР и РДВР в страната се изпраща Регламент №1338/2001 г. на Съвета на Европейската общност, който да послужи при разработването на планове за организиране на полицейската дейност по предотвратяване, пресичане и разкриване на престъпления, свързани с изготвяне и разпространение на подправени европари.

та на отчетност за извършваната превантивна дейност на полицията (с изключение на опитите за престъпления, регистрирането на които се извършва с информационно-статистическата карта “Съобщение за извършено престъпление”).

От проведената анкета и разговорите с ОР, работещи по линията, се очерта ограничена по обем **обща и индивидуална превантивна работа**. Делът на анкетираните, осъществили дейност с общопревантивна насоченост, е между 1,3% и 37,3% за различни видове мероприятия (вж. т. 1, §3, Глава трета). Информация за взети мерки за индивидуална превенция дават около 15% от анкетираните служители. Разбира се, това не са изчерпателни данни, но и при наличност на такива направеният извод не би се променил.

Пак поради липса на централизирана отчетност не могат да се посочат данни за **предотвратени случаи на изготвяне и разпространение на подправени парични знаци**. Анкетата не може да служи като достоверен източник по този показател поради фактически неточности на информацията, дадена от част от анкетираните служители. В някои от анкетните карти се посочват големи бройки – по 30-50 предотвратени престъпления, свързани с разпространение на фалшиви пари. Но от допълнителните пояснения става ясно, че това са опити (пресечена престъпна дейност) и даже довършени престъпления.

Общата представа от проведеното изследване по отношение на предотвратяването на престъпна дейност в нейния ненаказуем стадий е за съвсем ограничен обем работа. Трябва обаче да се отчита обстоятелството, че с разкриването на десетки вече печатници на фалшиви пари е предотвратено разпространяването им (например фалшификаторите са заловени в момент на изработване на първите партии ППЗ) или то е пресечено в по-късни моменти, но е ограничен размерът на вредите. С разкриването на немалко “депа” на големи количества фалшива валута е предотвратено тяхното разпространение в страната, изнасянето им през граница и прокарването им в обращение в чужбина.

Според статистическата отчетност полицейската дейност по **пресичане на производство и разпространение на ППЗ** също е в ограничени размери. За периода 2006–2008 г. полицейската статистика

отчита само 36 регистрирани опита. За 2006 г. опитите са 10: от тях 6 са за престъпления по чл. 244, ал. 1 и 4 – по чл. 245 от НК. През 2007 г. регистрираните опити са 11: 10 по чл. 244, ал. 1 и един по чл. 244, ал. 2 от НК. През 2008 г. са регистрирани 14 опита по чл. 244, ал. 1 и един – по чл. 245 от НК.

В действителност пресечените опити за прокарване в обращение на фалшиви пари са многократно повече. Те обаче са останали в сферата на латентността. За тях или не е съобщено от пострадали лица, които навреме са установили деянията преди да бъдат довършени, или не са попълнени съответните статистически карти и не са въведени в информационно-статистическата система.

В тази връзка трябва да се отчете едно специфично обстоятелство по отношение на пресичането на прокарване в обращение на подправени пари. Както се посочва и в полицейски анализи, стотици лица се залавят в опити за обменяне, пазаруване или плащане на услуги с фалшиви пари. Но голяма част от тези лица се оказват жертви на пласьори и без знание за подправката извършват вторично прокарване в обращение на ППЗ.

При пренасянето през граница на подправени пари също има много опити за престъпления по чл. 244, ал. 1, пр. 4 от НК, но при малък брой случаи, фигуриращи в статистическата отчетност. Причината за това е неправилната наказателноправна квалификация на голяма част от деянията на заловени с подправени пари лица, пътуващи от България за други страни, преди обаче да преминат държавната граница. В повечето случаи извършителите се подвеждат под отговорност за държане в големи количества на ППЗ (чл. 244, ал. 2 НК), а не за опит за изнасянето им през граница, поради много трудното доказване на престъпния умисъл.

Изразена в числа и проценти превантивната дейност на специализираните полицейски звена и служители не е голяма по обем. При оценяването обаче на извършената полицейска превантивна работа по линия на престъпления с ППЗ, не трябва да се проявяват формални максималистични изисквания, а да се отчитат реалните възможности с оглед функциите и задачите на отделните звена. Следва да се отчита и генералната превенция на своевременното разкриване на престъпленията. Така че, оценена в съвкупност, дей-

ността на полицията по реализиране на различни по характер и насоченост превантивни мерки или оперативни мероприятия с превантивно въздействие е с краен положителен ефект, изразяващ се в значително ограничаване на явлениято.

3. Взаимодействие при осъществяване на полицейската превантивна дейност

3.1. Взаимодействие между специализираните полицейски структури за противодействие на престъпността в сферата на фалшификациите на пари

Много трудно е да се разграничат съвместните превантивни мероприятия на специализираните оперативно-издирвателни звена от трите полицейски структури – ГДБОП, Икономическа полиция и Гранична полиция, от тези по разкриване на престъпления, тъй като превантивна роля и действие имат не само специално планирани инициативи, а и всички провеждани оперативно-издирвателни мероприятия. Известна количествена представа за обема на провежданите съвместни мероприятия с преимуществено превантивна цел дава информацията от проведената анкета.

Най-активно е взаимодействието със звената на *Икономическа полиция* на централно и териториално равнище – 30% от респондентите са посочили случаи на осъществено взаимодействие. То се изразява в организиране на общи тематични превантивни и специализирани полицейски операции, проверки на печатници, ателиета и други обекти, обмен на информация при случаи на разпространение и др.

Осъществени контакти със служители от *структурите на ГДБОП* отбелязват 25,3% от анкетираните служители от ИП и ГП. Съвместните действия се отнасят до участия в проверки, обучения и обмен на информация.

Контакти със служители от *Гранична полиция* са осъществили 6,7% от анкетираните лица от ИП и ГДБОП. Контактите се отнасят основно до подаване на сигнали за оперативно интересни лица с оглед последващо извършване от митническите органи на т.нар. “щателни проверки”, с което се пресича пренасяне през граница и прокарване в обращение на ППЗ в други страни. Въпреки ниския процент, посочен в анкетата, взаимодействието на звената и служите-

лите от Икономическа полиция и ГДБОП със звената на Гранична полиция е активно и ефективно. Предотвратените опити за изнасяне от България на ППЗ при извършени по сигнал щателни митнически проверки показват, че това е основен способ за пресичане на трансгранично разпространение на ППЗ. Нужни са обаче своевременна информация от органите на ГДБОП и ИП и бърза реакция от граничните полицаи и впоследствие – от митническите служители.

3.2. Взаимодействие между специализираните оперативно-издирвателни звена и други структури на МВР

Криминална полиция

Контактите на ОР от Икономическа полиция и ГДБОП със служители от Криминална полиция са доста активни – 29,6% от анкетираните са посочили случаи на осъществено взаимодействие, докато по обясними причини тези на Гранична полиция са епизодични. Взаимодействието се изразява в участие в съвместни операции по пресичане на престъпна дейност¹⁶⁶, установяване на лица и на тяхното местонахождение, проверки на лица от криминалния контингент и др.

Поради близостта и преплитането между контингента от лица, които разпространяват фалшиви пари, с този по криминална линия, контактите със служители от звената на Криминална полиция са наложителни не само при разкриване на престъпления с ППЗ, но и по отношение обмена на информация с оперативно-превантивна стойност и осъществяването на различни превантивни мероприятия. Информацията от ОР по криминална линия е изключително полезна за насочването към лица, които са потенциални производители или пласьори на фалшиви пари и особено за такива, за които има данни, че замислят извършване на такива престъпления, за обекти с оглед ползването им като производствени и складови бази, за места за прокарване в обращение на ППЗ. Освен това, сигнали за замисляне или подготвяне на фалшифициране на пари или за разпространение на ППЗ, за криминогенни фактори и уязвими места, за рискови

¹⁶⁶ По сигнал оперативна група от Криминална полиция и звеното за борба с организираната престъпност при ОДМВР-Благоевград задържа гръцки гражданин от Пирея, който иска да напусне България през ГКПП “Кулата”. В чанта в книжен плик са намерени 100 банкноти по 200 евро, купени в гр. Сандански (архив на отдел “ИП” при ГДКП-МВР, 2007 г.).

групи и за конкретни лица, по отношение на които е нужна превантивна полицейска намеса (например предприемането на индивидуални превантивни мерки) могат да се получат от доброволни сътрудници, които се ползват от ОР по криминална линия в средите на разпространители на дрога, наркомани, проститутки, крадци, измамници.

Не са редки случаите, когато, съвместно със служители от звената “Престъпления по пътищата”, се установява пренасяне с автомобили на ППЗ, с което се пресича по-нататъшното им разпространение¹⁶⁷.

Както показва проучената информация, много ценна с оглед предотвратяване и пресичане на престъпления с ППЗ е информацията от оперативните органи, обслужващи затворите, за: фалшификатори на пари, ценни книжа и документи, лица, изтърпяващи наказание “лишаване от свобода”, споделили намерения да продължат да се занимават със същата дейност след като излязат на свобода; неустановени при разследването съучастници и места за съхраняване на готова продукция; неиззети в хода на наказателното производство печатарски и компютърни устройства, хартия и други материали.

Охранителна полиция

Взаимодействието със служители от Охранителна полиция също може да се оцени като сравнително активно. Осъществявани контакти с полицаи от звената по охрана на обществения ред отбелязват 28,9% от анкетираните: съвместно участие в СПО, проверки на обменни бюра, пазари и други места, където се разпространяват фалшификати; довеждане на лица в полицейските управления и провеждане на беседи с тях; съставяне на предупредителни протоколи и др.

Ролята на служителите от Охранителна полиция е важна не само по отношение на предотвратяването и пресичането на престъпления с ППЗ, но и на осъществяването на общи и индивидуални превантивни мерки. Възможностите за разширяване обхвата на из-

¹⁶⁷ Служители от Икономическа полиция при ОДМВР-Пазарджик, съвместно с група “Престъпления по пътищата”, задържат 53-годишен мъж от Монтана, с. Габровница, превозващ с лек автомобил голяма сума НПЗ – 200 банкноти по 100 евро (архив на сектор “Фалшификации” при ГДБОП-МВР, 2008 г.).

вършваната от Охранителна полиция превенция на престъпността в сферата на фалшификациите на пари са в следните направления:

- наблюдение и контрол над лица от рискови групи: освободени от места за лишаване от свобода фалшификатори, пласьори, крадци и др.;
- устно и писмено предупреждаване на конкретни лица;
- проверка на достоверността на информацията за замислени или подготвяни престъпления;
- осъществяване на задачи при извършвани тематични превантивни операции и охранителни обследвания на обекти, които могат пряко или косвено да подсказват за складиране на партиди ППЗ или материали и за използване на техника в регламентирани или нерегламентирани места за фалшифициране на банкноти и монети;
- задържане на лица при прокарване в обращение на ППЗ;
- виктимологична превенция:
 - ✓ уведомяване на населението по различни начини и поводи за появяването в страната, областта или населеното място на фалшиви пари и на случаи на измамени продавачи, възрастни хора и др. ;
 - ✓ поддържане на контакти с кметове на населени места, редактори на местни вестници и кабелни телевизии с оглед организиране на инициативи за повишаване информираността на населението и т.н.

За целта във всяко ОДМВР и РУМВР трябва да бъде създадена система за:

- непрекъсната и двустранна връзка между оперативния и охранителния състав (полицейски и младши полицейски инспектори, полицаи по патрулно-постова дейност) за бърз обмен на сигнали за поява на фалшиви банкноти и монети в различните селища на страната, включително малките градове и селата;
- подаване на информация за рискови групи и за конкретни лица – евентуални производители и пласьори, върху които е необходимо да се осъществява наблюдение;
- запознаване на служителите от Охранителна полиция с признаците на фалшивите парични знаци, както и със способите, чрез които действат престъпниците за пласирането им и за отвли-

чане вниманието на измамените лица;

- овладяване от полицаите по охрана на обществения ред на познания за даване на указания на търговци, служебни лица и граждани как могат да разпознават ППЗ, как трябва да постъпват и към кои органите и институции да се обръщат, когато установят в момента или впоследствие, че са получили подправени банкноти или монети;

- инструктиране по тактиката на задържане на лица при типични ситуации на прокарване в обращение на ППЗ.

Полицейски и други структури на МВР

На централно и териториално ниво по различни случаи се осъществява взаимодействие със звена и служители от *Пътна полиция* с оглед пресичане на разпространение на ППЗ при използването от пласъори и други участници в престъпната дейност на МПС, със служители от *отдел "Охрана на банкови обекти и сигурност"* при Дирекция "Специализирани полицейски сили" при организиране на общопревантивни мероприятия и с други структури на МВР.

При проведената анкета 9,6% от ОР от ГДБОП и ИП са посочили, че са контактували с органи на *Националната служба за сигурност* (сега ДАНС) във връзка с осъществяване на превантивни мероприятия. Проучените оперативни материали също показваха ефективно сътрудничество, приключило с пресичане на престъпна дейност по производство и разпространение на ППЗ.

3.3. Международно полицейско сътрудничество

Сътрудничеството на българските специализирани структури с чуждестранни служби и международни полицейски организации за противодействие на фалшифицирането на пари има изключително важно значение с оглед транснационалния характер на явлението. Това сътрудничество датира още от началото на миналия век, като с ратифицирането на Женевската конвенция от 1929 г. с указ на цар Борис III от 1930 г. се регламентира взаимодействието между българската полиция с чуждестранните полицейски органи и емисионни институции [43, 8-9].

През последните 15-20 години взаимодействието на структурите за борба с организираната престъпност, Икономическа и Гра-

нична полиция по линия на международното сътрудничество се изразява във взаимно информиране за производство и разпространение на ППЗ на териториите на страните, извършване на съвместни полицейски действия и разследвания, събиране на веществени доказателства по отношение на обвиняеми. Редица печатници на фалшиви долари, германски марки и евро са разбити по сигнали и с участието на служители от Сикрет сървис на САЩ, Европол и на полицейски служби от страни, където се разпространяват произведени в България ППЗ. Разкриването на печатници и неутрализирането на дейността на ОПГ и на отделни лица имат решаващ превантивен ефект, изразяващ се в пресичане изработването на фалшиви пари и предотвратяване на тяхното разпространяване в страната и чужбина.

С участието на служители от ГДБОП, отдел “Икономическа полиция” при ГДКП и техни областни звена са разкрити престъпни мрежи за прокарване в обращение на фалшива валута от българи в други страни.

С информационно-превантивен ефект е участието на български полицейски служители в обучителни семинари и форуми на балканско, европейско и световно равнище, както и в работни срещи с представители на Интерпол, Европол, специални и полицейски служби на различни страни за запознаване с положителни практики, иззети фалшификати, задържани лица и ОПГ.

От 2007 г. с приемането на България в Европейския съюз се развива нова форма на международно сътрудничество – създаване на съвместни екипи за разследване с участие на органи на прокуратурите и на специализирани полицейски звена от страни членки на ЕС и с информационно-аналитична, логистична и финансова подкрепа и контрол от страна на Европол. Екипите се създават на основата на споразумения, съгласно чл. 13 на Рамковото решение от 29 май 2000 г. на Съвета на ЕС. Целта на СЕР е да се локализируют и ликвидират предполагаеми производствени и съхранителни бази на европари, да се установят и подведат под наказателна отговорност лица от по-високите етажи на престъпни структури, като крайният ефект е предотвратяване и пресичане на фалшифицирането на общата европейска валута.

Първият съвместен екип за разследване (2007-2008 г.) е между ГДБОП-МВР и Федералната криминална служба на Република Гер-

мания с водещото участие на прокуратурите на двете страни. Този СЕР е и първият, използван от страните членки в сферата на фалшифицирането на парични знаци. Общите координирани действия на двете полиции, осъществени с подкрепата на Европол, имат като резултат пресичане на трансгранично разпространение на голямо количество банкноти от 200 евро от най-висококачествения фалшификат с индикатив Common Class EUA200P3a от съхранителна база, намираща се в София, до краен купувач в Германия. Разкрита е организирана престъпна група, занимаваща се със съхранение и разпространение на ППЗ¹⁶⁸. В рамките на едногодишните действия са задържани лица, сред които и българи, и в други европейски страни. Осъществени са действия от полициите на Германия, Австрия, Босна и Херцеговина. Отчита се значително намаляване на броя на засечените фалшификати от този клас в Европа.

От март 2009 г., също с едногодишен срок, действа вторият съвместен екип за разследване между прокуратурите и полициите на България и Испания. Целта на съвместните оперативно-издирвателни мероприятия е локализиране и разкриване на печатници и предотвратяване разпространението на неистински банкноти от 100 и 200 евро.

3.4. Съвместни превантивни мероприятия с институции и организации извън системата на МВР

С оглед естеството на престъпленията с ППЗ, от съществено значение за превенцията на явлениято е сътрудничеството с *банкови и други финансови институции*. Превантивният ефект от контактите и съвместните инициативи на полицията, банковите институции и обменните бюра се изразява в активизирането им да съобщават за установените случаи на прокараването в обращение на ППЗ, както и в повишаване готовността на служителите, работещи на каси, за бързо и адекватно реагиране при опити на клиенти да извършват

¹⁶⁸ Съвместната полицейска операция е проведена на 20 март 2008 г. Иззети са неистински банкноти основно от 200 евро на стойност 644 хил. евро. Основното количество от 340 хил. евро е открито в наето помещение в бившата баня "Мадара". В момент на сделка за покупко-продажба на ППЗ са иззети 12 600 евро, в един от претърсените апартаменти – 500 неистински купюри. На друг адрес е открита работилница за печатане на фалшиви документи, готова продукция (български лични карти, паспорти и свидетелства за управление на МПС) и незаконно притежаван пистолет. Двата арестувани основни участници в ОПГ, на 39 г. и 41 г., са криминално проявени с многобройни регистрации, но без подозрения дотогава за търговия с фалшива валута (архив на сектор "Фалшификации" при ГДБОП-МВР).

различни операции с фалшиви пари¹⁶⁹.

Над една трета – 39,3%, от анкетираните ОР са отбелязали проведени съвместни инициативи. Най-често това са периодични срещи, целта на които е да се активизира получаването на своевременно информация за засечени ППЗ и за лицата, които ги прокарват в обращение. Организират се работни срещи и семинари за обмен на информация, запознаване с признаците на подправените парични знаци, способите за извършване на престъпления и т.н.

Важно значение за регламентиране на институционалните контакти между органите на полицията и финансовите институции има подписаното на 7 ноември 2003 г. Споразумение между БНБ и МВР за съвместна дейност по противодействие на фалшифицирането на парични знаци. Споразумението е в изпълнение на разпоредбите на Регламент №1338/2001 на Съвета на Европейската общност за предприемане на мерки за защита на еврото от фалшифициране. Със споразумението е създаден Национален център за анализ на неистински и преправени парични знаци в БНБ, който събира, анализира и обобщава статистически и технически данни, чрез които подправените банкноти и монети могат да бъдат идентифицирани. Със същото споразумение е създаден и Националният оперативнo-координационен център при МВР, на който НЦА предоставя всички необходими данни за регистрираните български и чуждестранни парични знаци.

На централно ниво се провеждат работни срещи със служители от НЦА при БНБ с цел получаване на информация за предадени и установени подправени банкноти и монети, качество и ползвани технологии при изготвяне на фалшификатите и т.н.

Взаимодействието със служителите на *Агенция “Митници”* при Министерство на финансите е сравнително активно и се изразява предимно в подаване на полицейски данни, пряко или чрез зве-

¹⁶⁹ През януари 2008 г. по сигнали и с активното съдействие на ТБ “ДСК”-клонове Бяла Слатина и Козлодуй чрез съвместни ОИМ на служители от ИП при ОДМВР-Враца, РУМВР-Мездра и РУМВР-Козлодуй е установен неизвестен извършител, обменил или направил опити да обмени фалшиви банкноти от 200 евро. Фалшификатите са с много добро качество, разликите се установяват само под микроскоп. Извършителят се оказва млад човек на 32 г., с основно образование, живущ в с. Бутан, Врачанска област. Успял е да измами и други лица, на които е “продал” банкноти (архив на СИП при ОДМВР-Враца и отдел “ИП” при ГДКП-МВР).

ната на Гранична полиция, с цел извършване на щателни митнически проверки на лица, които имат намерение да пренесат през ГКПП фалшиви пари.

Особено полезни за целите на виктимологичната превенция са контактите с *журналисти*. Малка част обаче от анкетираните служители от Икономическа полиция и ГДБОП – 13,3%, са имали такива контакти, изразяващи се в оказване на съдействие при осъществяването на полицейска виктимологична превенция – съобщаване на случаи на измами на граждани и търговци, предупреждаване на населението, организиране на тематични предавания. Невисокият процент вероятно се дължи на това, че контакти с медии се осъществяват не пряко от служителите, а от пресцентровете/служителите по превенция към съответните структури на МВР. Сътрудничеството със средствата за масово осведомяване е ефективен, но недостатъчно използван от полицията ресурс за превантивна дейност, при това с минимален разход на време и сили.

Отделни контакти са отбелязани с органи на *Военна полиция при Министерство на отбраната*. Подадени от тях сигнали са предотвратили или пресекли престъпна дейност по разпространение и производство на ППЗ¹⁷⁰.

4. Фактори, влияещи върху ефективността на превантивната дейност

Сравнително ограниченият обем на осъществяваната от специализираните полицейски органи превантивна дейност по отношение на изготвянето и разпространението на подправени парични знаци е предпоставен както от фактори с общ характер, влияещи по принцип върху ефективността на полицейската превантивна дейност, така и от фактори, специфични за конкретния вид престъпления.

¹⁷⁰ От служба “Сигурност – Военна полиция и ВКР” при Министерство на отбраната е получен сигнал за криминално проявено лице от Ловеч, съдено за убийство, живущо във Велико Търново, че с още двама души е закупил техника за печат и консумативи на голяма стойност. Към момента са отпечатани фалшиви банкноти от 50 лв. на стойност 7-8 млн. лв. Предполагамото местонахождение на печатницата е във Велико Търново. Вероятен разпространител е криминално проявено лице, внасящо автомобили втора употреба от чужбина. Една от схемите за прокарване в обращение на ППЗ е изпращане на пощенски записи от селски към градски пощенски клонове (архив на сектор “Фалшификации” при ГДБОП, 2005 г.).

4.1. Общи фактори

- *Липса на отчетност на превантивната дейност.* Въпреки изричните разпоредби (чл. 25, чл. 26 и чл. 27 и §2 от преходните и заключителните разпоредби) на Инструкцията за превантивната дейност на полицията от 2006 г., и до момента не са разработени карти-образци за отчитане на различните видове общопревантивни и индивидуалнопревантивни мероприятия и за предотвратени престъпления.

Липсата на статистическо наблюдение, отчет, анализ и контрол върху осъществяваната от полицейските служители превенция на престъпността е базова причина, влияеща негативно върху нейното състояние и ефективност. Като демотивиращ фактор, конкретно по отношение на фалшификациите на пари, тя е посочена от 26,4% от анкетираните служители от ГДБОП, Икономическа полиция и Гранична полиция. Отбелязва се, че в териториалните звена не се събира и систематизира документация, която да позволи да се извлече статистика даже за законово регламентирания превантивни полицейски мерки (сигнални писма, предупредителни протоколи и др.).

Проблемът е принципен и изисква правилно решаване на многократно поставяния и незагубващ своята актуалност проблем за критериите и показателите за оценяване на полицейския труд и в частност на труда на оперативно-издирвателните органи. Фактичното изключване на превантивната дейност като критерий е причина през изминалите две десетилетия тя да се възприема като допълнителна, затрудняваща и обременяваща дейност, а не като органична част от оперативно-издирвателната работа, която трябва да предхожда, съпътства и последва разкриването на престъпления.

- *Липса на достатъчно време за осъществяване на превантивна дейност по линията.* Този фактор е отбелязан от 20% от анкетираните. Това е вярно само отчасти, и то за служители, работещи по много линии на обслужване, в големи полицейски звена с тежка оперативна обстановка. Всъщност недостигът на време е по-скоро удобно оправдание и е свързано с отбелязаната по-горе липса на отчетност на превантивната дейност, в резултат на което тя стои формално на вниманието както на ръководния, така и на оперативния състав.

- *Недостатъчна подготовка за провеждане на превантивна дейност.* За планирането и организирането на целенасочена и резултатна превенция на явлението в национален и териториален план е задължително специализираните ОР да имат необходимите теоретични криминологични познания за превантивната дейност, и в частност – за видовете полицейски превантивни мерки и за нормативната уредба, която ги регламентира. При проведената анкета се установи, че немалко ОР нямат достатъчно познания например за предотвратяването на престъпления като вид превенция и на кой етап от неправомерната дейност може да се осъществи.

4.2. Специфични фактори

- *Недостатъчно информационно осигуряване на ОИД по линията.* На първо място като фактор, затрудняващ осъществяването на превенцията на престъпността в сферата на подправката на парични знаци и разпространението на фалшификати, посочен от всички анкетирани полицейски служители, се открие липсата или недостатъчната изпреварваща информация, която да дава възможност за предотвратяване и пресичане на престъпления и за осъществяване на други форми на превенция. Като причини за това се посочват:

- ✓ *липса на система за обмен и съхраняване на информация с оперативно-превантивна стойност между полицейските звена* – 59,3% от респондентите. Всъщност такава система нормативно съществува с изграждането в началото на 2004 г. на Националния оперативно-координационен център към ГДБОП. Центърът е контактната точка с Националния център за анализ при БНБ, Европол и други служби. Но НОКЦ не разполага с отделен щат, което до момента не му позволява да разгърне разписаните му функции и задачи. Това не дава възможност реално да се почувства ползата от неговото съществуване по отношение на информационното захранване на работещите по линията служители не само от ГДБОП, но и от Икономическа и Гранична полиция. Биха могли например да се извършват периодични обобщения и анализи на изпращаната от НЦА при БНБ богата база данни за изследваните и регистрирани по различни показатели фалшиви български и чуждестранни парични знаци, да се търсят корелации между характерните им признаци, способите на подправяне, местата на пласиране и т.н. с цел да се на-

сочват служителите от оперативните полицейски звена към евентуални местонахождения на печатници или монетарници и към други оперативно значими обстоятелства.

Както беше посочено, много полезна за установяването на разпространители на ППЗ и за пресичане на престъпната им дейност е създадената през 2003 г. централизирана база данни в отдел “Икономическа полиция” при ГДКП-МВР за засечени лица и подправени български и чуждестранни парични знаци. Първоначално масивът се захранва редовно с актуална информация, която се подава на 3 месеца от секторите “Икономическа полиция” при ОДМВР. Но от февруари 2007 г. със заповед на Главния секретар на МВР е разпоредено данни да се изпращат на 6 месеца. От септември същата година е отменено изцяло задължението за изпращане на такива данни. Основанието е “успокояването” на оперативната обстановка по линията. По собствена инициатива само отделни СИП при ОДМВР продължават да изпращат данни. Така изключително ценната инициатива на Икономическа полиция е загубила до голяма степен своето предназначение и не изпълнява първоначалния замисъл, тъй като не се захранва с пълни и актуални данни. Това може да се отчете като сериозна управленска грешка. Както сочи практиката на европейските и други страни, фалшифицирането на пари и ценни книжа е линия, която непрекъснато и стриктно се наблюдава, за да могат да се следят тенденции и да се долавят обезпокояващи симптоми в паричното обращение.

Липсата на единен информационно-оперативен център за полицейските звена по линията води до голям разход на време, сили и средства за получаване на едни и същи данни и до дублиране на работата по едни и същи случаи и лица от различни звена. Това не дава възможност и за получаване на пълна и достоверна информация на централно ниво, която във всеки момент да позволява да се представи реална картина на състоянието и на настъпващите количествени и качествени изменения на престъпността. При изследването нееднократно беше констатирано, че има разминаване между данните в обобщените справки на ИП и ГДБОП с данните от централната полицейска статистическа отчетност. Нуждата от пълни и непротиворечиви данни и досега беше наложителна не само за ана-

литичната дейност, но и поради периодичните искания на данни за престъпления и фалшификати от Европол за специализираната информационна система, наречена “аналитичен работен файл”, към който Министерството на вътрешните работи на България е включено още в предприсъединителния период към ЕС. А след влизането на страната в Евроразоната захранването с информация на базите данни на Европол и Европейската централна банка ще стане задължително.

✓ *Липса на система за обмен и съхраняване на информация с оперативно-превантивна стойност с чуждестранни полицейски служби, Интерпол и Европол*, посочена като причина от 32,7% от анкетираните ОР. С оглед трансграничния характер на голяма част от престъпленията, свързани с производство и разпространение най-вече на чуждестранна валута, такава система е нужна и много важна за получаване на своевременно информация за лица, пренасящи през граница ППЗ от и за България, за предотвратяване или пресичане на тяхното разпространение и ограничаване мащабите на явлението и на вредоносните му последици. Немалкият дял на анкетираните полицаи, които са посочили тази причина, вероятно се дължи на неинформираност за съществуващите възможности, тъй като контактите се осъществяват предимно от централните структури. Но такава система съществува и действа много ефективно. Информация за лица и фалшиви пари може да се получава и изпраща по линия на международния полицейски обмен чрез Дирекция “Международно оперативно полицейско сътрудничество” при МВР. Явно служителите от териториалните звена не са добре информирани за възможностите и за реда за ползване на данни от полиции в други страни и от автоматизирани информационно-издирвателни системи на международните полицейски организации.

✓ *Ограничена информация от оперативни източници, най-вече поради недостатъчно доброволни сътрудници с възможности да научават и предоставят информация за замислени или подготвящи се подправки, пренасяне през граница или разпространение на подправени парични знаци, както и за лица, представляващи оперативен интерес* – 34,7%. Процентът не е много висок, но при изследването това се очерта като много сериозен проблем, свързан със съ-

щинската оперативна работа за противодействие на престъпността в сферата на фалшифицирането на пари и разпространението на ППЗ.

До голяма степен информационната база за осъществяване на мероприятия по превенция на фалшификациите на пари се формира в резултат на целенасочено събиране, систематизация и анализ на оперативно значими данни. Тук от ключово значение е осигуряването на постоянно действащи оперативни източници на изпреварваща информация. Такава информация може да постъпва от всички разгледани източници в разработката “Оперативно-издирвателна дейност за разкриване на престъпления, свързани с изготвяне и разпространение на подправени парични знаци”, сред които с голяма важност за предотвратяването и пресичането на престъпления с ППЗ са доброволните сътрудници. Според изследователската информация разкриването на печатници за фалшиви пари и на ОПГ за производство и разпространение на ППЗ е по сигнали, от една страна, на Сикрет сървис, Европол и чуждестранни полицейски служби, а от друга страна, по сигнали от доброволни сътрудници.

Поради широкия спектър на лицата, представляващи оперативен интерес по отношение на производство и разпространение на ППЗ, за целите на превенцията ефективно могат да се ползват не само сътрудниците на служителите по линията, но и на всички ОР от звената. Важна е насоката на обучението им и на поставените задачи, а именно да долавят признаци на замисляни и подготвящи се престъпления, за да има възможности за предотвратяването им, за пресичане на престъпната дейност на стадия на приготвянето или опита или за нейното разкриване преди фалшификатите да са напуснали печатниците и “депата” и да са попаднали у пласъорите.

- *Недостатъчно познаване на оперативната обстановка по линията.* Това се открие като цялостно впечатление от изследователската информация за немалка част от служителите от звената на ГДБОП, ИП и ГП. При анкетата, например, делът на респондентите, които не са отговорили поради липса на практика или виждане по проблемите, достига до 30-40% при отделни въпроси. Освен това немалка част от дадените отговори са много общи, като явно личи, че не е осъществявана конкретна дейност.

Липсата или единичните регистрирани престъпления, свързани с производство и разпространение на ППЗ, което може да се дължи и

на висока латентност, е причина за намалено внимание и подценяване опасността от регионалното им проявление. Освен това, за целите на превенцията е нужно да се познава и състоянието на явленията в съседни региони и в страната, както и актуалният и от минали периоди криминален контингент по линията и по сродни линии – подправка и разпространение на документи, електронни платежни средства и др.

- *Недостатъчна координация и взаимодействие между полицейските звена и служители* Това е един от най-сериозните проблеми не само при получаването на информация с превантивна стойност, но и при организирането и осъществяването на полицейски действия с превантивна насоченост. Неудовлетвореност от съществуващото положение изразява основната част (80%) от анкетираните служители. Отново се посочват липсата на обмен на информация и на обратна информация, несъгласуваността на действията при провеждане на съвместни операции и др. Това води до дублиране на работа и ниски резултати.

Проблемите по отношение на координацията и взаимодействието са в две насоки. От една страна се акцентира върху откъснатостта на секторите “ИП” и особено на секторите за борба с организираната престъпност при ОДМВР от районните управления на МВР. От друга страна се посочва продължаващото дублиране в работата по линията между структурите на ГДБОП и Икономическа полиция. Това дублиране се дължи не толкова на неразграничени функции по закон, колкото на недобре уредена задължителна процедура на предаване на получена оперативна информация по компетентност. Причината трябва да се търси и в сериозните слабости в системата за отчитане на полицейския труд и оценката му преди всичко по броя на т.нар. “картони”, без съдържателен анализ на дейността.

Проучените оперативни материали показаха, че по ОПГ за производство и разпространение на ППЗ са работили и звена на Икономическа полиция (отдел “ИП” при ГДКП, СИП при ОДМВР-Русе, Враца, Пазарджик, Разград и др.). В същото време служители от звената за борба с организираната престъпност са работили по доста случаи на извършени еднолично или в обикновено съучастие престъпления, без да е имало данни или да са търсени такива за организирана престъпна дейност. Освен това, в някои ОДМВР е рабо-

тено по едни и същи лица и случаи и от двете структури. Липсата на взаимно информиране и взаимодействие е попречила престъпната дейност да бъде пресечена на много по-ранни етапи с ограничаване на нанесените щети на български и чуждестранни граждани и институции.

- *Недостатъчна подготовка за провеждане на превантивна дейност по линията.* Този проблем е посочен само от 8,7% от анкетираните полицаи, но той има съществено значение. За да може целенасочено и резултатно да се планират и осъществяват превантивни мероприятия, е нужно, на първо място, да се познава, макар и най-общо, цялата система от мерки, които държавата, банките и други институции предприемат за ограничаване фалшифицирането на пари, за ролята на медиите и на обществеността в тази насока. На второ място, са нужни знания за подходящите и даващи ефект специфични превантивни мерки по отношение на подправката на парични знаци и разпространението на фалшификати. На трето място, необходимо е детайлно да се познава оперативната обстановка: уязвими места, престъпен контингент. Това е свързано с целенасочено периодично обучение и обмяна на положителен опит между ОР от различни региони.

- *Трудно осъществяване на полицейската превенция на престъпността в сферата на подправка на парични знаци и разпространението на фалшификати.* Върху тази трудност беше акцентирано предимно при разговорите с ОР. Особеностите на престъпността, свързана с фалшифициране на пари и разпространение на ППЗ (висока силна степен на криминализация особено на пласъорите на фалшификати, широк обхват и мобилност на престъпния континент, гастролиращи извършители, причини от екзистенциален характер за извършване на част от деянията и др.), затрудняват провеждането и силно намаляват ефекта от предприеманите превантивни полицейски действия. До голяма степен това е организирана, нередко и професионална престъпна дейност, включително и в рамките на международни престъпни структури. За повечето от участниците в престъпните схеми, особено от ниските нива, тя е начин за осигуряване на средства за съществуване. За друга част от престъпниците е източник за обогатяване. Затова тази престъпност непрекъснато се въз-

произвежда и на извършителите трудно могат да повлияят мерки на обща и индивидуална превенция.

Предотвратяването на престъпната дейност в ненаказуемия ѝ стадий както по отношение на подправката на валута, така и на разпространението ѝ, също е с ограничени възможности и то при голям разход на сили и време.

Много трудно може да се пресече производство на фалшиви пари на стадия на приготвянето или опита. Това изисква информация “от първа ръка” за точното местонахождение на събитието, за времето, когато се предвижда да започне изготвянето на фалшификати. Нужни са и изключително бързи и навременни полицейски действия още преди да започне печатането/сеченето на пари, тъй като даже изготвянето на една банкнота или монета съставлява довършено престъпление.

Пресичането на прокарване в обращение на фалшиви пари на стадия на опита е често срещано, но то се извършва от банкови служители, продавачи, граждани и други пострадали лица. И в това отношение възможностите на полицейските органи са силно ограничени поради обективни обстоятелства: невъзможност на полицейските служители да бъдат в нужния момент на местата, където се правят опити за пласиране на фалшификати; подаване на сигнали от пострадалите лица с голямо закъснение и т.н.

Акценти по глава трета

1. Производството и разпространението на фалшиви парични знаци е многостранно явление от гледна точка на неговата детерминираност. Факторите (причините и условията) с общо и специфично криминогенно действие за извършване на престъпления и за разширяване на престъпната дейност могат да се обединят в следните групи:

- фактори с международен характер: глобализационни процеси в икономиката; либерализиране на визовите режими и граничния контрол; разрастване на транснационалната престъпност; съществуване на световни пари – свободно конвертируема валута (американски долари, швейцарски франкове и др. и от 2002 г. и общата

европейска валута – еврото);

- фактори в социално-икономическата сфера: влошаване на икономическото положение в България; активни инфлационни процеси и свързаното с тях падане на курса на лева като национална платежна единица; запазване на висок дял на сенчестата икономика; силно икономическо разслоение на населението, високо ниво на безработица и обедняване на голяма част от гражданите;

- пропуски и слабости в правното регулиране на обществените отношения, свързани с паричното обращение;

- фактори, свързани с криминологичната обстановка в страната: силно разрастване на престъпността; разширяване на криминалния контингент и обособяване на “прослойка” от професионални престъпници; експанзия на наркоманията; включване в предприемачески дейности на хора с користо обусловена антиобществена ориентация; висока степен на латентност на престъпленията с ППЗ;

- фактори в сферата на финансовата система и паричния оборот: непрекъснато увеличаване на обема на паричната наличност, намираща се в обращение; бавно развитие на системата за безналични сметки, операции и разплащания; увеличаване през определени периоди на стопанските операции с използване на налични парични средства; нарастване на дела на разплащанията между частни лица и фирми, както и на спестяванията и кредитите в евро и долари; зачисляване на емисиите на нови образци на национални и чуждестранни парични знаци;

- фактори от технологично и техническо естество: използване на нови полиграфически, компютърни и дигитални технологии и устройства; свободна продажба на необходимото полиграфическо, компютърно, металообработващо и друго оборудване, както и на нужните за изготвяне на фалшиви банкноти и монети материали; недостатъчна защитеност на паричните знаци; несъвършенство на средствата за проверка истинността на банкнотите;

- фактори с виктимогенен характер: отсъствие на навици сред населението за икономическо поведение и ниска осведоменост за правилата за извършване на сделки и други операции; проявяване на доверие при приемането на пари от търговци и граждани; слаба информираност на населението за появата в обращение на фалшиви

парични знаци;

- фактори с организационно-институционален характер:
 - ✓ недостатъци в дейността на банкови и небанкови финансови институции и на доставчици на услуги: неизпълнение на законовите разпоредби от служители от финансови институции, търговски и други обекти да задържат всички попаднали при тях банкноти и монети, които пораждат съмнения, че са подправени, и да ги изпращат до Националния център за анализ на БНБ; липса на система за обучение на персонала за разпознаване на фалшиви парични знаци; спестяване на разходи за снабдяване на обектите с устройства за разпознаване на невидими с просто око защити; нарушаване на реда за работа с пари от служебни лица; корупция във финансови и други структури;
 - ✓ недостатъци в дейността на полицията: ниска или недостатъчна разкриваемост на престъпленията; недостатъчна квалификация на оперативни работници и разследващи полицаи; слабости във взаимодействието между оперативни работници, разследващи полицаи и органи на прокуратурата; съществуване на “полицейски филтри” (нерегистриране на всички станали известни на полицейските органи случаи); корупция сред полицейски служители;
 - ✓ недостатъци в дейността на органите на съдебната власт: бавно съдопроизводство; прилагане на закона по целесъобразност, а не по законосъобразност; прояви на корупция; липса или противоречива съдебна практика и недостатъчна квалификация на следователи, прокурори и съдии; липса на координация и взаимодействие с полицията.

2. Всички страни в света, включително и България, са натрупали многовековен опит и практика в борбата с фалшификациите на национална и чужда валута. Важен дял в тази борба заемат превенцията и контролът върху явлениято. На международно равнище те се осъществяват чрез предприемането на правни, полицейски и други мерки. Приемат се международни правни актове, основен сред които е Конвенцията за борба с фалшифицирането на пари от 1929 г.

Държавите, между които и България, ратифицирали Женевската конвенция, имат задължение да унифицират законодателството си в тази сфера, да осигуряват координация на дейността на органите за борба с фалшификациите, да обезпечават обмен на информация по разкриването на производство на подправени пари и разпространението им. Активизира се интернационалното сътрудничество между банковите, полицейските и други компетентни институции. Силно развито е международното полицейско сътрудничество. Координиращ орган на борбата с международната престъпност в тази област е Генералният секретариат на Интерпол. Със създаването на Европейския валутен съюз и пускането в обращение на еврото борбата с фалшифицирането на европари става важно направление на дейност на Европейската полицейска служба "Европол".

3. Превенция и контрол на национално равнище се осъществяват чрез:

- законодателни мерки: наказателноправни и регулиращи паричното обращение в страната;
- икономически, финансови и организационни мерки: осигуряване на стабилност на икономическите параметри като основно средство за защита на националната валута; осигуряване на строг ред при изработването на нови монети и банкноти; периодично заменяне на стари с нови емисии банкноти; ограничаване на количеството на наличните пари в обращение чрез използване на безналични платежни средства; обучение на лицата, работещи с пари във финансовите институции, търговските и други обекти;
- технологична защита на паричните знаци от подправка;
- използване на технически средства за тестване истинността на паричните знаци;
- разширяване нивото на осведоменост на служителите от финансовите институции, правоохранителните органи, търговците и населението за признаците на истинските и фалшивите пари.

4. Превенцията на производството и разпространението на фалшиви български и чуждестранни парични знаци е нормативно регламентирана, съществена и важна част от цялостната оперативно-издирвателна дейност на специализираните полицейски органи за противодействие на явлението, наред с разкриването и разследва-

нето на престъпления. Тя се реализира чрез целия комплекс от оперативно-издирвателни мероприятия, осъществявани от служителите за борба с организираната престъпност, Икономическа полиция и Гранична полиция, в тясно взаимодействие с други структури на МВР, финансови и други институции, медии и обществеността.

Характерна особеност на престъпността в сферата на фалшифицирането на парични знаци е предпоставянето на различните видове престъпления – производство, държане, пренасяне през граница, прокарване в обращение, като предикатни и последващи фази в общ престъпен процес. Ето защо разкриването на предходната престъпна дейност има решаващо значение за недопускане извършването на следващата дейност. Разкриването на производство на фалшиви пари води до недопускане или ограничаване на разпространението им – държане, пренасяне през граница, прокарване в обращение. Превантивен ефект за ограничаване на явлението и на вредните последици от него има предотвратяването или пресичането на престъпните деяния. Но с оглед на обществения интерес с най-значими превантивни последици е разкриването на производствените бази (печатници и монетарници) и на “депата”, където се съхраняват големи количества фалшификати.

За ограничаване на производството и разпространението на подправени парични знаци специализираните полицейски органи осъществяват обща и индивидуална превенция, предотвратяване и пресичане на престъпления.

5. Общата полицейска превантивна дейност по отношение на престъпността в сферата на фалшификациите на парични знаци включва установяване на криминогенните фактори за извършване на престъпления, разработване и осъществяване на мерки за тяхното отстраняване и ограничаване.

Според информацията от проведеното изследване най-често използвани форми на обща превенция са: подаване на информация с превантивна насоченост до средства за масово осведомяване; изпращане на сигнални писма до банки, кметства, районни пощенски служби; вземане на мерки за отстраняване на установени причини и условия за извършване на престъпления в обекти; тематични превантивни полицейски операции по валутно-обменни бюра, заложни

къщи, банкови клонове, търговски обекти, пощенски клонове, бензиностанции, газ-станции; периодични гранични проверки на пътници.

6. Индивидуалната превантивна дейност, насочена към ограничаване на подправянето на пари и разпространението на фалшификати, представлява разработване, планиране и осъществяване от полицейските органи на мерки и мероприятия, насочени към установяване на лица, за които има данни и може да се предположи, че ще извършат престъпления, както и прилагане на мерки за разубеждаване на потенциално опасни лица да реализират замислите си или на мерки, пречатващи осъществяването на престъпния замисъл.

По изследователска информация полицейските служители: съставят предупредителни протоколи на лица, за които има достатъчно данни и се предполага, че могат да извършат престъпления; отправят устни предупреждения на лица, работещи в обменни бюра и други обекти, на лица, постоянно пребиваващи в граничните зони; провеждат срещи с управители на фирми, извършващи печатарски и рекламни услуги, с цел недопускане на изработка на фалшификати и др.

7. Дейността по предотвратяване на производство и разпространение на фалшиви пари включва разработването и осъществяването от полицейските органи на оперативни, охранителни и други мерки, насочени към:

- установяване на лица, замислили извършването на конкретни престъпления. Като данни, индикиращи замисъл за осъществяване на престъпна дейност, могат да послужат: споделяни намерения за организиране на производство, държане или разпространение на ППЗ; проявен интерес към литература и интернет сайтове за изготвяне на фалшиви пари; проявен интерес към начини и източници за снабдяване със специална хартия или метали, специализиран софтуер; провеждане на консултации с лица, притежаващи професионални знания и умения в технологиите, използвани при подправка на пари;

- разубеждаване и отказване на такива лица от започване на незаконна дейност или създаване на пречатваща обстановка, водеща до невъзможност за реализиране на замисъла;

- отстраняване на условията, благоприятстващи извършването на замисленото престъпление.

8. Пресичането на престъпна дейност може да се осъществи както на стадия на приготвянето към изработване и разпространение на ППЗ (търсене на съучастници, печатарски машини, компютри, принтери, хартия, метални сплави), така и на стадия на опита. Методиката и тактиката на пресичането на подготовката и особено на опитите за производство и разпространение на фалшиви пари се подчиняват на нуждата от оперативна работа “по горещи следи”. Необходимо е в кратки срокове да се осъществи комплекс от бързи и ефективни действия, за да не се допусне извършването или довършването на престъпленията, укриването на извършителите и унищожаването на следите от престъпната дейност.

9. Организацията на полицейската превенция на производството и разпространението на подправени парични знаци се основава на общата организационна схема на оперативно обслужване по линия на тези престъпления. Активизирането от началото на 90-те години на дейността на органите за борба с организираната престъпност, Икономическа полиция и Гранична полиция в тази насока е свързано с усложняването на оперативната обстановка. На национално ниво е обособена линия на работа по противодействие на престъпления, свързани с изготвяне и прокарване в обращение на подправени парични знаци, а в териториалните структури са определени служители по линията. Започва централизирано събиране, съхранение и анализиране на информацията.

Продължаващото утежняване на оперативната обстановка, свързано и с въвеждането на общата европейска валута през 2002 г., значимостта на проблема в международен план и особено новите задачи, които полицията трябва да изпълнява във връзка с поставените изисквания в процеса на присъединяването на България към Европейския съюз, са причина борбата с явлението да стане едно от приоритетните направления на дейност на органите на МВР. Организацията на полицейската работа по линията се привежда в съответствие с разпоредбите на Регламент №1338/2001 г. на Съвета на Европейската общност за определяне на необходимите мерки за защита на еврото срещу фалшифициране при използване на полицейски функции по предотвратяване, пресичане и разкриване на престъпления. През февруари 2004 г. в рамките на МВР е създаден На-

ционален оперативно-координационен център като специализирано полицейско оперативно-издирвателно и информационно звено на Министерството за противодействие на лица и структури, подправящи парични знаци и разпространяващи фалшификати.

10. Обобщени данни за осъществените мероприятия с превантивна насоченост на национално и териториално равнище от звената за борба с организираната престъпност, Икономическа и Гранична полиция по отношение на фалшификациите на пари и разпространението на ППЗ не могат да се посочат поради липса на отчетност за извършваната превантивна дейност на полицията. Но изследователската информация очерта ограничена по обем обща и индивидуална превантивна работа. Делът на анкетираните служители, осъществили дейност с общопревантивна насоченост, е между 1,4% и 39,6% за различни видове мероприятия. Информация за взети мерки за индивидуална превенция дават 10,1% от анкетираните служители. Предотвратяването на престъпна дейност в нейния ненаказуем стадий е в съвсем ограничен обем. Но с разкриването на десетки печатници на фалшиви пари е предотвратено разпространяването им или то е пресечено в по-късни моменти, с което е ограничен размерът на вредите. С разкриването на немалко “депа” на големи количества фалшива валута е предотвратено тяхното разпространение в страната, изнасянето им през граница и прокарването им в обращение в чужбина.

Според статистическата отчетност, полицейската дейност по пресичане на производство и разпространение на ППЗ във фазата на опита също е в ограничени размери. В действителност пресечените опити на прокарване в обращение на фалшиви пари са многократно повече, но по различни причини са останали в сферата на латентността.

Оценена в съвкупност, дейността на полицията по реализиране на различни по характер и насоченост превантивни мерки или оперативни мероприятия с превантивно въздействие, независимо от ограничените количествени параметри, е с краен положителен ефект, изразяващ се в значително овладяване на явлениято.

11. Много трудно е да се разграничат съвместните превантивни мероприятия на специализираните оперативно-издирвателни звена от трите полицейски структури – ГДБОП, Икономическа и Гранична полиция, от тези по разкриване на престъпления, тъй като

превантивна роля и действие имат не само специално планирани инициативи, а в една или друга степен – и всички провеждани оперативно-издирвателни мероприятия. Според информацията от проведената анкета, най-активно е взаимодействието със звената на Икономическа полиция, изразяващо се в организиране на общи тематични превантивни и специализирани полицейски операции, проверки на печатници, ателиета и други обекти, обмен на информация при случаи на разпространение и др.

Осъществени контакти – участия в проверки, обучения и обмен на информация, със служители от структурите на ГДБОП отбелязват 25,3% от анкетираните служители от ИП и ГП. Контакти със служители от Гранична полиция са осъществили 6,7% от анкетираните полицаи от ИП и ГДБОП. Контактите се отнасят основно в подаване на сигнали за оперативно интересни лица с оглед последващо извършване от митническите органи на проверки, с което се пресича пренасянето през граница на ППЗ.

Взаимодействието на ОР от Икономическа полиция и ГДБОП със служители от Криминална полиция и Охранителна полиция са доста активни. Контактите се изразяват в участие в: съвместни операции по пресичане на престъпна дейност; установяване на лица и на тяхното местонахождение; проверки на лица от криминалния контингент; проверки на обменни бюра, пазари и други места, където се разпространяват фалшификати; довеждане на лица в полицейските управления и провеждане на беседи с тях; съставяне на предупредителни протоколи; получаване на информация от оперативните органи, обслужващи затворите, за фалшификатори на пари, ценни книжа и документи, лица, изтърпяващи наказание “лишаване от свобода”, споделили намерения да продължат да се занимават със същата дейност след като излязат на свобода и т.н.

Ефективно сътрудничество с оглед пресичане на производство и разпространение на ППЗ е осъществявано със звена и служители от Пътна полиция, Националната служба за сигурност (сега ДАНС) и други структури на МВР.

12. Сътрудничеството между българските специализирани структури за противодействие на фалшифицирането на пари има изключително важно значение с оглед транснационалния характер на яв-

лението. През последните 15-20 години взаимодействието на органите на ГДБОП, Икономическа и Гранична полиция по линия на международното сътрудничество се изразява във взаимно информирани за производство и разпространение на ППЗ на териториите на страните, съвместни полицейски действия и разследвания, събиране на веществени доказателства по отношение на обвиняеми. Редица печатници на фалшиви долари, германски марки и евро са разбити по сигнали и с участието на служители от Сикрет сървис на САЩ, Европол и на полицейски служби от страни, където се разпространяват произведени в България ППЗ. Разкритите печатници и неутрализираната дейност на ОПГ и на отделни лица имат решаващ превантивен ефект, изразяващ се в пресичане на изработването на фалшиви пари и предотвратяване на тяхното разпространение в страната и чужбина.

От 2007 г. с приемането на България в Европейския съюз се развива нова форма на международно сътрудничество – създаване на съвместни екипи за разследване с участие на органи на прокуратурата и специализирани полицейски звена от страни членки на ЕС и с информационно-аналитична, логистична и финансова подкрепа и контрол от страна на Европол. Целта на съвместните оперативно-издирвателни мероприятия е локализиране и разкриване на печатници и предотвратяване разпространението на неистински банкноти евро. Реализирани са вече два съвместни екипа за разследване (2007-2009 г.) между ГДБОП-МВР и полициите на Германия и Испания.

13. Осъществяваната от специализираните полицейски органи превантивна дейност не заема необходимото място в противодействието на изготвянето и разпространението на подправени парични знаци. Това е предпоставено както от фактори с общ характер, влияещи по принцип върху ефективността на полицейската преванция, така и от специфични за конкретния вид престъпления фактори. Общи фактори са:

- липса на отчетност на превантивната дейност;
- липса на достатъчно време за осъществяване на превантивна дейност по линията.

Специфични фактори са:

- недостатъчно информационно осигуряване на ОИД по линията, дължащо се на: недобре действащи системи за обмен и съхра-

няване на информация с оперативно-превантивна стойност между полицейските звена, както и с чуждестранни полицейски служби, Интерпол и Европол; ограничена информация от оперативни източници за замислени или подготвящи се престъпления и за лица, представляващи оперативен интерес;

- недостатъчно познаване на оперативната обстановка по линията;
- недостатъчна координация и взаимодействие между полицейските звена и служители;
- недостатъчна подготовка за провеждане на превантивна дейност по линията;
- трудно осъществяване на полицейската превенция на престъпността в сферата на изготвянето и разпространението на ППЗ.

ПРЕПОРЪКИ

за подобряване организацията и повишаване ефективността на оперативно-издирвателната дейност за предотвратяване, пресичане и разкриване на изготвяне и разпространение на подправени парични знаци

През последните две десетилетия изготвянето и разпространението на подправени парични знаци се превърнаха в явление с тревожни мащаби, макар и без опасност за сригове във финансовата системата на страната. Фалшифицирането на пари стана една от сферите на организираната престъпност в България и съвместно поле на действие с международната престъпност.

Понастоящем оперативната обстановка по линията е стабилизирана с преобладаващо разпространение на фалшиви български банкноти. Ситуацията обаче значително ще се усложни с предстоящото въвеждане в паричното обращение на общата европейска валута, очакваното активизиране на обмяна на европари с фалшиви национални парични знаци, изготвяне в страната на подправени евро, засилване на интереса към България на международни престъпни организации, занимаващи се с производство и разпространение на фалшиви евро.

Постиженията на служителите от ГДБОП, Икономическа полиция и Гранична полиция в борбата с престъпността, свързана с подправка и разпространение на чуждестранна и българска валута, са безспорни. Независимо от това, организацията на оперативно-издирвателната дейност за предотвратяване, пресичане и разкриване на престъпления не е достатъчно ефективна. Предстоящото присъединяване на България към Европейската валутна зона поставя нови изисквания и отговорности пред специализираните полицейски звена и служители. С оглед на това и съобразно целта и резултатите от проведеното научно изследване "Превенция и разкриване на престъпления, свързани с изготвяне и разпространение на подправени парични знаци" могат да се формулират следните препоръки за активизиране и подобряване на оперативно-издирвателната дейност по линията.

I. Организационни мероприятия

1. Ръководствата на сектор “Фалшификации” при ГДБОП-МВР, отдел “Икономическа полиция” при ГДКП-МВР и ГД “Гранична полиция”-МВР да изготвят мотивирано предложение до ръководството на МВР за кадрово обезпечаване на Националния оперативно-координационен център при МВР, така че той да може реално да изпълнява възложените му функции и задачи.

2. Ръководствата на сектор “Фалшификации” при ГДБОП-МВР, отдел “Икономическа полиция” при ГДКП-МВР и ГД “Гранична полиция”-МВР да инициират изготвянето на стратегически анализ за опасностите от въвеждането на единната европейска валута в България и очакваните количествени и структурни изменения в престъпността в сферата на изготвянето и разпространението на подправена валута. Въз основа на резултатите от стратегическия анализ да се планират промени в организацията на оперативното обслужване по линията и да се определят бъдещите нужди от човешки и материални ресурси.

3. Ръководствата на сектор “Фалшификации” при ГДБОП-МВР, отдел “Икономическа полиция” при ГДКП-МВР и ГД “Гранична полиция”-МВР да обсъдят изпращането на предложение чрез ръководството на МВР до Министерство на финансите (респективно до Агенция “Митници”) за изготвяне на централизирана база данни с характеристиките на внасяната в страната размножителна и друга техника, която може да се използва при подправка на банкноти, с цел да се подпомогне оперативната работа при идентифицирането на инкриминираните устройства, установени в разкритите печатници на фалшиви пари.

II. Информационно обезпечаване на оперативно-издирвателната дейност за предотвратяване, пресичане и разкриване на престъпления

1. Ръководствата на сектор “Фалшификации” при ГДБОП, отдел “Икономическа полиция” при ГДКП и ГД “Гранична полиция” да направят преглед на поддържаните от тях бази данни с оглед на необходимостта и използваемостта им. Да се обмисли възможността за създаване на единен информационен масив за лица, засечени да

произвеждат и/или разпространяват ППЗ, като се регламентират правилата за хранването му с данни и тяхното използване. Системата да позволява да се правят справки в реално време за лица и установени подправени български и чуждестранни парични знаци. Целесъобразно е и създаването на отделен масив за конфискувани подправени банкноти и монети от неутрализирани производствени бази преди да са започнали да циркулират в паричното обращение.

Данните от информационните масиви, в съчетание с тези от централната полицейска статистика, да служат, освен за оперативни, и за аналитични нужди на национално и териториално ниво с оглед очертаване на количествените и качествените изменения в характеристиките на съвкупностите на престъпленията, извършителите и пострадалите лица, както и на фалшифицираната валута.

2. Националният оперативно-координационен център при МВР чрез окръжно писмо или по друг начин да доведе до знанието на териториалните структури на ГДБОП, ГДКП и ГДГП за получаваната от Националния център за анализ при БНБ информация, съдържаща се в поддържания от него регистър на подправени парични знаци и за реда за получаване на данни от него.

3. Националният оперативно-координационен център да обобщава на шестмесечие или при конкретна необходимост данните от регистъра на НЦА при БНБ, като се установяват тенденции и зависимости по отношение на концентрация на установените прокарани в обращение фалшификати и по други признаци за насочване на полицейските оперативни действия.

4. Ръководствата на сектор "Фалшификации" при ГДБОП, отдел "ИП" при ГДКП, ГДГП, отдел "ИП" при СДВР, СИП и СБОП при ОДМВР да активизират методическата помощ и контрола върху водените тематични дела по линията. Целта да бъде максимално оползотворяване на събираната информация чрез периодично обобщаване на данните за регистрирани случаи, засечени лица и връзки, престъпни сдружения, нови моменти и тенденции, установени криминогенни фактори, осъществени ОИМ, предприети превантивни мерки и т.н. Биха могли да се създават регионални бази данни за уязвими места, за активния контингент от лица, представляващи оперативен интерес, за т. нар. "свързани" лица.

5. Ръководствата на сектор “Фалшификации” при ГДБОП, отдел “ИП” при ГДКП, ГДПП, отдел “ИП” при СДВР, ОДМВР, СБОП и СИП при ОДМВР да активизират методическата помощ и контрола по отношение на пълноценното използване на гласните и негласните методи и средства за получаване на изпреварваща информация за замисляни, подготвяни и извършващи се престъпления с ППЗ:

- на всички сътрудници, ползвани от служителите в съответната полицейска структура като постоянна задача да се поставя долавянето на признаци и подаването на информация както за престъпления, така и за криминогенни фактори, уязвими места, рискови групи лица, за конкретни лица, по отношение на които е наложена превантивна намеса на ОР или полицейски инспектор и т.н.;
- да се извлича информация, придобита чрез специални разузнавателни средства при работа по конкретни случаи, относима към съществуващи криминогенни фактори и т.н.

III. Превантивна дейност

1. Специализираните звена/служители от ГДБОП, Икономическа и Гранична полиция да продължат практиката за провеждане на проверки и тематични превантивни операции в банки, обменни бюра и други институции, рекламни агенции, фирми, осъществяващи печатарски и компютърни услуги и други уязвими обекти. За повишаване на ефективността от полицейските действия е целесъобразно да се уеднакви организацията на проверките и операциите, като се изготви съвместно окръжно с примерен план, който да съдържа указания за уязвимите обекти, целта на проверките/операциите, необходими сили и средства, подготвителни мероприятия и т.н.

2. Да се активизира сигналната дейност на централните и териториалните звена на ГДБОП, Икономическа полиция и Гранична полиция, като се използват правомощията по чл. 57, ал. 2 от ЗМВР. На базата на конкретна информация за нарушения и криминогенни фактори да се изпращат сигнални писма, обобщени справки и други материали до ръководствата на банки и други финансови институции, търговски вериги, съсловни организации. Да се използват полицейските правомощия по чл. 57, ал. 3 от ЗМВР за налагане на глоби,

ако в едномесечен срок сезираните органи не са отговорили за предприетите от тях мерки.

3. Ръководствата на сектор “Фалшификации” при ГДБОП, ГДГП и на отдели “Икономическа полиция” при ГДКП и СДВР и ръководствата на ОДМВР да активизират виктимологичната превенция по отношение на престъпността в сферата на престъпността с ППЗ. За целта е нужно:

- чрез Пресцентъра на МВР да се организира регулярно действаща система за съобщаване чрез националните медии за всеки случай на разкрита производствена или складова база на ППЗ и неутрализирана ОПГ, като се акцентира върху ефективността от полицейските действия и осъществено взаимодействие с прокуратурата и други органи и структури;

- на регионално ниво чрез служителите по превенция/говорителите на ОДМВР да се поддържат контакти с редактори на местни вестници, кабелни телевизии и местни радиоточки, с кметове на населени места и други органи, за даване гласност на станалите известни случаи на измамни продавачи, възрастни хора и други пострадали и организиране на инициативи за повишаване информираността на населението.

4. За разширяване обхвата на извършваната от полицията превенция на престъпността в сферата на фалшификациите на пари да се използват възможностите на служителите от Охранителна полиция в следните направления:

- наблюдение и контрол над лица от рискови групи: освободени от места за лишаване от свобода фалшификатори, пласъори, крадци, измамници и др.;

- устно и писмено предупреждаване на конкретни лица;

- проверка достоверността на информацията за замислени, подготвяни или извършени престъпления;

- осъществяване на задачи при извършваните тематични превантивни операции и охранителни обследвания на обекти, които могат пряко или косвено да подскажат за съмнителни дейности в нерегламентирани места или използване на техника при легално регистрирана дейност и за фалшифициране на банкноти и монети, за складиране на партии ППЗ и т.н.;

- задържане на лица при прокарване в обращение на ППЗ;
- виктимологична превенция.

IV. Взаимодействие

1. Ръководствата на ОДМВР и РУМВР да създадат организация за осигуряване на:

- непрекъсната и двустранна връзка между оперативния и охранителния състав (полицейски и младши полицейски инспектори, полицаи по патрулно-постова дейност) за бърз обмен на сигнали за поява на фалшиви банкноти и монети в селищата на областта/общината;
- подаване на информация за рискови групи и конкретни лица, евентуални производители и пласьори, върху които е необходимо да се осъществява наблюдение;
- двустранна връзка с ОР, обслужващи затворите, намиращи се на територията на съответните полицейски управления;
- непрекъснато действаща двустранна система за информиране на регионалните гранични сектори от териториалните структури на ГДБОП и Икономическа полиция с цел пресичането на опити за пренасяне през граница на фалшива валута и получаването на данни за лицата, които изнасят или внасят в страната подправени парични знаци.

2. При осъществяването на контакти на полицейските звена от ГДБОП, Икономическа полиция и Гранична полиция и провеждането на съвместни операции, проверки и други мероприятия със структури на Агенция "Митници" при Министерство на финансите, Националния център за анализ при БНБ, банки и други институции и организации да се използват наличните възможности за засилване на превантивния ефект от мероприятията.

V. Обучение и квалификация

1. Националният оперативно-координационен център при МВР да кандидатства с проекти пред Европейската служба за борба с измамите, отнасящи се до обучение (семинари в страната и чужбина с участие на лектори от Европол) на полицейските служители, работещи по линия на фалшиви пари.

2. Ръководствата на сектор “Фалшификации” при МВР, отдел “Икономическа полиция” при ГДКП и ГДГП да организират изготвянето на наръчник, предназначен за ползване от оперативни работници, служители в охранителна и пътна полиция, в който да са отразени характерните белези на истинските български банкноти и монети и на европарите, как да се установи подправка, как да се реагира в типични ситуации при сезиране от страна на граждани. Като база да се използват дилпянктте на БНБ “Как да проверим парите си” и на ОЛАФ “Counterfeit Euro? What to do?”.

3. Ръководствата на сектор “Фалшификации” при ГДБОП, отдел “Икономическа полиция” при ГДКП и ГДГП да планират изготвянето и на други методически помагала, които да подпомагат обучението на ОР, засягащи например актуалното състояние на престъпността в сферата на фалшифицирането и разпространението на европари, организацията на работа на Европол по направлението, нормативната уредба на ЕС и др.

4. Ръководствата на сектор “Фалшификации” при ГДБОП, отдел “Икономическа полиция” при ГДКП и ГДГП да активизират практиката на изготвянето на обзори на характерни престъпления, разкрити от органите за борба с организираната престъпност, Икономическа полиция и Гранична полиция и изпращането им на териториалните структури. Да се акцентира върху способите за извършване на престъпленията, начините и средствата за тяхното разкриване и документиране, криминогенните фактори, постигнатия превантивен ефект.

5. Ръководствата на сектор “Фалшификации” при ГДБОП, ГДГП, отдели “Икономическа полиция” при ГДКП и СДВР и ръководствата СБОП и СИП при ОДМВР да организират периодично¹⁷¹ в рамките на служебната квалификация занятия и работни срещи за запознаване на оперативния състав, обслужващ линията, с:

- цялата система от превантивни мерки, които се предприемат от държавата, банковите институции, търговските и други обекти за ограничаване на подправянето на банкноти и монети и разпространението на ППЗ;
- специфичните форми на обща и индивидуална превенция,

¹⁷¹ Водещият световен и европейски опит показва, че такъв тип обучение, обикновено едновременно, е подходящо да се провежда веднъж годишно.

предотвратяване и пресичане на фалшификациите на пари и разпространението на ППЗ;

- възможностите за извършване на криминалистически и технически експертизи на банкноти и монети и на средствата за тяхното фалшифициране с цел формулиране на правилни въпроси при искане на експертни изследвания за оперативни нужди.

6. Ръководствата на ОДМВР и РУМВР да организират квалификационни занятия на служителите от Охранителна полиция за:

- запознаване с признаците на фалшивите парични знаци, както и със способите, чрез които действат престъпниците за пласирането им и отвлечане вниманието на измамените лица;

- обучаване по отношение даването на указания на търговци, служебни лица и граждани как могат да разпознават ППЗ, как трябва да постъпват и към кои органи и институции да се обръщат, когато установят в момента или впоследствие, че са получили подправени банкноти и монети;

- инструктиране по тактиката на задържане на лица, прокарващи в обращение на ППЗ при типични ситуации.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

Основни способы за изготвяне на фалшиви монети

Способ	Кратко описание на технологията	Характерни признаци и дефекти на фалшивите монети	Обстоятелства и предмети, имащи оперативна стойност
1. Лееене/отливане	Използва се технологията на металолееенето – разтопен метал се излива във форми/калпи от гипс, пластмаса, метал. Обикновено формата е от две части (за двете страни на монетата). Тези части се скрепват заедно и празното пространство се пълни с разтопен метал. Използват се различни смеси на цветни метали (олово, калай, бисмут, цинк) и стоматологични сплави.	✓ Потъмнял сив или сиво-бял цвят на монетите с отсъствие на блясък. ✓ Забележима разлика в теглото. ✓ Неясни, с недобре изразена релефност изображения върху лицевата и обратната страна на монетата. ✓ Липса на някои по-дребни изображения. ✓ Неравна повърхност с наличие на побито-сти, грапавини и шупли. ✓ Неравен ръб; вдлъбнатина и натрупване на метал на мястото, откъдето е наливан металът. ✓ Неравномерен околоръстен кант с различна ширина; неравно или липсващо гофриране (набръчкване) на канта. ✓ Сиво-черна следа, която фалшивата монета оставя по хартия. ✓ Глух звук при удар върху твърда повърхност. ✓ Лесно деформиране.	✓ Обемът на криминалната продукция обикновено не е голям. С метални форми могат да се отлеят повече екземпляри, но с гипсови или пластмасови – само по няколко. ✓ На местопроизшествието могат да се намерят гипсови, пластмасови или метални форми, метали и сплави, пробни и бракувани екземпляри, визитки на фирми, доставящи метали, гипс или пластмаси.
2. Сечене/пресоване/шамповане	Металните парични знаци се отсичат чрез удар върху метални листи на релефни стоманени матрици (шампи) с огледално изображение на рисунъка на двете страни на монетата. Използват се производствените мощности на металообработващите производства, алуминий, неръждаема стомана, медни сплави.	Фалшификатите са със сравнително добро качество, тъй като способът е близък до този, по който се изработват истинските монети. Отличават се от оригинала по: ✓ следите от изравняване по ръба на монетите; ✓ по-малкото тегло; ✓ по-отчетливата следа, която остава при прокарване на монетата по хартия; ✓ лесно деформиране.	✓ Обемът на фалшификатите може да бъде със значителни размери. ✓ Може да се намери ковашко-пресово оборудване (чук, преса) за гореща или студена обработка на метали. ✓ На местопроизшествието могат да се намерят пробни и бракувани екземпляри, визитки на фирми, доставящи оборудване и метали.

Способ	Кратко описание на технологията	Характерни признаци и дефекти на фалшивите монети	Обстоятелства и предмети, имащи оперативна стойност
3. Галванизация (галваностегия и галванопластика) ¹⁷²	Чрез галванизирание се изготвят обикновено златни и сребърни монети. Най-често се използва галваностегията: предварително се изработват копия от метал (месинг, мед) чрез отливане или пресоване; чрез електролиза върху копията се нанася тънък слой от благороден метал. Много по-рядко се прилага галванопластиката: правят се негативи/отливки от изображенията на двете страни на истинска монета върху гипс или друга пластична материя; върху двете отливки чрез електролиза се нанася дебел слой благороден метал; двете страни на монетата се слепват, като между тях може да се излее друг метал. Възможно е комбинирано прилагане на двата метода, като чрез галванопластика се направи монета от по-евтин метал, а след това чрез галваностегия се покрива със скъп метал.	Фалшификатите са с различна степен на сходство с оригиналите. Нерядко са с високо качество и подправката може да се установи само от експерти. Характерни дефекти: ✓ фалшификатите са с по-малко тегло; ✓ има следи от съединяването на електродите; ✓ възможно е отслояване на метални частици от основата на заготовката; ✓ при месингова основа не се получава навсякъде зрънчестия кръг по ръба на монетата.	✓ Изработват се отделни бройки или сравнително ограничени количества фалшификати. ✓ Могат да се открият следи от електролити, метали, галванични вани, пробни и бракувани екземпляри, визитки на фирми, доставящи оборудване и метали.
4. Апликиране (дообработване)	Чрез дообработване се правят фалшификати, които наподобяват редки монети. На оригинала се премахва, допълва или подправя датата на монетата, знаците на монетния двор, някои изображения и др.	✓ Следи от използвания инструмент или метал.	Могат да се намерят: ✓ инструменти и припои от метали, с които е извършена подправката; ✓ снимки или рисунки на оригиналните монети; ✓ оригинални монети.

¹⁷² Галванизацията е дял от приложната електрохимия за процесите на електролитно отлагане на метали върху повърхността на метални и неметални детайли. Положителните метални йони взаимодействат с електроните и се отлагат върху покривните детайли (галваностегия) или върху специални форми – матрици (галванопластика), с цел получаване на копия.

ПРИЛОЖЕНИЕ 2

Основни способи за изготвяне на подправени банкноти

Способ	Кратко описание на технологията	Характерни признаци и дефекти на фалшивите банкноти	Обстоятелства и предмети, имащи оперативна стойност
1. Ръчни способности			
1.1. Рисуване	Напълно се дублира изображението на оригинала. Фалшификаторът ръчно, посредством чертожни инструменти (линия, пергел, транспортир) рисува изцяло образите на хартиения паричен знак.	✓ Външният вид запазва сходството с оригинала, но при детайлно разглеждане очевидността на подправката е несъмнена. ✓ Липсват видими с просто око защити като защитна нишка, воден знак, холограма и др.	✓ Неголям обем на фалшификатите. ✓ На мястото на извършването на престъплението, обикновено жилище на престъпника, могат да се намерят бои и четки за рисуване, истински и фалшиви банкноти, моливи, флумастери, пробни екземпляри, ескизи.
1.2. Директно копиране	Оригиналните печатарски бои, положени върху банкнотата, се размекват с подходящи за съответния вид валута разтворители. Рисуният се копира чрез натиск върху прозрачна хартия.	✓ Ниско качество на фалшификатите. ✓ Подправянето се установява лесно и в момента.	✓ Неголям обем на фалшификатите. ✓ Могат да се намерят повредени истински банкноти, бракувани копия, разтворители, хартия за отпечатване на фалшификатите прозрачна хартия, инструменти за рязане.
2. Полиграфически способности			
2.1. Висок (типографски) печат	Способ за отпечатване, при който мастилото от печатната форма (клишето) се предава на междинен гумен цилиндър, а от него - на хартия. Клишето (цинково или медно) има изпъкнали печатащи елементи, върху които се разполага мастилото. Полученият образ върху хартията е леко вдлъбнат спрямо повърхността ѝ.	✓ Различия в шрифта, големината и разстоянието между цифрите. ✓ Различия в наситеността на цвета на цифрите.	✓ Високият печат е технологичен елемент при изработване на суперфалшификати (сериини и контролни номера, печати, подписи). ✓ С клишета за висок печат се поставят серийни номера и други числа върху подправени банкноти, отпечатани с принтери или с офсетов печат. ✓ На местопроизшествието могат да се намерят клишета, метални цифри, материали, от които са изработени клишетата, тампонни мастила, заготовки, готови или недовършени фалшификати.

Способ	Кратко описание на технологията	Характерни признаци и дефекти на фалшивите банкноти	Обстоятелства и предмети, имащи оперативна стойност
2.1.1. Топъл печат	Разновидност на високия печат. Клише, изработено от метал или полимерни материали, се нагрява до определена температура, и с него се притиска метализирано (пигментирано) фолио към хартия.		✓ На местопроизшествието могат да се намерят клишета, материали, от които те са изработени, фолио, заготовки, готови или недовършени фалшификати.
2.2. Дълбок печат (има две разновидности: растеров и интаглио, който се използва при изработка на защитени документи, ценни книжа и парични знаци)	Клишето има вдлъбнати печатащи елементи, върху които се разполага мастилото. Полученият образ върху хартията е леко изпъкнал спрямо повърхността ѝ.	✓ Високо качество на фалшификатите (суперфалшификати). Истинността на банкнотите може да се установи от експерти със специални устройства и методи. ✓ Слаби различия в грапавостта и цвета на хартията. ✓ Слаби различия в някои елементи на изображенията.	✓ Голям обем на тиража. ✓ Използват се същите производствени мощности, както в полиграфическите предприятия. ✓ Производството е организирано от престапна структура, разполагаща със значителни финансови ресурси.
2.3. Плосък (повърхностен) печат (има 3 разновидности: литографски, офсетов и фототипов; за подправка на банкноти се използва офсетовият печат)	Печатащите и непечатащите елементи на клишето лежат в една равнина, но имат различни физико-химични свойства. Полученият образ върху хартията е изравнен с повърхността ѝ.		
2.3.1. Офсетов печат	Изображението се пренася от печатната форма на еластично гумено платно и от него на хартия. Тоновата градация на изображението (черно-бяло или цветно) се предава с различни по големина точки – растер, отпечатвани с еднакъв по дебелина мастилен слой.	✓ Липсва ясно изображение. ✓ Образите са подпухнали. ✓ Има деформации на дребните знаци. ✓ Цветовете са ненаситени.	В помещението могат да бъдат намерени: ✓ офсетна и компютърна техника; ✓ хартия, заготовки, готови или недовършени фалшификати; ✓ тампонни мастила, печатни форми, сребристо фолио, ламинатори, гилотини или други остри предмети за изрязване и др.

Способ	Кратко описание на технологията	Характерни признаци и дефекти на фалшивите банкноти	Обстоятелства и предмети, имащи оперативна стойност
2.4. Ситопечат	Изображението се създава вътре в материала на печатната форма, а не на повърхността му. Печатните форми се изготвят като шаблони върху мрежести тъкани – сита. Ситовият печат се използва за отпечатване на цветни изображения и фини точки и най-често за имитиране на водни знаци.		На местопроизшествието могат да се намерят: ✓ заготовки или недовършени фалшификати, изготвени на офсет, на копирна или компютърна техника; ✓ шаблони; ✓ части от картонени, дървени или метални пластини, копиринени и други тъкани, от които са изготвени шаблоните; ✓ мастила; ✓ пробни или бракувани екземпляри.
3. Фотографски метод (фоторепродукция)	Основава се на принципите на фотографията. Изработват се снимки на двете страни на паричния знак върху специална тънка фотографска хартия и след това се слепват гръб с гръб.	✓ Различия в дебелината и грапавостта на хартията. ✓ Липса на защитни реквизити на хартията.	На местопроизшествието могат да се намерят: ✓ фотографски апарати и приспособления; ✓ фотографска хартия; ✓ безцветни лепила; ✓ гилотини за изрязване на хартия; ✓ готови фалшификати; ✓ пробни или бракувани екземпляри.
4. Електрографски метод (ксерокопиране – цветно монохромно)	Използва се технологията на електрорграфията, основана на превод на отразени светлинни характеристики на електронегатива (фотоформата) и получаване на позитивни копия. При монохромното копиране се извършва допълнително оцветяване.	✓ Наблюдават се малки отделни петънца от мастило извън изображенията. ✓ Липсват воден знак и други защити. ✓ Възможни зацапвания на цветни бои.	Могат да бъдат намерени: ✓ копирни машини; ✓ хартия и други консумативи; ✓ готови фалшификати; ✓ пробни или бракувани екземпляри; ✓ сребристо фолио и други материали за имитиране на защитни знаци; ✓ гилотини и други остри предмети за изрязване на хартия; ✓ адреси на доставчици на техника, консумативи и хартия.

Способ	Кратко описание на технологията	Характерни признаци и дефекти на фалшивите банкноти	Обстоятелства и предмети, имащи оперативна стойност
5. Компютърен способ	Използват се възможностите на компютърно оборудване и на периферни устройства към него. Изработването на фалшификати се извършва на 3 етапа: първи етап – репродуциране на оригиналната банкнота чрез сканиране; втори етап – предпечатна подготовка с програмни продукти; трети етап – отпечатване на тиража с мастиленоструен или лазерен принтер.	✓ Възможно е да се достигне сравнително добро качество на фалшификатите. ✓ Липсват характерните грапавини по хартията. ✓ Липсват или са имитирани водният знак, микротекстове и други защити на хартията. Холограмната лента е тъмна, без блясък и др.	✓ Могат да се произведат големи количества фалшификати. В помещението могат да се открият: ✓ компютри, скенери, принтери; ✓ специализиран софтуер за предпечатна подготовка; ✓ хартия; ✓ гилотина и други инструменти за изрязване на хартия; ✓ фактури за закупуване на компютърни и периферни устройства; ✓ заготовки, недовършени или довършени фалшификати; ✓ адреси на фирми – доставчици на техника и хартия.
6. Комбинирани способи	Използват се два или повече способа за подправка (ксерокопиране и апликиране, рисуване или ситопечат; компютърна предпечатна подготовка, офсетов и ситов печат и др.).	✓ Възможно е достигане на голямо сходство с оригинала. Винаги обаче има различия в: ✓ използваната хартия; ✓ защитните знаци на хартията (осигурителна нишка, воден знак, микротекстове); ✓ холограмната лента, релефните печати, знаците за незрящи граждани, серийните номера.	На местопроизшествието могат да се намерят: ✓ техника и консумативи според вида на използваната технология; ✓ сребристо фолио и други материали за имитиране на защитни знаци; ✓ гилотини и други остри предмети за изрязване на хартия; ✓ готови фалшификати; ✓ пробни или бракувани екземпляри; ✓ адреси на доставчици на техника, консумативи и хартия.

ПРИЛОЖЕНИЕ 3

Основни способи за преправяне на истински книжни парични знаци

Способ	Кратко описание на технологията	Характерни признаци и дефекти на фалшивите банкноти	Обстоятелства и предмети, имащи оперативна стойност
1. Оскъпяване на банкнотите			
1.1. Дорисуване	Изразява се в заместване (от по-малко на по-голямо) цифрово изразение на номинала на банкнотата. До съществуващата цифра се добавя нула (нули) и се дорисуват най-близките околни части от орнаментите на истинския паричен знак.	✓ Силно доближени една до друга цифри. ✓ Различен нюанс в цвета на добавените цифри. ✓ Различия в намиращи се близо до цифрите орнаменти.	✓ Обемът на фалшификатите не е голям. ✓ На мястото на извършване на престъплението, обикновено това е жилището на престъпника, могат да се намерят бои и четки за рисуване, моливи, флумастери, пробни или бракувани екземпляри, ескизи.
1.2. Избелване	По химически път се отстраняват боите на истинска банкнота и върху същата хартия се нанася нова, по-висока стойност чрез рисуване или чрез някой от полиграфическите методи.	✓ Различен нюанс в цвета на добавените цифри. ✓ Нарушена структура на хартията. ✓ Различия в орнаментите, намиращи се в близост до номинала на банкнотата.	✓ Неголям обем на фалшификатите. ✓ На местопроизшествието могат да се намерят химикали, бои, мастила, четки за рисуване, моливи, флумастери, полиграфско оборудване, пробни или бракувани екземпляри, ескизи.
1.3. Залепване/апликиране	Върху истинска банкнота се залепват части, отразяващи стойността, изрязани от висококачествени копия на банкнота с по-висока стойност. Копията най-често са изработени с копирна или компютърна техника.	✓ Виждат се залепени елементи. ✓ На мястото на апликацията се нарушава структурата на хартията. ✓ Възможни са следи от размазано лепило.	✓ Неголям обем на фалшификатите. ✓ На местопроизшествието могат да се намерят лепила, моливи, изрезки, фалшиви копия от банкноти, пробни или бракувани екземпляри, ескизи.
2. Мултиплициране/увеличаване количеството на банкнотите	Истинска банкнота се разрязва вертикално, косо или напречно, така че да се получат различни елементи от образите и цифрите. Двете останали части от всяка банкнота се залепват с прозрачна лепенка. Отделените ленти от няколко банкноти се съединяват така, че да се получи допълнителна банкнота.	✓ Размерът на банкнотата е по-малък от стандарта. ✓ Виждат се местата на залепванията. ✓ Може да има различия в номерата, намиращи се в двата диагонални края на банкнотата.	✓ Среща се много рядко в единични екземпляри, тъй като от 10-12 истински банкноти се получава една допълнителна. ✓ Могат да се намерят ножици, лепенки, лепило, хартия.

**Спецификация на българската банкнота от 20 лева,
емисия 2005 г.**

Лицева страна

Обратна страна

Източник: Стандарт за разпознаване на български банкноти (Заповед на БНБ №РД22-2556/29.12.2006 г., посл. изм. и доп. заповед №РД22-0809/16.05.2009 г.).

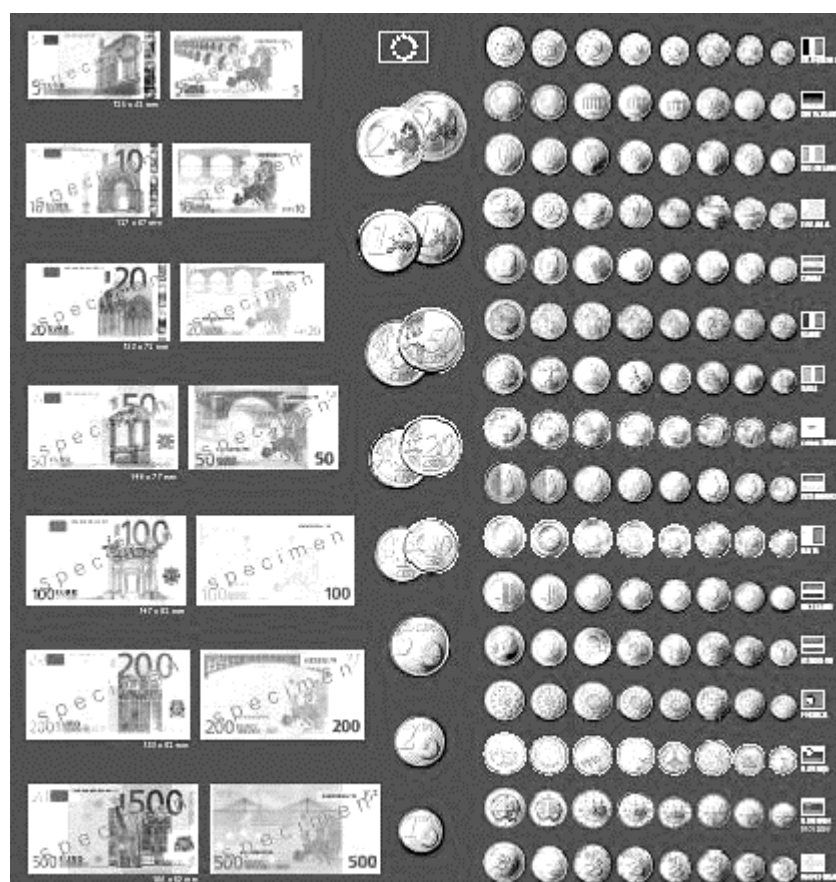
1. Характеристики, реквизити и изображения:

- 1.1 наименование на емисионния институт – БЪЛГАРСКА НАРОДНА БАНКА;
- 1.2 година на емисия – 2005;
- 1.3 текстове “УПРАВИТЕЛ” и “ГЛАВЕН КАСИЕР” и техните подписи;
- 1.4 преобладаващ цвят – лилав;
- 1.5 размер – 134 x 74 мм;
- 1.6 сериен номер – състои се от две букви и седем цифри, отпечатан долу в лявата и горе в дясната половина на лицевата страна на банкнотата;
- 1.7 на лицевата страна са изобразени стилизирани елементи от сградата на БНБ, статуята на св. Никола, многоцветни фонове мрежи със структура, винетки, розетки, аналогични на използваните в банкнотите от първите емисии на БНБ, и е обозначена номиналната стойност на банкнотата с цифри и думи;
- 1.8 на обратната страна е изобразена реплика на първата българска банкнота с номинална стойност 20 лева, емисия 1885 г., старата сграда на БНБ, изображение на седнала женска фигура, държавният герб на Княжество България и е обозначена номиналната стойност на банкнотата с цифри и думи;
- 1.9 знак за незрящи граждани – релефно изображение на два еднакви кръга, разположени един под друг, отпечатани в долния десен ъгъл на лицевата страна на банкнотата;
- 1.10 предупредителен текст “За подправка виновните се наказват съгласно закона”, отпечатан в горния ляв ъгъл на обратната страна на банкнотата.

2. Защитни елементи:

- 2.1. материал – хартия, тонирана в бледолилав цвят;
- 2.2. с релефен печат на лицевата страна на банкнотата са отпечатани текстовете “БЪЛГАРСКА НАРОДНА БАНКА”, “ДВАДЕСЕТ ЛЕВА”, голямото число “20”, фасадата на сградата на БНБ и статуята на св. Никола, а на обратната страна на банкнотата – старата сграда на БНБ и гербът на Княжество България с винетка;
- 2.3. антикопирна ивица, състояща се от:
 - 1) защитен елемент “Varifeye®”, представляващ прозорец в хартията, през който върху бяла подложка се виждат числата “20”, а върху черна подложка се появяват диагонални черни и зелени ленти;

- 2) холограмно изображение на числото “20“, което пулсира, преливайки в различни цветове при различен наклон на банкнотата;
- 3) емблема на Българската народна банка с холограмен ефект.
- 2.4. мастило с променящ се цвят (OVI®) – числото “20“ в долния десен ъгъл на лицевата страна на банкнотата променя цвета си от лилав в зелен при промяна на ъгъла на наблюдение;
- 2.5. осигурителна нишка – вградена в хартията тъмна метализирана нишка със светъл минитекст “БНБ 20“, наблюдаваща се от двете страни на банкнотата при поставянето ѝ срещу източник на светлина, частично излизаща от обратната страна на банкнотата и променяща цвета си от лилав в зелен при промяна на ъгъла на наблюдение;
- 2.6. воден знак – полутоново изображение на изправен лъв и абривиатурата “БНБ“, наблюдаващи се от двете страни на банкнотата при поставянето ѝ срещу източник на светлина;
- 2.7. регистър на проглед – правоъгълно шахматно поле, разположено долу в дясната половина на лицевата страна на банкнотата, в което при поставянето ѝ срещу източник на светлина от двете страни на банкнотата се наблюдава числото “20“;
- 2.8. микротекст на лицевата страна – полето вляво от статуята на св. Никола е запълнено с текст “БЪЛГАРСКА НАРОДНА БАНКА ДВАДЕСЕТ ЛЕВА“; текст “БЪЛГАРСКА НАРОДНА БАНКА ДВАДЕСЕТ ЛЕВА“ в негатив и “20 ЛЕВА“ в позитив в прозореца между двете знамена; голямото число “20“ е изпълнено с малки числа “20“;
- 2.9. микротекст на обратната страна – текст “БЪЛГАРСКА НАРОДНА БАНКА 20 ЛЕВА“ в полето над регистъра на проглед; текст “БЪЛГАРСКА НАРОДНА БАНКА ДВАДЕСЕТ ЛЕВА“ в поле, вляво и вдясно от герба;
- 2.10. флуоресценция – при осветяване с ултравиолетова лампа (365 nm):
 - 1) влакнцата от хартията светят в син, зелен и червен цвят;
 - 2) на лицевата страна на банкнотата вдясно от антикопирната ивица свети в червен цвят ивица от повтарящи се числа “20“, фоновите мрежи и серийните номера светят в зелен цвят, а осигурителната нишка – в син, зелен и червен цвят;
 - 3) на обратната страна на банкнотата – фоновите мрежи и репликата на първата банкнота от 20 лева светят в червен цвят.

ПРАВНИ АКТОВЕ, РЕГЛАМЕНТИРАЩИ ПАРИЧНОТО ОБРАЩЕНИЕ

Международни правни актове (по хронология)

1. Конвенция за борба с фалшифицирането на пари от 1929 г. (Женевска конвенция) (ратифицирана за България през 1930 г.).
2. Регламент №974/1998 на Съвета на ЕС от 3 май 1998 г. относно въвеждането на еврото.
3. Препоръка на Европейската централна банка от 7 юли 1998 г. за приемане на някои мерки за укрепване юридическата защита на банкнотите и монетите в евро.
4. Рамково решение №383/JVV/2000 на Съвета на ЕС от 29 май 2000 г. за повишаване защитата на еврото срещу подправяне посредством наказателни и други санкции.
5. Рамково решение №413/PVR/2001 на Съвета на ЕС от 28 май 2001 г. относно борбата с измамата и подправянето на платежни средства, различни от парите в брой.
6. Регламент №1338/2001 на Съвета на ЕО от 28 юни 2001 г. за определяне на необходимите мерки за защита на еврото срещу фалшифициране (Регламент № 44/2009 г. на Съвета на ЕО за изменение на Регламент № 1338/2001).
7. Регламент №1339/2001 на Съвета на ЕО за разширяване обхвата на действие на членове от 1 до 11 на Регламент №1338/2001 г. по отношение на държавите членки, които не са приели еврото за своя единна валута (Регламент №45/2009 на Съвета на ЕО за изменение на Регламент №1339/2001).
8. Решение 2001/912/ЕО на Европейската централна банка от 8 ноември 2001 г. относно някои условия за достъп до системата за надзор на фалшивите пари.
9. Споразумение между европейското полицейско бюро "Европол" и Европейската централна банка (25.01.2002 г.).
10. Решение №861/2003 на Съвета на ЕО от 8 декември 2003 г. за анализа и сътрудничеството при фалшивите евро монети.
11. Регламент №2182/2004 на Съвета на ЕО относно медалите и символите, подобни на евромонети (Регламент №46/2009 на Съвета на ЕО от 18 декември 2008 г. за изменение на Регламент №2182/2004; Регламент №47/2009 на Съвета на ЕО от 18 декември 2008 г. за изменение на Регламент №2182/2004).
12. Регламент №2183/2004 на Съвета на ЕО относно медалите и символите, подобни на евромонети по отношение на неучастващите държави членки (Регламент №47/2009 на Съвета на ЕО от 18 декември 2008 г. за изменение на Регламент №2183/2004).

13. Решение №37/2005 на Комисията на ЕО от 29 октомври 2004 г. за създаване на европейски научно-технически център и координиране на техническите действия с оглед защитата на евромонетите срещу фалшификация.
14. Препоръка №504/2005 на Комисията на ЕО от 27 май 2005 г. относно разпознаването на евро монетите и обработката на неподходящите за обращение евро монети.
15. Решение №511/JAI/2005 на Съвета на ЕС за определяне на Европол за централно звено за противодействие на фалшифицирането на еврото.
16. Препоръка №13/2006 на Европейската централна банка от 6 октомври 2006 г. относно приемането на някои мерки, целящи засилване ефикасността на защитата на евробанкнотите срещу подправка.

Национални правни актове

1. Наказателен кодекс на Република България (ДВ, бр. 26 от 1968 г., посл. изм. и доп. ДВ, бр. 102 от 2009 г.).
2. Закон за Българска народна банка (ДВ, бр. 83 от 1999 г., посл. изм. и доп. бр. 44 от 2009 г.).
3. Валутен закон (ДВ, бр. 83 от 1999 г., посл. изм. и доп. бр. 24 от 2009 г.).
4. Наредба №10 на Министерство на финансите (ДВ, бр. 1 от 2004 г.) за износа и вноса на левове и чуждестранна валута в наличност, благородни метали, скъпоценни камъни и изделия със и от тях и за водене на митническите регистри по чл. 10а от Валутния закон.
5. Наредба №18 на БНБ за контрол върху качеството на банкнотите и монетите в налично-паричното обращение (ДВ, бр. 88 от 2005 г., посл. изм. и доп. бр. 68 от 2007 г.).
6. Указания за прилагане на Наредба №18 на БНБ за контрол върху качеството на банкнотите и монетите в налично-паричното обращение (Заповед №РД22-0285 от 2006 г.).
7. Стандарт за разпознаване на български банкноти (Заповед на БНБ №РД22-2556 от 2006 г., посл. изм. и доп. заповед №РД22-0809 от 2009 г.).
8. Стандарт за разпознаване на български разменни монети (Заповед на БНБ №РД22-2556 от 2006 г., посл. изм. и доп. заповед №РД22-2437 от 2007 г.).
9. Изисквания на БНБ при възпроизвеждане на български банкноти и монети.

ЧЕСТО ЗАДАВАНИ ВЪПРОСИ

1. *Какво следва да направя, когато някой се опитва да ми даде неистинска банкнота?*

Незабавно се обадете в полицията на тел. 166 или в най-близкото поделение на МВР.

2. *Какво да направя, когато установя, че съм получил неистинска банкнота?*

Предайте я в най-близкото поделение на МВР, като изискате да Ви издадат документ за предаването ѝ.

3. *Какво да правя, ако притежавам банкнота, за която се съмнявам, че е неистинска?*

Обърнете се към БНБ или в най-близката търговска банка, където ще проверят банкнотата.

В случай че тя порожи съмнение за неистинност у касиера, токи ще я задържа срещу издаден Ви документ и ще я изпрати за експертна оценка в Националния център за анализ (НЦА) на БНБ.

За резултата от изследването НЦА издава документи. Неистинските банкноти не се заменят и не се връщат.

4. *Къде мога да намеря допълнителна информация за защитните елементи на българските банкноти в обращение?*

Вижте интернет страницата на БНБ на адрес: www.bnb.bg

**БЪДЕТЕ ВНИМАТЕЛНИ И
ПРОВЕРЯВАЙТЕ БАНКНОТИТЕ СИ!**

Българска народна банка
пл. „Княз Александър Батенберг“ № 1, 1000 София
Национален център за анализ на БНБ
тел. (02) 9145 1349

Регионална касова служба на БНБ – София
тел. (02) 9145 9

Регионална касова служба на БНБ – Пловдив
ул. „Райко Даскалов“ № 51, 4000 Пловдив
тел. (032) 65 01 23

Регионална касова служба на БНБ – Варна
ул. „Царийрод“ № 23, 9000 Варна
тел. (052) 60 29 23

Регионална касова служба на БНБ – Плевен
ул. „Васил Левски“ № 153, 5800 Плевен
тел. (064) 88 56 01

www.bnb.bg

БЪЛГАРСКА НАРОДНА БАНКА

КАК ДА ПРОВЕРИМ ПАРИТЕ СИ

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

1. *Бакалов, Ив.* Българските фалшификатори. – Тема, 2002, № 12.
2. *Бакалов, Ив.* Печатането на фалшиви пари у нас се увеличава. – Дума, бр. 104, 10 май 2003.
3. *Бианко-Брьон, Ив.* Съвременни техники за фалшифициране на пари. – Ревю ентернационал дьо криминологи е дьо полис текник, 1979, № 2 (превод от френски).
4. Бивше гадже на известния фалшификатор Растера дала ноу-хауто за бизнеса. – Стандарт, 28 юни 2009 г.
5. *Бобев, К.* Малките тайни на криминалистиката. С., Университетско издателство, 1993.
6. *Болотский, Б.С., А.Р. Гильмутдинов, В.Д. Ларичев, В.С. Солдатченков, С.П. Щерба.* Фальшивые деньги. М., “Экзамен”, 2002.
7. Борба с фалшифицирането на евро (материали от семинар “Стратегически криминален анализ”, Академия-МВР, 23-26 април 2007 г.).
8. *Бояджиева, Ю., Е. Трайкова.* Престъпност в сферата на електронните платежни инструменти. С., НИКК-МВР, 2010.
9. *Бронер, Л.* 30% от задържанията на фалшиви евро са извършени във Франция (вестник “Монд” от 31.07.2006 г., материали от семинар “Стратегически криминален анализ”, Академия-МВР, 23-26 април 2007 г.).
10. *Бургемайстер, Х.* Новите техники на фалшифициране изискват нови банкноти. – Криминалистик, 1990, № 11 (превод от немски).
11. *Бюлер, У.* Защитни елементи на банкнотите и монетите евро (Полицай феркер техник, 2002, № 1, превод от немски). – В: Информационен бюлетин на НИКК-МВР, 2005, №118.
12. “Български” \$ 2 млн. хванати в Щатите. – Дума, бр. 97, 26 април 2001 г.
13. *Вермуш, Г.* Аферы с фальшивыми деньгами. М. “Международные отношения”, 1990.
14. *Вулов, Г.* Ментетата се пласират на улицата и по пазарите. – Дума, бр. 104, 10 май 2003 г.
15. Възможно повишаване на престъпността вследствие на въвеждане на еврото в Швейцария (материали от семинар “Стратегически криминален анализ”, Академия-МВР, 23-26 април 2007 г.).
16. Въртим куфарчета с 10 милиарда. – Стандарт, бр. 5280, 22 септември 2007.

17. *Гиргинов, А.* Наказателно право на Република България. Особена част. С., ИК "СОФИ-Р", 2005.
18. *Гунева, М.* Организираната престъпност и наказателното законодателство – опит за изясняване на понятията. – В: Организираната престъпност: вчера, днес, утре (сборник от материали на Третата международна научно-практическа конференция, организирана от Юридическия факултет на Пловдивския университет "Паисий Хилендарски", 9 май 2008 г.). Пловдив, Университетско издателство, 2008.
19. *Динан, Ж. М., Швейкарт, Т.* Защита на банкнотите евро от фалшификации (Ревю ентернасионал дьо полис криминел, 1999, №476-477, превод от френски). – В: Информационен бюлетин на НИКК-МВР, 2005, №118.
20. Доклад за дейността на централните служби на Съдебна полиция на Република Франция през 2005 година (материали от семинар "Стратегически криминален анализ", София, Академия-МВР, 23-26 април 2007 г.).
21. *Дюмери, Т.* Пластмасови банкноти. Проблеми, свързани със защитата на банкнотите. – Ревю ентернасионал дьо полис криминел, 2000, №480 (превод от френски).
22. *Кабакчиев, Ив.* Организация и тактика на борбата против подправките на парични знаци и ценни книжа. – В: Организация и тактика на борбата против стопанските престъпления, гл. XIX. С., ВСШ-МВР, 1980.
23. Как се правят парите. – Дума, бр. 104, 10 май 2003.
24. *Кантон, Фр.* Действия на френското Министерство на вътрешните работи във връзка с въвеждането на общата европейска валута (Сивик, 2001, №110, превод от френски). – В: Информационен бюлетин на НИКК-МВР, 2005, №118.
25. *Кантон, Фр.* Как да защитим новата европейска валута (Сивик, 2001, №108, превод от френски). – В: Информационен бюлетин на НИКК-МВР, 2005, №118.
26. Китайски император измислил банкнотата. – Стандарт, бр. 4695, 3 февруари 2006.
27. *Ковънтри, Л.* Банкноти: хартия или полимер? – Ревю ентернасионал дьо полис криминел, 2000, №483 (превод от френски).
28. Криминология. XX век (под редакция В. Н. Бурлакова и В. П. Сальникова). Санкт Петербург, "Юридический центр Пресс", 2000.
29. *Кръстева, Т.* Изследване на фалшиви и частично подправени банкноти. – Информационен бюлетин на НИКК, 1991, №77.

30. *Кръстева, Т.* Криминалистическо изследване на изображения, получени с помощта на различни полиграфически техники. – В: Трудове на НИКК. Том XXIV. С., 2001.
31. *Лазаров, Л., Н. Асенов.* Разследване на престъпления, свързани с изготвянето, подправянето, държането, употребата и разпространението на парични знаци. – В: Методики за разследване на престъпления. Следствена практика. Том I. С., Национална следствена служба, 2005.
32. *Мелансън, Ф., П. Стивънс.* Сикрет сървис. Тайната история на една секретна служба. С., “Факел”, 2004.
33. Мерки за защита на еврото от подправка (материали от семинар “Стратегически криминален анализ”, Академия-МВР, 23-26 април 2007 г.).
34. *Меченов, Г.* Количествен ренгеноспектрален флуоресцентен анализ без използване на еталони (автореферат на дисертация, С., 1976).
35. Милиони фалшиви долари печата Северна Корея. – 168 часа, 3-9 март 2006.
36. *Мира, Х.Е.* Международната престъпност през 21 век. Инструменти за борба с нея. – Полицейска наука, 2004, №71.
37. *Михайлов, Ив.* Наръчник по предпечатна подготовка. С., “Асеновци”, 2007.
38. *Михалев, Ив.* Бит и душевност на българския фалшификатор. – Капитал, бр. 41, 12 октомври 2002.
39. *Нейлър, Р.Т.* Печалбите от престъпността. С., HERMES Publishing Ltd, Canada, 2005.
40. *Ненов, Ив.* Наказателно право на НРБ (особена част). Том I. С., ВСШ-МВР, 1987.
41. НСБОП намери 3,045 млн. долара, укрити от 2002-ра. – Банкеръ, бр. 23, 11-17 юни 2005.
42. Опознай своите пари – ръководство на Министерство на финансите на САЩ, Тайна служба.
43. *Павек, Л., Т. Ирасек.* Фалшивите пари – нов феномен в криминалистическата практика. – Криминалистически сборник, 1994, №2 (превод от чешки).
44. *Панев, Б.* Повече самовзискателност в наказателното правораздаване. – Общество и право, 2008, №7.
45. *Пендевъ, Л.* Борба с фалшификацията на парични знаци. – Полицай, 1928, №4.

46. *Пенев, Й.* Оперативно-издирвателна дейност за противодействие на престъпления против паричната система. – В: Оперативно-издирвателна дейност за противодействие на икономическата престъпност. С., ВИПОНД-МВР, 2001.
47. *Пенев, Й.* Организация на оперативно-издирвателната дейност за разкриване на подправки на парични знаци. С., ВИПОНД-МВР, 2002.
48. *Пенев, Й.* Противодействие на организираната престъпност, свързана с подправка на парични знаци, държавни ценни книжа, електронни карти и документи. – В: Противодействие на организираната престъпност. Част втора. С., Академия-МВР, 2005.
49. Престъпност и криминогенни фактори при въвеждане на еврото. Федерална криминална служба – Висбаден, 1999 (превод от немски).
50. *Савона, Е.* Европейските дири на парите. – Транснейшънал Органайзд Крайм, 1996, №4 (превод от английски).
51. *Станков, Б.* Организирана престъпност. В., “Албатрос”, 2006.
52. *Сурга, Л.* Някои аспекти на защитата на банкноти и монети при преминаването към обща европейска валута (Криминалистика, 2001, № 4, превод от чешки). – В: Информационен бюлетин на НИКК-МВР, 2005, №118.
53. Упражнение за развитие на хипотези и оценки (материали от семинар “Стратегически криминален анализ”, София, Академия-МВР, 23-26 април 2007 г.).
54. Фалшиви столевки отново се появиха в страната. – Дума, 9 октомври 1992.
55. Фалшивите евромонети – с 30 на сто повече. – Труд, бр. 15, 15 януари 2006.
56. Фалшификатите на лева се увеличават. – Менте&Оригинали, 2000, №10.
57. Фалшификаторите обичат 50 евро. – Стандарт, бр. 5933, 20 юли 2009.
58. Фалшификацията (материали от семинар “Стратегически криминален анализ”, Академия-МВР, 23-26 април 2007 г.).
59. Хващат 34 млн. фалшиви евро. – Стандарт, бр. 5748, 14 януари 2009.
60. *Христов, К.* История на българските книжни пари. С., Ciela, 2006.
61. 30 млн. монети менте въртят на Острова. – Труд, бр. 264, 24 септември 2009.

*
* *

62. Археолози откриха фалшиви монети от XI век във Велики Новгород.
<http://novini.dir.bg/2006/08/28/news595612.html> 15.03.2009.
63. *Бакалов, Ив.* Май се гордеем, че сме най-големите фалшификатори на пари. – Novinar.net, 09.08.2004.
<http://www.novinar.net/?act=news...> 15.08.2009.
64. България пак замесена в схема за фалшиви пари.
<http://www.segabg.com/o.../article...000040> 04.12.2007
65. България – фалшификатор на пари №1.
<http://dnes.dir.bg/2007/03/01/news1410922.html> 04.12.2007.
66. *Викторовна, М.П.* Фалшивомонетничество и борба с ним.
<http://allpravo.ru/diploma/doc45p1/instrum> 02.07.2007.
67. Все повече фалшиви евро.
<http://www.vsekiden.com/?p=63710> 11.02.2010.
68. Един от всеки 12 000 долара в света е фалшив (26.10.2006)
http://lev.bg/view_article.php? 08.04.2009.
69. История фалшивомонетничества.
<http://www.rcoins.ru/papers/poddelki.html> 04.12.2007.
70. *Кареев, В.Н.* Современные тенденции борьбы с фальшивомонетничеством.
http://www.k-info.ru/publishing/_sovremennye_tendentsii_bor_by_s/...
71. Монетата от 2 евро е най-фалшифицирана.
<http://www.standartnews.com/news/details/id/...> 11.02.2010.
72. Намалява броят на фалшивите евро банкноти.
http://www.lev.bg/view_article.php?article_id=3697 22.02.2010.
73. Обем фалшивых денег в России за 5 лет увеличился вдвое.
<http://www.amulet-group.ru/page.htm> 04.12.2007.
74. Организиран банди фалшифицират монети от 2 евро в България и Литва (Deutsche Welle, 08.06.2005).
http://lev.bg/view_article.php? 08.04.2009.
75. Осъдиха служителка в чейндж бюро, продала фалшиви долари.
http://dariknews.bg/view_article.php?article_id=443862_ 20.02.2010.
76. *Петкова, Д.* Банкнотите от 20 евро са най-често фалшифицираните.
<http://www.econ.bg/news/86026/...> 11.02.2010.
77. Проблеми борбата с фалшивомонетничеством.
http://www.rau.su/observer/N02_9372_08.HIM 02.07.2007.

-
78. Рим наводнен с фалшиви монети от 1 евро.
<http://www.news.ibox.bg/news/id...> 11.02.2010.
 79. Фалшиви монети и банкноти.
<http://www.aktivnipotrebiteli.bg/?p=485> 11.02.2010.
 80. Фалшификаторите на пари са в отстъпление.
<http://www.dw-world.de/article/...html> 15.07.2008.
 81. Фалшифициране на евромонети през 2007 г.
http://ec.europa.eu/bulraria/press_corner/news/... 18.02.2010.
 82. Фалшивомонетничество в России.
<http://newasp.omskreg.ru/BEKRYASH/cn8p3/htm> 02.07.2007.
 83. Фалшивомонетничество и его последствия.
<http://vuzllb/127277> 02.07.2007.
 84. Фальшивые деньги рисуют на Кавказе.
<http://news.mail.ru/incident/1472868> 04.12.2007.
 85. *Фюрбах, М.* Как се фалшифицират пари (превод от чешки).
<http://technet.ct> 02.06.2008.
 86. *Фюрбах, М.* **Разговор с най-големия фалшификатор на всички вре-**
мена (превод от чешки).
<http://technet.ct> 02.06.2008.
 87. *Cirovic D.*, Svaka Deseta novcanica je lazna. – Glas javnosti, 28 april 2002.
<http://archiva.glas-javnosti.co.yu/arhiva/2002/04/28> 23.10.2007.
 88. Counterfeit Money.
<http://www.factmonster.com/tpka/Ao854/88.html> 07.12.2005.
 89. Information on the Counterfeit Money Unit.
http://www.bundesbank.de/bargeld/bargeld_falschdeld.en.pnp 07.10.2004.
 90. Police warn on counterfeit money.
<http://www.police.govt.nz/district/waikato/release.pnp> 07.12.2005.
 91. Prica o super dolaru i drugim falsifikatima.
<http://www.24x7.co.yu/default.aspx?...> 23.10.2007.
 92. 18 българи задържани в Испания с дрога, фалшиви пари и крадени коли.
<http://www.vesti.bg/?tid=40&oid=420601> 10.02.2009.